# C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS

RECENSUIT

PAULUS MOHR

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI
MDCCCLXXXXV

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

# PRAEFATIO.

## I.

Sidonii codices, qui praeter quasdam lacunas omnium communes*) aut omnino aut magna ex parte integri sexaginta fere servati sunt (accedunt plus viginti, qui singulas tantum aut paucas epistulas vel carmina sive excerpta exhibent), Chr. Luetjohannus, cum scriptorum ordinem aut transpositionibus mutatum aut etiam lacunis hiantem spectaret, in quattuor familias divisit, e quibus ad editionem suam omni laude dignissimam adornandam hos sex elegit: ex prima familia, qua omnia scripta eodem quo in exemplaribus vulgatis ordine disposita continentur, nisi quod ep. l. VII 6 et 7 post nonam leguntur, cod. *Matritensem* Ee 102 s. X—XI *(C)*, cui affinis est cod. Vaticanus 3421 C
s. X iam a Fr. Gustafssonio ('de Apoll. Sid. emend.' p. IV) accuratius descriptus; ex altera, quae cum partim totum Sidonium partim praeter epistulas aliquot tantum carmina partim solas epistulas contineat, universa turbatum in l. VI et VII epistularum ordinem habet, cod. *Parisinum* 9551 s. XII—XIII *(F)*; ex tertia, quae quasi medium quendam F
inter primam et alteram locum tenet, cod. *Parisinum* 2781 s. X—XI *(P)*; ex quarta denique ut lectionis inte- P
gritate ita plurimis et lacunis omnium librorum communibus et scriptorum transpositionibus insigni cod. *Laurentianum* plut. XLV, 23 s. XI—XII *(T)*, cui simillimus T

---

*) Ex his lacunis aliisque turbis et erroribus communibus evidenter apparet omnes omnino qui extant codices Sidonianos ad unum eundemque archetypum eumque non ita vetustum referendos esse.

est cod. Helmstadiensis 486 s. XIII ex., cod. *Marcianum*
M 554 s. X *(M)*, cod. *Laudianum* lat. 104 s. X vel si
L Chatelainium sequi volumus, IX *(L)*. Et T quidem epistulas et carmina habet, ita tamen ut haec ordine partim mutato inter ep. I, 1, 5 et 6 inserta, ex illarum libris satis multa omissa sint; desunt enim ep. III, 3 §§ 7—8; III, 5—8; VI, 12 § 2 inde a *terseris* usque ad VII, 5, § 2 *sacro] sanctam;* VII, 6—7; VII, 18 § 4 inde ab *his licebit* usque ad exitum; VIII, 2; IX, 1 et 7—16. Prorsus eadem exceptis l. III ep. 5—8, quibus unus T caret, primo codicis M condicio fuit; sed omnes lacunae a librario ipso aut certe manu non recentiore adhibito quodam alterius familiae codice vel in margine vel in foliis postea additis suppletae sunt eademque manus etiam carm. I—VIII adiecit (omissis tamen c. II vv. 183—548) totumque insuper librum emendavit. L denique ep. l. I—VIII servavit, quibus altera manus, ut Chatelainio videtur, paulo recentior ep. l. IX 2—7 § 3 *lubrica et levis* addidit; ceterum lacunas easdem quas M nondum suppletus exhibet.

Ex his igitur codicibus sex ipse, cum in apparatu critico brevitati serviendum esset, in epistulis quidem duos, F et P, exceptis eis locis, ubi meliorum librorum auxilio destituti ad deteriores confugere cogimur, aliisque perpaucis omnino neglegendos putavi; vidi enim illum solum vix ullo loco genuinam lectionem praebere eundemque non raro certissima interpolationis indicia prae se ferre (exempli causa affero ep. IV, 6, 2 *timeretis,* de quo una cum eis, quae a Luetjohanno et Wilamowitzio perperam intellecta sequuntur, infra uberius agetur), hunc etsi minus depravatum tamen singulare pretium non habere, ut sine incommodo eo quoque fere carere me posse intellegerem. Nec aliter de codice C existimo, ex quo paucissima, quae quidem eius unius propria essent, recepi.*)

*) Epistulas l. VII 10 et 11, cum in uno C hoc ordine collocatae, in ceteris inversae sint, suadentibus Mommseno et [illegible] invertere malui.

Neque enim Gustafssonii de huius libri indole quamvis acuta disputatione ('Berl. philol. Wochenschr.' 1889 p. 1365 sqq.) persuaderi mihi potuit illum (vel Vaticanum 3421) dignum esse, cui propria et singularis auctoritas attribueretur, sed re iterum ac saepius examinata etiamnunc Leoni assentior, qui eum ut graviter interpolatum ex eodem unde F et P exemplari originem duxisse arbitratur. Tamen in hac quaestione sane difficili ut aliis quoque sui iudicii adhibendi facultas daretur, huius libri lectiones quam plenissimas necessarium visum est enotare. Inter eos qui restant codices principem locum obtinere Laudianum non solum ex vetustis vocabulorum formis et orthographia admodum memorabili apparet, quam, quoad fieri potuit, dedita opera retinui (scripsi igitur praeeunte plerumque Luetjohanno *aedis* [nominat.] itemque *molis subolis balineum bybliotheca creterra defrudare deversorium* s. *devorsorium faetere Garunna hisdem lucusta lynter maxumus pedisequus pomoeria robigo scaturrire scorpios veraedus* alia)*), sed magis etiam ex plurimis locis, ubi sine dubio vel unus e sex illis libris vel cum uno et altero veram lectionem servavit, aliisque, ubi maiores minoresve lacunas in ceteris codicibus oblitteratas ipso spatio inter verba relicto indicat. Quae lacunae unde ortae sint, utrum librarius quaedam propter difficiliorem scripturam legere non potuerit an archetypus his locis, fortasse igne, laesus fuerit, non iam potest diiudicari; nam inde vix quicquam certi conicias, quod huiusmodi loci prope omnes in primis foliis inveniuntur. Non multum per se ipsi auctoritatis habent T et M. Ille enim cum interpolationibus scateat, si quid quamvis raro probabile praebet,

*) Ne in assimilatione quidem consonantium aequabilitati studui sed codicem L religiose secutus sum. Id tamen animum inducere non potui, ut *coniux quoties toties nepus consulari* scriberem; quamquam *consulari* quidem paronomosia illa commendari videtur ep. VI, 1, 1 *dignus qui omnes consuleris infirmos quique merito ab omnibus consularis. Oportunus* omnium librorum consensu nititur.

ex coniectura videtur emendasse; sed tamen eius lectiones omittere nolui, quia persaepe contra reliquos cum L facit. M autem ut verum, ubi LT extant, solus nihil servavit ita in eis epistularum partibus, ubi illi desunt, minime neglegendus est.

Quae cum ita sint, quamvis multum Laudiano tribuendum sit, cuius rei in altera parte praefationis satis multa documenta afferam, non tamen ea est huius libri condicio, ut semper eum sequi liceat. Nam praeterquam quod multa eum omisisse vidimus, quae in parte ceterorum ex alio archetypo suppleta sunt, ipse quoque non ita pauca habet librarii errore sive incuria peccata neque prorsus eis corruptelis vacat, quae quandam interpolationis suspicionem movere possint. Cf. ep. I, 1, 1 *eas omnes;* I, 8, 2 *ventres fluunt* (CTM[1] recte *turres fluunt);* VI, 1, 3 *triariorum* pro *trahariorum* maximeque I, 9, 3, ubi, quod pro *sera* in L legitur *seria*, antecedenti illi *iucunda* consulto oppositum videtur. Certe librarium Latine indoctissimum fuisse, id quod Leo vult, equidem non crediderim, licet concedam nonnullas huiusmodi corruptelas ad variam lectionem in communi archetypo adscriptam referri posse (cf. ep. VII, 14, 3, ubi duplex scriptura *artutibus* in L servata est, in TF *artubus* legitur, in MCP *artibus).* Utut est, ne Laudiano quidem sic temere fidem habendam ratus (cf. ep. VIII, 4, 4, ubi, quod Luetjohannus uno L nixus *principale te* scripsit, simili loco ep. III, 3, 3 refutari videbatur), cum ex eis, quae Gustafssonius, Engelbrechtius ('Beiträge zur Krit. u. Erklär. d. Briefe d. Ap. Sid.'), Chatelainius ('Rev. crit.' n. 16 p. 308—311) de codicum Sidonianorum ratione exposuerunt, intellexissem, quantopere interesset ad novam recensionem alios libros
N illi quam simillimos imprimisque codicem Parisinum 18584 s. X adhibere, quem Luetjohannus ipse totum contulit, hac collatione Berolini servata ut mihi uti liceret, impetrare conatus sum; quod ipsum etsi mihi negatum est, id quidem singulari E. Duemmleri liberalitate assecutus sum, ut omnibus locis gravioribus lectiones huius

codicis in meum usum exscriberentur. Est autem N (sic Chatelainio praeeunte eum significo) cum L artissima cognatione conexus, sed postea a librario ipso, partim etiam ab altera manu alio codice adhibito innumerabilibus locis nonnumquam ita correctus, ut pristina lectio vix aut omnino non possit erui; praeterea inde ab ep. l. III omnes fere epistularum inscriptiones nigriore atramento additae sunt. Praeter lacunas ei cum L communes deperditis aliquot foliis haec desunt: ep. III, 13, 6 *disten[dit* usque ad § 11 *moribus] vale;* VI, 4, 3 *ut sese fert* usque ad VI, 8, 1 *aliena;* VIII, 14 ab initio usque ad § 8 *valemus;* IX, 3, 7 *tunc enim* usque ad IX, 6, 3 *ab errore;* desinit cum ep. l. IX 6. De altero codice item Laudiano affini, sic tamen, ut iam mixtum quoddam scripturae genus exhibeat, *Vaticano* 1783 s. X (V) multa ex Gustafssonii libro illo, quem V supra commemoravi, haurire potui, alia ipse per litteras benignissime me docuit. In hoc codice eadem desunt quae in ceteris huius familiae, sed etiam ep. I, 1 et 2 perierunt; desinit autem cum ep. VIII, 12, 8 *tam ipse quam patria.*

Iam ut breviter, quam rationem in epistulis recensendis secutus sim, exponam, hoc mihi persuasi, ubi ceteris libris codicis N testimonium contra L accederet, huius lectionem fere improbandam, at ubi L et N (vel etiam V) inter se consentirent, non sine gravissimis causis ab eis recedendum, in eis autem partibus, ubi meliores libri deessent, cauta deliberatione adhibita, quid quoque loco verum videretur, dispiciendum esse idque seligendum, quod aut ratio ipsa aut Sidonii aliorumve scriptorum eius similium genus dicendi probabile fecisset. Ceterum non tam emendatoris indigere Sidonium quam interpretis in dies magis me perspexisse libere profiteor.

Antequam ad carmina transeam, restat, ut de tribus additamentis, quae in 'Nanzii codice' Savaro, in 'optimo suo' Wouwerenus*) se invenisse dicunt, pauca adiciam;

---

*) Ceteras huius codicis 'optimi' lectiones a Wouwereno

nam quod ep. I, 2, 2 in F post *ampliata* legitur: *si casu dentium series ordinata praemineat, niveum protinus repraesentat ipsa colorem*, iam Gustafssonius totum hoc delendum esse recte cognovit. Sed tria illa additamenta haec sunt: 1. ep. II, 2, 5 post *imbricarentur* additur: *ipsa vero convenientibus (concinentibus* Wouwerenus et Savaro) *mensuris exactissima spatiositate quadratur*, idemque, sed post *personas*, cod. Vaticanus Reginae 216, Philippici 1685 et 3671 aliique inserunt; 2. ep. III, 8, 1 *post historia* add.: *filios de proditione meditantes Iunius Brutus occidit: sed fuit parricidii pretium consulatus. Manilius* (sic) *Torquatus filium, quod hostem provocantem non se permittente provocasset, securi lictoris addixit: sed pompam triumphi pro mercede crudelitatis populariter impetravit. tibi vero nunc a barbaris odiosi faceret Romani nominis amor. postquam filius sublatus est colludio factiosorum, maluisti magis te civem meminisse quam patrem. nec tibi obfuit, quin esses liber statu (statum* Wouw.), *quod captus eras (eras captus* Wouw.) *affectu, contra gentem vicinam validam iratam. cum Ecdicio (hecditio* Sav.) *meo non audacter arma movisti nec veritus es, ne filius tuus iam prope iuvenis, adhuc prope unicus, propter victi fusique hostis si non iram, saltem verecundiam periclitaretur;* 3. ep. VII, 5, 2 post *adventus tui* add.: *muneres indultu et inter tantos motus partium factiosarum laborantem me fluctuantemque consilio confirmes collegio informes.* Et de secundo quidem loco Leo in praef. p. XXV rem ita transegit, ut dubitari iam nequeat, quin inepte interpolatus sit; sed primo, post *imbricarentur* tamen, carere nos posse nego, quia eo omisso quomodo sententiae inter se cohaereant non video, atque etiam tertium sine dubitatione in contextum verborum recepissem, si modo ullo

allatas, cum pleraeque nullius pretii sint, hic enumerare supersedeo neque magis necessarium visum est variam lectionem extremae epistulae l. II 1 in Fausti et Ruricii codice Sangallensi s. IX servatae enotare, quippe quae nihil memorabile habeat.

aliorum codicum subsidio niteretur. Neque vero infitiandum est facile fieri potuisse, ut hi loci in communi codicum nostrorum archetypo omissi postea ex alio archetypo in parte librorum adscriberentur.

Ac de epistularum recensione hactenus: in carminum textu constituendo eandem fere quam Luetjohannus viam et rationem ingressus sum. Nam in octo prioribus carminibus, quae seorsum prodiisse, ut Mommsenus et Leo admonent, codicum quoque condicione probatur, codicem M in permagno gravissimarum corruptelarum numero nonnulla vera praebentem, ubicumque licuit, secutus ceteroqui, quicquid ratio postulare videbatur, recipiendum statui itemque in reliquis poematis, siquidem nullus liber praecipuam auctoritatem habet, quod quoque loco aptissimum esse putabam, selegi.

## II.

Sequitur, ut de gravioribus locis, eis potissimum, ubi a Luetjohanno dissentio, ordine paucis disseram; qua re simul, quod supra in universa codicum aestimatione certis quibusdam exemplis confirmare brevitatis causa ferme praetermisi, quatenus singulis libris fidem habere debeamus, magis perspicuum fore spero.

Ep. I, 1, 1 ut cum T *fluxerint* scriberem, cum ceteris exemplis a Geislero ('de Apoll. Sid. studiis' p. 74) allatis commotus sum tum praecipue ep. II, 10, 2 *petis autem, ut, si qui versiculi mihi fluxerint, postquam ab alterutro discessimus, hos .... pernumerem.* — Ib. 2 quod Mommsenus proposuit, mihi quoque in mentem venerat, etsi verba aliter distinguebam (scilicet *oratorum simiam* divelli nolim); sed iam in tradita lectione acquiescendum esse confido. — Ib. 3 Luetjohannum secutus *litterulas* addidi, quia notissima illa ellipsis (cf. Engelbrecht. l. l. p. 5), quantum equidem vidi, semper de una aliqua epistula, non de maiore numero aut opere universo usurpatur. — I, 2, 1 *sunt* post *huiuscemodi* delevi; cf. ep.

IV, 20, 3 *cuncta prorsus huiusmodi* (sc. *erant*). — Ib. 2 quod codices praeter L praebent *cervix non sedet nervis,* ipsa sententia offendere locumque mancum videri iam Gustafssonius vidit, id quod nunc lacuna in L servata (in N quid fuerit, non liquet) confirmatur. In Luetjohanni autem coniectura *cervix non toris tumet sed nervis* non tam tororum et nervorum oppositio displicet (cf. Plin. ep. V, 8, 10) quam *tumendi* verbum, quod ad *nervis* minus quadrat. Quamobrem ipse coll. Stat. Theb. IX, 687 *colla sedent nodis* scripsi: *cervix non sedet nodis sed nervis.* De verborum collocatione cf. Alcim. Avit. p. 125, 9 *non comit pompa sed gratia.* — Ib. vulgarem formam *legulae* retinui (cf. Corp. Gloss. Lat. III, 379, 14; 454, 27; 470, 37; 474, 8). — Ib. 5 contra L *laqueum vagantis* restitui. — Ib. 6 *narrentur* quamquam solo L nititur, cum Luetjohanno scribendum esse censui; nam unus locus, ubi *quippe cum* apud Sidonium cum indicativo iungitur (ep. IV, 12, 1), ab hoc longe diversus est; coniunctivus usurpatur ep. I, 5, 10; I, 11, 15; V, 12, 1; VI, 9, 2 (*sint* LN, sed corr. in *sunt* $N^1$*) *sunt* MT); VII, 14, 3; IX, 3, 4. — Ib. 7 ex NMC *ioculanter* scripsi, quod consonantia vocum commendari Gustafssonius iure dicit. — Ib. 8 *ludum* neque delere neque in *ludi* aut *ludorum* mutari velim, cum antecedenti verbo *severitatem* oppositum idem quod *iocus* valeat. — Ib. 9 de nominativo *molis* v. Neue-Wagener I, 180 sq.; Georges, 'Lex. d. lat. Wortf.' p. 431. Cf. *aedis* ep. II, 10, 4 v. 5; IV, 18, 5 v. 12; *subolis* ep. II, 8, 1; *struis* ep. I, 5, 4; multo frequentius his formis Hilarius utitur.**) — Ib. *sed* a Luetjohanno ante *ita* additum vix est necessarium. — Ib. ex omnibus codicibus *delinito* scripsi. — I, 4, 1 *sibi forsitan, si te consequantur, debeant, tibi debebunt procul dubio, quod sequuntur*

*) $N^1N^2$ primam et secundam manum indicant, $N^aN^b$ ea, quae librarius ipse primum scripsit, deinde correxit.

**) Cf. etiam Engelbrecht. 'Beitr.' p. 16 eiusdemque praef. ed. Ennod. p. XLIV, ubi tribus locis (p. 70, 13; 107, 20; 112, 23) nominativum 'molis' reposuit.

cf. cum Alcim. Avit. carm. VI, 148 *et si consequimur, iam nostrum forte putetur: quod sequimur tamen, hoc* (*hocce* Sirmondus) *tuum est;* apparet ex hac imitatione in C, quod adnotationi criticae addendum est, perperam pro *sequuntur* scriptum esse *consequuntur*. — I, 5 inscr. et I, 9 inscr. ex LNT *Herenio* (*Heronio* rell.) scripsi. — Ib. 3 *vel,* quod in L omissum, in NV postea additum est, seclusi; et omitti particulam posse complures loci similes docent, ut ep. IV, 18, 2; IV, 21, 6; IX, 13, 1; IX, 16, 1. *Vel certe,* quod per se sane nihil habet offensionis, apud Sidonium nullo alio loco inveni. — Ib. 5 coll. Verg. Aen. VII, 717 *quosque secans infaustum interluit Alia nomen* pro *certa,* quod corruptum esse satis constat, *secans* proponerem, nisi haec mutatio audacior esset; fortasse *tecta* vel melius etiam *septa* (cf. Greg. Tur. h. Fr. III, 13 *murorum septa;* ib. *castelli septa*) scribendum est, distinctione, ut Mommsenus vult, post *duplex* posita. Paulo post dicit Sidonius: *ut praebeant moenibus circumfusa praesidium, infusa commercium.* — Ib. 6 de *cum* sine causa a Luetjohanno secluso v. Engelbrecht. l. l. p. 9. — Ib. 7 *in* ante *longum* seclusi; cf. de hac forma ep. III, 2, 4; III, 7, 1; IV, 1, 5; IX, 3, 6; IX, 9, 1; c. II, 480. Quod c. XXII, 169 dictum est *in longum porrectis horrea tectis,* quantum id ab hoc loco distet, perspicuum est. — I, 6 inscr. addo in L esse *Entropio,* in N idem, quod initio fuit, a prima manu in *Eutropio* mutatum esse. Verum cum in inscriptione ep. III, 6 ad eundem datae N *Eutropio* habeat (in L inscriptio deest), satius videtur hanc nominis formam servare. De alio Eutropio itemque Eutropia v. ind. — Ib. 3 in verbis *si et campum* voculam *et (= etiam)* in *aut* mutare supervacaneum est, cum hoc enuntiato id quod antecedit augeatur atque amplificetur ('wenn du gar'). — Ib. *num,* quod manus recentior in M addidit, reieci, quia *non* ironiae vel indignationi, cuius tota epistula plena est, optime convenit.*) — Ib. 4 cum antehac coll. Alcim. Av.

*) Ex eadem hac § digna est memoratu scriptura codicum

carm. II, 164 *non pudet, ut vestram praesumat belua linguam?* sic scribere vellem: *nonne pudet, ut concilii tempore . . . premat*, iam lectionem in N[1]M[1]TC sine dubio ex altero archetypo correctam (cf. ep. I, 4, 2 *ferias inhonoratorum*) praeferendam putavi, servato tamen coniunctivo *premat* (cf. ep. VI, 1, 5; IX, 11, 9); *nobilem*, quod in TC post *stantem* legitur, ut non necessarium recipere nolui. — I, 7, 3 mihi persuasi *gubernationis* tamen ferri posse et *damnationis*, quod in solo T est, pro coniectura ut per se aptissima ita non necessaria habendum esse. — Ib. coniectura *mirari* locus nondum sanatus esse videtur; ipse quondam, sed id quoque dubitanter, *criminari* proposueram. — Ib. 4 *semifumantem*, de quo Luetjohannus addubitat, defenditur Ennodii loco p. 332, 12 (H.) *tropaea illius adhuc fumantia;* cf. etiam Alcim. Avit. p. 57, 17 *famae fumus* et infra ep. I, 11, 2 *sinistrae rumor ac fumus opinionis.* — Ib. 6 *perimachiam* apertae interpolationis indicia prae se ferre confisus Luetjohanni coniecturam *perniciter* recepi, quamquam etiam genetivus alicuius substantivi, ut *perniciei* vel *perditionis* intercidisse potest. — Ib. in exitu paragraphi difficultatis pleno primum verba *ipsam illam dissimulationem* non ad reum sed ad adversarios referenda esse credo, ut haec sit sententia: ipsam illam dissimulationem, qua adversarii conaturi essent reo persuadere, ut sine dubitatione ad interrogationes suas ut levissimas simplicissimasque responderet, valde fallacem fore vel captiosam; id enim eos acturos, ut summa cum securitate et sine periculo se confiteri posse crederet. Sed quid in hac sententia sibi valeat *persuasionis securitas*, ignoro; quod si inverteretur, ut esset *persuasio securitatis*, sane intellegi poterat. Atqui ex optimorum codicum scriptura apparere videtur in communi omnium librorum archetypo nihil fuisse nisi *exc .... sciscitan .... sionis securitatem.* Quod cum is, qui codicum MTC

---

LN *inervis,* quae fortasse cum illo *inormis* conferri potest, de quo v. Woelfflin. Arch. III, 148. 336.

archetypum confecit, corrigere vellet, primum omissis prioribus verbis ineptum illud *persuasionis* excogitavit (ceterum hoc nomen apud Sidonium nusquam alibi extat), tum ex § 5 *iram regi feroci, placido verecundiam inferrent* hoc verbum inculcavit. Quod si ita est — neque negari poterit huic ratiocinationi aliquid probabilitatis subesse — videor mihi loco ita, ut feci, edito quam proxime ad veritatem accessisse. — Ib. 9 *et in tractatorio,* quod iam Gustafssonius suspicatus erat, genuinam lectionem esse et codicum scriptura et similitudine locorum Plinianorum in adnotatione critica allatorum comprobatur. De voculis *et* et *it* inter se permutatis cf. etiam ep. II, 9, 9. — Ib. codicum LN vestigia secutus *praefectorius* restitui, quod cum librariis propter antecedens illud *praefectoriis* displiceret et obscurius esse videretur, Ferreoli nomen repetiverunt. — Ib. 10 *valde nequiter constaret* recte se habere censeo; *nequiter* idem est quod *malitiose* vel *perfidiose, constaret* autem dictum esse puto pro *sibi constaret* i. e. *iterum affirmaret;* de coniunctivo v. ep. I, 11, 16 *dixi .... sciret.* Locus igitur Germanice ita fere reddi potest: 'die Gesandten antworteten, allerdings recht boshaft, er solle bestätigen, dass er selbst den Brief diktiert habe.' Cf. etiam quae subsequuntur *bis terque repetita confessione.* — Ib. 12 ad *serpentis Epidauri* cf. Sen. Phaedr. 1031 *limen Epidauri dei.* — I, 8, 1 substantivum *bibitor* et rarum adiectivum *Araricus* a librario excogitata esse cum mihi persuadere non possem, retinui. — Ib. post *nebulas* contra C *enim* scribere non dubitavi; nam eiusdem coniunctionis repetitione librarius facile adduci potuit, ut eam altero loco alia voce mutaret. — Ib. 2 non est cur *iudicavisti* repudietur. De *iudicandi* verbo similiter usurpato cf. ep. VI, 9, 1. — I, 9 inscr. de *Herenio* v. ep. I, 5 inscr. — Ib. 5 ad *reservata* cf. etiam Alcim. Avit. p. 92, 2 *in quibus vere plus, quam persona meruit, patientiae reservastis;* Hilar. tr. s. psalm. p. 619, 8; 803, 12; 843, 18. Item *reputandi* et *retractandi* verba non raro simplicium locum tenere notum est; cf. Woelfflin.

Arch. V, 139. — Ib. 6 haesito, quid lacuna illa, quae in L post *meus* extat, faciam. Nam quod in N initio *cendum* fuit, quod prima manus expunxit, hoc ex ultimis syllabis verbi *repetendum* dittographia ortum esse suspicere, neque Wilamowitzii coniectura *agedum* placet, vel propterea, quod adhortandi voces nimis cumulatae videntur. Sane quidem, si ullus, hic locus vereor ne suspicionem movere possit eum, qui codicem L confecit, non ita Latine indoctum fuisse; nam cum in archetypo suo illud *cendum* invenisset, id omisisse videtur, quippe quod non intellegeret. — Ib. 7 pro *ipsas* Luetjohannum sine causa *istas* scripsisse, cum demonstrativum huius pronominis usum non perspexisset, iam Engelbr. l. l. p. 2 exposuit. Item ep. II, 1, 1 et III, 5, 2 tradita lectio reponenda est. Quod Bonnetius 'le latin d. Grég. d. Tours' p. 300 sqq. dicit apud Gregorium Turonensem pronominum *is, hic, iste, ille, ipse, idem* vim ac potestatem iam non ita diversam esse, ut non aliud in aliud transeat, id in Sidonium quoque aliosque illius aetatis scriptores cadere plurimis exemplis ex quovis indice sumptis confirmari potest. — Ib. 8 ut lacunam in optimis codicibus indicatam explerem simulque claudicanti et constructioni (desideratur enim subiectum infinitivi) et sententiae subvenirem, scripsi: *iubeo te, scilicet pro potestate cinctuti.* Sidonius igitur per iocum quasi superbiens dignitate modo accepta amicum iubet ipsius si non eloquentiam at felicitatem debitis laudibus efferre. — I, 11, 4 a lectione codicis L recedere nolo (in N dubito an *extraxit* fuerit, quamquam litterae *x* et *t* saepe distingui vix possunt). Certe *qua* verum esse nec in *quo* mutari debere satis multis exemplis (v. carm. XVI, 99 adn.) patet; sed etiam *et* recte se habere credo; cf. ep. IX, 11, 9 *hos . . . dum compellat, et publicat;* Hilar. tr. s. psalm. p. 700, 6 *quod velit, et faciat;* Salvian. p. 199, 25 *quae enim . . . seminarunt, haec et metent* (cf. Galat. 6, 8); Priscillian. p. 34, 13 *quod credimus, et loquamur.* — Ib. 5 *fecerit* retinui. Cf. Woelfflin. Arch. III, 52 sq. — Ib. 6 de *Marcelliana,* quae adiectivi

forma vix est genuina, v. ind. — Ib. 7 itemque ep. V, 20, 4 ex plurimis codicibus *Arelatem* scripsi. — Ib. 16 *reus* scribere satius visum est; recte enim Chatelainius monet facile esse ad intellegendum, quomodo *meus* ex *reus* factum sit, contra non item. — Ib. de *sed* v. Engelbrechtii librum 'Untersuch. über d. Sprache d. Claudian. Mam.' p. 43; aliud exemplum simile inveni apud Salvianum p. 284, 14 (P.) *illi erant in abundantia sed ille in egestate, illi in gratulatione sed ille in dolore* etc. — II, 1, 1 pro *quique*, in quo libri ad unum omnes, etiam Sangallensis Fausti (G) n. 190, consentiunt, Luetjohannus perperam *quippe* scripsit. De hoc usu pronominis relativi antehac vel neglecto vel minus intellecto (iungitur autem demonstrativi loco cum voculis *que, ve, vero, et*) v. quae ipse in Woelfflin. Arch. VII, 442 sq. exposui, praeterea Engelbr. 'Beitr.' p. 9 et Bonnetii libr. 'le lat. d. Grég. d. Tours' p. 302. Possum huius rei latius patentis satis multa exempla afferre, quae ipse postea apud posteriores scriptores repperi, alia Bonnetius per litteras mecum communicavit; neque tamen hic locus est, ut ea omnia enumerem. Apud Sidonium eadem coniunctio occurrit ep. V, 17, 1 *quamque et apparet aut ex ioco venire ... aut ex amore;* sed etiam ep. II, 9, 9 ex LNV *quarumque* meo mihi iure restituisse videor, siquidem nulla causa excogitari potest, cur librariorum sive incuria sive fraude hanc formam in eum locum irrepsisse opineris. — Ib. de *ipse* v. ep. I, 9, 7. — Ib. 3 Engelbrechtius 'Beitr.' p. 13 *fugientibus* corruptum et *otiantibus* vel aliquid tale legendum esse censet; et facile esset pro *fugientibus* ponere *civibus* (cf. § 2 *cives — barbaros)*, sed mea quidem sententia nihil mutandum est. — II, 2, 3 non dubito, quin Sidonius revera *sane si placitum* scripserit. Cuius locutionis etsi nullum prorsus simile exemplum inveni, tamen saepe *placitum esse* pro infinitivo praesentis usurpari video, ut apud Hilarium l. l. p. 228, 3 *sciet hoc deo placitum esse;* ib. 324, 15 *cum deo cuncta sint placita;* apud Greg. Turon. h. Fr. III, 2 *sicut tibi placitum fuerit* al.

(cf. Bonnet. l. l. p. 413, 5). — Ib. 5 nihil est quod *aemuletur* praeferamus; cf. ib. 12 *metuerentur*. — Ib. 8 *elutis* non magis mutare volui quam ep. III, 3, 8, ubi ne Engelbrechtii quidem coniectura *exutis* opus est. — Ib. *imaginabuntur* insolentius dictum esse concedendum est; neque tamen *imaginabunt*, quod Luetjohannus in adnotatione proponit, recipere ausus sum. — Ib. 10 de *collyriis*, quod ferri posse videtur, v. Engelbr. 'Beitr.' p. 12; *monobilibus* certe temptari non debere Piechotta in Woelffl. Arch. I, 585 evidenter demonstravit; cf. etiam Engelbr. l. l. — Ib. ex T *hypodromus* (*hipodromus* VMC) scripsi, quia haec forma sine dubio cum verbis *quia nihil ipsa prospectat* magis congruit. Recte igitur Geislerum l. l. p. 76 de hoc loco iudicasse censeo. — Ib. 11 ex NTC ante *breviatis* inserui *non*, quod nec per se ineptum est et per compendium scriptum post *sensim* facile excidere potuit. — Ib. si *recumbes* scribatur, codicum LN lectio probari posse videatur; nam in praesenti *vacas* offendendum non esse, ut pauca exempla afferam, hi loci docent: ep. IV, 17, 2 *quae si . . . continuas, experiere* et IV, 18, 6 *si moras nectis, astra quatiemus;* sed tamen verisimilius est in exitu verbi *occuparis* mendum admissum esse. — Ib. 14 haud scio an recte Engelbrechtius l. l. p. 13 *volup est* scribendum putet. — II, 8, 1 sine causa Luetjohannus Wilamowitzio iubente *debuerit* in *debuit* mutavit; cf. de hoc coniunctivo satis usitato Engelbr. l. l. p. 6 et ep. IV, 3, 5 *quaeque . . . tenere non abnuit . . . quaeque numquam investigare destiterit.* — Ib. *filia* post *matris amissae* ab eodem frustra additum quo iure deleverim, uno exemplo satis est demonstrare, quod in Cassiani libr. contra Nestorium VII, 19, 4 legitur: *ubi unicus matris ad sepulchrum deferebatur;* simile est etiam Symmachianum illud *unicus meus* p. 125, 18; 154, 28 (ed. Seeck) et Greg. Tur. h. Fr. I, 47, ubi tamen dativus traditus est, *erat autem uterque unicus patri.* — Ib. de *subolis* v. ep. I, 2, 9 *molis.* — Ib. *liberum* restitui. — Ib. 2 contra L *si quis* scripsi. — Ib. 3 verba *hoc enim epitaphion est*

quamquam satis frigida esse negari nequit, tamen secludere dubitavi. — Ib. satis miram locutionem *placeat carmen necne* (pro *sive* — *sive*) cf. cum Cod. Theodos. XII, 1, 128 *dux ille an comes sit.* — II, 9, 4 Luetjohannum *huc* tribus deinceps locis codicum consensu defensum falso in *hac* mutasse iam Engelbrechtius l. l. p. 3 ostendit, cum duos similes locos Sidonianos affert, ep. VIII, 6, 14 et VIII, 13, 3, quorum prior codicum LMTC auctoritate nititur, alter tantummodo in $LN^a$ recte traditus, in reliquis corruptus est (*hinc* $N^b$MTC). Omnino huius adverbii usus apud Sidonium singularis et memorabilis est. Quod ut uno in conspectu ponam, reliquos locos, ubi *huc* nova quadam vi usurpari videtur, exscribam. Sunt autem hi: ep. II, 13, 7 *cumque pransuro ... panis daretur ..., insuper dapes cultae .... apponerentur ...., huc* (sic $LN^a$, *hinc* rell.) .... *spargeret;* V, 17, 7 *qui cum .... summoveretur, nunc quoque .... nec intercideret tramitem nec caveret, huc* (sic rursus $LN^a$, *ad hoc* rell.) .... *aegre de ruinoso flexu se recolligeret;* VIII, 11, 6 *huc* ($LN^a$, rell. *hic*), *ut arreptum suaserat opus, ethicam dictionem .... variabat.* Quos locos si diligentius examinaverimus, omnes recte se habere apparebit, dum *huc* idem valere quod *ad hoc*, *insuper* statuamus. Certe ep. VIII, 11, 6 quid *hic* sibi velit, vix est intellegendum; quod si pronomen esse putamus, ineptum videtur vel certe supervacaneum, quia et quae antecedunt et quae sequuntur, ad unum eundemque hominem attinent; non igitur opus erat eum denuo tali pronomine addito significari; sin localiter interpretamur (= in his), minus bene ad solos versus refertur, cum Sidonius omne scriptionum genus spectare videatur. Sed ne ceteris quidem locis quicquam est, quod servata hac codicum LN lectione non optime quadret. Cum hac significatione adverbii *huc* comparandum est *huc item*, quod bis invenitur, ep. IX, 11, 3 et IX, 12, 3, priore loco omnibus libris traditum; altero $M^1$PF *hoc item* exhibent, quod Luetjohannus recepit, mea sententia non recte; nam facillimus erat huius locutionis in vim adver-

sativam transitus, ut idem fere declaret quod *contra, rursus.* Qua de causa MC sequendi fuerunt. — Ib. 9 de *quarumque* v. ep. II, 1, 1. — II, 10, 1 *extollere,* quod unus T habet, necessarium visum est; v. adn. — Ib. 4 v. 5 de *aedis* v. ep. I, 2, 9 *molis.* — Ib. 6 *oratoriam* (sc. artem) defenditur Claud. Mam. p. 163, 3 *absque versibus poetice oratoriam texis.* Cf. etiam ep. V, 2, 1. — II, 11, 1 ex optimis libris *utrique* recepi; cf. ep. VII, 5, 3 *quod nobis est in habitatione divisa provincia.* — II, 12, 1 *quae sunt amicis quoque et externis indolescenda,* quod Luetjohanni editio habet, non intellego; scilicet amicorum potissimum est condolescere. Neque vero, si cum T *et* omittamus, quod illi placet, sententia sana evadit, immo magis etiam inepta fit; nam semper apud Sidonium externos et amicos contrario nomine inter se opponi videmus, ut ep. VII, 13, 4 *non patitur ullam aut verecundiam externus aut familiaris iniuriam;* IX, 9, 16 *te relicturus externis, tua proximis;* eodemque pertinet ep. II, 8, 2 *omnes, externi quoque.* Atqui LV non exhibent *quoque,* sed *quaeque* (ex N nihil colligi potest, quia contextus verborum primo mutilus postea demum correctus est), eaque ipsa lectio genuina est, qua restituta nihil dubitationis relinquitur. Conferri potest ep. III, 3, 4 *quam se multi quamque te pauci comitarentur;* carm. II, 13 *petiit quem Romula virtus et quem vester amor;* VII, 123 *Fatum, quo cuncta reguntur quoque ego.* — II, 13, 3 animum inducere non potui, ut ex uno C *subsecutorum* scriberem, sive hoc participium sive, quod Chatelainius mavult, substantivum esse statuas. Eodem modo, etsi non sensu temporali, *antecedere* et *sequi* inter se opponuntur ep. I, 6, 4; VII, 9, 12 (contra *antecedere* et *subsequi* ep. IV, 20, 1). — Ib. Leone suadente *ad ista* inserui. — Ib. 6 eundem secutus *libenter, inquam* scripsi. Cf. etiam Engelbr. l. l. p. 23 et Faust. p. 187, 5 et 188, 3 (Engelbr. praef. p. LXXVII). — Ib. 7 de *huc* v. ep. II, 9, 4. — III, 3, 7 licet comparativus *infreniores,* quantum scio, nusquam alibi compareat, tamen, quia ad traditam lectionem

propius accedit, ita scribere ausus sum. — Ib. Engelbrechtii coniecturam (l. l. p. 13) *quem non velis*, ut quae ex codicum scriptura facilius elici possit (*vellimus* in L est ep. III, 4, 2), Luetjohanni emendationi *quem nolles* praetuli. — Ib. 8 *elutis* non in *exutis*, quod Engelbrechtio placet, mutandum est. Nam singuli deinceps gradus officiorum exequialium enumerantur, primus eluendi, alter vestiendi, tertius humandi. — Ib. 9 de *spectatissimus* v. Engelbr. l. l. p. 4, qui recte monet hunc superlativum ad adiectivum *spectabilis* referendum videri. — III, 5, 2 de *ipsius* v. ep. I, 9, 7. — III, 7, 1 *ecquid numquamne* restitui; cf. Engelbr. l. l. p. 5. — Ib. 3 *se* post *egisse* retinui; cf. Engelbr. l. l. p. 10 et Zumpt. ad Cic. de off. II, 22, 78. — Ib. 4 Luetjohannus perperam scripsit: *mage differunt quam relinquunt*, cum *relinquant* omnibus fere codicibus traditum sit, indicativus nullo. De hoc coniunctivo apud ipsum Sidonium et aequaevos scriptores satis frequenti (cf. etiam Hilar. tr. s. ps. p. 537, 22 *plus significant quam agant;* ib. p. 605, 16; Novell. Theodos. XXV, 2 *laxius quam oporteat*) ipse uberius exposui in Woelfflin. Arch. VI, 418; cf. etiam Engelbr. l. l. p. 6. — Ib. *corda* subiectum enuntiati est, ut E. Grupii coniectura *in corda* non egeamus. — III, 8, 1 omnes libri haec habent: *veneror antiquos, non tamen ita, ut qui aequaevorum meorum virtutes aut merita postponam*. In quibus cum Leoni *ita ut qui* displiceret, *ita ut utique* scribendum esse censuit, quod Luetjohannus comprobavit. Sed fugit eum Sidonium ipsum ep. IX, 9, 5 scribere: *quod magis fero, ita tamen, ut qui dicere ignorem, non et audire;* comparari etiam potest Symm. ep. I, 77 (p. 33, 12 S.) *Sabinianum .... ita magnifacio, ut quos maxime colo*; Caes. de bell. Gall. V, 31 *prima luce sic ex castris proficiscuntur, ut quibus esset persuasum. Ut* hoc loco non consecutivum sed correlativum esse iam Engelbrechtius (l. l. p. 10) perspexit. Quae cum ita sint, ne Geisleri quidem coniectura *non tamen, ita ut quidam, .... postponam* (coll. Plin. ep. VI, 21, 1) opus est. — Magis offendi posse fateor in abundantia negationum,

quae in sequente enuntiato occurrit: *neque si Romana respublica .... defluxit ...., non idcirco Brutos Torquatosque non pariunt saecula mea*; et cod. Bruxellensis s. XIII, sane nullius pretii liber, prius *non* omittit. Neque tamen quicquam mutatum velim, cum hanc abundantiam non ita raram esse videam, quamquam apud Sidonium nihil simile repperi. Cf. I. Stix. 'Sprachgebr. d. hl. Hilar. v. Poitiers' p. 24 sqq. — Ib. 2 ex NMC *defuerint* scripsi. — III, 12, 1 melius visum est *tamen* restituere; nam vis huius vocis non raro ita imminuta est, ut idem fere valeat quod *certe* ('allerdings', 'freilich'); cf. Hartel. 'Patrist. Stud.' p. 41. — Ib. 2 Engelbrechtius l. l. p. 6 voculam *et* plurimis libris traditam iure defendit respecto loco simillimo ep. V, 17, 8, ubi eadem periodus occurrit; sed hoc loco sententiam clariorem fecisse mihi videor, cum verba *confiteor errorem* in parenthesi collocavi. — III, 13, 2 etsi *venditor* per se bene intellegi potest, tamen fortasse *venditator* scribendum est, quod etiam homoeoteleuto commendatur. — Ib. 3 *praemisit* optime quadrat, si subaudias *domum* (paulo ante dictum est *hoc solum comedens domi*). Engelbrechtii igitur coniectura (l. l. p. 14) *prompsit* reicienda est. — Ib. *silenda* restitui; totum enim enuntiatum plenum esse patet ironiae, quae Luetjohanni coniectura *silendi* plane obscuratur. — Ib. 5 ne *vultus* quidem opus esse videtur, cum subiecti mutatio nullius momenti sit. Ceterum cf. Prudent. cath. II, 35 *inepta nunc omnes sua vultu colorant serio*, qui locus Sidonio fortasse obversatus est; nam quin illum quoque poetam imitatus sit, dubitari non potest, si mirum illud *fossa maris* cum Prudent. cath. IX, 14 *fossa ponti* compares. — Ib. ex LN[a] *ineptiam* scripsi; cf. ep. VIII, 13, 1. — Ib. 5 Luetjohannus sine causa *illa,* quod ad *persona* referendum est, in *ille* mutavit; hoc enim vocabulum non semel apud Sidonium habitum vel faciem hominis significat, ut ep. I, 2, 1; ib. 10; I, 6, 3 (nam hic quoque faciem intellegamus necesse est, quam Eutropius ille sordidis operibus rusticis deditus nimis neglegit); fortasse etiam VII, 2, 7. Cf. etiam

Engelbr. l. l. p. 3. — Ib. 9 Gustafssonium secutus ex C *arcam* recepi. — Ib., quamquam Claudianus Mamertus bis genetivo *ossuum* utitur (cf. etiam Bonnet. l. l. p. 363, 6), tamen in his potissimum rebus codici L plurimum tribuendum esse confisus *ossium* tenui. — Ib. 10 non est cur *at* repudietur; cf. Engelbr. l. l. p. 10. — Ib. ad *quaeque* cf. Cod. Theodos. XII, 1, 107 *quicumque ... successerit quique extiterit.* — III, 14, 1 *voluptatem* restitui coll. ep. IX, 9, 9 *ut lectori tuo .... vis voluptatis excudat praeconii necessitatem.* — IV, 1, 2 Luetjohanni coniecturam *gratulabantur* per se ipsam sane probabilem tamen supervacaneam esse puto; nam neque in dativo *sibi* offendendum est (cf. ep. VII, 14, 1; Cassian. Inst. XII, 27, 1 *cum sibi vel de nobilitate natalium gloriatur;* Prudent. perist. XIII, 97 *eloquio cuius sibi docta gloriatur*) neque in sententia ('auf etw. stolz sein'). — Ib. 5 dubitanter scripsi suadente Leone: *cuius intemeratae partes quantum spectat, a nobis;* displicet enim, praeterquam quod locutio *quantum* (vel *quod*) *spectat* apud Sidonium ceteris omnibus locis cum praepositione *ad* iungitur, vox *intemeratae* non ad *affectus*, sed ad longius remotum *amicitiae* referenda. In mea ipsius coniectura in adnotatione proposita rursus id dubitationem movet, quod secundum constantem verborum collocationem desideratur *quantum ad nos spectat* (excepto uno, carminum tamen, loco XVI, 42 *ad corpus quantum spectat*). — IV, 2, 1 *multis modis* restitui; cf. Engelbr. 'Untersuch.' p. 29. — Ib. 3 ad verba *ecquo tumet* addo in N fortasse fuisse *haec quo tum et*, sed correctum esse in *haec quo tam ex.* — Ib. 4 *tuus*, quod vulgo post *intumus* additur, sed in omnibus codicibus deest, omisi. — Ib. *solito* retinendum est, cum hoc adverbium apud scriptores illius aetatis nonnumquam inveniatur; cf. Alcim. Avit. p. 88, 3 (P.) *curam nostri solito geritis.* — IV, 3, 1 pro *sospitatis* Luetjohannus malit *sodalitatis,* non recte; si quid omnino mutandum esset, *sospitationis* scriberem; sed ne hoc quidem necessarium est. *Sospitare* enim et *sospitatio* persaepe idem significant quod *salutare*

et *salutatio;* cf. Fausti et Ruricii epist. p. 195, 14; 215, 12; 218, 8; 368, 16; 407, 6 al. (v. Engelbr. ind.). Sed etiam *sospitas,* etsi rarius, eandem hanc vim habet, ut apud Alc. Avit. p. 67, 23 *frequentandae sospitatis;* 77, 17 *praefato largissimae sospitatis honore.* — Ib. Leonis optimam coniecturam *Reatinus* recepi. — Ib. 4 *quamquam* mutari nolim, cum haec sit sententia: quamvis per omnes libros tuos continuata maturitas appareat, tamen etiam teneritudinem admittit. — Ib. 5 ex LN[a] *horoscopum* scripsi. — Ib. 6 nominativus *Platon* in L servatus (cf. ep. IV, 1, 3, ubi ceteri quoque libri eandem formam exhibent) etiam Claudiani Mamerti proprius est. — Ib. 8 cum N cum reliquis codicibus contra L consentire viderem, *quaternas* restituere melius duxi. — IV, 4, 1 Luetjohannum secutus *venatu* in textum recepi, non quo verborum concinnitatem quaerendam esse putarem — nam non semel apud Sidonium unum vel duo bimembria quae dicuntur asyndeta trimembre excipit, ut ep. I, 6, 2; IV, 22, 3 — sed ante *natatu* hoc vocabulum facile intercidere potuit, quod tum in CF felici ut videtur coniectura recuperatum est. — Ib. *venerari,* quod in C pro *honorari* legitur, non est dubium quin interpolatum sit. Similiter atque hic scriptum est apud Faustum p. 197, 8 *quae, sicut moderari convenit, ita necesse est duplicari.* — IV, 5, 1 *debebas* recte Luetjohannus ex uno L recepit; nam si coniunctivo ex voce *indignum* pendente opus esset, *debendi* verbum hic locum non haberet, sed *scribatis* exspectaremus. Pro genuina lectione cum in N neglegenter *debeas* scriptum esset, corruptela gliscente, quia singularis numerus librariis displicebat (paulo enim ante *meditemini* dictum est), ex *debeas* factum est *debeatis.* — Contra ib. 2 ceterorum codicum scripturam *atque item desint* contra LN[a] sine dubitatione recepi. — Ib. quod in C *illud* post *quicquid* omittitur, a Sidonii genere dicendi abhorret; cf. ep. II, 1, 4 (ubi C item inusitatius *quicquid est illud* habet); IV, 24, 6 *quisquis ille fuerit languoris eventus;* V, 2, 2; V, 14, 1; VII, 15, 2; VIII, 9, 2. — IV, 6, 2 Wilamowitzio hiatum

monstrante Luetjohannus post *expetita* haec addidit: *valescere, itineris difficultas despecta;* quod additamentum, quamvis prima specie ingeniosum esse videatur, tamen reapse perabsurdum esse vel ex ipso enuntiato subsequente apparet; nam non *quamquam* dicendum erat, sed *quoniam* vel melius etiam *praesertim cum*. Haec enim est totius loci sententia: Sidonius Apollinari gratulatur, quod ipsius consilio obsecutus iter quoddam anceps distulerit; quod si tamen 'pro intempestiva devotione' ingressus esset, metuendum fuisse, ne propter 'animorum matronalium teneritudinem' sollemnitas expetita vilesceret; quamquam (est igitur haec correctionis vel revocationis figura sic sane aptissima) illae, si quid secus viantibus accidisset, laetaturae fuerint se tolerasse martyrium. Ex hac interpretatione id quoque efficitur *timeretis*, quod paulo ante in F est, inepte interpolatum esse; nam in eo ipso omnis Sidonii sollicitudo vertebatur, quod metuebat, ne Apollinaris ipse pro nimia securitate contempto periculo mulierculas non sine causa anxias ad iter illud induceret. — IV, 7, 2 restitui *retractabitur;* cf. ep. I, 9, 5. — Ib. 3 mira est locutio *qualis ipse quantusque est,* cum exspectes *qualis ipse cumque quantusque est* vel, quod Luetjohannus in adnotatione proponit, *qualis ipse quantusque cumque est;* nisi forte putamus *qualis quantusque* paulatim ita coaluisse (cf. Bonnet. l. l. p. 69, 1; 728), ut in constantem semperque immutabilem locutionem abierit. — IV, 8, 3 *eratque* vix est necessarium, neque magis ib. 5 *canto* probaverim. — IV, 9, 1 item ut IV, 13 inscr. (quae in L deest) contra Mommsenum *Vectio* (sic NVMT, *Vectioni* C, *Vettio* L) retinui. — Ib. distinxi *servi utiles (rustici morigeri, urbani amici oboedientes patronoque contenti).* Restat tamen aliqua dubitatio de verbis *patronoque (patronumque* miro errore L) *contenti;* nam, quantum vidi, patroni nomen apud Sidonium saepe, si de clientibus agitur, si de servis, numquam usurpatur (cf. ep. V, 19, 1; VI, 5; VII, 2, 9; VII, 17, 1); nisi Sidonius, quia urbanorum servorum condicio multo melior et liberior erat, ideo

hoc leniore nomine usus est. Notandum est Wouwerenum ex 'optimo' suo codice pro *oboedientes patronoque contenti* attulisse *clientes patrono contenti*, quod, licet reiciendum sit, tamen testimonio est etiam librarium illius codicis in hoc loco offendisse. — IV, 10, 2 *libellum, qui parum cultior est* verum esse confido; videtur tamen altera lectio *qua* ad duplicem scripturam ipsius archetypi referenda esse; certe quod N habet *quia,* sic facillime explicatur. — Ib. suadente Engelbrechtio (l. l. p. 10) *sic, ubi locorum fueritis* scripsi; neque tamen me fugit ne sic quidem omnem difficultatem sublatam videri (*sicubi* = *ubicumque* fortasse Hilar. tr. s. psalm. p. 545, 2); nisi *ubi locorum* idem esse concedimus quod *ubicumque.* — III, 11, 2 tribus locis facere non potui quin a Luetjohanni recensione recederem veteremque textum restituerem: neque cum F *sola* secludendum neque *statum* legendum puto neque vero post *omnibus* additum *iniungebat* probo. Demonstratur enim plurimis exemplis, de quibus unum afferre satis est, ep. II, 9, 6 *ecce et ab archimagiro adventans,* participio praesentis ut alios scriptores ita Sidonium saepe ita uti, ut a verbo finito vix differat. Cf. etiam Engelbr. l. l. p. 7. — Ib. 3 mirum illud *quisve* in L (et suspicor etiam in N *quisve,* non *quisae* fuisse itemque in V) quamquam recipere ausus non sum, tamen dignum est quod observetur. Apud Venantium Fortunatum tres loci extant, ubi *quisve* in interrogatione positum est: carm. VII, 12, 27 *quidve poema potest?* VIII, 3, 287 *quidve loquar humilem?* ib. 305 *quidve animum dulcem memorem?* An *enim* interpolatum esse censebimus? — Ib. 6 verba *eius hoc carmen est* Gustafssonius, haud scio an iure, secludi mavult. — Ib. v. 3 *hoc dat caespite membra* cf. cum Cyprian. Gall. Ies. Nav. 573 *functus merito dat membra sepulchro; dandi* igitur verbum idem significat quod *condere.* — IV, 12, 1 reposui *confunditur;* cf. Engelbr. l. l. p. 8. — IV, 13 inscr. de *Vectio* v. ep. IV, 9, 1. — IV, 14, 4 concedendum est *querellam effundere* ita dictum esse, ut ab usitata eius verbi

vi abhorrere videatur; sed tamen Luetjohannum sequi satius esse credidi. — IV, 15, 3 *et* (= *etiam*) post *quamquam* restitui. Cf. ep. IX, 1, 2. — IV, 16, 2 Luetjohanni triplicem mutationem (add. *is*, *carebit*, *est)* ut per se parum probabilem ita ne necessariam quidem iure Engelbrechtius l. l. p. 8 refutavit; neque magis necesse videtur cum Leone *in me* ante *imitatus* addere. — Ib. ad scripturam ex LN[a] recuperatam *totus totusque* conferri potest Faust. de spir. s. I, 13 (p. 126, 23 E.) *credentibus totus traditur et totus a tradentibus possidetur* (paulo ante de natura ignis accensi dictum est), ut cum causa colligas Sidonium huius ipsius loci meminisse. — IV, 17 inscr. Mommseno docente *Arbogasti* scripsi. — Ib. 2 *ipsum* post *limitem* delevi. — IV, 18, 2 lectionem omnium codicum a Luetjohanno sine causa immutatam *(totamque . . . pervagaturus)* restitui. Cf. Engelbr. l. l. p. 7. — Ib. 4 ex LN[a] *prodecessore* scripsi, quae forma rarior non solum apud Symmachum (relat. 25, 3; 33, 2) invenitur, verum etiam apud Ennodium (p. 121, 12) a Vogelio ex optimis libris restituta est (Novell. Val. XXIX in. codex Ottobonianus *prodecessorum* habet). — Ib. *priori* scripsi, sive dativum esse censeas, quem non raro cum comparativo iungi notum est, sive, quod magis placet, ablativum, quae forma, nisi fallor, apud omnes illius aetatis scriptores, ut apud Hilarium, Cassianum, Faustum, Ruricium, Claudianum Mamertum, interdum pro usitatiore illa in *e* occurrit. Contra ep. VI, 1, 1 *inferiore* praetuli. — Ib. 5 v. 13 de *Salamoniaco* v. Bonnet. l. l. p. 132, 2. — IV, 20 inscr. *Domnicio* scripsi; cf. ep. V, 17, 6. — Ib. 1 *conceperas*, quod in LN[a] est, genuinam lectionem esse satis multis locis comprobatur, ubi eodem modo indicativus plusquamperfecti pro coniunctivo usurpatur, velut ep. I, 1, 4 *conticueramus;* III, 5, 1 *impetraverat;* V, 5, 1 *dederant;* carm. XI, 78 *occiderat;* ib. 82 *dixerat* (v. etiam M. Mueller. 'de Ap. Sid. latinitate' p. 102). — Ib. pro *rubore* Luetjohannus in adnot. malit *tuore,* Wilamowitzius *ore;* illud omnino reiciendum est, quia singula membra orationis

inter se respondentia postulant, ut hic aliquod vocabulum legatur, quod ad verba *rutilus auro* quadret; hoc magis placet neque tamen necessarium videtur; nam *rubor* de genis accipi potest, quarum colori rubro cetera cutis lactea opponitur. — IV, 21, 4 *hinc et hinc* restitui coll. ep. I, 11, 10 *Paeonius hinc propter atque hinc Athenius;* VIII, 9, 5 v. 11 *hinc bacas quatiam vel hinc corymbos.* — Contra ib. in verbis *ac fide ingenti* Luetjohannum verum vidisse teneo; nam verbis *summae abstinentiae puella, summi rigoris* vix liceat tertium membrum adiungere, quod aliud adiectivum habeat. Certe ceteris omnibus locis, ubi *summus* hoc modo geminatur, nihil simile inveni. — Ib. 6 sine ulla dubitatione ex LNCT *solo* scripsi (*soli* MP²F, *sedulo* Luetjohannus). Sidonius enim hoc dicit: ut cetera commoda civitatis Arvernae omittam, vel solum contubernium nobilium te impellere debet, ut saepius huc venias. In forma vero dativi minime offendendum est; nam et haec non ita rara est (cf. Neue-Wagener II, 210; Georges 'Wortform.' p. 647; Roensch 'It. u. Vulg.' p. 276) et aliae similes, ut *illo* (Hilar. p. 43, 16 et 659, 3), *neutro* (Rur. p. 410, 10), *toto, totae, aliae* facile ex quovis indice colligi possunt. Cf. etiam Alcim. Avit. p. 31, 23 *quod solo credidit deo.* — Ib. cur *et* post *auget* cum uno T deleamus, nulla causa est. — IV, 22, 1 *me,* quod et per se aptum est et ante *melius* facile excidere potuit, restitui. — Ib. 5 Luetjohannus *vel opus* suadente Wilamowitzio seclusit, fortasse recte, quamquam de his synonymis particulis *vel, sive, seu* additis quaestio subdifficilis est; amat enim Sidonius talia (cf. ep. II, 2, 7 *tuguria seu mapalia;* III, 1, 4 *fastidiunt vel refundunt;* c. XXII § 1 *concinnare vel condere*, ubi Sirmondus *vel condere* omittit, al.), neque tamen negari potest quaedam eiusmodi ex interpretatione librariorum vel etiam ex duplici archetypi scriptura oriri potuisse. — Ib. quamvis per se ipsa codicis L lectio *illi* placeat, tamen ceterorum librorum consensu motus *ille,* quod ipsum quoque aptum est, restituere malui. — Ib. 6 quod unus T *posse* omittit, nihil

ea re moveor; saepissime enim hoc verbum per abundantiam quandam addi solet. Cf. ind. Vict. Vit. ed. Halm.; Alcim. Avit. p. 111, 24 *vires altrinsecus experiri posse paucorum est.* — IV, 22, 2 licet *occulto* adverbium esse possit, concinnitas verborum flagitare videtur, ut *angore* vel tale quid addatur; nisi forte etiam ad *occulto* ex sequentibus verbis *maerore* subaudire volumus (*publice* in C documento est librarium idem sensisse). — Ib. 3 ad verba *dum convicium expectat* (sic LN, *convicium expectans* rell.) cf. ep. VIII, 4, 1, ubi CT item *dum* omittunt; quod si factum erat, *expectat* facile in *expectans* mutari potuit. — IV, 24, 4 Leonis coniecturam *paenitentemve* pro *paenitentemne,* quod omnes codices exhibent, Engelbrechtius l. l. p. 4 iure reiciendam censet. — V, 1, 2 in codicibus ita scriptum est: *cui meis e pugillaribus transferre quae iusseras non vacans perquam provincia (provintiam* N[1]T) *fuit hic vobis aliquid neniarum munusculi vice detulit.* Manifestum est in his verbis, si nihil aliud, certe *perquam* corruptum esse. Itaque Gustafssonius (quae Luetjohannus in adnot. proponit, me non satis intellegere fateor) coniecit: *qui . . . vacans, proquam provincia fuit, . . . detulit.* Qua in coniectura mihi valde probatur *proquam,* cuius praeter tres Lucretii locos ab illo adhibitos (II, 1137; III, 199; VI, 11) unum exemplum repperi apud Symmachum p. 12, 3 (S.) *non satis mihi viderer, proquam res postulat, fungi debitum meum.* *) Sed ne sic quidem locus omni ex parte emendatus est. Patet enim verbis *neniarum* (= nugarum, quisquiliarum) et *munusculi* hanc ipsam epistulam denotari. Quod si ita est, non perfecto utendum erat, sed praesenti, velut ep.

---

*) Similes locutiones collegi has: *supra quam* Sid. ep. I, 7, 1; VIII, 6, 4; Alcim. Av. p. 88, 17; Ennod. p. 342, 19 (H.); *super quam* Hil. tr. s. ps. p. 103, 28; *ultra quam* Paneg. p. 132, 8; 271, 10 (Baehr.); Alc. Av. p. 66, 12; *contra quam* Apul. de mag. (Kr.) 91; *praeter quam* Ennod. p. 336, 13; *praeut* Symm. p. 25, 17. De *praequam,* quod hoc ipso loco mihi primo in mentem venerat, cf. Gell. XVI, 1, 3; Holtze, Synt. pr. script. Lat. II p. 289.

III, 4, 1 *defert litteras meas;* V, 15, 1 *'librum igitur hic ipse deportat;* ib. *defert volumen.* Quamobrem servato dativo *cui* pro *detulit* scripsi *detuli,* quod idem esse ac *dedi* vel *misi* rursus duo loci Symmachiani docent: p. 25, 18 *quod mihi et patri unas atque eas oppido breves litteras detulisti* et p. 221, 5 *si mihi solam epistulam detulisses.* Hoc igitur Sidonius dicere vult: 'cum ei, quae iusseras, hoc ipso tempore transferre (i. e. transcribere) non possem — pro tanta enim provincia nunc quidem parum vacabam — hic (i. e. hac epistula) vobis interim aliquid munusculi vice misi.' De *provincia* cf. ep. V, 7, 1 *quos haec peculiariter provincia manet,* ubi hac voce non intellecta librarius codicis T ex *manet* ineptissime *maeret* fecit; Claud. Mam. p. 184, 18 *plusculum respondere mihi provincia fuit;* 188, 15 *cum utraque agitare mihi p. fuerit.* — V, 2, 1 Engelbrechtius 'Untersuch.' p. 27 propter verba et antecedentia et sequentia coll. Claud. Mam. p. 81, 7 malit *astrologica,* fortasse recte; quod tamen haec vocabula pluralia neutri generis esse putat, non ei assentior; singulae enim artes (de *oratoria* cf. ep. II, 10, 6) singulis Musis respondent. — V, 3, 4 Geisleri coniecturam *ita aeri* praeferendam esse duxi; *ita* post *illud* per abundantiam quandam additum est; cf. Ruric. p. 420, 25 *quod et vos ita credere confido.* — V, 5, 2 verbo *harilao* crucem praefigere nolui, quia non tam corruptum videtur quam adhuc non explanatum est. Ceterum dubito, utrum, quod Mommseno placet, falconem nondum domitum et rudem an nidum falconis significet. — Ib. 4 pro *operis* Luetjohannus frustra scripsit *operae;* cf. Engelbr. 'Beitr.' p. 3. Fugit autem hunc ab ipso Claudiano Mamerto gravissimum testimonium repeti posse; nam cum p. 188, 14 dicat *amplius operae insumendum est,* p. 156, 6 scriptum est: *studium atque opus insumat.* — V, 6, 1 si *reverenda* recte se habet, ut *reverentissimus* pro *reverendissimus,* sic contra *reverendus* pro *reverens* dictum esse statuendum est. Equidem malim *reverendae.* — V, 8, 2 Leonis coniecturam *saeculi culpa* nescio an melius recepissem; nam vul-

gata lectio vix potest defendi. Ipse coll. ep. IX, 3, 4 *a saeculi lucris* conieceram *saeculi lucro* scribendum esse. — V, 9, 3 contra L ex reliquis codicibus *utriusque* restitui. — V, 10, 2 *iam etiam* cum apud Ciceronem, Livium (cf. Zingerle, 'kl. phil. Abhandl.' IV p. 45), Quintilianum inveniatur, non video, cur levissima unius C auctoritate nixi a Sidonio abiudicemus. Accedit quod nonnumquam etiam apud posteriores scriptores occurrit, ut apud Alc. Avit. p. 54, 28 *iam etiam prophetarum temporibus;* in Cod. Theod. X, 10, 19 *iam etiam sua sententia* (cf. Claudian. carm. VIII, 165 *etiam iam tum).* — Ib. contra L, qui *et vero* habet, *et vere* restitui, et quia Sidonius constanter hac locutione utitur et quia ante *optimus* librarius facile errare potuit. — Ib. 3 *ambio,* quod in L est, repudiandum, *ambigo* genuinum esse mihi persuasum est. Modo enim Sidonius Sapaudi dictionem laudibus efferens dixit Palaemonem, Gallionem, Delphidium, alios cum eo comparari non posse. Sed ne nimium illi blandiri videatur, addit hoc se concedere Quintiliani acrimoniam pompamque Palladii ei aequiperabilem esse. *Adquiesco* igitur (= assentior, concedo) postulat, ut aliquod verbum opponatur, quod contrariam vim ambigendi i. e. negandi habeat. — V, 14, 2 Luetjohannus non recte *reverendissimo* scripsit. Cf. de superlativo *reverentissimus* Neue-Wagener II, 121; Engelbr. l. l. p. 11. — Ib. in verbis *ad quas .... figulo pariter atque hortuloni non oportuit convenire* miror Luetjohannum propter *non* in $F^2$ s. l. additum ita offendisse, ut in adnot. proponat *[ad] quas .... [non] oportuit.* — V, 15, 1 qua de causa idem *te* secluserit, nescio. *Dominum te mihi sibique communem* de Ruricio dictum est urbanitate illa tum usitatissima. Cf. ep. IV, 2, 1, ubi Claudianus Sidonium verbis *te dominum meum* alloquitur. — V, 16, 2 *citerior* in *citior* mutare supervacaneum visum est, quia idem valet quod *prior;* cf. ep. II, 14, 1 *aetate citeriore.* — Ib. 4 ad verba *votis in commune deposcens* cf. etiam Panegyr. p. 146, 29 (ed. Baehr.) *hoc ... omni votorum nuncupatione deposcimus.* — V, 17, 1 de *quamque et* v. ep. II, 1, 1.

— Ib. 3 rursus codici F, qui post *impedimento* inserit *fuit,* nihil tribui debet. — Ib. 5 *diu* idem est quod *iamdiu* (cf. ep. III, 1, 2; IV, 3, 1), ut coniectura *diutino* vix opus sit, praesertim cum hoc adiectivum apud Sidonium nullo alio loco inveniatur. — Ib. 7 de *huc* v. ep. II, 9, 4. — Ib. 8 de *sedemus* v. ep. III, 12, 2 et Engelbr. l. l. p. 6. — V, 19, 1 Luetjohannus de *praelata* dubitat. Sed hoc saepius pro *praefata* vel *praemissa* usurpatum esse constat, ut in locutione *praelata salutatione (sospitatione)* a Ruricio, Ennodio, aliis, ut hic quoque ferri posse videatur. — V, 20, 3 *amabilius* mutatum nolim, cum idem fere quod *libentius* significet. Cf. Act. apost. apocr. I p. 3, 17 (ed. Lipsius) *dicentes amabilius sibi esse omnibus tormentis pro castitate succumbere.* — Ib. 4 de *Arelatem* v. ep. I, 11, 7. — VI, 1, 5 *resipiscendi* verbum cum enuntiato interrogativo iunctum nihil habet offensionis neque, quod sit onus illud, episcopatus videlicet, quemquam fallere potest. Quamobrem *cum enim,* quod T exhibet, interpolatum esse credo. — Ib. in verbis *impleam quae moneo* (sic L et ut vid. $N^a$, *imperem quae non impleo* $N^b$MCT) permira est codicum discrepantia, et per se spectata ceterorum librorum lectio vel melior videtur; neque tamen est quod illam scripturam interpolatam esse suspicemur. Quae cum ita sint, relinquitur, quod in adnot. proposui, ut duplicem lectionem, quam in archetypo servatam fuisse statuendum est, conectamus; neque negari potest talem membrorum oppositionem a Sidonii dictione non alienam esse; cf. ep. IV, 25, 5 *seu sic sentiente concordia seu sic concordante sententia.* — Ib. 6 *assistas* recte se habet; cf. *adiutorem, fideiussorem, testem assistere* (Faust. p. 22, 26; Ruric. p. 384, 10; 434, 9; cf. Plin. Paneg. 40 *nemo observator, nemo castigator adsistet).* Similiter saepius etiam *accedendi* verbum usurpatur, velut a Sidonio ep. III, 5, 1 *intercessor accederet;* a Victorino Faust. p. 444, 10; a Ruricio p. 390, 19 al. — VI, 2, 2 *nec post multo,* quamvis insolenter verba collocata sint, non temere mutaverim; *post multo* satis frequens esse notum est (cf.

c. V, 211 *post tempore parvo)*; ad hunc locum proxime accedit Corn. Nep. Paus. III, 1 *post non multo.* — Ib. 3 *altius* sane inusitatius dictum est; sed etiam de *profuturum* dubito. Malim *profuturam*, ut *praerogativa* subiectum enuntiati fiat. — VI, 4, 1 codicis L lectionem *pro nova necessitudine vetustam necessitatem* cum Luetjohanno probandam esse confido, quippe quae melius cum significatione vocum illarum a me in progr. Bremerhavn. p. 13 explicata congruat. — Ib. non est quod *pervenerunt* (sic F, *venerunt* rell.) praeferamus. Immo id ipsum verbum reiciendum videtur, quia cum verbis *casso labore* pugnat. — Ib. 3 cum *civilitas* ferri nullo modo posset, *incivilitas* dubitationem moveret, Gustafssonii coniecturam *qualitas* recepi. — VI, 8, 2 quid in codicum L$N^a$C lectione graviter corrupta *fontem mercatoribus* lateat, difficile est dictu. Fortasse scribendum est *fontem meri* (vel *merum) caloris vestri (caloris tui* Leo coniecit); cf. ep. II, 5, 2 *vestri . . fonte consilii;* III, 10, 1 *ad meracissimum scientiae fontem;* Ruric. p. 369, 2 *meracissima dilectione.* — VI, 12, 6 ex M *significibus* scripsi; cf. ep. IV, 1, 4; IV, 9, 2; VIII, 11, 14; c. II, 171 (falso *Heraclitusque* codd.). — Ib. pro *conciliat*, quod explicari vix potest, Luetjohanni coniecturam *concinnat* recepi, quamquam ne hoc quidem verbum prorsus quadrare videtur. Ipse temptaveram *cantitat* coll. ep. VIII, 13, 2 *fama, inquam, quae de laudibus tuis cum canat multa, plus reticet.* Nam cantilandi verbum, quod a tradita lectione etiam propius abest, ex Apuleio inducere audacius visum est. — Ib. 8 *Arelatenses Reienses* (hoc tamen, non *Regenses)* restitui, cum ex eis, quae sequuntur, inconcinnitatem orationis quaesitam esse appareat. — VII, 1, 2 *tantum* scripsi *(tamen* codd., *iam* Luetjohannus). Cf. ep. VIII, 3, 3 *uni tantum;* IV, 2, 3 *tibi uni soli tantum.* — Ib. 3 post verba *latet nostram sciscitationem* aliquid deesse satis constat; itaque cum Luetjohanno *quod* inserui. At *cuiuscemodi* ab eodem in *cuiusquemodi* mutatum minime probari potest. Cf. Claud. Mam. p. 73, 2; 83, 16; Panegyr. (ed. Baehr.) p. 251, 1;

279, 9; Neue-Wagener II, 453. — Ib. *saepe* cum *nunc* iunctum fortasse ferri potest. — VII, 2, 1 *plus . . . profectus est* si verum est et non *provectus* scribendum, proficiendi verbum hic inusitatius usurpatum est; expectatur enim potius *profecit.* — Ib. 2 restitui: *ne secundo insinuatum non nunc primum nosse videamur (nos* pro *non* Leo et Luetjohannus). Sidonius se excusat, quod tum, cum priore epistula (VI, 8) Amantium lectorem Graeco commendaret, cum nesciret illum a Graeci praedecessore et Massiliensibus multis iam antea beneficiis affectum esse, pro his beneficiis gratias debitas agere neglexerit; se enim ipsum eius, quem iam iterum commendet, priorem vitam nunc demum accuratius cognovisse. Est igitur illius enuntiati sententia haec: 'ut videatis nos secundo insinuatum nunc primum nosse.' — Ib. *si moris est regularum* corruptum esse credo. An scribendum est *si moris est saecularium?* Cf. Alcim. Avit. p. 202, 7 *saecularium iudicio, qui aut imperitiae aut ignaviae dabunt non uti nos licentia poetarum;* saeculares auctores haud raro ecclesiasticis opponuntur. Cf. ep. VII, 9, 5 *refert historia saecularis.* — Ib. 4 *occursu* scripsi; v. adn. — Ib. 8 ex CF *socrualis* recepi; cf. ep. VI, 2, 3; VIII, 9, 2. Paulo ante in C non recte *socrum* legi puto; nam gener, cum novam nuptam domum abduceret, ea, quae mortui soceri fuerant, secum abstulit praetereaque per calliditatem suam etiam a socru quaedam impetravit *(non parvo etiam corollario* etc.). — Ib. 9 *Miletiae* Mommseno iubente scripsi; non male etiam ib. Luetjohannus *fabulae* proponit. — VII, 3, 1 mihi in mentem venerat *animi affectus studio quoque parendi;* nunc Luetjohanni correctionem ut faciliorem meae praefero. — VII, 4, 3 ex M¹F *sociemur* scripsi, quoniam vix est credibile coniunctivum interpolatori deberi; v. de hoc coniunctivo ep. III, 7, 4. — Ib. 4 verba *id est in Vasionensi oppido* interpretationis causa addita esse suspiceris. Certe is, ad quem haec epistula data est, tali additamento non egebat. — VII, 5, 1 *Biturigas* scribendum esse Mommsenus recte monuit. — Ib. 4 *et* tenui;

ex verbis enim *tantum hoc meum duco* et infinitivi pendent et id enuntiatum, quod ab *ut* incipit. Alia exempla huius paulo neglegentioris dictionis haec inveniuntur: ep. IV, 3, 1 *(cur . . . quodque)*; VIII, 4, 3 *tempus est seria legi, seria scribi deque perpetua vita cogitari nimiumque meminisse;* IX, 6, 3 *paucorum est incipere de maxumis et eos . . . . incidere*, ubi Luetjohannus frustra *difficillimum* post *et* inserere malit; IX, 14, 8 *officii magis est nostri . . . . componere . . . . dumque virtutes tu dicis alienas, nos tuas dicere,* ubi *moliamur,* quod C post *nos* habet, haud dubie interpolatum est; c. XV, 51 sqq. — VII, 6, 1 ex M scripsi *praesumptiose loquar arroganterque;* cf. ep. IX, 2, 3 *arroganter fieret indecenterque.* — Ib. 2, quamquam in M¹ haud pauca menda correcta sunt, tamen de *aetatis* valde dubito; fortasse Wilamowitzii coniectura *haereseos* (vel *haeresis,* qua genetivi forma praeter *haereseos* etiam Alcimus Avitus p. 23, 11 utitur) probanda est. — Ib. 9 loco illo misere depravato Luetjohannum *subrepti sunt* scribentem secutus sum; Wilamowitzius proponit: *quantis fueritis privati episcopis.* Ipsa Sidonii verba quae fuerint, hac codicum condicione vix iam poterit indagari. — VII, 7, 1 iam Gustafssonius, cum in cod. Vaticano 3421 non *melior* sed *minus* esse videret, lacunam indicavit; quam ad explendam mihi commodissimum visum est *misera* ante *minus* inserere; de collocatione verborum cf. ep. VIII, 11, 11 *tristia minus;* IX, 12, 1 *mellea minus.* — Ib. 4 *est,* quod unus F habet, post *curae* delevi; cf. Alcim. Avit. c. II, 29 *quis neque coniugium curae* et apud Sidonium ipsum *cordi* non raro ita usurpatum, ut ep. I, 2, 7; II, 2, 2; II, 9, 5 al. — VII, 8, 4 Leone suadente *istaec* scripsi. — VII, 9, 1 *fidei catholicae* etsi non delendum at post *disputatores* transponendum esse nescio an iure Luetjohannus censuerit. — Ib. ex NVMCT scripsi *orationem, quam (qua* L) *videor ad plebem Biturigis in ecclesia sermocinatus;* cf. ep. V, 17, 2 *idque, unde causa, sermocinemur;* VII, 2, 2 *cur hic quoque quodcumque mihi sermocinaturo materia longius quaeratur;* Claud. Mam.

p. 188, 9 *quidquid illud ampliuscule sermocinati sumus*, et si quem hi loci minus movent, quippe quibus omnibus pronomina neutri generis posita sint, Alcim. Avit. p. 85, 19 *in homilia, quam nuper ad populum Lugdunensem in dedicatione basilicae videor concionatus*, ubi aperte Sidonium imitatus *contionandi* verbo eodem modo utitur. — Ib. 3 Gustafssonii dilucida sententiae explicatione motus ex NCT *exponerent (expeterent* LVM) scripsi. — Ib. 5 sine causa Mommsenus pro *taceret* scribi vult *tacere placeret; non tacere* enim apud Sidonium idem significat quod *probare, laudare.* Cf. ep. VII, 8, 3 *de quo civis malus loqui, bonus tacere non posset.* — Ib. 18 in tanta lectionum discrepantia Mommseni coniecturam *iure* recepi; ut Chatelainius monet, idem in N fuisse verisimile est. — Ib. 23 in C in verbis *quosdam in sua, plerosque in nostra peregrinatione (multos i. s. multos i. n. p.* rell.) audacissima interpolatio apparet; Sidonius enim hoc loco aperte Plin. ep. IV, 27, 1 imitatus est, ubi item sexies *multa* iteratur. — Ib. 25 communi omnium codicum lectione *de viro quo loquimur* Luetjohannus non recte reiecta *quem* scripsit. Praeter illum Ruricii locum, quem in adnot. adhibui (cf. etiam p. 437, 27 *in eadem qua mihi scripsistis causa)* hic attractionis usus saepissime apud Cassianum occurrit (v. ind. Petschenig. p. 510), velut Inst. III, 4, 3 *pro causa qua diximus;* Coll. III, 7, 7 *de illa qua diximus abrenuntiatione* al.; item bis apud Ennodium p. 91, 2; 179, 17 (H.); in Cod. Theodos. IV, 22, 2 interpr. *sub ea qua diximus temeritate* (v. l. *quam);* ut nulla sit dubitatio, quin hoc loco *quo* retinendum sit. — VII, 10 (11), 1 contra LV scripsi *ut minus excusabiles excusaremur;* nam illorum scripturam interpolatum esse pro certo haberi potest. Passivum, ut saepius apud Sidonium (cf. *humiliari, summitti, subdi, subduci* al.), reflexivam vim habet. — VII, 11 (10), 1 a me impetrare non potui, ut *anescendi* (vel *anendi)* verbum hic locum habere concederem; offendo enim cum in ablativo *veteribus exemplis* tum vero in ipsa verbi vi, qualem haec sententia postulare videtur (sc. *in-*

*veteravit)*, quae ab eius naturali principalique significatione aliena est. — Ib. Leonem secutus verba ita distinxi: *sed de his istaec: et iam multa sunt.* — VII, 12, 3 *et* post *inusitato* deleri nolim; v. adn. — VII, 14, 3 *gignendis* restitui. Cf. Engelbr. l. l. p. 4. — Ib. *artibus* scripsi maxime ep. V, 2, 1 motus, ubi inter *membris* et *partibus* posita haec vox certe aliter accipi non potest. — Ib. 6 dubitanter ex T *nos cedamus* recepi; quae lectio si omnino vera est, coniecturae deberi videtur. — Ib. 7 quid Luetjohanni distinctione verborum *conclamata sunt: namque* faciam, nescio, neque Wilamowitzii coniectura *sancitaque* (pro *sunt namque)* necessaria est. Si qua mutatione opus esset, scriberem *conclamatae* (coll. c. XXIII, 480 sq.); sed id quoque supervacaneum est. *Namque* tertio loco positum etiam ep. VII, 8, 2; VII, 9, 22 invenitur. — VII, 15, 2 de *quamlibet* v. Bonnet. l. l. p. 325, 5. — VIII, 1, 2 *oratus* (sic L, *oratur* N) Gustafssonius et Chatelainius iure improbandum esse existimant. — Ib. *lividi* non est quod secludamus. — Ib. 3 mira est codicum LN[a] scriptura *turbidinis* (addo enim in N primo idem fuisse, postea in *turbinibus* correctum esse). Neque tamen *turbidinibus* scripserim, quamquam haec vox apud Ruricium (p. 434, 14 *turbidinis* S) aliosque invenitur. — VIII, 2, 2 *Demosthenen* scripsi. — VIII, 3, 1 *parere* restitui. — Ib. 4 pro *Bracmanas* (sic LNP, *Bragmanas* MTCF) Engelbrechtius malit *Bragmanas,* quia Claudianus Mamertus hac forma utatur. Mihi melius visum est optimos codices sequi. — VIII, 4, 4 contra LV *principaliter te* restitui. De *principaliter* cf. ep. III, 3, 3; V, 7, 7; VII, 17, 1; IX, 12, 1. — VIII, 6, 3 *in*, quod pars codicum ante *hoc tempore* exhibet, cum Luetjohanno delevi; et sane molesta est eadem praepositio ter repetita. Cf. ep. VIII, 11, 14 (contra *in hoc tempore* ep. IX, 3, 2). — Ib. 5 lectionem codicis L *Astyrius* (cf. *Sylla*) veram esse Mommsenus cognovit. — Ib. dativo *consuli (consulis* L et fort. V) recepto locum satis difficilem magis perspicuum factum esse censeo; id quidem dubito, an in collocandis verbis

melius codicem N (*proximae consuli)* secutus essem; nam *consuli* in archetypo superscriptum fuisse ex ipsa lectionum varietate colligas. — Ib. 6 quid sibi velit *conspicati,* me non satis perspexisse fateor. *Conspecti,* quod in omnibus libris est, referendum est ad primores advocatorum, quibus ab omni Galliae coetu acclamatur, ut in novum consulem quidam ex eis laudationem habeat. At illi, ubi omnes se intueri vident, Nicetium circumspiciunt. *Conspicere* est *oculis designare aliquem* ut ep. I, 9, 2 *prae ceteris conspiciebantur;* c. XV, 155 *per Tartesiacas conspectus splenduìt urbes.* — Ib. 10 ex NT *pariter cuncta* scribendum esse putavi, quod vel locis Plinianis in adnot. allatis commendatur. — Ib. 11 *et quidem solus,* si *solus* ad *consuesti* referas, ferri posse Gustafssonio assentior et ita scripsi, praesertim cum LN inter se ipsos dissentire videam. Neque tamen illam lectionem genuinam esse contenderim *(etsi quidem,* quod L habet, fortasse conferri potest cum *quamvis quidem* Hilar. tr. s. ps. p. 706, 22 = 'obwohl allerdings'; quo concesso *etsi quidem solis* significaret 'obwohl allerdings nur an solchen'; sed ne id quidem prorsus satisfacit). — Ib. 12 *cursibus apertis* ut locutionem quaesitam et Sidonio aptissimam mutari nolim; sunt enim cursus, qui in aperto fiunt. — Ib. 14 de *huc — huc* v. ep. II, 9, 4. — VIII, 7, 4 vel discrepantia codicum LN *(quod te plus decet* L, *quod plus te decet* ut vid. N[a]) documento esse videtur *te* per librarii errorem in hoc enuntiatum irrepsisse. — VIII, 8, 3 *eo temperamento, quod* contra L restitui, quamquam concedendum est illius lectione *quo* sententiam apertiorem fieri. — Ib. coll. Alcim. Avit. c. VI, 613 pro *censitor,* quod Luetjohannus vestigia codicis L persecutus restituit, *censetor* scripsi; in V, ut hoc addam, est *non tam̃ honorare* (om. *censor) quam cens&oroneare.* — VIII, 9, 2 non recte Luetjohannus in adn. pro *merito* conicit fortasse *immerito* scribendum esse. Lampridius enim sane habebat, cur laetaretur, quia id, quod assequi voluerat, impetraverat; itaque cum acerbitate quadam Sidonius ut nondum sui voti

compos illum merito a se petere dicit, ut versus faciat, se nihil aliud quam parere. — Ib. 5 v. 5 non est causa, quamobrem contra omnes codices *o* deleamus; cf. c. IX, 290 *o dignissime Quintianus alter.* — VIII, 11, 3 *accepto,* quod Wilamowitzio iubente Luetjohannus in *acceptus* mutavit, tamen defendi posse puto coll. ep. I, 11, 10 *duabus dignitatibus et ipse decursis;* cf. Tac. ann. XIV, 26 *praemisso cum auxiliis . . . legato atque ipse legionibus citis.* De universo hoc usu pronominum *ipse* et *quisque* absolute positorum v. Draeger IV, 762; Kuehner II, 461. 473. — Ib. v. 19 pro *cotidiana* non male Luetjohannus coniecit *cotidiano,* quod Sidonius ex Frontone sumere potuit. Illud certe vix ullo modo explicari potest; nisi forte putamus ut in *crastina* (Act. apost. apocr. I p. 5, 2 ed. Lips.) *die* subaudiendum esse. *Cotidianis diebus* non raro invenitur, velut apud Cassianum et Cassium Felicem (cf. Roensch. 'It. u. Vulg.' p. 343). — Ib. v. 45 *catinis* scripsi. — Ib. v. 48 *concrepitantibus,* quod etiam Mommsenus coniecit, fortasse e codice Helmstadiensi recipiendum fuit. — Ib. 6 de *huc* v. ep. II, 9, 4. — Ib. 7 de *prorsus ut* v. Woelffl. Arch. IV, 618; quamquam per se *prorsus* etiam cum antecedente superlativo iungi poterat; cf. Apul. Flor. 15 (Kr.) *gratissima prorsus.* — Ib. 8 in lectione codicum LV *aleae aut sphaerae* acquiescere nos posse censeo. — Ib. 10 ad verba *si qua vel quoquo modo sunt,* ubi *vel* fortasse cum N secludendum est, cf. etiam ep. VIII, 5, 2 *si qua nostris qualitercumque gratia . . . chartulis inest.* — Ib. 13 Luetjohannus post *huiusmodi* frustra *hominem* addidit; cf. Engelbr. 'Beitr.' p. 5. Neque tamen adhuc mihi contigit, ut apud Gallicos scriptores quicquam simile invenirem. — VIII, 12, 4 ex solo L *mensuum* recepi. — VIII, 13, 2 *apice,* quod Wilamowitzius pro *arce* coniecit, vix est necessarium; neque enim Sidonius in talibus imaginibus diligens est et *arx* saepe ita usurpatur, ut nihil aliud sit nisi *fastigium, apex, culmen.* Cf. c. II, 172 *Platonis ingenium, quod in arce fuit;* Ennod. p. 198, 12 (H.) *quasi arcem scientiae adeptus sis.* — Ib. 3 de *huc* —

*huc* v. ep. II, 9, 4. — Ib. 4 *Sarra* scripsi. Cf. Engelbr. l. l. p. 15. — VIII, 14, 2 *Antiolus* scripsi. De *is et*, quod in codicibus est, dubitari potest, an gravior corruptela lateat et Luetjohannus pro vulgata lectione *is est* rectius *scilicet* proposuerit. — Ib. 4 *flagrantissimum* eo minus mutare volui, quia, quod Engelbrechtius quoque ('Untersuch.' p. 93) concedit, in hoc contextu sermonis haud dubie propriam significationem ('helllodernd') habere potest. Accedit, quod Bonnetius l. l. p. 175, 3 probabiliter exposuit *flagrandi* verbum in Gallia illis iam temporibus in utramque rem valere coepisse, ut etiam idem quod *fragrare* declararet. Quod si ita est, illa forma utique tenenda est. — VIII, 16, 2 ex LN[a] *muscivos* scribere non dubitavi. — Ib. 3 quod in C post *taciturire* legitur *iam deliberavimus*, hic locus multum valet ad alium, quem supra attigi, recte diiudicandum, ep. IX, 14, 8 dico, ubi in eodem libro, ut constructio verborum expeditior fieret, *moliamur* additum est. — Ib. 5 Fausti loco in adn. allato (cf. etiam apud Sidonium ipsum ep. IX, 15, 1 v. 12, ubi voci *absolutius* eadem vis subiecta esse videtur) in Sidonii verbis corrigendis quanta cautione opus esset, demonstravi; nam si *absolutum* hoc loco idem esse videas, quod *perspicuum*, *clarum*, *simplex*, non iam de tradita lectione dubites. Sane quidem quam vere ille de suo genere dicendi existimaverit, alia quaestio est; ipse certe sermone arido, exili, maxima ex parte vulgato uti sibi visus est. De hoc usu vocum *absolute*, *absolutus*, cuius imprimis apud Hilarium multa exempla occurrunt, v. Woelfflin. Arch. VI, 170. 181 sq. — IX, 1, 3 prius *potest* seclusi. — Ib. *quidve* in *quidque* mutare nolui, quia *ve* non raro pro *que* ponitur. — Ib. 5 in conatu meo difficillimi huius loci emendandi hac ratione ductus sum in archetypo nihil fuisse nisi *tuus cui*, reliqua a librariis temere excogitata esse, verum ne illa quidem verba recte se habere, sed, si quid omnino ad nomen *Apollinaris* addendum erat, *meus* vel *noster* dicendum fuisse (cf. ep. V, 11, 3 *meus A.;* VIII, 6, 12 *noster A.;* sine pronomine ep. V, 9, 4).

Quamobrem, cum *totus tui* (= *totus tuus* 'dir ganz ergeben') proponere non auderem, *totius studii* temptavi. De *totus* cf. Claud. Mam. p. 57, 21 *corpus totius facilitatis;* Sid. ep. VII, 9, 22 *totius popularitatis alienus;* de genetivo qualitatis cum ipsis nominibus propriis coniuncto Draeger II, 426 (*homo multi studii* Gell. VI, 15, 1). — IX, 2, 1 ex VC *affatu* scripsi similitudine loci a me allati adductus; nam ut ibi *affatus* et *benedictio* inter se copulantur, ita hic paulo post *ipsarum* . . *benedictione* sequitur. — Ib. 2 *arida ieiunantis linguae stipula crepitabunt* (sic LN$^a$, *crepitabit* rell.) illis libris recte traditum esse existimo. Cf. Corp. Gloss. lat. II, 337, 15 *καλάμη stipulum, stipula, hic culmus.* — IX, 3, 3 *variis quaquaversum fragoribus quia,* ut Luetjohannus in editione sua codices secutus scripsit, nihili est, neque Mommseno *quia* delenti assentiri possum; accedit, quod *fragoribus* vix est explicandum. Itaque optimum esse duxi Wouwereni coniecturam *frangor angoribus* recipere, in qua tamen *quaquaversum* cum *frangor* iunctum etiamnunc quandam dubitationem movet. — Ib. 4 contra LM$^a$ *contremiscentem* scripsi (item ep. IX, 11, 2, ubi L deest, unus M$^a$ *contremescendus* exhibet; cf. c. XXII, 228 *tremiscant);* v. Woelffl. Arch. I, 491. 508. — Ib. 6 duplex *incumbere* in L ex dittographia ortum esse verisimillimum est, sicut duobus aliis locis, ep. IV, 3, 9 et IV, 11, 1, in eodem codice verba iterantur. Sidonius se cum aliis causis excusat, quod tum quidem saepius scribere vereatur, tum hac, quod parum apte sese scribere sentiat; ille suas partes exsequatur (ad verba *sunt de cetero tuae partes* cf. Plin. ep. II, 12, 7 *tuae nunc partes, ut . . . remunereris);* sibi satis esse illius operibus victuris incumbere (cf. quae subsequuntur: *quisquis auscultat docentem te disputantemque).* — Ib. L non male *rusticanter* exhibet; cf. tamen ep. VII, 2, 1 *stilo rusticante.* — IX, 6, 3 de verbis *paucorum est* etc. v. ep. VII, 5, 4. — Ib. 4 cum verbis *consequens erit* (sic LN$^a$) cf. Alcim. Avit. p. 89, 26. — IX, 9, 1 *quibus et iam recensendis* verbis ita, ut feci, distinctis

ferri posse puto; si minus, codicis C vestigia secutus *quibus iam et recensendis* scribere malim. — Ib. 2 fortasse scribendum est: *salutatio, nisi negotium aliquod activum deportet, materiā succincta est;* cf. ep. IV, 3, 2 *opus* . . *materia clausum.* — Ib. 4 *et quaenam* retinui; certe *et quis* non raro invenitur, *et quis tandem* Hilarius saepe usurpat, *sed quisnam, quisnam igitur, nam quisnam, quisnam enim* vel alibi vel apud Sidonium ipsum (cf. c. IX, 321; ep. IX, 11, 8; IX, 12, 2) occurrunt. Accedit, quod sic *quive,* pro quo Leo sine ulla causa *ingenive* proponit, facilius adnectitur. — Ib. 11 *artifex* cum antecedente enuntiato coniungere malui. — Ib. 16 de temporali vi coniunctionis *quandoquidem* v. Bonnet. l. l. p. 328. — IX, 11, 4 *operam* restitui; v. ep. V, 5, 4; Lucif. Calar. ind. (Hart.) p. 370; Roensch. 'It. u. Vulg.' p. 317. — Ib. 6 verba *aio tamquam non sit . . . . arbitraturus, si, tamen quod ante percurras, vel exemplar acceperit* sic distincta non dubito quin recte se habeant. Dixerat enim Sidonius paulo ante Fausto satis temporis esse ad totum librum transferendum, si ita ei probaretur, ut exemplar habere cuperet. Sequitur correctio: 'loquor, tamquam non ipsum librum holographum ipse tenere, illi exemplar mittere possis, dummodo id ipse percurras' (i. e. retractes). *Tamen quod* igitur sic dictum volo, ut sit *ita tamen ut* vel *ea tamen condicione ut.* Quae si recte disputata sunt, coniectura non opus est; si quis crediderit *tamen* ex constanti usu dicendi cum *si* iungendum esse videri, facilis correctio haec occurrit: *si, sic tamen quod ante percurras* (de coniunctivo cf. Alcim. Avit. p. 111, 4). — Ib. 9 *lucis* secludere nolui, quia non video, cur hoc nomen, quod ipsum solem significat, a librario additum esse statuamus. — Ib. 10 locus graviter corruptus vel lacunosus quomodo sanandus sit, parum constat; fortasse post *quorsum* excidit *plusculum* (cf. ep. III, 3, 9 *sed quid ego istaec iusto plusculum garrio; p. quam* ep. IX, 5, 1). — IX, 12, 1 lectionem codicis C recipere malui *(minus sed)* neque in subsequentibus verbis quicquam mutavi *(et propositionibus*

*acer)*, quamquam concedo *acet* mihi satis placere; *et (= etiam)* certe aptissimum est. — Ib. 3 de *huc item* v. ep. II, 9, 4. — Ib. *me*, quo carere vix possumus, inter *facetum* et *existimare* inserui. — IX, 13, 3 *redicendis* ne ipse quidem genuinum esse putaverim; sed quid pro eo scribendum sit, *recipiendis* an *retinendis* an *perdiscendis*, maxime dubium est. — IX, 14, 2 ex MC *Socraten*, ex omnibus libris *Hippocraten* scripsi. Cf. *Demosthenen* ep. VIII, 2, 2. — Ib. 3 de *pronuntiante* cf. Engelbr. l. l. p. 11. — Ib. 6 pro *mirere* non male Luetjohannus in adnot. *rimere* scribendum esse proponit. — Ib. 8 de *moliamur*, quod in C insertum est, quo concinnior fieret oratio, v. exempla ad ep. VII, 5, 4 congesta, in quibus similis dictionis neglegentia apparet. — Ib. 9 *recreaturis* (sc. gaudiis, quae nos recreabunt) cum apte dictum esse videatur, ex CM[a] recepi. — IX, 15, 2 Engelbrechtius l. l. p. 11 recte iudicat *iusseris* temptandum non esse, cum nihil sit, cur *iniungendi* verbum a Sidonio saepissime usurpatum hoc loco mutatum esse suspicemur; eundem in distinctione verborum secutus sum, quamquam ne in dativo quidem cum *iusseris* iuncto offenderem. At quod ille paulo post proposuit *sis curabis*, mihi non probatur neque magis *scilicet* aut *ipse*, sed mea sententia *sic* scribendum est, quod idem valere videtur ac *mox* post *si* ep. VIII, 11, 3 v. 37 sq. Consimilis est Fausti locus p. 326, 23 (in indice omissus) *nam si prandia nostra ..... expendere (?) studeamus ...., sic .... non subtrahuntur;* cf. ib. p. 284, 3 sq.; 225, 24; *si* — *tunc* p. 110, 9; Vogel. ind. Ennod. s. v. *sic;* Salvian. p. 309, 5 sq. (ed. Pauly); Bonnet. l. l. p. 304. — IX, 16, 1 Luetjohanni coniecturam *dicatus* quamvis facilem reiciendam esse statui, quia dictandi verbo, postquam in scribendi significationem transiit, ea quoque sententia subici potuit, quam hic locus flagitat (paulo post sequitur *quos ad Constantium scripsi)*. — Ib. insolentiorem collocationem verborum, quae in MP est *(non quidem exacte)*, secutus sum. — Ib. 3 *iambici* Prudentii loco in adnot. allato satis defenditur; cf. etiam

*choriambicis* ep. IX, 13, 2 v. 3. — Ib. v. 44 *possit* retinui.

Carm. II, 64 pro *satis* scripsi *sat es*, qua lenissima mutatione orationem magis perspicuam fieri nemo non concedet. — Ib. 205 *utrique magister militiae* non insolentius dictum est quam c. V, 110 *per utramque magistrum militiam*. — Ib. 207 pro *privata cucurrit culmina* coll. Claud. c. XXXI, 66 *per cunctos iit ille gradus* quondam conieceram scribendum esse: *per cuncta cucurrit culmina*. Sed iam etiam *privata culmina* dici posse confido, si eos honores intellegas, qui omnino homini privato pateant. — Ib. 242 *moresque*, quod Luetjohanno quoque in mentem venit, in textum recipere non dubitavi; *murique*, qod libri exhibent, nihili est. — Ib. 271 *siccas* scripsi (cf. progr. Sondersh. 1877 p. 3). *Sectas* certe corruptum est neque aut Rossbergi coniectura *strictas* aut vero Buecheleri *tectas* mihi probatur; *siccus* autem similiter usurpatum esse nec a Sidonii putido sermone abhorrere illo loco uberius explicavi. — Ib. 284 *acies* scripsi ('tu unus eras totius aciei instar'); cf. c. V, 69 *totam te pertulit uno Coclitis in clipeo;* ib. 81 *quodcumque tuum est, quodcumque vocaris, iam solus Tarpeius erat;* c. VII, 562 *tum respublica nostra tota Camillus erat;* Panegyr. p. 141, 19 (ed. Baehr.) *quantoslibet valebat exercitus Maximianus.* — Ib. 305 *nam* satis mirum est; nisi adversativam potius vim inesse credimus. — Ib. 372 *Syracusios* restitui. — Ib. 399 Drakenborchii coniecturam *placitoque* recepi. — Ib. 413 de *flagrat*, quae fortasse genuina scriptura est, v. ep. VIII, 14, 4. — Ib. 500 per errorem, ut videtur, Luetjohannus eum ordinem verborum, qui in F est *(veteris repetam)*, secutus est. — V, 56 *est* delevi. — Ib. 58 *et* secludi nolim; cf. ep. IX, 9, 12 *quam tu ... conspicatus ... atque ... adamatam;* VII, 6, 7 *numerus civitatum .... truncatus nec ullis ... suffectis.* — Ib. 65 ad verba *sed melius, quod terror abit* cf. Stat. silv. V, 1, 69 *melius, quod non adversa probarunt.* — Ib. 87 non dubito, quin librarius codicis C, ut metricam difficultatem, quae inesse

videtur, tolleret (sed cf. c. XVII, 2 *lux Sextilis adusti prima spiciferum proferat orbe caput)*, genuinam collocationem verborum sua sponte immutaverit. — Ib. 96 ex M *sonat* scripsi; nam *dum* apud Sidonium nullo loco (nisi ubi idem quod *dummodo* valet) cum coniunctivo praesentis coniungitur; cf. ep. I, 9, 7 *interim dum venio . . sermocinetur;* IV, 18, 5 v. 19 *dumque venit Christus.* — Ib. 180 praeeunte Luetjohanno ex M *sustulit* scripsi; indicativus enim praesentis, nisi *cum* in *dum* mutes, admitti posse non videtur. — Ib. 353 in lectione vulgata *paucis pauca retexam (largis p. r.* Leo), quamquam paulo ante dictum est *longas succinge querelas*, si v. 106 spectamus *(paucis ex ordine fabor)*, acquiescere possumus. — Ib. 378 *illo* ex TCPF scripsi. — Ib. 418 pro *navalique,* quod cum antecedentibus verbis pugnat, *navali qui* scripsi, ut haec sit sententia: 'cadit omnis in aequor silva tibi, tu quoque, Appennine, nimium diu... recisus, qui navali arbore dives. . mittis.' Cf. de sententia c. VII, 325 *cecidit cito secta bipenni Hercynia in lintres;* de nominativo *recisus* c. VII, 44 *ignotum plus notus, Nile, per ortum,* ubi Leo frustra *note plus* scribi vult; praeterea c. VII, 61 sqq. *sat magna videbar et tibi, dum . . . ad castum remeas, pudor erute, vulnus.* — Ib. 496 verba *ponte ligant* graviter corrupta nondum sanata sunt (*vix requies, iam* Stat. Theb. VI, 801). — Ib. 510 *hic* restitui. — Ib. 594 *geminas Alpes* suadente Geislero retinui. — VII, 20 pro *Tegeaticus Arcas*, quod vix potest defendi, Bitschofskyi coniecturam *T. ales* recepi. — Ib. 35 *Perseius* haud dubie corruptum est; scripsi *tum Perseus;* et potuit *tum* post *caestu* facile intercidere. De *tum* cf. ep. V, 20, 4; c. V, 240; praeterea huius carminis vv. 236—237, ubi inter cetera asyndeta similiter *Francusque natatu* positum est, et c. XI, 70. 86. — Ib. 81 *Persae* scripsi (cf. *Persen* Claudian. c. XXI, 372, quem locum Sidonius hic imitatus est). Sed hos versus alia quoque eaque graviore corruptela laborare non tam errore, qui in Sullae nomine inest, quem tamen Sidonium sibi indulsisse non est incredibile, aut licentia metrica in *Asiagenes*

admissa apparet quam membrorum convenientia in v. 82 praeter consuetudinem neglecta; quinis enim et Romanorum et hostium ducibus non sex, sed quinque vocabula respondeant necesse est. Accedit illud etiam, quod *regna* sic absolute positum ineptum est. • Quod mendum utcumque tollere conatus *patria regna* scripsi (cf. Val. Max. V, 1, 9); quamquam etiam *in* ante *regna* addi potest (cf. c. V, 75 *in regnum rediit*). — Ib. 126 de *fortuna*, quod ego quoque codicum CPTF scripturae *natura* praetuli, cf. Verg. Aen. XI, 43; Petron. p. 160, 8 sq. (ed. Buecheler). — Ib. 135 si quid mutandum est, malim *detersa ac mentem*; de vocula *ac* postposita cf. c. VII, 491. — Ib. 185 addo *fremens* iam in editione Mediolanensi a. 1498 esse. — Ib. 200 nunc tamen codicis C vel potius Sirmondi lectionem recipiendam esse statui; de praepositione *a* similiter usurpata cf. ep. I, 4, 2; I, 7, 2; c. VII, 298 al. — Ib. 224 pro *animis*, quod neque cum praecedentibus verbis neque cum sequentibus apte cohaeret, scripsi *nimis*. — Ib. 245 Wilamowitzii coniecturam *periurus* recepi. — Ib. 274 loco ita, ut traditus est, certe corrupto *prae se* scripsi, quae correctio lenissima est. — Ib. 324 Leo coniecit: *Bructerus ulvosa quem veliger* (sc. Rhenus) *alluit unda*. Neque tamen hac mutatione opus esse videtur, si enuntiatum relativum ad *Francus* referas. — Ib. 332 *Hunos*, etsi ceteris omnibus locis Sidonius eos Chunos appellat, mutare nolui, quoniam Claudianus quoque, prout metrica ratio postulat, modo hac modo illa forma usus est; quamquam negari nequit fortasse illo nomine genuinam lectionem (an *ultro?* vel *ipsos?*) summotam esse. Leoni satius videtur cum M legere: *Chunos iam prope contemptos*. — Ib. 521 *quod* scripsi; cf. supra v. 495. — Ib. *namque* satis mirum est; nisi forte idem valere potest quod *etenim, et vero* 'und wirklich.' Cf. Hilar. tr. s. psalm. p. 242, 14. — Ib. 546 an *orbem eho sat potuit* scribendum est? — Ib. 560 *nec* reposui pro vulgata lectione *ne* (*neu* Leo). — Ib. 580 *nam* pro *iam* scripsi; cf. progr. Laubac. 1881 p. 11. — Ib. 583 pro *et cum* in

exitu versus *et iam* scribere malim. — VIII, 7 praeeunte Luetjohanno *totum* recepi; nam nec *votum* nec *vocum* explicari potest; *vatum* autem, quod — nescio quibus codicibus traditum — aliquot editiones habent quodque Gallici interpretes sic vertunt: 'il n'en revient de plus à ma gloire de poète', ob id ipsum minus quadrare videtur, quod pluralis, non singularis numerus legitur. — IX, 110 *esculentam* non temere mutandum est, cum aliis quoque locis huius adiectivi apud Sidonium usus insolentior sit. Usurpatur enim et de hominibus voracibus cibisque nimis refertis, ut ep. IV, 7, 2; c. XII, 6, et de rebus, ut ep. III, 13, 6 *esculenta ructatio*, quo ex usu orta esse videtur notio foedae voracitatis, quae in hunc locum optime convenit. — Ib. 198 verisimile est oblitterata illa lacuna, cum librarii hanc vocem ad *quos* referendam esse putarent, *deos* pro *deam* irrepsisse. — Ib. 285 coll. c. XXIII, 207, ubi unus T *vitreae* exhibet (at Helmstadiensis *vitrei*) *potato .... Hippocrene* restitui. Videtur enim Sidonius hoc nomen naturali genere neglecto, cum Latina significatio eius animo obversaretur, pro masculino habuisse (cf. c. XVI, 2 *fontis equini*). Comparari potest huius carminis v. 53, ubi *actum* dictum est, quamquam *prolem* antecedit; v. Kuehner I § 57, 12 (p. 170). — Ib. 324 de *fragrant* v. ep. VIII, 14, 4. — Ib. 332 de *tamen .... sed* cf. c. XXIV, 498 (si qua mutatione in his versibus opus est, v. 336 malim *novi sat bene;* sed ne hoc quidem necessarium videtur). — Carminis XI initium obscuritate plenum esse Luetjohannus recte monet; sed idem apparet duobus locis graviter corruptum esse. Et in v. 11 quidem miror eum *mirumque*, quod iam pridem scribendum esse conieceram, non recepisse, cum dubitari non possit, quin verum sit. Aliud tamen atque id maius mendum in v. 5 inest, ubi verba *ructatum ad rauca Maleam* omni sensu carent. Cui mederi conatus sum, cum primum probata Buecheleri sententia versuum quarti et quinti ordinem inverti, deinde *ructantem* scripsi. *Maleam* in hac descriptione regionis plane fabulosae pro quovis promunturio

dictum est. De verbis *rauca ructantem* cf. Lucan. **IV,** 756 *pectora rauca gemunt.* — Ib. 18 Colvii coniectura *Aethiopus* opus non est, cum persaepe in nominibus propriis Sidonius pari licentia utatur. — Ib. 56 ex F *cui* scripsi, quamquam ne sic quidem versum omnino sanatum esse existimo. — Ib. 98, cum non viderem, quo *hanc* pertineret, *hunc* scripsi. — Ib. 109 *cetera* nescio an ferri possit, si verbis *sinuantur colla* opponatur. De *cetera* cf. Claudian. c. III, 239 *cetera segnis;* XV, 439 *c. nudus.* Fortasse tamen *pectora* scribendum est; cf. c. XXIII, 351 *pectora prona .... extensi;* ib. 390 *tensis pectoribus.* — Ib. 112 *solvitur* defendi videtur versus antecedentis verbis *rota sulcat inanem aera;* scilicet eandem sententiam hoc modo variare Sidonio familiare est. — XIII, 4 coll. c. XI, 122 contra C *rava* scripsi. — Ib. 12 *Cres* retinendum putavi, etsi ignoro, quid poeta intellegi velit; sed cum c. XV, 143 idem omnibus libris traditum sit, melius esse videtur nihil mutare, praesertim cum *Thraex,* quod Luetjohannus scripsit, magnam dubitationem moveat. — XIV § 1 *in votis tuis philosophi* mutari nolim; cf. Plin. ep. IX, 25, 2 *iudicium tuum, viri gravissimi.* — Ib. Buecheleri coniectura quamvis speciosa *regiones* reiecta (hoc enim vocabulum cum subsequentibus verbis *quarum talis ordo est* convenire vix videtur) *regulas* restitui; cf. Faust. p. 454, 19 *quibus regulis plena sunt volumina novi et veteris testamenti; regula* idem declarat quod praeceptum, 'Lehrsatz'. — Ib. § 2 pro *temere,* quod Luetjohannus secludi vult, *tenerae* scripsi; tenerae aures sunt aures delicatae. — Ib. *super .... mentione supersedendum,* ubi Buecheler pro *super* proponit *semper,* cf. cum ep. I, 2, 6 *de luxu .... supersedendum.* — Ib. § 3 *sentientes* in *sentientis* mutare ut facile est ita vix necessarium, licet collocatio verborum paulo insolentior esse videatur; cf. ep. II, 9, 5 *diversa censentes sermocinabamur.* — XV, 20 contra C *Damastor* scripsi; v. ind. — Ib. 35 scripsi *labens distendat* coll. c. II, 330 *comitataque gressum laeta per impressas rorat Vindemia plantas;*

Claudian. c. XXXIII, 187 *surgentes condunt vestigia culmi;* Ovid. Met. VI, 80 *percussamque sua simulat de cuspide terram edere cum bacis fetum canentis olivae;* cf. etiam c. XI, 118 *Pallas madidis venit inter prela trapetis.* — Ib. 61 *Cronon* etiamnunc falsum esse confisus (cf. progr. Laub. p. 12) *zonam* recepi. — Ib. 88 non est dubium, quin *hunc aerem* interpretationis causa additum, cum in contextum verborum irrepsisset, genuinam scripturam summoverit; quam aliqua cum probabilitate restituisse mihi videor, cum *hoc caelum* scripsi coll. Cic. de deor. nat. II, 91; Lucret. IV, 133; Plin. nat. hist. II, 38. — Ib. 104 de hiatu *nisi esse,* quem nihil offensionis habere puto, v. L. Mueller. de re metr. p. 306—309, ubi hic locus omissus est. — Ib. 143 de *Cres* v. c. XIII, 12. — Ib. 151 sine causa Luetjohannus pro *idem* scribi malit *ipse;* cf. supra v. 91 *sed idem;* ep. V, 7, 1 *ut idem coram positus audisti;* Engelbr. l. l. p. 2; v. etiam ep. I, 9, 7. — Ib. 167 Buecheleri coniecturam ut ad traditam lectionem proxime accedentem et simili Claudiani loco firmatam vulgatae *fato praestante salutem* praetuli. — XVI, 78 *veniente* (sic vulgo, *venientem* codd.) restitui. — Ib. 99 et 105 nihil est quod *qua* in *quo* mutemus. — Ib. 108 ex P *pinguis* scripsi, quamquam hoc verbum (= *impinguare)* alibi nondum inveni; cf. Faust. p. 326, 11 *ieiunia nostra elimosynarum pinguedo commendet.* — XXII, 33 ex CF *vertat* scribere malui. — Ib. 91 coll. c. II, 311 *nec bis septena sonare vulnera Tantalidum, quorum tibi funera servat cantus* malim *funera tot patiens.* — Ib. 93 *dolori* vix opus est in *doloris* mutare. Sidonius imitatus est Claudian. c. III, 236 *pro saevior ense parcendi rabies concessaque vita dolori.* — Ib. 181 *in* ante *tempus* addidi; cf. progr. Laub. p. 13. — Ib. § 6 pro *paucitatem* (opp. *carmen prolixius*) fortasse *parcitatem* scribendum est; cf. Claud. Mam. p. 188, 17 *in tam praepedito negotio .... magis mira est parcitas quam prolixitas.* — XXIII, 87 iam mihi persuasi verba *multum fingitur otiosa virtus* recte se habere, *ringitur,* quod in Vatic. 3421 est, repu-

diandum esse. Sidonius enim dicere vult solis ignavis virtutem otiosam fingi, quae revera audendo atque agendo probetur. — Ib. 95 pro *captus* Luetjohannus malit *tactus;* etiam *raptus* conici potest, sed nihil mutaverim. — Ib. 117 Wilamowitzius non male proponit *arithmos.* — Ib. 166 *pallidat* nihil neque forma neque sensu offensionis habet; cf. etiam Gustafsson. 'de Ap. Sid. emend.' p. 123, qui vulgatam lectionem *Polla dat* propter mirum verbi dandi*) usum omnino explicari posse negat. Paulo tamen aliter atque ille hoc verbum intellegi volo *(= amore pallidum facere).* — Ib. 207 de *vitrei .... Hippocrenes* v. c. IX, 285. Mira est codicum CPF scriptura *Hippocrenis* eoque magis, quod altero loco (c. IX, 44) eadem genetivi forma *Hellis* (*Helles* L. Mueller) occurrit. — Ib. 385 Leo pro *perexplicato* proponit *fere explicato.* Sed cum septies stadium permetiendum esset (cf. supra v. 372 *in gyrum .... septimum*), vulgus non habebat, quod sexto cursu nondum confecto adversarium iam tamquam victorem consalutaret. In ipso autem decomposito a Sidonio, ut videtur, novato non est cur offendamus. — XXIV, 52 nescio qua de causa Luetjohannus contra omnes libros *Voroangus* scripserit, cum ep. II, 9, 7 ipse melius testatam formam *Vorocingi* receperit.

---

Restat, ut G. Goetzio et C. Wagenero, qui de aliquot locis me dubitantem consilio adiuverunt, debitas gratias agam.

---

*) Hoc verbum apud Sidonium nonnumquam de ea urbe usurpatur, in qua quis natus est, ut supra v. 105 *quem dederat ... Priene;* 163 *quem dat Bilbilis.* Quos locos intuens dubito an non recte in indice nominum Liviam (cf. ep. VIII, 11, 3 v. 34 *prisco Livia quem dat e senatu*) Leontii matrem esse dixerim, cum potius patria esse videatur. Quamquam nescio, quemadmodum tum congruat, ut ille *facile primus Aquitanorum* (ep. VIII, 12, 5) appelletur.

P. M.

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER PRIMUS.

### I.

SIDONIUS CONSTANTIO SUO SALUTEM.

1. Diu praecipis, domine maior, summa suadendi auctoritate, sicuti es in his, quae deliberabuntur, consiliosissimus, ut, si quae litterae paulo politiores varia occasione fluxerint, prout eas causa persona tempus elicuit, omnes retractatis exemplaribus enucleatisque uno volumine includam, Quinti Symmachi rotunditatem, Gai Plinii disciplinam maturitatemque vestigiis praesumptuosis insecuturus. 2. nam de Marco Tullio silere melius puto, quem in stilo epistulari nec Iulius Titianus sub nominibus inlustrium feminarum digna similitudine expressit; propter quod illum ceteri quique Frontonianorum utpote consectaneum aemulati, cur veternosum dicendi genus imitaretur, oratorum simiam nuncupaverunt. quibus omnibus ego immane dictu est quantum semper iudicio meo cesserim quantumque servandam singulis pronuntiaverim temporum suorum meri-

4 fluxerint *T*; fluxerunt *LMC* | omnes *NMCT*; eas omnes *L* || 8 silere melius puto quem i. s. e. n. *Wilamowitz (cf. Sallust. Iug. 19, 2)*; silere me *(spat. 8 litt. vac.)* in stilo epistulari nec *L*, silere me in stilo epistolari melius puto quem nec *(nisi quod* me *om. C) NMTC* || 9 titinianus *MT*, ticinianus *C* || 12 cum v. d. g. imitarentur oratorum, simiam *Mommsen* ||

torumque praerogativam. 3. sed scilicet tibi parui tuaeque examinationi has ⟨litterulas⟩ non recensendas (hoc enim parum est) sed defaecandas, ut aiunt, limandasque commisi, sciens te inmodicum esse fautorem non studiorum modo verum etiam studiosorum. quam ob rem nos nunc perquam haesitabundos in hoc deinceps famae pelagus impellis. 4. porro autem super huiusmodi opusculo tutius conticueramus, contenti versuum felicius quam peritius editorum opinione, de qua mihi iam pridem in portu iudicii publici post lividorum latratuum Scyllas enavigatas sufficientis gloriae ancora sedet. sed si et hisce deliramentis genuinum molarem invidia non fixerit, actutum tibi a nobis volumina numerosiora percopiosis scaturrientia sermocinationibus multiplicabuntur. vale.

## II.

### SIDONIUS AGRICOLAE SUO SALUTEM.

1. Saepenumero postulavisti, ut, quia Theudorici regis Gothorum commendat populis fama civilitatem, litteris tibi formae suae quantitas, vitae qualitas significaretur. pareo libens, in quantum epistularis pagina sinit, laudans in te tam delicatae sollicitudinis ingenuitatem. igitur vir est et illis dignus agnosci, qui eum minus familiariter intuentur: ita personam suam deus arbiter et ratio naturae consummatae felicitatis dote sociata cumulaverunt; mores autem huiuscemodi, ut laudibus eorum nihil ne regni quidem defrudet invidia. 2. si forma quaeratur: corpore exacto, longissimis brevior, procerior eminentiorque mediocribus. capitis apex rotundus, in quo paululum a planitie frontis in verticem caesaries refuga crispatur. cervix non ⟨sedet

2 litterulas *add. Luetjohann; om.* *LNMTC*, *sed in L spat. 10 litt. vacat* ‖ 3 parum *T*, parvum *LMCN* ‖ 11 et *malit delere Luetjohann* ‖ 16 theodorici *C*, theoderici *M* ‖ 24 huiuscemodi *NMCT*, huiuscemodi sunt *L* ‖ 25 defraudet *MTC* ‖ 28 non sedet nodis sed nervis *ego* (non toris tumet sed nervis

nodis> sed nervis. geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus; si vero cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo prope pervenit. aurium legulae, sicut mos gentis est, crinium superiacentium flagellis operiuntur. nasus venustissime incurvus. labra subtilia nec dilatatis oris angulis ampliata. pilis infra narium antra fruticantibus cotidiana succisio. barba concavis hirta temporibus, quam in subdita vultus parte surgentem stirpitus tonsor assiduus genis ut adhuc vesticipibus evellit. 3. menti, gutturis, colli, non obesi sed suculenti, lactea cutis, quae propius inspecta iuvenali rubore suffunditur; namque hunc illi crebro colorem non ira sed verecundia facit. teretes umeri, validi lacerti, dura brachia, patulae manus, recedente alvo pectus excedens. aream dorsi humilior inter excrementa costarum spina discriminat. tuberosum est utrumque musculis prominentibus latus. in succinctis regnat vigor ilibus. corneum femur, internodia poplitum bene mascula, maximus in minime rugosis genibus honor; crura suris fulta turgentibus et, qui magna sustentat membra, pes modicus. 4. si actionem diurnam, quae est forinsecus exposita, perquiras: antelucanos sacerdotum suorum coetus minimo comitatu expetit, grandi sedulitate veneratur; quamquam, si sermo secretus, possis animo advertere, quod servet istam pro consuetudine potius quam pro ratione reverentiam. reliquum mane regni administrandi cura sibi deputat. circumsistit sellam comes armiger; pellitorum turba satellitum ne absit, admittitur, ne obstrepat, eliminatur, sicque pro foribus immurmurat

*Luetjohann*); non *(spat. 10 litt. vac.)* sed nervis *L*, non sed vis * * * (non sed *in ras., post* vis *3 litt. eras.* $N^1$)*N*, non sedet nervis (sedet nervis *s. l. add.* $T^1$)*MTC* || 3 ligulae *Luetjohann* || 4 est gentis C || 6 *post* ampliata *ins.* si casu dentium series ordinata praemineat, niveum protinus repraesentat ipsa colorem *F cum Rahewino (v. praef. p. V)* || 9 genas ad usque forpicibus *NMCT, sed* genas *corr. ex* genis, *reliqua in ras.* $N^1$; genas *corr. in* genis $M^1$, pici *in ras.* $M^2$ || 11 iuvenili *C* || 14 excedens *Luetjohann;* accedens *codd.* || 25 ratione] religione *C* || 27 ne absit *om. spat. 10 litt. vac. L* ||

exclusa velis, inclusa cancellis. inter haec intromissis gentium legationibus audit plurima, pauca respondet; si quid tractabitur, differt; si quid expedietur, accelerat. hora est secunda: surgit e solio aut thesauris inspiciendis vacaturus aut stabulis. 5. si venatione nuntiata procedit, arcum lateri innectere citra gravitatem regiam iudicat; quem tamen, si comminus avem feramque aut venanti *aut* vianti fors obtulerit, manui post tergum reflexae puer inserit nervo lorove fluitantibus; quem sicut puerile computat gestare thecatum, ita muliebre accipere iam tensum. igitur acceptum modo insinuatis e regione capitibus intendit, modo ad talum pendulum nodi parte conversa languentem chordae laqueum vagantis digito superlabente prosequitur; et mox spicula capit implet expellit; quidve cupias percuti, prior admonet; eligis quid feriat: quod elegeris ferit; et, si ab alterutro errandum est, rarius fallitur figentis ictus quam destinantis obtutus. 6. si in convivium venitur, quod quidem diebus profestis simile privato est, non ibi inpolitam congeriem liventis argenti mensis cedentibus suspiriosus minister imponit; maximum tunc pondus in verbis est, quippe cum illic aut nulla narrentur aut seria. toreumatum peripetasmatumque modo conchyliata profertur supellex, modo byssina. cibi arte, non pretio placent, fercula nitore, non pondere. scyphorum paterarumque raras oblationes facilius est ut accuset sitis quam recuset ebrietas. quid multis? videas ibi elegantiam Graecam abundantiam Gallicanam celeritatem Italam, publicam pompam privatam diligentiam regiam disciplinam. de luxu autem illo sabbatario narrationi meae supersedendum est, qui nec latentes potest latere personas.

2 respondet pauca *C* ‖ 4 est *LN*, e *s. l. add.* $M^1$, *om. CT* ‖ 7 *post* venanti *leg.* monstres *in C et s. l. in* $M^1 T^1$ ‖ 8 fors obtulerit *om. LNMCT, sed spat. 14 litt. vac. in L,* sors obtulerit *s. l.* $N^2$, deus obtulit *in marg.* $M^2$, sors offerat *s. l.* $T^1$ 13 laqueum vagantis *NMTC*, vagantis laqueum *L* ‖ 18 in diebus *T* ‖ 18 privato simile *C* ‖ 22 narrentur *L*, narrantur *NMTC* ‖

7. ad coepta redeatur. dapibus expleto somnus meridianus saepe nullus, semper exiguus. quibus horis viro tabula cordi, tesseras colligit rapide, inspicit sollicite, volvit argute, mittit instanter, ioculanter compellat, patienter exspectat. in bonis iactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur. secundas fastidit vel timere vel facere, quarum oportunitates spernit oblatas, transit oppositas. sine motu evaditur, sine colludio evadit. putes illum et in calculis arma tractare: sola est illi cura vincendi. 8. cum ludendum est, regiam sequestrat tantisper severitatem, hortatur ad ludum libertatem communionemque. dicam quod sentio: timet timeri. denique oblectatur commotione superati et tum demum credit sibi non cessisse collegam, cum fidem fecerit victoriae suae bilis aliena. quodque mirere, saepe illa laetitia minimis occasionibus veniens ingentium negotiorum merita fortunat. tunc petitionibus diu ante per patrociniorum naufragia iactatis absolutionis subitae portus aperitur; tunc etiam ego aliquid obsecraturus feliciter vincor, quando mihi ad hoc tabula perit, ut causa salvetur. 9. circa nonam recrudescit molis illa regnandi. redeunt pulsantes, redeunt summoventes; ubique litigiosus fremit ambitus, qui tractus in vesperam cena regia interpellante rarescit et per aulicos deinceps pro patronorum varietate dispergitur, usque ad tempus concubiae noctis excubaturus. sane intromittuntur, quamquam raro, inter cenandum mimici sales, ita ut nullus conviva mordacis linguae felle feriatur; sic tamen, quod illic nec organa hydraulica sonant nec sub phonasco vocalium concentus meditatum

4 compellat ioculanter expectat pacienter *C* | ioculanter *NMC*, iocülariter *LT* | compellat *om. sp. 8 litt. vac. L* || 11 ludendum *F*; ludum *secl. Mommsen*, ludi *Gustafsson*, ludorum *Engelbrecht* || 13 sup *(sp. 4 litt. vac.)* ati *L* | tum *L*$N^1$, tunc $N^2$*MCT* | demum credit *om. sp. 11 litt. vac. L, s. l. add.* $N^1 M^1$ || 16 veniens occasionibus *C* || 21 molis *L*, mollis $N^1$, moles $N^2$ (es *in ras.* $M^2$)*MCT* || 24 *post* aulicos *deesse nomen velut* aditus *suspicatur Luetjohann* || 27 *post* sales *add.* sed *Luetjohann* ||

acroama simul intonat; nullus ibi lyristes choraules mesochorus tympanistria psaltria canit, rege solum illis fidibus delinito, quibus non minus mulcet virtus animum quam cantus auditum. 10. cum surrexerit, inchoat nocturnas aulica gaza custodias; armati regiae domus aditibus assistunt, quibus horae primi soporis vigilabuntur. sed iam quid meas istud ad partes, qui tibi indicanda non multa de regno sed pauca de rege promisi? simul et stilo finem fieri decet, quia et tu cognoscere viri non amplius quam studia personamque voluisti et ego non historiam sed epistulam efficere curavi. vale.

## III.

### SIDONIUS FILIMATIO SUO SALUTEM.

1. I nunc et legibus me ambitus interrogatum senatu move, cur adipiscendae dignitati hereditariae curis pervigilibus incumbam; cui pater socer, avus proavus praefecturis urbanis praetorianisque, magisteriis Palatinis militaribusque micuerunt. 2. et ecce Gaudentius meus, hactenus tantum tribunicius, oscitantem nostrorum civium desidiam vicariano apice transcendit. mussitat quidem iuvenum nostrorum calcata generositas, sed qui transiit derogantes, in hoc solum movetur, ut gaudeat. igitur venerantur hucusque contemptum ac subitae stupentes dona fortunae, quem consessu despiciebant, sede suspiciunt. ille obiter stertentum oblatratorum aures rauci voce praeconis everberat, qui in eum licet stimulis inimicalibus excitentur, scamnis tamen amicalibus deputabuntur. 3. unde te etiam par fuerit privilegio consiliorum praefecturae, in quae participanda deposceris, antiquati honoris

3 delenito *Luetjohann* ‖ 5 gaza *vix sanum* ‖ 12 Philomathio *Wilamowitz* ‖ 20 calcata *(sp. 2 litt. vac.)* nerositas *(sp. 17 litt. vac.)* nsiit dero *(sp. 13 litt. vac.)* hoc *L*; transiit *F*, transit *(ex* transiit, *ut vid.* $N^1$*)NMCT* ‖ 26 deputabuntur *LV*, deputa **ntur *N*, deputantur *MCT* ‖ 28 quae participanda *LV*, quam

perniciter sarcire dispendium, ne, si extra praerogativam consiliarii in concilium veneris, solas vicariorum vices egisse videare. vale.

## IV.

### SIDONIUS GAUDENTIO SUO SALUTEM.

1. Macte esto, vir amplissime, fascibus partis dote meritorum; quorum ut titulis apicibusque potiare, non maternos reditus, non avitas largitiones, non uxorias gemmas, non paternas pecunias numeravisti, quia tibi e contrario apud principis domum inspecta sinceritas, spectata sedulitas, admissa sodalitas laudi fuere. o terque quaterque beatum te, de cuius culmine datur amicis laetitia, lividis poena, posteris gloria, tum praeterea vegetis et alacribus exemplum, desidibus et pigris incitamentum; et tamen, si qui sunt, qui te quocumque animo deinceps aemulabuntur, sibi forsitan, si te consequantur, debeant, tibi debebunt procul dubio, quod sequuntur. 2. spectare mihi videor bonorum pace praefata illam in invidis ignaviam superbientem et illud militandi inertibus familiare fastidium, cum a desperatione crescendi inter bibendum philosophantes ferias inhonoratorum laudant, vitio desidiae, non studio perfectionis . . .

* * *

3. . . . appetitus, ne adhuc pueris usui foret, maiorum iudicio reiciebatur; sic adulescentum declamatiunculas pannis textilibus comparantes intellegebant eloquia iuvenum laboriosius brevia produci quam porrecta succidi. sed

participandam *NMCT* ‖ 16 consequuntur *C* ‖ 20 ferias inhonoratorum *(in ras. s. l.* $N^1$*)* laudant *NCT et partim in ras. partim in spat. vac. add.* $M^1$ *aut* $M^2$, in frigus honoravi *(sp. 8 litt. vac.)* lauda *(sp. 4 l. v.) L,* in phrigiis; honoratorum laudant *V* ‖ 23 *ante* appetitus *leg.* huius enim *in C,* cuius *in PF, neutrum est in LVMT, sed* cuius *add. in marg. M et s. l.* $T^1$. *maiore lacuna et finem ep. IV et initium alterius haustum esse vidit Luetjohann* ‖

hinc quia istaec satis, quod subest, quaeso reminiscaris velle me tibi studii huiusce vicissitudinem reponderare, modo me actionibus iustis deus annuens et sospitem praestet et reducem. vale.

## V.

### SIDONIUS HERENIO SUO SALUTEM.

1. Litteras tuas Romae positus accepi, quibus an secundum commune consilium sese peregrinationis meae coepta promoveant, sollicitus inquiris, viam etiam qualem qualiterque confecerim, quos aut fluvios viderim poetarum carminibus inlustres aut urbes moenium situ inclitas aut montes numinum opinione vulgatos aut campos proeliorum replicatione monstrabiles, quia voluptuosum censeas, quae lectione compereris, eorum, qui inspexerint, fideliore didicisse memoratu. quocirca gaudeo te quid agam cupere cognoscere; namque huiuscemodi studium de affectu interiore proficiscitur. ilicet, etsi secus quaepiam, sub ope tamen dei ordiar a secundis, quibus primordiis maiores nostri etiam sinisteritatum suarum relationes evolvere auspicabantur. 2. egresso mihi Rhodanusiae nostrae moenibus publicus cursus usui fuit utpote sacris apicibus accito, et quidem per domicilia sodalium propinquorumque; ubi sane vianti moram non veraedorum paucitas sed amicorum multitudo faciebat, quae mihi arto inplicita complexu itum reditumque felicem certantibus votis conprecabatur. sic Alpium iugis appropinquatum; quarum mihi citus et facilis ascensus et inter utrimque terrentis latera praerupti cavatis in callem nivibus itinera mollita. 3. fluviorum quoque, si qui non navigabiles, vada commoda, [vel] certe pervii pontes, quos antiquitas a fundamentis ad usque

1 istaec *L*; ista hec *N*, ista haec *M*, ista hoc *C*, haec (*om.* ista) *T* ‖ 5 herenio *LNT*, heronio *MC* ‖ 6 litteras tuas *om. sp. 16 litt. vac. L* ‖ 11 numinum *ed. Mediolan. 1498 (item Wilamowitz)*; nominum *codd.*, hominum *Wouweren* ‖ 28 vel *om. L, s. l. add.* $N^1$, *in marg. V; seclusi* ‖

aggerem calcabili silice crustatum crypticis arcubus fornicavit. Ticini cursoriam (sic navigio nomen) escendi, qua in Eridanum brevi delatus cantatas saepe comissaliter nobis Phaethontiadas et commenticias arborei metalli lacrimas risi. 4. ulvosum Lambrum caerulum Adduam, velocem Athesim pigrum Mincium, qui Ligusticis Euganeisque montibus oriebantur, paulum per ostia adversa subvectus in suis etiam gurgitibus inspexi; quorum ripae torique passim quernis acernisque nemoribus vestiebantur. hic avium resonans dulce concentus, quibus nunc in concavis harundinibus, nunc quoque in iuncis pungentibus, nunc et in scirpis enodibus nidorum struis imposita nutabat; quae cuncta virgulta tumultuatim super amnicos margines soli bibuli suco fota fruticaverant. 5. atque obiter Cremonam praevectus adveni, cuius est olim Tityro Mantuano largum suspirata proximitas. Brixillum dein oppidum, dum succedenti Aemiliano nautae decedit Venetus remex, tantum, ut exiremus, intravimus, Ravennam paulo post cursu dexteriore subeuntes; quo loci veterem civitatem novumque portum media via Caesaris ambigas utrum conectat an separet. insuper oppidum duplex pars interluit Padi certa, pars alluit; qui ab alveo principali molium publicarum discerptus obiectu et per easdem derivatis tramitibus exhaustus sic dividua fluenta partitur, ut praebeant moenibus circumfusa praesidium, infusa commercium. 6. hic cum peroportuna cuncta mercatui, tum praecipue quod esui competeret, deferebatur; nisi quod, cum sese hinc salsum portis pelagus impingeret, hinc cloacali

2 ascendi *(corr. in* escendi *M*[2]*) MCT* || 3 brevi *om. L, s. l. add. V* | cantatas s. c. nobis *om. sp. 28 litt. vac. L, in marg. add. V* || 12 en *(sp. 1 litt. vac.)* dibus nido *(sp. 12 litt. vac.)* uis imposi *(sp. 8 litt. vac.)* quae *L* | struis *N*, strues *MTC* | nutabat *L et (corr. in* natabat) *N*, natabat *(corr. in* nutabat *M*[2]*) MVCT* || 16 largum *L et (corr. in* larium) *N*, larium *MCT; cf. Verg. ecl. IX, 28* || 21 duplex: pars *distinguit Mommsen; sed* certa *vix sanum* || 22 cetera *F* | *post* qui *leg.* vadus *in T* || 26 cum *secl. Luetjohann* ||

pulte fossarum discursu lyntrium ventilata ipse lentati languidus lapsus umoris nauticis cuspidibus foraminato fundi glutino sordidaretur, in medio undarum sitiebamus, quia nusquam vel aquaeductuum liquor integer vel cisterna defaecabilis vel fons inriguus vel puteus inlimis. 7. unde progressis ad Rubiconem ventum, qui originem nomini de glarearum colore puniceo mutuabatur quique olim Gallis cisalpinis Italisque veteribus terminus erat, cum populis utrisque Hadriatici maris oppida divisui fuere. hinc Ariminum Fanumque perveni, illud Iuliana rebellione memorabile, hoc Hasdrubaliano funere infectum: siquidem illic Metaurus, cuius ita [in] longum felicitas uno die parta porrigitur, ac si etiam nunc Dalmatico salo cadavera sanguinulenta decoloratis gurgitibus inferret. 8. hinc cetera Flaminiae oppida statim, ut ingrediebar, egressus laevo Picentes, dextro Umbros latere transmisi; ubi mihi seu Calaber Atabulus seu pestilens regio Tuscorum spiritu aeris venenatis flatibus inebriato et modo calores alternante, modo frigora vaporatum corpus infecit. interea febris sitisque penitissimum cordis medullarumque secretum depopulabantur; quarum aviditati non solum amoena fontium aut abstrusa puteorum, quamquam haec quoque, sed tota illa vel vicina vel obvia fluenta, id est vitrea Velini gelida Clitumni, Anienis caerula Naris sulpurea, pura Fabaris turbida Tiberis, metu tamen desiderium fallente, pollicebamur. 9. inter haec patuit et Roma conspectui; cuius mihi non solum formas verum etiam naumachias videbar epotaturus. ubi priusquam vel pomoeria contingerem, triumphalibus apostolorum liminibus affusus omnem protinus sensi membris male fortibus explosum

1 *ante* ipse *leg.* et *in MC et s. l. in T, om. LN* ‖ 7 mutuabatur *L et ut vid. N (corr. in* mutuatur *N*[1]*)*, mutua*tur (n *ut v. er. M*[2]*)M,* mutuatur *CT; cf. supra* § *4* oriebantur ‖ 10 iulia *(sp. 24 litt. vac.)* hoc *L* ‖ 12 in *om. L, s. l. add. N*[1]*V; seclusi* ‖ 13 parta *om. C* ‖ 19 va *(sp. 10 litt. vac.)* corpus *(sp. 14 l. v.)* terea *L* ‖ 24 Velini *Mommsen (cf. Verg. Aen. VII, 517);* fucini *LMT,* sucini *C* ‖ 27 formas *corr. in* thermas *M*[2], *in* termas *T*[2] ‖

esse languorem; post quae caelestis experimenta patrocinii conducti devorsorii parte susceptus atque etiam nunc istaec inter iacendum scriptitans quieti pauxillulum operam impendo. 10. neque adhuc principis aulicorumque tumultuosis foribus obversor. interveni etenim nuptiis patricii Ricimeris, cui filia perennis Augusti in spem publicae securitatis copulabatur. igitur nunc in ista non modo personarum sed etiam ordinum partiumque laetitia Transalpino tuo latere conducibilius visum, quippe cum hoc ipso tempore, quo haec mihi exarabantur, vix per omnia theatra macella, praetoria fora, templa gymnasia Thalassio Fescenninus explicaretur, atque etiam nunc e contrario studia sileant negotia quiescant iudicia conticescant, differantur legationes vacet ambitus et inter scurrilitates histrionicas totus actionum seriarum status peregrinetur. 11. iam quidem virgo tradita est, iam coronam sponsus, iam palmatam consularis, iam cycladem pronuba, iam togam [senator] honoratus, iam paenulam deponit inglorius, et nondum tamen cuncta thalamorum pompa defremuit, quia necdum ad mariti domum nova nupta migravit. qua festivitate decursa cetera tibi laborum meorum molimina reserabuntur, si tamen vel consummata sollemnitas aliquando terminaverit istam totius civitatis occupatissimam vacationem. vale.

2 istaec *L*, ista haec *(corr. ex* ista aec *N*[2]*)NMTC* || 6 *post* filia *leg.* ascela *s. l. in T*[1] || 7 nunc in ista *om. C* || 11 thalassio *LVT*, thalassia (*sed corr. ex* talasio) *N*[2] *(extr.* a *in ras. M*[2]*)MC* || 14 histrionicas *Luetjohann;* histrionic *(sp. 2 l. v.) L,* histrionum *(sed* um *in ras. N*[1]*)NMTC* || 15 seriarum *om. sp. 7 litt. v. L,* suarum *V*, seriarum (*sed praeter* arum *in ras. et s. l. add.* vel su) *M*[2] | peregrinetur *praeter* tur *om. sp. 10 l. v. L* || 16 coronam *LN*[1], corona *N*[2]*MCT* | palmatam *LN*[1], palmata *N*[2]*MCT* || 17 cycladem *LN*[1], cyclade *N*[2]*MCT* | togam *LN*[1], toga *N*[2]*MCT* | senator *secl. Luetjohann* || 18 honoratus *LN*[1], honeratus *V*, honoratur *N*[2]*CT et in ras. M*[2] || 23 occupationem vaca *seq. spat. vac. L,* occupationem occupatissimam *V*, occupatissimam (ssimam *s. l., in l. 4 litt. eras. N*[1]) vacationem (tionem *add. N*[1])*N* | vacationem (vac *in ras. M*[1])*M* | *an* occupationem vacantissimam? *Luetjohann* ||

## VI.

### SIDONIUS EUTROPIO SUO SALUTEM.

1. Olim quidem scribere tibi concupiscebam, sed nunc vel maxime impellor, id est cum mihi ducens in urbem Christo propitiante via carpitur. scribendi causa vel sola vel maxima, quo te scilicet a profundo domesticae quietis extractum ad capessenda militiae Palatinae munia vocem. * * * 2. his additur, quod munere dei tibi congruit aevi corporis animi vigor integer; dein quod equis armis, veste sumptu famulicio instructus solum, nisi fallimur, incipere formidas et, cum sis alacer domi, in aggredienda peregrinatione trepidum te iners desperatio facit; si tamen senatorii seminis homo, qui cotidie trabeatis proavorum imaginibus ingeritur, iuste dicere potest semet peregrinatum, si semel et in iuventa viderit domicilium legum, gymnasium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, patriam libertatis, in qua unica totius orbis civitate soli barbari et servi peregrinantur. 3. et nunc, pro pudor, si relinquare inter busequas rusticanos subulcosque ronchantes! quippe si et campum stiva tremente proscindas aut prati floreas opes panda curvus falce populeris aut vineam palmite gravem cernuus rastris fossor invertas, tunc tibi est summa votorum beatitudo. quin potius expergiscere et ad maiora se pingui otio marcidus et enervis animus attollat. non minus est tuorum natalium viro personam suam excolere quam villam. 4. ad extremum, quod tu tibi iuventutis exercitium appellas, hoc est otium veteranorum, in quorum manibus effetis enses robiginosi sero ligone mu-

5 quo *T*, qua *LMC* ‖ 6 *nonnulla ut v. ab ipso Sidonio omissa esse vidit Luetjohann* ‖ 9 ni *C* ‖ 19 et] aut *Luetjohann* ‖ 22 votorum summa *C* ‖ 23 enervis *V*, inervis *LN*, innervis *T*, inermis *in ras. ut v.* *M*[1] *et* (*corr. ex* inermes) *C*, innervis vel enervis *in marg.* *M*[2] ‖ 24 non] num *add. m. rec. in M* ‖ 25 tu *om. L* ‖ 26 hoc est *om. sp. 13 l. vac. L* | otium *M*, vel vicium *s. l. add.* *M*[2], etiam *C*, ocium *s. l. add.* *C*[1] | *pro* veteranorum *post spat. 10 litt. vac.* ranorum *leg. in L* ‖

tantur. esto, multiplicatis tibi spumabunt musta vinetis, innumeros quoque cumulos frugibus rupta congestis horrea dabunt, densum pecus gravidis uberibus in mulctram per antra olida caularum pinguis tibi pastor includet: quo spectat tam faeculento patrimonium promovisse compendio et non solum inter ista sed, quod est turpius, propter ista latuisse? non nequiter te concilii tempore post sedentes censentesque iuvenes inglorium rusticum, senem stantem latitabundum pauperis honorati sententia premat, cum eos, quos esset indignum si vestigia nostra sequerentur, videris dolens antecessisse? 5. sed quid plura? si pateris hortantem, conatuum tuorum socius adiutor, praevius particeps ero. sin autem inlecebrosis deliciarum cassibus involutus mavis, ut aiunt, Epicuri dogmatibus copulari, qui iactura virtutis admissa summum bonum sola corporis voluptate determinat, testor ecce maiores, testor posteros nostros huic me noxae non esse confinem. vale.

## VII.

### SIDONIUS VINCENTIO SUO SALUTEM.

1. Angit me casus Arvandi nec dissimulo, quin angat. namque hic quoque cumulus accedit laudibus imperatoris, quod amari palam licet et capite damnatos. amicus homini fui supra quam morum eius facilitas varietasque patiebantur. testatur hoc propter ipsum nuper mihi invidia conflata, cuius me paulo incautiorem flamma detorruit. 2. sed quod in amicitia steti, mihi debui. porro autem in natura ille non habuit diligentiam perseverandi: libere queror, non insultatorie, quia fidelium consilia despiciens fortunae ludibrium per omnia fuit. denique non eum aliquando ceci-

3 gravibus *T* ‖ 7 non nequiter te *TC et in ras. M*[1], nonne quid *L et (corr. in* non nequiter te *N*[1]*) N,* non nequit . . . ut *V*, *an* quid? nonne te? *Luetjohann* ‖ 8 *post* stantem *leg.* nobilem *in TC, om. LNVM* ‖ 9 premat *L*, premet *(corr. ex* premat *N*[1] *V*[1] *M*[2]*) NVMTC* ‖ 12 et particebs *C* ‖ 21 amare *vulgo* ‖ 23 mihi nuper *CM* ‖ 24 incautiorem paulo *C* ‖

disse sed tam diu stetisse plus miror. o quotiens saepe ipse se adversa perpessum gloriabatur, cum tamen nos ab affectu profundiore ruituram eius quandoque temeritatem miseraremur, definientes non esse felicem, qui hoc frequenter potius esse quam semper iudicaretur! 3. sed gubernationis suae ordinem exposcis. salva fidei reverentia, quae amico debetur etiam afflicto, rem breviter exponam. praefecturam primam gubernavit cum magna popularitate consequentemque cum maxima populatione. pariter onere depressus aeris alieni metu creditorum successuros sibi optimates aemulabatur. omnium colloquia ridere, consilia mirari, officia contemnere, pati de occurrentum raritate suspicionem, de assiduitate fastidium, donec, odii publici mole vallatus et prius cinctus custodia quam potestate discinctus, captus destinatusque pervenit Romam, ilico tumens, quod prospero cursu procellosum Tusciae litus enavigasset, tamquam sibi bene conscio ipsa quodammodo elementa famularentur. 4. in Capitolio custodiebatur ab hospite Flavio Asello, comite sacrarum largitionum, qui adhuc in eo semifumantem praefecturae nuper extortae dignitatem venerabatur. interea legati provinciae Galliae, Tonantius Ferreolus praefectorius, Afranii Syagrii consulis e filia nepos, Thaumastus quoque et Petronius, maxima rerum verborumque scientia praediti et inter principalia patriae nostrae decora ponendi, praevium Arvandum publico nomine accusaturi cum gestis decretalibus insequuntur. 5. qui inter cetera, quae sibi provinciales agenda mandaverant, interceptas litteras deferebant, quas Arvandi scriba correptus dominum dictasse profitebatur. haec ad regem Gothorum charta videbatur emitti, pacem cum Graeco impe-

5 c *(sp. 1 l. vac.)* am semper *(sp. 13 litt. vac.)* tur *(sp. 12 l. v.)* nis suae *L*, quam semper * * * * tur * * * nis suae *N*, *corr. in* quam semper iudicaretur. sed gubernationis suae *N*[1] || 6 gubernationis *VMC*, dampnationis *T*, vel gubernationis *s. l. add. T*[1] || 12 mirari *Gustafsson et Luetjohann*, rimari *codd.; an* indignari? *Luetjohann* || 13 *ex* publici *sp. 4 l. v.* lici *om. L* || 14 et prius cinctus *om. L* || 24 scientia] copia *T* ||

ratore dissuadens, Britannos supra Ligerim sitos impugnari oportere demonstrans, cum Burgundionibus iure gentium Gallias dividi debere confirmans, et in hunc ferme modum plurima insana, quae iram regi feroci, placido verecundiam inferrent. hanc epistulam laesae maiestatis crimine ardere iurisconsulti interpretabantur. 6. me et Auxanium, praestantissimum virum, tractatus iste non latuit, qui Arvandi amicitias quoquo genere incursas inter ipsius adversa vitare perfidum barbarum ignavum computabamus. deferimus igitur nil tale metuenti totam per⟨niciter⟩ machinam, quam summo artificio acres et flammei viri occulere in tempus iudicii meditabantur, scilicet ut adversarium incautum et consiliis sodalium repudiatis soli sibi temere fidentem professione responsi praecipitis involverent. dicimus ergo, quid nobis, quid amicis secretioribus tutum putaretur; suademus nil quasi leve fatendum, si quid ab inimicis etiam pro levissimo flagitaretur: ipsam illam dissimulationem tribulosissimam fore, quo facilius exc⟨uterent⟩ sciscitan⟨do confes⟩sionis securitatem. 7. quibus agnitis proripit sese atque in convicia subita prorumpens: 'abite degeneres', inquit, 'et praefectoriis patribus indigni, cum hac superforanea trepidatione; mihi, quia nihil intellegitis, hanc negotii partem sinite curandam; satis Arvando conscientia sua sufficit; vix illud dignabor admittere, ut advocati mihi in actionibus repetundarum patrocinentur.' discedimus tristes et non magis iniuria quam maerore confusi; quis

5 ardere *L*, ardenter *(sed* nter *in ras.* $N^2$*)N*, ardenter *M* *(sed in marg.* vel ardere $M^1$*)CT* ‖ 10 nihil *MC* | metuenti *om. V, s. l. add.* $M^1$, *praeter* m *om. sp. 7 litt. v. L* | perniciter *Luetjohann;* per *(sp. 8 litt. v.)* machinam *L*, perimachi * am (n *ut v. er.*) *N*, permachiam $VM^1T^1$, perimachiam $M^2T^2CPF$ ‖ 13 sibi soli *M* ‖ 17 illam ipsam *T* ‖ 18 excuterent sciscitando *(ita Wilamowitz et Luetjohann)* confessionis securitatem *ego;* exc *(sp. 6 l. v.)* sciscitan *(sp. 11 l. v.)* sionis securitatem (*om.* inferrent) *L et* (*corr. in* persuasionis securitatem inferrent $N^1$) *N*, persuasionis securitatem inferrent *VMTC*, excuterent sciscitando incautam persuasionis securitatem *Luetjohann* ‖ 24 sua *om. C* ‖

enim medicorum iure moveatur, quotiens desperatum furor arripiat? 8. inter haec reus noster aream Capitolinam percurrere albatus; modo subdolis salutationibus pasci, modo crepantes adulationum bullas ut recognoscens libenter audire, modo serica et gemmas et pretiosa quaeque trapezitarum involucra rimari et quasi mercaturus inspicere prensare, depretiari devolvere et inter agendum multum de legibus, de temporibus, de senatu, de principe queri, quod se non prius, quam discuterent, ulciscerentur. 9. pauci medii dies, et in tractatorio frequens senatus (sic post comperi; nam inter ista discesseram). procedit noster ad curiam paulo ante detonsus pumicatusque, cum accusatores semipullati atque concreti nuntios a decemviris opperirentur et ab industria squalidi praeripuissent reo debitam miserationem sub invidia sordidatorum. citati intromittuntur: partes, ut moris est, e regione consistunt. offertur praefectoriis ante propositionis exordium ius sedendi: Arvandus iam tunc infelici impudentia concito gradu mediis prope iudicum sinibus ingeritur; praefectorius circumsistentibus latera collegis verecunde ac leviter in imo subselliorum capite consedit, ita ut non minus legatum se quam senatorem reminisceretur, plus ob hoc postea laudatus honoratusque. 10. dum haec, et qui procerum defuerant affuerunt: consurgunt partes legatique proponunt. epistula post provinciale mandatum, cuius supra mentio facta, profertur; atque, cum sensim recitaretur, Arvandus necdum interrogatus se dictasse proclamat. respondere legati, quamquam valde ne-

2 arripi *L* ‖ 6 pensare *Vatic. 3421* ‖ 7 depreciare *MT*, vel ri *s. l. add.* $M^1$ ‖ 10 et *V et (corr. in* it $N^2$*)* *N*, it *LT et in ras.* $M^1$, ut *C* | tractatorio *LV et (corr. in* tractatorium $N^2$*)* *N*, tractario *(corr. in* tractatorium $M^1$*)* *M*, tractatorum *C*, tractatum *T*; *cf. Plin. ep. V, 13, 8* pauci dies, et liber principis severus; *VII, 27, 13* exiguum temporis medium, et rursus simile aliud priori fidem fecit; *IX, 13, 6* opportune senatus intra diem tertium ‖ 18 gressu *C* ‖ 19 pra *(sp. 3 l. v.)* torius *(sp. 7 l. v.)* sistentibus *L*, pra *(sp. vac.)* torius circumsistentibus *N*, ferreolus circumsistentibus *MCT* ‖ 24 legati (*om.* que) *CT* ‖ 25 *post* facta *leg.* est *in T, s. l. add.* $M^1$ ‖ 27 valde *NTC et*

quiter, constaret, quod ipse dictasset. at ubi se furens ille quantumque caderet ignarus bis terque repetita confessione transfodit, acclamatur ab accusatoribus, conclamatur a iudicibus reum laesae maiestatis confitentem teneri. ad hoc et milibus formularum iuris id sancientum iugulabatur. 11. tum demum laboriosus tarda paenitudine loquacitatis inpalluisse perhibetur, sero cognoscens posse reum maiestatis pronuntiari etiam eum, qui non affectasset habitum purpuratorum. confestim privilegiis geminae praefecturae, quam per quinquennium repetitis fascibus rexerat, exauguratus et, plebeiae familiae non ut additus sed ut redditus, publico carceri adiudicatus est. illud sane aerumnosissimum, sicuti narravere qui viderant, quod, quia se sub atratis accusatoribus exornatum ille politumque iudicibus intulerat, paulo post, cum duceretur addictus, miser nec miserabilis erat. quis enim super statu eius nimis inflecteretur, quem videret accuratum delibutumque lautumiis aut ergastulo inferri? 12. sed et iudicio vix per hebdomadam duplicem comperendinato capite multatus in insulam coniectus est serpentis Epidauri, ubi usque ad inimicorum dolorem devenustatus et a rebus humanis veluti vomitu fortunae nauseantis exsputus nunc ex vetere senatusconsulto Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit, uncum et gemonias et laqueum per horas turbulenti carnificis horrescens. 13. nos quidem, prout valemus, absentes praesentesque vota facimus, preces supplicationesque geminamus, ut suspenso ictu iam iamque mucronis exerti pietas Augusta seminecem quamquam publicatis bonis vel exilio muneretur. illo tamen, seu exspectat ex-

*(corr. in* valide *M²) M, om. sp. 5 l. v. L,* valide *V* | nequiter *LNTC,* ac nequiter *V et (s. l. add.* ac *M²) M* ‖ 1 constaret *NVMT, om. sp. 12 l. v. L,* constanter *C*; quamquam fatenti nequiter sane constare *Luetjohann* ‖ 4 *post* reum *leg.* se *in C* | maiestatis lesae *C* ‖ 9 purpuratorium *C* ‖ 10 exauguratus *LNVT,* auguratus *M (in marg.* ///uctoratus *M¹),* exauctoratus *C* ‖ 18 et] ut *C* ‖ 20 serpentis *om. C* | epidauri *corr. in* epidaurii *M¹*, epidaurii *T* ‖ 27 ictu *om. sp. 8 l. v. L* | iamque mucronis *om. sp. 11 l. v. L* ‖

trema quaeque seu sustinet, infelicius nihil est, si post tot notas inustas contumeliasque aliquid nunc amplius quam vivere timet. vale.

## VIII.

### SIDONIUS CANDIDIANO SUO SALUTEM.

1. Morari me Romae congratularis; id tamen quasi facete et fatigationum salibus admixtis: ais enim gaudere te, quod aliquando necessarius tuus videam solem, quem utique perraro bibitor Araricus inspexerim. nebulas enim mihi meorum Lugdunensium exprobras et diem quereris nobis matutina caligine obstructum vix meridiano fervore reserari. 2. et tu istaec mihi Caesenatis furni potius quam oppidi verna deblateras? de cuius natalis tibi soli vel iucunditate vel commodo quid etiam ipse sentires, dum migras, iudicavisti; ita tamen, quod te Ravennae felicius exulantem auribus Padano culice perfossis municipalium ranarum loquax turba circumsilit. in qua palude indesinenter rerum omnium lege perversa muri cadunt aquae stant, turres fluunt naves sedent, aegri deambulant medici iacent, algent balnea domicilia conflagrant, sitiunt vivi natant sepulti, vigilant fures dormiunt potestates, faenerantur clerici Syri psallunt, negotiatores militant monachi negotiantur, student pilae senes aleae iuvenes, armis eunuchi litteris foederati. 3. tu vide, qualis sit civitas, ubi tibi lar familiaris incolitur, quae facilius territorium potuit habere quam terram. quocirca memento innoxiis Transalpinis

1 seu *ante* sustinet *om.* *L* ‖ 8 perraro bibitor Araricus *ego* (perraro Araris potor *Luetjohann*); perraro bi *sequ. sp. 6 litt.* *L;* raro bibitor araricus *VMCT et in ras.* $N^1$ *(13 litt. in l. et 5 s. l. eras.)* | enim] ergo *C* ‖ 11 ista ec mihi *L*, aecce ista mihi *corr. in* haec ista mihi $N^1$, ista haec mihi *M*, hoc ista mihi *C*, haec mihi ecce ista (haec *et* mihi *s. l. add.* $T^2$) *T* ‖ 14 iudicavisti *LNT et (corr. in* iudicasti $M^2$*)* *M*, iudicasti *C*, indicasti *F* ‖ 18 turres *CT et s. l. add.* $N^1M^1$, ventres *LNM* | aegri deambulant *om.* *L* ‖ 19 sitiunt vivi *om.* *L* ‖ 21 monachi *LNVT*, milites *C et in ras.* $M^1$ ‖

esse parcendum, quibus caeli sui dote contentis non grandis gloria datur, si deteriorum collatione clarescant. vale.

## IX.

### SIDONIUS HERENIO SUO SALUTEM.

1. Post nuptias patricii Ricimeris, id est post imperii utriusque opes eventilatas tandem reditum est in publicam serietatem, quae rebus actitandis ianuam campumque patefecit. interea nos Pauli praefectorii tam doctrina quam sanctitate venerandis laribus excepti comiter blandae hospitalitatis officiis excolebamur. porro non isto quisquam viro est in omni artium genere praestantior. deus bone, quae ille propositionibus aenigmata, sententiis schemata, versibus commata, digitis mechanemata facit! illud tamen in eodem studiorum omnium culmen antevenit, quod habet huic eminenti scientiae conscientiam superiorem. igitur per hunc primum, si quis quoquo modo in aulam gratiae aditus, exploro; cum hoc confero, quinam potissimum procerum spebus valeret nostris opitulari. 2. nec sane multa cunctatio, quia pauci, de quorum eligendo patrocinio dubitaretur. erant quidem in senatu plerique opibus culti genere sublimes, aetate graves consilio utiles, dignitate elati dignatione communes, sed servata pace reliquorum duo fastigatissimi consulares, Gennadius Avienus et Caecina Basilius, prae ceteris conspiciebantur. hi in amplissimo ordine seposita praerogativa partis armatae facile post purpuratum principem principes erant. sed inter hos quoque quamquam stupendi tamen varii mores et genii potius quam ingenii similitudo. fabor namque super his aliqua succinctius. 3. Avienus ad consulatum felicitate, Basilius virtute pervenerat. itaque dignitatum in Avieno iucunda

3 herenio *LNT*, heronio *MC* ‖ 8 venerandi *F* ‖ 9 excolebamur porro *om. sp. 14 l. v. L* ‖ 13 eodem *LN*, *corr. ex* eo $M^2T^1$, eo *VC* ‖ 17 sane multa cunctatio *om. sp. 7 litt. v. L* ‖ 23 *post* hi *leg.* nam *in T* ‖ 26 *post* mores *leg.* erant *in T* ‖

velocitas, in Basilio sera numerositas praedicabatur. utrumque quidem, si fors laribus egrediebantur, artabat clientum praevia pedisequa circumfusa populositas; sed longe in paribus dispares sodalium spes et spiritus erant. Avienus, si quid poterat, in filiis generis fratribus provehendis moliebatur; cumque semper domesticis candidatis distringeretur, erga expediendas forinsecus ambientum necessitates minus valenter efficax erat. 4. et in hoc Corvinorum familiae Deciana praeferebatur, quod, qualia impetrabat cinctus Avienus suis, talia conferebat Basilius discinctus alienis. Avieni animus totis et cito, sed infructuosius, Basilii paucis et sero, sed commodius aperiebatur. neuter aditu difficili, neuter sumptuoso; sed si utrumque coluisses, facilius ab Avieno familiaritatem, facilius a Basilio beneficium consequebare. 5. quibus diu utrimque libratis id tractatus mutuus temperavit, ut reservata senioris consularis reverentia, in domum cuius nec nimis raro ventitabamus, Basilianis potius frequentatoribus applicaremur. ilicet, dum per hunc amplissimum virum aliquid de legationis Arvernae petitionibus elaboramus, ecce et Kalendae Ianuariae, quae Augusti consulis mox futuri repetendum fastis nomen opperiebantur. 6. tunc patronus: 'heia', inquit, 'Solli meus, quamquam suscepti officii onere pressaris, exeras volo in obsequium novi consulis veterem Musam votivum quippiam vel tumultuariis fidibus carminantem. praebebo admittendo aditum recitaturoque solacium recitantique suffragium. si quid experto credis, multa tibi seria hoc ludo promovebuntur.' parui ego praeceptis, favorem ille non subtraxit iniunctis et impositae devotionis adstipulator invictus egit cum con-

1 seria *L* ‖ 4 spiritus] species *codd. Helmstad. 486 et Parisin. 2783* ‖ 10 discinctus *usque ad* basilii *om. C* ‖ 13 coluisses *LNT*, consuluisses *VM*, consiluisses *C* ‖ 14 familiaritatem *om. sp. 15 l. v. L* | facilius a basilio *LNM*, a basilio (*om.* facilius) *VCT; cf. ep. V, 2, 2* debuit — debuit ‖ 15 utrumque (*corr. in* utrimque *C*[2]) libratis diu *C* | utrumque *L* ‖ 16 servata (re *s. l. add. T*[2]) *T; cf. ep. IV, 11, 7* | reverentia *LVMT*[1], frequentia *T*[2]*C* ‖ 20 ecce et *LVMT*, ecce (*om.* et) *C* ‖ 22 *post* meus *sp. 8 l. v. in L*, cendum *exp. N*[1], agedum *Wilamowitz* ‖

sule meo, ut me praefectum faceret senatui suo. 7. sed tu, ni fallor, epistulae perosus prolixitatem voluptuosius nunc opusculi ipsius relegendis versibus inmorabere. scio, atque ob hoc carmen ipsum loquax in consequentibus charta deportat, quae pro me interim, dum venio, diebus tibi pauculis sermocinetur. cui si examinis tui quoque puncta tribuantur, aeque gratum mihi, ac si me in comitio vel inter rostra contionante ad sophos meum non modo lati clavi sed tribulium quoque fragor concitaretur. sane moneo praeque denuntio quisquilias ipsas Clius tuae hexametris minime exaeques. merito enim conlata vestris mea carmina non heroicorum phaleris sed epitaphistarum neniis comparabuntur. 8. attamen gaude, quod hic ipse panegyricus etsi non iudicium certe eventum boni operis accepit. quapropter, si tamen tetrica sunt amoenanda iocularibus, volo paginam glorioso id est quasi Thrasoniano fine concludere Plautini Pyrgopolinicis imitator. igitur cum ad praefecturam sub ope Christi stili occasione pervenerim, iubeo te, scilicet pro potestate cinctuti, undique omnium laudum convasatis acclamationibus ad astra portare, si placeo, eloquentiam, si displiceo, felicitatem. videre mihi videor, ut rideas, quia perspicis nostram cum milite comico ferocisse iactantiam. vale.

## X.

### SIDONIUS CAMPANIANO SUO SALUTEM.

1. Accepi per praefectum annonae litteras tuas, quibus eum tibi sodalem veterem mihi insinuas iudici novo. gratias ago magnas illi, maximas tibi, quod statuistis de ami-

1 senatu *C* ‖ 10 ipsas] istas *Luetjohann* | clius *LVM*, vel clios *add. s. l. M*[1] *V*[1], clios *CT* ‖ 19 iubeo te scilicet *ego;* iub *(sp. 5 l. v.)* ilicet *L*, iubeas ilicet (eas *in sp. 10 l. v. add. N*[2]*)NCT, om. in ras. V, s. l. add. M*[1] ‖ 23 ferocisse *LV*, ferocissimo *Vatican. 3421*, ferocissime *(corr. ex* ferocissimo? *N*[2]*) NMCT* ‖ 24 campaniano *LVMT*, campanio *C* ‖

citia mea vel praesumere tuta vel illaesa credere. ego vero notitiam viri familiaritatemque non solum volens sed et avidus amplector, quippe qui noverim nostram quoque gratiam hoc obsequio meo fore copulatiorem. 2. sed et tu vigilantiae suae me id est famae meae statum causamque commenda. vereor autem, ne famem populi Romani theatralis caveae fragor insonet et infortunio meo publica deputetur esuries. sane hunc ipsum e vestigio ad portum mittere paro, quia conperi naves quinque Brundisio profectas cum speciebus tritici ac mellis ostia Tiberina tetigisse; quarum onera expectationi plebis, si quid strenue gerit, raptim faciet offerri, commendaturus se mihi, me populo, utrumque tibi. vale.

## XI.

### SIDONIUS MONTIO SUO SALUTEM.

1. Petis tibi, vir disertissime, Sequanos tuos expetituro satiram nescio quam, si sit a nobis perscripta, transmitti. quod quidem te postulasse demiror; non enim sanctum est, ut de moribus amici cito perperam sentias. huic eram themati scilicet incubaturus id iam agens otii idque habens aevi, quod iuvenem militantemque dictasse praesumptiosum fuisset, publicasse autem periculosum? cui namque grammaticum vel salutanti Calaber ille non dixit:

'si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
iudiciumque?'

2. sed ne quid ultra tu de sodali simile credas, quid fuerit illud, quod me sinistrae rumor ac fumus opinionis afflavit, longius paulo sed ab origine exponam. temporibus Augusti Maioriani venit in medium charta comitatum,

24 Hor. sat. II, 1, 82 sq.

1 tuta praesumere *C*, praesumere vita *L* | illaesa *om. sp.* 7 || 5 causamque] famamque *C* || 9 brundusio *L* || 27 quo

sed carens indice, versuum plena satiricorum mordacium, sane qui satis invectivaliter abusi nominum nuditate carpebant plurimum vitia, plus homines. inter haec fremere Arelatenses, quo loci res agebatur, et quaerere, quem poetarum publici furoris merito pondus urgeret, his maxime auctoribus, quos notis certis auctor incertus exacerbaverat. 3. accidit casu, ut Catullinus inlustris tunc ab Arvernis illo veniret, cum semper mihi tum praecipue commilitio recenti familiaris; saepe enim cives magis amicos peregrinatio facit. igitur insidias nescienti tam Paeonius quam Bigerrus has tetenderunt, ut plurimis coram tamquam ab incauto sciscitarentur, hoc novum carmen an recognosceret. et ille: 'si dixeritis'. cumque frusta diversa quasi per iocum effunderent, solvitur Catullinus in risum intempestivoque suffragio clamare coepit dignum poema, quod perennandum apicibus auratis iuste tabula rostralis acciperet aut etiam Capitolina. 4. Paeonius exarsit, cui satiricus ille morsum dentis igniti avidius impresserat, atque ad adstantes circulatores: 'iniuriae communis', inquit, 'iam reum inveni. videtis, ut Catullinus deperit risu: apparet ei nota memorari. nam quae causa festinam compulit praecipitare sententiam, nisi quod iam tenet totum, qui de parte sic iudicat? atqui Sidonius nunc in Arverno est: unde colligitur auctore illo, isto auditore rem textam.' itur in furias inque convicia absentis nescientis innocentisque; conscientiae, fidei, quaestioni nil reservatur. sic levis turbae facilitatem, qua voluit, et traxit persona popularis. 5. erat enim ipse Paeonius populi totus, qui tribuniciis flatibus crebro seditionum pelagus impelleret. ceterum si requisisses: 'qui genus, unde domo?', non eminentius quam municipaliter natus quemque inter initia

30 Verg. Aen. VIII, 114.

1 satiricorum *om. praeter* orum *sp. 7 l. v. L* ‖ 7 *ante* illustris *leg.* vir *in T* ‖ 10 facit igitur *om. sp. 9 l. v. L* ‖ 13 frustra (r *eras.* $M^2$) *MCT* ‖ 14 effunderent *LNVMT*, diffunderent *C* ‖ 23 atqui *ego*, itaque *codd.* ‖ 27 et traxit *L et u. v. (corr. in* contraxit $N^2$*) N*, contraxit *VMCT; de* qua *cf. c. XVI, 99. 105* ‖

cognosci claritas vitrici magis quam patris fecerit, identidem tamen per fas nefasque crescere affectans pecuniaeque per avaritiam parcus, per ambitum prodigus. namque ut familiae superiori per filiam saltim quamquam honestissimam iungeretur, contra rigorem civici moris splendidam, ut ferunt, dotem Chremes noster Pamphilo suo dixerat. 6. cumque de capessendo diademate coniuratio Marcelliana coqueretur, nobilium iuventuti signiferum sese in factione praebuerat, homo adhuc novus in senectute, donec aliquando propter experimenta felicis audaciae natalium eius obscuritati dedit hiantis interregni rima fulgorem. nam vacante aula turbataque republica solus inventus est, qui ad Gallias administrandas fascibus prius quam codicillis ausus accingi mensibus multis tribunal inlustrium potestatum spectabilis praefectus escenderet, anno peracto militiae extremae terminum circa vix honoratus, numerariorum more seu potius advocatorum, quorum cum finiuntur actiones, tunc incipiunt dignitates. 7. igitur iste sic praefectorius, sic senator, cuius moribus quod praeconia competentia non ex asse persolvo, generi sui moribus debeo, multorum plus quam bonorum odia commovit adhuc ignoranti mihi, adhuc amico, tamquam saeculo meo canere solus versu valerem. venio Arelatem, nil adhuc (unde enim?) suspicans, quamquam putarer ab inimicis non affupurus, ac principe post diem viso in forum ex more descendo. quod ubi visum est, ilico expavit, ut ait ille, nil fortiter ausa seditio. alii tamen mihi plus quam deceret ad genua provolvi; alii, ne salutarent, fugere post statuas, occuli post columnas; alii tristes vultuosique iunctis mihi lateribus incedere. 8. hic ego, quid

27 Lucan. V, 322 sq.

1 fecerat *Wouweren; sed cf. ep. II, 8, 1* cui debuerit ‖ 5 *pro* iungeretur *post sp. 5 l. v.* ngere *L* | contra] caetera *C* ‖ 8 marcelliana *C*, marcellana *LMT* ‖ 15 escenderet *L et (pr.* e *corr. in* a *N²) N*, ascenderet *MCT* ‖ 16 extremae militiae *C* ‖ 18 *post* dignitates *sp. 7 l. v. in L* ‖ 19 iste] ille *C* ‖ 23 arelatem *VMCT et partim in ras. N²*, arelate *L* ‖

sibi haec vellet in illis superbiae nimiae, nimiae in istis humilitatis forma, mirari nec ultro tamen causas interrogare, cum subornatus unus e turba factiosorum dat sese mihi consalutandum. tum procedente sermone: 'cernis hos?' inquit. et ego: 'video', inquam, 'gestusque eorum miror equidem nec admiror.' ad haec noster interpres: 'ut satirographum te', inquit, 'aut exsecrantur aut reformidant.' 'unde? cur? quando?' respondi; 'quis crimen agnovit? quis detulit? quis probavit?' moxque subridens: 'perge', inquam, 'amice, nisi molestum est, et tumescentes nomine meo consulere dignare, utrumnam ille delator aut index, qui satiram me scripsisse confinxit, et perscripsisse confinxerit; unde forte sit tutius, si retractabunt, ut superbire desistant.' 9. quod ubi nuntius rettulit, protinus cuncti non modeste neque singuli sed propere et catervatim oscula ac dexteras mihi dederunt. solus Curio meus, in transfugarum perfidiam invectus, cum advesperasceret, per cathedrarios servos vispillonibus tetriores domum raptus ac reportatus est. 10. postridie iussit Augustus, ut epulo suo circensibus ludis interessemus. primus iacebat cornu sinistro consul ordinarius Severinus, vir inter ingentes principum motus atque inaequalem reipublicae statum gratiae semper aequalis; iuxta eum Magnus, olim ex praefecto, nuper ex consule, par honoribus persona geminatis, recumbente post se Camillo, filio fratris, qui duabus dignitatibus et ipse decursis pariter ornaverat proconsulatum patris, patrui consulatum; Paeonius hinc propter atque hinc Athenius, homo litium temporumque varietatibus exercitatus. hunc sequebatur Gratianensis, omni ab infamia vir sequestrandus, qui Severinum sicut honore postibat, ita favore praecesserat. ultimus ego

1 nimiae nimiae *LN*, nimiae *(alt.* nimiae *om.) VMCT* || 3 *post* cum *leg.* subito *in T* || 11 delator ille *C* || 12 confinxit et perscripsisse *om. C, in marg. add. V* | confinxit *corr. ex* confingit *L*[1] || 13 confixerit (xe *in ras. M*[2]*) M* || 16 dextras *VCT* || 18 *pro* servos *post sp. 5 l. v.* rvos *L* | *ex* tetriores *sp.* 3 *l. v. prior.* t *om. L* || 25 fratris filio *C* ||

iacebam, qua purpurati latus laevum margine in dextro porrigebatur. 11. edulium multa parte finita Caesaris ad consulem sermo dirigitur, isque succinctus; inde devolvitur ad consularem; cum quo saepe repetitus, quia de litteris factus, ad virum inlustrem Camillum ex occasione transfertur, in tantum ut diceret princeps: 'vere habes patruum, frater Camille, propter quem me familiae tuae consulatum unum gratuler contulisse.' tunc ille, qui simile aliquid optaret, tempore invento: 'non unum', inquit, 'domine Auguste, sed primum'. summo fragore, ut nec Augusti reverentia obsisteret, excepta sententia est. 12. inde nescio quid Athenium interrogans superiectum Paeonium compellatio Augusta praeteriit, casu an industria ignoro. quod cum turpiter Paeonius aegre tulisset, quod fuit turpius, compellato tacente respondit. subrisit Augustus, ut erat auctoritate servata, cum se communioni dedisset, ioci plenus, per quem cachinnum non minus obtigit Athenio vindictae, quam contigisset iniuriae. colligit itaque sese trebacissimus senex et, ut semper intrinsecus aestu pudoris excoquebatur, cur sibi Paeonius anteferretur: 'non miror', inquit, 'Auguste, si mihi standi locum praeripere conetur, qui tibi invadere non erubescit loquendi. 13. et vir illustris Gratianensis: 'multus', inquit, 'hoc iurgio satiricis campus aperitur.' hic imperator ad me cervice conversa: 'audio', ait, 'comes Sidoni, quod satiram scribas'. 'et ego', inquam, 'hoc audio, domine princeps.' tunc ille, sed ridens: 'parce vel nobis.' 'at ego', inquam, 'quod ab inlicitis tempero, mihi parco.' post quae ille: 'et quid faciemus his', inquit, 'qui te lacessunt?' et ego: 'quisquis est iste, domine imperator, publice accuset: si redarguimur, debita luamus supplicia convicti; ceterum obiecta si non inprobabiliter cassaverimus, oro, ut indultu clementiae

1 laevum latus *C* ‖ 10 *post* fragore *leg.* ita *in* *T* ‖ 17 optigit *LV*, obtigit *M*, attigit *CT* ‖ 22 *ex* erubescit *sp. 3 l. v.* cit *om.* *L* ‖ 23 vir (r *ut v. eras.* $L^{2}$) *(sp. 7 l. v.)* ustris *L* | satyris *L* ‖ 27 sed ridens] subridens *CT* | vel] ait *C* ‖ 31 convictis *L* ‖ 32 cassaverimus non improbabiliter *C* ‖

tuae praeter iuris iniuriam in accusatorem meum quae volo scribam.' 14. ad haec ipse Paeonium conspicatus nutu coepit consulere nutantem, placeretne condicio. sed cum ille confusus reticuisset princepsque consuleret erubescenti, ait: 'annuo postulatis, si hoc ipsum e vestigio versibus petas.' 'fiat', inquam; retrorsumque conversus, tamquam aquam manibus poscerem, tantumque remoratus, quantum stibadii circulum celerantia ministeria percurrunt, cubitum toro reddidi. et imperator: 'spoponderas te licentiam scribendae satirae versibus subitis postulaturum.' et ego:

'scribere me satiram qui culpat, maxime princeps,
hanc rogo decernas aut probet aut timeat.'

15. secutus est fragor, nisi quod dico iactantia est, par Camillano, quem quidem non tam carminis dignitas quam temporis brevitas meruit. et princeps: 'deum testor et statum publicum me de cetero numquam prohibiturum, quin quae velis scribas, quippe cum tibi crimen impactum probari nullo modo possit; simul et periniurium est sententiam purpurati tribuere privatis hoc simultatibus, ut innocens ac secura nobilitas propter odia certa crimine incerto periclitetur.' ad hanc ipse sententiam cum verecunde capite demisso gratias agerem, contionatoris mei coeperunt ora pallere, in quae paulo ante post iram tristitia successerat; nec satis defuit, quin gelarent tamquam ad exertum praebere cervices iussa mucronem. 16. vix post haec alia pauca: surreximus. paululum ab aspectu imperatoris processeramus atque etiamnunc chlamydibus induebamur, cum mihi consul ad pectus, praefectorii ad manus cadere, ipse ille reus amicus crebro et abiecte miserantibus cunctis humiliari, ita ut timerem, ne mihi

4 *an* princeps qui? ‖ 10 satirae scribende *C* ‖ 18 quippe cum] quia tecum *L* | crimen impactum *om. sp. 8 l. v. L, s. l. add. T*[2] ‖ 26 mucrone *sequ. sp. 1 l. v. L* ‖ 27 alia pauca sur *om. sp. 10 l. v. L* ‖ 30 ille meus ipse *C* | reus *LNT*, meus *MC et s. l. add. T*[2]; *cf. § 4* iam reum inveni *et § 17* reatu ‖

invidiam supplicando moveret, quam criminando non concitaverat. dixi ad extremum pressus oratu procerum conglobatorum, sciret conatibus suis versu nil reponendum, derogare actibus meis in posterum tamen si pepercisset; etenim sufficere debere, quod satirae obiectio famam mihi parasset, sed sibi infamiam. 17. in summa perculi quidem, domine maior, non assertorem calumniae tantum quantum murmuratorem; sed cum mihi sic satisfactum est, ut pectori meo pro reatu eius tot potestatum dignitatumque culmina et iura summitterentur, fateor exordium contumeliae talis tanti fuisse, cui finis gloria fuit. vale.

---

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER SECUNDUS.

### I.

SIDONIUS ECDICIO SUO SALUTEM.

1. Duo nunc pariter mala sustinent Arverni tui. 'quaenam?' inquis. praesentiam Seronati et absentiam tuam. Seronati, inquam: de cuius ut primum etiam nomine loquar, sic mihi videtur quasi praescia futurorum lusisse fortuna, sicuti ex adverso maiores nostri proelia, quibus nihil est foedius, bella dixerunt; quique etiam pari contrarietate fata, quia non parcerent, Parcas vocitavere. rediit ipse Catilina saeculi nostri nuper Aturribus, ut sanguinem fortu-

3 respondendum *Vatican. 3421* || 6 sed *secl. Luetjohann* | perculi *Wilamowitz*, pertuli *codd.* || 13 arverni tui *LT*, tui arverni *MC* || 18 quique] quippe *Luetjohann* || 19 ipse] iste *Luetjohann* || 20 saec *sequ. sp. v. L* | aturribus *om. sp. 11 l. v. L* ||

nasque miserorum, quas ibi ex parte propinaverat, hic ex asse misceret. 2. scitote in eo per dies spiritum diu dissimulati furoris aperiri: aperte invidet, abiecte fingit, serviliter superbit; indicit ut dominus, exigit ut tyrannus, addicit ut iudex, calumniatur ut barbarus; toto die a metu armatus, ab avaritia ieiunus, a cupiditate terribilis, a vanitate crudelis non cessat simul furta vel punire vel facere; palam et ridentibus convocatis ructat inter cives pugnas, inter barbaros litteras; epistulas, ne primis quidem apicibus sufficienter initiatus, publice a iactantia dictat, ab impudentia emendat; 3. totum, quod concupiscit, quasi comparat nec dat pretia contemnens nec accipit instrumenta desperans; in concilio iubet in consilio tacet, in ecclesia iocatur in convivio praedicat, in cubiculo damnat in quaestione dormitat; implet cotidie silvas fugientibus villas hostibus, altaria reis carceres clericis; exultans Gothis insultansque Romanis, inludens praefectis conludensque numerariis, leges Theudosianas calcans Theudoricianasque proponens veteres culpas, nova tributa perquirit. 4. proinde moras tuas citus explica et quicquid illud est, quod te retentat, incide. te exspectat palpitantium civium extrema libertas. quicquid sperandum, quicquid desperandum est, fieri te medio, te praesule placet. si nullae a republica vires, nulla praesidia, si nullae, quantum rumor est, Anthemii principis opes, statuit te auctore nobilitas seu patriam dimittere seu capillos. vale.

1 quas (s *s. l. add.* $M^1$)*M*, qua *V* | ibi *LN, sed* ille *s. l. inter* quas *et* ibi *add.* $N^1$, ille ibi *MCT*, ille sibi *V* || 5 tota *M* || 12 *cf. Greg. Tur. hist. Franc. IV, 12* || 13 iocatur in ecclesia *C* || 16 hostibus *LC*, hospitibus *NVMT*, hostibus *s. l. add.* $T^2$ || 18 theudosianas *L*, theodosianas *MCT* | theudoricianasque *LM*, theudericianasque *C*, theodericianasque *T* || 20 est illud *C* || 24 est *om.* *C* ||

## II.

### SIDONIUS DOMITIO SUO SALUTEM.

1. Ruri me esse causaris, cum mihi potius queri suppetat te nunc urbe retineri. iam ver decedit aestati et per lineas sol altatus extremas in axem Scythicum radio peregrinante porrigitur. hic quid de regionis nostrae climate loquar? cuius spatia divinum sic tetendit opificium, ut magis vaporibus orbis occidui subiceremur. quid plura? mundus incanduit: glacies Alpina deletur et hiulcis arentium rimarum flexibus terra perscribitur; squalet glarea in vadis, limus in ripis, pulvis in campis; aqua ipsa quaecumque perpetuo labens tractu cunctante languescit; iam non solum calet unda sed coquitur. 2. et nunc, dum in carbaso sudat unus, alter in bombyce, tu endromidatus exterius, intrinsecus fasceatus, insuper et concava municipis Amerini sede compressus discipulis non aestu minus quam timore pallentibus exponere oscitabundus ordiris: 'Samia mihi mater fuit.' quin tu mage, si quid tibi salubre cordi, raptim subduceris anhelantibus angustiis civitatis et contubernio nostro aventer insertus fallis clementissimo recessu inclementiam canicularem? 3. sane si placitum, quis sit agri, in quem vocaris, situs accipe. Avitaci sumus: nomen hoc praedio, quod, quia uxorium, patrio mihi dulcius. haec mihi cum meis praesule deo, nisi quid tu fascinum verere, concordia. mons ab occasu, quamquam terrenus, arduus tamen inferiores sibi colles tamquam gemino fomite effundit, quattuor a se circiter iugerum latitudine abductos. sed donec domicilio competens vestibuli campus aperitur, mediam vallem rectis tractibus prosequuntur latera clivorum

16 Terent. Eunuch. I, 2, 27 (107).

9 describitur *C* | squalet *sp. 6 l. v. om. L* | vadi *L* ‖ 10 limus *sp. 8 l. v. om. L* | aqua *MCT et s. l. add. N*[1] *(2 litt. eras.)*, ea *L* ‖ 11 iam *LMCTP*, etiam *F* ‖ 14 municipis amerini *NVT*, municipi samerini *L*, municipii amerini *C*, municipii camerini *M* ‖ 19 audenter *C* ‖ 20 placitum *LNT*, placet *VMC* | quis *NMCT*, qui *L* ‖

usque in marginem villae, quae in Borean Austrumque conversis frontibus tenditur. 4. balineum ab Africo radicibus nemorosae rupis adhaerescit, et si caedua per iugum silva truncetur, in ora fornacis lapsu velut spontaneo deciduis struibus impingitur. hinc aquarum surgit cella coctilium, quae consequenti unguentariae spatii parilitate conquadrat excepto solii capacis hemicyclio, ubi et vis undae ferventis per parietem foraminatum flexilis plumbi meatibus inplicita singultat. intra conclave succensum solidus dies et haec abundantia lucis inclusae, ut verecundos quosque compellat aliquid se plus putare quam nudos. 5. hinc frigidaria dilatatur, quae piscinas publicis operibus extructas non impudenter aemularetur. primum tecti apice in conum cacuminato, cum ab angulis quadrifariam concurrentia dorsa cristarum tegulis interiacentibus imbricarentur (ipsa vero convenientibus mensuris exactissima spatiositate quadratur, ita ut ministeriorum sese non impediente famulatu tot possit recipere sellas, quot solet sigma personas), fenestras e regione conditor binas confinio camerae pendentis admovit, ut suspicientum visui fabrefactum lacunar aperiret. interior parietum facies solo levigati caementi candore contenta est. 6. non hic per nudam pictorum corporum pulchritudinem turpis prostat historia, quae sicut ornat artem, sic devenustat artificem. absunt ridiculi vestitu et vultibus histriones pigmentis multicoloribus Philistionis supellectilem mentientes. absunt lubrici tortuosique pugilatu et nexibus palaestritae, quorum etiam viventum luctas, si involvantur obscenius, casta confestim gymnasiarchorum virga dissolvit. 7. quid plura? nihil illis paginis impressum reperietur,

1 borean *LVM*, boream *CT* ‖ 2 balineum *LN*, balneum *MC*, balmeum *corr. in* balneum $T^2$ ‖ 7 ubi et vis undae *sp. 9 l. v. om. L* ‖ 9 inter *CT* ‖ 13 aemuletur *T* ‖ 15 ipsa vero convenientibus (concinentibus *Wouweren et Savaro*) mensuris exactissima spatiositate quadratur *ins. post* imbricarentur *Nanzii codex, post* personas *Vaticanus Reginae 216, Philippici 1685 et 3671 aliique, om. LNVMCT* ‖ 18 solet] solii *Sirmond.* ‖ 19 pendentes *VT* ‖ 20 suspicientium *C* | lucunar *LN* ‖

quod non vidisse sit sanctius. pauci tamen versiculi lectorem adventicium remorabuntur minime improbo temperamento, quia eos nec relegisse desiderio est nec perlegisse fastidio. iam si marmora inquiras, non illic quidem Paros Carystos Proconnesos, Phryges Numidae Spartiatae rupium variatarum posuere crustas, neque per scopulos Aethiopicos et abrupta purpurea genuino fucata conchylio sparsum mihi saxa furfurem mentiuntur. sed etsi nullo peregrinarum cautium rigore ditamur, habent tamen tuguria seu mapalia mea civicum frigus. quin potius quid habeamus quam quid non habeamus ausculta. 8. huic basilicae appendix piscina forinsecus seu, si graecari mavis, baptisterium ab oriente conectitur, quod viginti circiter modiorum milia capit. huc elutis e calore venientibus triplex medii parietis aditus per arcuata intervalla reseratur. nec pilae sunt mediae sed columnae, quas architecti peritiores aedificiorum purpuras nuncupavere. in hanc ergo piscinam fluvium de supercilio montis elicitum canalibusque circumactis per exteriora natatoriae latera curvatum sex fistulae prominentes leonum simulatis capitibus effundunt, quae temere ingressis veras dentium crates, meros oculorum furores, certas cervicum iubas imaginabuntur. 9. hic si dominum seu domestica seu hospitalis turba circumstet, quia prae strepitu caduci fluminis mutuae vocum vices minus intelleguntur, in aurem sibi populus confabulatur; ita sonitu pressus alieno ridiculum affectat publicus sermo secretum. hinc egressis frons triclinii matronalis offertur, cui continuatur vicinante textrino cella penaria discriminata tantum pariete castrensi. 10. ab ortu lacum porticus intuetur, magis rotundatis fulta collyriis quam columnis invidiosa mono-

1 tamen *om.* *C* ‖ 13 moeniorum *L* ‖ 14 elautis *Luetjohann* | e *om.* *Parisinus 2782 aliique* ‖ 16 purpuras *LVMT*, absides vel piramides *C* ‖ 21 furores *om. sp. 5 l. v.* *L* ‖ 22 imaginabunt *malit Luetjohann* ‖ 30 coluriis *Sirmond.* | monobilibus *LN*, monubilibus (vel mono *s. l. add.* *M*[1]) *MV*, munibilibus *corr. ex* munubilibus *C*[2], volubilibus *T*, monolithis *Gustafsson et Luetjohann* ‖

bilibus. a parte vestibuli longitudo tecta intrinsecus patet mediis non interpellata parietibus, quae, quia nihil ipsa prospectat, etsi non hypodromus, saltim cryptoporticus meo mihi iure vocitabitur. haec tamen aliquid spatio suo in extimo deambulacri capite defrudans efficit membrum bene frigidum, ubi publico lectisternio extructo clientularum sive nutricum loquacissimus chorus receptui canit, cum ego meique dormitorium cubiculum petierimus. 11. a cryptoporticu in hiemale triclinium venitur, quod arcuatili camino saepe ignis animatus pulla fuligine infecit. sed quid haec tibi, quem nunc ad focum minime invito? quin potius ad te tempusque pertinentia loquar. ex hoc triclinio fit in diaetam sive cenatiunculam transitus, cui fere totus lacus quaeque tota lacui patet. in hac stibadium et nitens abacus, in quorum aream sive suggestum a subiecta porticu sensim non breviatis angustatisque gradibus ascenditur. quo loci recumbens, si quid inter edendum vacas, prospiciendi voluptatibus occuparis. 12. iam si tibi ex illo conclamatissimo fontium decocta referatur, videbis in calicibus repente perfusis nivalium maculas et frusta nebularum et illam lucem lubricam poculorum quadam quasi pinguedine subiti algoris hebetatam. tum respondentes poculis potiones, quarum rigentes cyathi siticuloso cuique, ne dicam tibi granditer abstemio, metuerentur. hinc iam spectabis, ut promoveat alnum piscator in pelagus, ut stataria retia suberinis corticibus extendat aut signis per certa intervalla dispositis tractus funium librentur hamati, scilicet ut nocturnis per lacum excursibus rapacissimi salares in consanguineas agantur insidias: quid enim hinc congruentius dixerim, cum piscis pisce decipitur? 13. edulibus termi-

2 *post* quia *leg.* non *in C, add. s. l. ut v.* $M^2T^2$, *om. LNV* ‖ 3 hypodromus *T*, hipodromus *VMC*, hippodromus *L* ‖ 6 clientularum *TC*, clientiarum *LNVM*, vel clientularum *s. l. add.* $V^1M^1$ ‖ 16 non *NTC, s. l. add. in M, om. LV* | ascenditur *NMCT et (corr. ex* scanditur $T^1$*) T*, escenditur *L* ‖ 18 occupatus *L et (corr. in* occuparis $N^2$*) N* ‖ 20 frustra *(alt.* r *eras.* $C^2$*) C* ‖

natis excipiet te deversorium, quia minime aestuosum, maxime aestivum. nam per hoc, quod in Aquilonem solum patescit, habet diem, non habet solem, interiecto consistorio perangusto, ubi somnulentiae cubiculariorum dormitandi potius quam dormiendi locus est. 14. hic iam quam volupe auribus insonare cicadas meridie concrepantes, ranas crepusculo incumbente blaterantes, cygnos atque anseres concubia nocte clangentes, intempesta gallos gallinacios concinentes, oscines corvos voce triplicata puniceam surgentis Aurorae facem consalutantes, diluculo autem Philomelam inter frutices sibilantem, Prognen inter asseres minurrientem! cui concentui licebit adiungas fistulae septiforis armentalem Camenam, quam saepe nocturnis carminum certaminibus insomnes nostrorum montium Tityri exercent, inter greges tinnibulatos per depasta buceta reboantes. quae tamen varia vocum cantuumque modulamina profundius confovendo sopori tuo lenocinabuntur. 15. porticibus egresso, si portum litoris petas, in area virenti vulgare quamquam non procul nemus: ingentes tiliae duae conexis frondibus, fomitibus abiunctis unam umbram non una radice conficiunt. in cuius opacitate, cum me meus Ecdicius inlustrat, pilae vacamus, sed hoc eo usque, donec arborum imago contractior intra spatium ramorum recussa cohibeatur atque illic aleatorium lassis consumpto sphaeristerio faciat. 16. sed quia tibi, sicut aedificium solvi, sic lacum debeo, quod restat agnosce. lacus in Eurum defluus meat, eiusque harenis fundamenta impressa domicilii ventis motantibus aestuans umectat alluvio. is quidem sane circa principia sui solo palustri voraginosus et vestigio inspectoris inadibilis: ita limi bibuli pinguedo coalescit ambientibus sese fontibus algidis, litoribus algosis. attamen pelagi mobilis campus cumbulis late secatur pervagabilibus,

3 de consistorio *C* ‖ 5 *post* volupe *add. s. l.* est *M*[1]*T*[2], volup est *Engelbrecht* ‖ 11 prognem *LC* ‖ 23 imago *sp. 5 l. v. om. L* ‖ 24 illinc *Wilamowitz* ‖ 30 *post* inadibilis *s. l. add.* est *M*[1]*T*[2] ‖

si flabra posuere; si turbo austrinus insorduit, immane turgescit, ita ut arborum comis, quae margini insistunt, superiectae asperginis fragor impluat. 17. ipse autem secundum mensuras quas ferunt nauticas in decem et septem stadia procedit, fluvio intratus, qui salebratim saxorum obicibus affractus spumoso canescit impulsu et nec longum scopulis praecipitibus exemptus lacu conditur; quem fors fuat an incurrat an faciat, praeterit certe, coactus per cola subterranea deliquari, non ut fluctibus, sed ut piscibus pauperaretur; qui repulsi in gurgitem pigriorem carnes rubras albis abdominibus extendunt: ita illis nec redire valentibus nec exire permissis quendam vivum et circumlaticium carcerem corpulentia facit. 18. lacus ipse, qua dexter, incisus flexuosus nemorosusque, qua laevus, patens herbosus aequalis. aequor ab Africo viride per litus, quia in undam fronde porrecta ut glareas aqua, sic aquas umbra perfundit. huiusmodi colorem ab oriente par silvarum corona continuat. per Arctoum latus ut pelago natura, sic species. a Zephyro plebeius et tumultuarius frutex frequenterque lemborum superlabentum ponderibus inflexus; hunc circa lubrici scirporum cirri plicantur simulque pingues ulvarum paginae natant salicumque glaucarum fota semper dulcibus aquis amaritudo. 19. in medio profundi brevis insula, ubi supra molares naturaliter aggeratos per impactorum puncta remorum navalibus trita gyris meta protuberat, ad quam se iucunda ludentum naufragia collidunt. nam moris istic fuit senioribus nostris agonem Drepanitanum Troianae superstitionis imitari. iam vero ager ipse, quamquam hoc supra debitum, diffusus in silvis pictus in pratis, pecorosus in pascuis in pastoribus peculiosus. 20. sed non amplius moror, ne, si longior stilo terminus, relegentem te autumnus inveniat. proinde mihi tribue veniendi celeritatem (nam redeundi moram tibi ipse prae-

5 intratus *LN*, intratur (vel tus *s. l. add.* *M*[1])*MC*, intratus *corr. in* intratur *T*[2] ‖ 7 fors fuat *LN*, forfuat *MC*, confluat *T* ‖ 8 aut faciat *T* ‖ 26 naufragia ludentum *C* ‖

stabis), daturus hinc veniam, quod brevitatem sibi debitam paulo scrupulosior epistula excessit, dum totum ruris situm sollicita rimatur; quae tamen summovendi fastidii studio nec cuncta perstrinxit. quapropter bonus arbiter et artifex lector non paginam, quae spatia describit, sed villam, quae spatiosa describitur, grandem pronuntiabunt. vale.

## III.

### SIDONIUS FELICI SUO SALUTEM.

1. Gaudeo te, domine maior, amplissimae dignitatis infulas consecutum. sed id mihi ob hoc solum destinato tabellario nuntiatum non minus gaudeo. nam licet in praesentiarum sis potissimus magistratus et in lares Philagrianos patricius apex tantis post saeculis tua tantum felicitate remeaverit, invenis tamen, vir amicitiarum servantissime, qualiter honorum tuorum crescat communione fastigium, raroque genere exempli altitudinem tuam humilitate sublimas. 2. sic quondam Quintum Fabium magistrum equitum dictatorio rigori et Papirianae superbiae favor publicus praetulit; sic et Gnaeum Pompeium super aemulos extulit numquam fastidita popularitas; sic invidiam Tiberianam pressit universitatis amore Germanicus. quocirca nolo sibi de successibus tuis principalia beneficia plurimum blandiantur, quae nihil tibi amplius conferre potuerunt, quam ut, si id noluissemus, transiremur inviti. illud peculiare tuum est, illud gratiae singularis, quod tam qui te aemulentur non habes quam non invenis qui sequantur. vale.

## IV.

### SIDONIUS SAGITTARIO SUO SALUTEM.

1. Vir clarissimus Proiectus, domi nobilis et patre patruoque spectabilibus, avo etiam praestantissimo sacer-

1 hic *corr. in* hinc $C^1$, hinc (n *in ras.* $M^1$)$M$, vel hic *s. l. add.* $M^2$ ‖ 9 solum] ipsum *T* ‖ 16 fabium *om.* *C* ‖ 26 siagrio *C* ‖

dote conspicuus, amicitiarum tuarum, nisi respuis, avidissime sinibus infertur, et cum illi familiae splendor probitas morum, patrimonii facultas iuventutis alacritas in omne decus pari lance conquadrent, ita demum sibi tamen videbitur ad arcem fastigatissimae felicitatis evectus, si gratiae tuae sodalitate potiatur. 2. Optantii clarissimi viri nuper vita functi filiam, quod deo prosperante succedat, licet a matre pupillae in coniugium petierit obtinueritque, parum tamen votorum suorum promotum censet effectum, nisi assensum tuum super his omnibus seu sedulitate sua seu precatu nostrae intercessionis adipiscatur. namque ipse, quantum ad institutionem spectat puellae, in locum mortui patris curarum participatione succedis, conferendo virgini parentis affectum, patroni auctoritatem, tutoris officium. 3. quocirca, quia dignus es, ut domus tuae celeberrimam disciplinam etiam procul positorum petat ambitus, sicut decet bonarum partium viros, benignitate responsi proci supplicis verecundiam munerare et, qui ita expetitus deberes illi expetere pollicendam, securus permitte promissam, quia sic te condicioni huic meritorum ratio praefecit, ut nec superstiti Optantio in liberos suos decuerit plus licere. vale.

## V.

### SIDONIUS PETRONIO SUO SALUTEM.

1. Iohannes familiaris meus inextricabilem labyrinthum negotii multiplicis incurrit et donec suarum merita chartarum vel vestra scientia vel si qua est vestrae (si tamen est ulla) similis inspexerit, quid respuat, quid optet ignorat. ita se quodammodo bipertitae litis forma confundit, ut propositio sua quem actionis ordinem propugnatura, quem sit impugnatura, non noverit. 2. pro quo precem sedulam

4 parili *C* ‖ 11 adipiscatur *TC*, adipiscitur *LMN* ‖ 19 promitte *(corr. in* permitte *M²T²)LNMT* ‖ 21 *ante* ut *leg.* ita *in T; cf. ep. I, 11, 11* ‖ 27 quidve optet *C* ‖

fundo, ut perspectis chartulis suis, si quid iure competit, instruatis, quae qualiterve sint obicienda, quae refellenda monstrantes. non enim verebimur, quod causae istius cursus, si de vestri manaverit fonte consilii, ulla contrastantum derivatione tenuetur. vale.

## VI.

### SIDONIUS PEGASIO SUO SALUTEM.

1. Proverbialiter celebre est saepe moram esse meliorem, sicuti et nunc experti sumus. Menstruanus amicus tuus longo istic tempore inspectus meruit inter personas nobis quoque caras devinctasque censeri, oportunus elegans, verecundus sobrius, parcus religiosus et his morum dotibus praeditus, ut, quotiens in boni cuiusque adscitur amicitias, non amplius consequatur beneficii ipse quam tribuat. 2. haec tibi non ut ignoranti, sed ut iudicio meo satisfacerem, scripsi. quam ob rem triplex causa laetandi: tibi prima, cui amicos sic aut instituere aut eligere contingit; Arvernís secunda, quibus hoc in eo placuisse confirmo, quod te probasse non ambigo; illi tertia, de quo boni quique bona quaeque iudicaverunt. vale.

## VII.

### SIDONIUS EXPLICIO SUO SALUTEM.

1. Quia iustitia vestra iure fit universitati per conplura recti experimenta venerabilis, idcirco singulas quasque personas id ipsum efflagitantes in examen vestrum libens et avidus emitto, quam primum ambiens me discussionis, illos simultatis onere laxari; quod demum ita sequetur, si non ex solido querimonias partium verecundus censor excludas; quamquam et hoc ipsum, quod copiam tui iur-

8 amicus tuus *om.* *LT*, *s. l. add.* *T*² ‖ 12 adscitur *LNT*, ascitur *M*, adsciscitur *C* ‖ 13 tribuit *C* ‖ 18 illi tertia *om.* *L* ‖ 25 sequitur *L* ‖

gantibus difficile concedis, indicium sit bene iudicaturi. quis enim se non ambiat arbitrum legi aut pretio aliquid indulturus aut gratiae? 2. igitur ignosce ad tam sanctae conscientiae praerogativam raptim perniciterque properantibus, quandoquidem sententiam tuam nec victus ut stolidus accusat nec victor ut argutus inridet, veritatisque respectu dependunt tibi addicti reverentiam, gratiam liberati. proinde inpense obsecro, ut inter Alethium et Paulum quae veniunt in disceptationem, mox ut utrimque fuerint opposita, discingas. namque, ni fallor, supra decemvirales pontificalesque sententias aegritudini huius prope interminabilis iurgii sola morum tuorum temperantia solita iudicandi salubritate medicabitur. vale.

## VIII.

### SIDONIUS DESIDERATO SUO SALUTEM.

1. Maestissimus haec tibi nuntio. decessit nudius tertius non absque iustitio matrona Filimatia, morigera coniunx domina clemens, utilis mater pia filia, cui debuerit domi forisque persona minor obsequium, maior officium, aequalis affectum. haec cum esset unica iam diu matris amissae, facile diversis blandimentorum generibus effecerat, ne patri adhuc iuveni subolis sexus alterius desideraretur. nunc autem per subita suprema virum caelibatu, patrem orbitate confodit. his additur, quod quinque liberum parens inmaturo exitu reddidit infortunatam fecunditatem. qui parvuli si matre sospite perdidissent iam diu debilem patrem, minus pupilli existimarentur. 2. hanc tamen, si quis haud incassum honor cadaveribus impenditur, non vispillonum sandapilariorumque ministeria ominosa tumulavere;

7 dependunt tibi *om.* *F* | *post* gratiam *add.* perpendunt *C*, *om.* *LNVMT* ‖ 12 morum sola *C* ‖ 15 decedit *C* ‖ 17 debuit *Wilamowitz* ‖ 19 matris *L et* (s *eras.* *N*²)*N*, matri *MCT* | *post* amissae *ins.* filia *Luetjohann* ‖ 21 subolis *L*, sobolis (*corr. in* suboles *N*²)*N*, suboles *M*, soboles *CT* ‖ 23 liberum *NMCT*, liberorum *L et s. l. add.* *M*² ‖ 26 quis *NMCT*, qui *L* ‖

sed cum libitinam ipsam flentes omnes, externi quoque, prensitarent remorarentur exoscularentur, sacerdotum propinquorumque manibus excepta perpetuis sedibus dormienti similior inlata est. post quae precatu parentis orbati neniam funebrem non per elegos sed per hendecasyllabos marmori incisam planctu prope calente dictavi. quam si non satis improbas, ceteris epigrammatum meorum voluminibus applicandam mercennarius bybliopola suscipiet; si quid secus, sufficit saxo carmen saxeum contineri. 3. hoc enim epitaphion est:

Occasu celeri feroque raptam
gnatis quinque patrique coniugique
hoc flentis patriae manus locarunt
matronam Filimatiam sepulchro.
o splendor generis, decus mariti,
prudens casta decens severa dulcis
atque ipsis senioribus sequenda,
discordantia quae solent putari,
morum commoditate copulasti:
nam vitae comites bonae fuerunt
libertas gravis et pudor facetus.
hinc est quod decimam tuae saluti
vix actam trieteridem dolemus
atque in temporibus vigentis aevi
iniuste tibi iusta persoluta.

Placeat carmen necne: tu propera civitatemque festinus invise. debes enim consolationis officium duorum civium domibus afflictis. quod ita solvas deum quaeso, ne umquam tibi redhibeatur. vale.

2 exoscularentur *om. LN* ‖ 5 *alt.* per *om. C* ‖ 10 hoc enim epitaphion est *secludi vult Gustafsson* ‖ v. 2 natis *MCT* ‖

## IX.

### SIDONIUS DONIDIO SUO SALUTEM.

1. Quaeris, cur ipse iampridem Nemausum profectus vestra serum ob adventum desideria producam. reddo causas reditus tardioris nec moras meas prodere moror, quia quae mihi dulcia sunt tibi quoque. inter agros amoenissimos, humanissimos dominos, Ferreolum et Apollinarem, tempus voluptuosissimum exegi. praediorum his iura contermina, domicilia vicina, quibus interiecta gestatio peditem lassat neque sufficit equitaturo. colles aedibus superiores exercentur vinitori et olivitori: Aracynthum et Nysam, celebrata poetarum carminibus iuga, censeas. uni domui in plana patentiaque, alteri in nemora prospectus; sed nihilominus dissimilis situs similiter oblectat. 2. quamquam de praediorum quid nunc amplius positione, cum restet hospitalitatis ordo reserandus? iam primum sagacissimis in hoc exploratoribus destinatis, qui reditus nostri iter aucuparentur, domus utraque non solum tramites aggerum publicorum verum etiam calles compendiis tortuosos atque pastoria deverticula insedit, ne quo casu dispositis officiorum insidiis elaberemur. quas incidimus, fateor, sed minime inviti iusque iurandum confestim praebere compulsi, ne, priusquam septem dies evolverentur, quicquam de itineris nostri continuatione meditaremur. 3. igitur mane cotidiano partibus super hospite prima et grata contentio, quaenam potissimum anterius edulibus nostris culina fumaret; nec sane poterat ex aequo divisioni lancem ponere vicissitudo, licet uni domui mecum, alteri cum meis vinculum foret propinquitatis, quia Ferreolo praefectorio viro praeter necessitudinem sibi debitam dabat aetas et dignitas primi invitatoris praerogativam. 4. ilicet a deliciis in delicias rapiebamur. vix quodcumque vestibulum intratum, et ecce huc sphaeristarum contrastantium paria

14 restet *L et (corr. in* restat *N²) N*, restat *MCT* ‖ 16 reditus qui *C* ‖ 25 et anterius *T* ‖ 32 hac *Luetjohann* ‖

inter rotatiles castastropharum gyros duplicabantur, huc inter aleatoriarum vocum competitiones frequens crepitantium fritillorum tesserarumque strepitus audiebatur; huc libri affatim in promptu (videre te crederes aut grammaticales pluteos aut Athenaei cuneos aut armaria extructa bybliopolarum): sic tamen, quod, qui inter matronarum cathedras codices erant, stilus his religiosus inveniebatur, qui vero per subsellia patrumfamilias, hi coturno Latiaris eloquii nobilitabantur; licet quaepiam volumina quorumpiam auctorum servarent in causis disparibus dicendi paritatem: nam similis scientiae viri, hinc Augustinus hinc Varro, hinc Horatius hinc Prudentius lectitabantur. 5. quos inter Adamantius Origenes Turranio Rufino interpretatus sedulo fidei nostrae lectoribus inspiciebatur; pariter et, prout singulis cordi, diversa censentes sermocinabamur, cur a quibusdam protomystarum tamquam scaevus cavendusque tractator improbaretur, quamquam sic esset ad verbum sententiamque translatus, ut nec Apuleius Phaedonem sic Platonis neque Tullius Ctesiphontem sic Demosthenis in usum regulamque Romani sermonis exscripserint. 6. studiis hisce dum nostrum singuli quique, prout libuerat, occupabantur, ecce et ab archimagiro adventans, qui tempus instare curandi corpora moneret, quem quidem nuntium per spatia clepsydrae horarum incrementa servantem probabat competenter ingressum quinta digrediens. prandebamus breviter copiose, senatorium ad morem, quo insitum institutumque multas epulas paucis parabsidibus apponi, quamvis convivium per edulia nunc assa nunc iurulenta varietur. inter bibendum narratiunculae, quarum cognitu hilararemur institueremur, quia eas bifariam orditas laetitia peritiaque comitabantur. quid multa? sancte pulchre abundanter accipiebamur. 7. inde surgentes, si Vorocingi

1 hac *idem* ‖ 3 hac *idem* ‖ 8 hi] ii *L* ‖ 15 sermocinabamur *LM*, sermocinabantur *NCT* ‖ 19 sic ctesiphontem *C* ‖ 26 senatorium] seniorum *Fertig*, Saliarem *Gustafsson* ‖ 27 parabsidibus *LVM*, parapsidibus *CT* ‖ 29 variaretur *T* ‖ 30 instrueremur *T* ‖ 32 vorocingi *LNT* (*corr. ex* voroangi *T*[1]), voro-

eramus (hoc uni praedio nomen), ad sarcinas et deversorium pedem referebamus; si Prusiani (sic fundus alter nuncupabatur), Tonantium cum fratribus, lectissimos aequaevorum nobilium principes, stratis suis eiciebamus, quia nec facile crebro cubilium nostrorum instrumenta circumferebantur. excusso torpore meridiano paulisper equitabamus, quo facilius pectora marcida cibis cenatoriae fami exacueremus. 8. balneas habebat in opere uterque hospes, in usu neuter; sed cum vel pauxillulum bibere desisset assecularum meorum famulorumque turba conpotrix, quorum cerebris hospitales creterrae nimium inmersae dominabantur, vicina fonti aut fluvio raptim scrobis fodiebatur, in quam forte cum lapidum cumulus ambustus demitteretur, antro in hemisphaerii formam corylis flexibilibus intexto fossa inardescens operiebatur, sic tamen, ut superiectis Cilicum velis patentia intervalla virgarum lumine excluso tenebrarentur, vaporem repulsura salientem, qui undae ferventis aspergine flammatis silicibus excuditur. 9. hic nobis trahebantur horae non absque sermonibus salsis iocularibusque; quos inter halitu nebulae stridentis oppletis involutisque saluberrimus sudor eliciebatur; quo, prout libuisset, effuso coctilibus aquis ingerebamur, quarumque fotu cruditatem nostram tergente resoluti aut fontano deinceps frigore putealique aut fluviali copia solidabamur: siquidem domibus medius it Vardo fluvius, nisi cum deflua nive pastus inpalluit, flavis ruber glareis et per alveum perspicuus quietus calculosusque neque ob hoc minus piscium ferax delicatorum. 10. dicerem et cenas et quidem unctissimas, nisi terminum nostrae loquacitati, quem verecundia non adhibet, charta posuisset; quarum quoque replicatio fieret amoena narratu, nisi epistulae tergum madidis sordidare calamis erubesceremus. sed quia

angi *MC* ‖ 3 nuncupabatur *LNT*, nuncupatur *MC* ‖ 11 creterrae *LN*, craterae *MCT* ‖ 12 scrobis *LN*[1] *(corr. in* scrobs *N*[2]*)*, scrobs *MCT* ‖ 14 flexibus *L* ‖ 22 quarumque *LV*, harumque (qu *eras.,* h *in ras. ut vid. N*[1]) *NMCT* ‖ 25 it *in ras. M*[1], *om. T*, et *L*, et *corr. in* it *N*[2] ‖ 26 rubens *C* ‖

**et ipsi in procinctu sumus teque sub ope Christi actutum nobis invisere placet, expeditius tibi cenae amicorum in mea cena tuaque commemorabuntur, modo nos quam primum hebdomadis exactae spatia completa votivae restituant esuritioni, quia disruptum ganea stomachum nulla sarcire res melius quam parsimonia solet. vale.**

## X.

### SIDONIUS HESPERIO SUO SALUTEM.

1. Amo in te quod litteras amas et usquequaque praeconiis cumulatissimis extollere contendo tantae diligentiae generositatem, per quam nobis non solum initia tua verum etiam studia nostra commendas. nam cum videmus in huiusmodi disciplinam iuniorum ingenia succrescere, propter quam nos quoque subduximus ferulae manum, copiosissimum fructum nostri laboris adipiscimur. illud appone, quod tantum increbruit multitudo desidiosorum, ut, nisi vel paucissimi quique meram linguae Latiaris proprietatem de trivialium barbarismorum robigine vindicaveritis, eam brevi abolitam defleamus interemptamque: sic omnes nobilium sermonum purpurae per incuriam vulgi decolorabuntur. 2. sed istinc alias: interea tu quod petis accipe. petis autem, ut, si qui versiculi mihi fluxerint, postquam ab alterutro discessimus, hos tibi pro quadam morarum mercede pernumerem. dicto pareo; nam praeditus es quamquam iuvenis hac animi maturitate, ut tibi etiam natu priores gerere morem concupiscamus. ecclesia nuper exstructa Lugduni est, quae studio papae Patientis summum coepti operis accessit, viri sancti strenui, severi

2 nobis actutum *C* ‖ 4 restituent *(post.* e *in ras. M*[1]*) MC* ‖ 9 extollere *T*, excolere *LMCT; cf. ep. IV, 11, 4* competenti praeconio extollat; *VIII, 6, 2* praeconio ... immenso ... extollit ‖ 13 *cf. Iuvenal. sat. I, 15* | manum ferulae *C* ‖ 15 increbuit *CT* ‖ 18 interemptamque *Wouweren*, interim tamque *L*, interitamque (*corr. ut v. ex* interimtamquae *N*[2]) *NMCT* ‖

misericordis quique per uberem munificentiam in pauperes humanitatemque non minora bonae conscientiae culmina levet. 3. huius igitur aedis extimis rogatu praefati antistitis tumultuarium carmen inscripsi trochaeis triplicibus adhuc mihi iamque tibi perfamiliaribus. namque ab hexametris eminentium poetarum Constantii et Secundini vicinantia altari basilicae latera clarescunt, quos in hanc paginam admitti nostra quam maxume verecundia vetat, quam suas otiositates trepidanter edentem meliorum carminum comparatio premit. 4. nam sicuti novam nuptam nihil minus quam pulchrior pronuba decet, sicuti, si vestiatur albo, fuscus quisque fit nigrior, sic nostra, quantula est cumque, tubis circumfusa potioribus stipula vilescit, quam mediam loco, infimam merito despicabiliorem pronuntiari non imperitia modo sed et arrogantia facit. quapropter illorum iustius epigrammata micant quam istaec, quae imaginarie tantum et quodammodo umbratiliter effingimus. sed quorsum ista? quin potius paupertinus flagitatae cantilenae culmus immurmuret.

Quisquis pontificis patrisque nostri
conlaudas Patientis hic laborem,
voti compote supplicatione
concessum experiare quod rogabis.
aedis celsa nitet nec in sinistrum
aut dextrum trahitur, sed arce frontis
ortum prospicit aequinoctialem.
intus lux micat atque bratteatum
sol sic sollicitatur ad lacunar,
fulvo ut concolor erret in metallo.
distinctum vario nitore marmor
percurrit cameram solum fenestras,
ac sub versicoloribus figuris

11 decet *L*, decet et (et *add.* $N^2$) *NMCT* ‖ 12 albo fuscus quisque si vestiatur *C* ‖ 15 et *om.* *C* ‖ 16 ista ec *L*, ista haec *MCT*, istinc *N* ‖ v. 4 experiare *LNT*, experiere *corr. in* experiare $M^2$, experire *C* ‖ v. 5 aedis $LN^1$, aedes $N^2MCT$ ‖

vernans herbida crusta sapphiratos
flectit per prasinum vitrum lapillos.
huic est porticus applicata triplex
fulmentis Aquitanicis superba,
ad cuius specimen remotiora
claudunt atria porticus secundae,
et campum medium procul locatas
vestit saxea silva per columnas.
hinc agger sonat, hinc Arar resultat,
hinc sese pedes atque eques reflectit
stridentum et moderator essedorum,
curvorum hinc chorus helciariorum
responsantibus alleluia ripis
ad Christum levat amnicum celeuma.
sic, sic psallite, nauta vel viator;
namque iste est locus omnibus petendus,
omnes quo via ducit ad salutem.

5. Ecce parui tamquam iunior imperatis: tu modo fac memineris multiplicato me faenore remunerandum, quoque id facilius possis voluptuosiusque, opus est ut sine dissimulatione lectites, sine fine lecturias; neque patiaris, ut te ab hoc proposito propediem coniunx domum feliciter ducenda deflectat, sisque oppido meminens, quod olim Marcia Hortensio, Terentia Tullio, Calpurnia Plinio, Pudentilla Apuleio, Rusticiana Symmacho legentibus meditantibusque candelas et candelabra tenuerunt. 6. certe si praeter oratoriam contubernio feminarum poeticum ingenium et oris tui limam frequentium studiorum cotibus expolitam quereris obtundi, reminiscere, quod saepe versum Corinna cum suo Nasone complevit, Lesbia cum Catullo, Caesennia cum Gaetulico, Argentaria cum Lucano, Cynthia cum Propertio, Delia cum Tibullo. proinde liquido

v. 18 specimen *M*, vel speciem *s. l. add.* $M^2$ | remotiores $LN^1M^1$ (*corr. in* remotiora $N^2M^2$), *quo probato in v. seq.* secunda *coni. Leo* ‖ v. 30 omnis L ‖ 10 oratoriam *L*, rem oratoriam (rem *s. l. add.* $N^1$) *NMCT; an* oratorium? *Luetjohann* ‖

claret studentibus discendi per nuptias occasionem tribui, desidibus excusationem. igitur incumbe, neque apud te litterariam curam turba depretiet imperitorum, quia natura comparatum est, ut in omnibus artibus hoc sit scientiae pretiosior pompa, quo rarior. vale.

## XI.

### SIDONIUS RUSTICO SUO SALUTEM.

1. Si nobis pro situ spatiisque regionum vicinaremur nec a se praesentia mutua vasti itineris longinquitate discriminaretur, nihil apicum raritati licere in coeptae familiaritatis officia permitterem neque iam semel missa fundamenta certantis amicitiae diversis honorum generibus extruere cessarem. sed animorum coniunctioni separata utrique porrectioribus terminis obsistit habitatio, equidem semel devinctis parum nocitura pectoribus. 2. sed tamen ex ipsa communium municipiorum discretione procedit, quod, cum amicissimi simus, raritatem colloquii de prolixa terrarum interiectione venientem in reatum volumus transferre communem, cum de naturalium rerum difficultate nec culpa nos debeat manere nec venia. domine inlustris, gerulos litterarum de disciplinae tuae institutione formatos et morum erilium verecundiam praeferentes oportune admisi, patienter audivi, competenter explicui. vale.

## XII.

### SIDONIUS AGRICOLAE SUO SALUTEM.

1. Misisti tu quidem lembum mobilem solidum lecti capacem iamque cum piscibus; tum praeterea gubernatorem longe peritum, remiges etiam robustos expeditosque, qui scilicet ea rapiditate praetervolant amnis adversi terga, qua deflui. sed dabis veniam, quod invitanti tibi in pisca-

6 Rusticio *L (non N)* ‖ 9 nil *C* ‖ 13 utrique *LNT*, utrimque *C*, utrinque *M* ‖ 28 deflui *LT*, defluit (t *s. l. add.* *N*[1]) *NMC* ‖

tionem comes venire dissimulo; namque me multo decumbentibus nostris validiora maeroris retia tenent, quae sunt amicis quaeque et externis indolescenda. unde te quoque puto, si rite germano moveris affectu, quo temporis puncto paginam hanc sumpseris, de reditu potius cogitaturum. 2. Severiana, sollicitudo communis, inquietata primum lentae tussis impulsu febribus quoque iam fatigatur, hisque per noctes ingravescentibus; propter quod optat exire in suburbanum; litteras tuas denique cum sumeremus, egredi ad villulam iam parabamus. quocirca tu seu venias seu moreris, preces nostras orationibus iuva, ut ruris auram desideranti salubriter cedat ipsa vegetatio. certe ego vel tua soror inter spem metumque suspensi credidimus eius taedium augendum, si voluntati iacentis obstitissemus. 3. igitur ardori civitatis atque torpori tam nos quam domum totam praevio Christo pariter eximimus simulque medicorum consilia vitamus assidentum dissidentumque, qui parum docti et satis seduli languidos multos officiosissime occidunt. sane contubernio nostro iure amicitiae Iustus adhibebitur, quem, si iocari liberet in tristibus, facile convincerem Chironica magis institutum arte quam Machaonica. quo diligentius postulandus est Christus obsecrandusque, ut valetudini, cuius curationem cura nostra non invenit, potentia superna medeatur. vale.

## XIII.

### SIDONIUS SERRANO SUO SALUTEM.

1. Epistulam tuam nobis Marcellinus togatus exhibuit, homo peritus virque amicorum. quae primoribus verbis salutatione libata reliquo sui tractu, qui quidem grandis est, patroni tui Petronii Maximi imperatoris laudes ha-

3 quaeque *L V*, quoque (o *in ras.*, e *s. l. add.* *M*²)*MNTC* | et externis *usque ad* te quoque *in marg. add.* *N*¹ | et *om.* *T* || 10 tu seu *LNT*, seu tu (tu *s. l. add.* *M*²)*MC* || 13 metum (*om.* que) *C*, et metum *Vatican. 3421* ||

bebat; quem tamen tu pertinacius aut amabilius quam rectius veriusque felicissimum appellas, propter hoc quippe, cur per amplissimos fascium titulos fuerit evectus usque ad imperium. sed sententiae tali numquam ego assentior, ut fortunatos putem, qui reipublicae praecipitibus ac lubricis culminibus insistunt. 2. nam dici nequit, quantum per horas fert in hac vita miseriarum vita felicium istorum, si tamen sic sunt pronuntiandi, qui sibi hoc nomen ut Sylla praesumunt, nimirum qui supergressi ius fasque commune summam beatitudinem existimant summam potestatem, hoc ipso satis miseriores, quod parum intellegunt inquietissimo se subiacere famulatui. nam sicut hominibus reges, ita regibus dominandi desideria dominantur. 3. hic si omittamus antecedentium principum casus vel secutorum, solus iste peculiaris tuus Maximus maximo nobis ad ista documento poterit esse, qui quamquam in arcem praefectoriam patriciam consularemque intrepidus ascenderat eosque quos gesserat magistratus ceu recurrentibus orbitis inexpletus iteraverat, cum tamen venit omnibus viribus ad principalis apicis abruptum, quandam potestatis inmensae vertiginem sub corona patiebatur nec sustinebat dominus esse, qui non sustinuerat esse sub domino. 4. denique require in supradicto vitae prioris gratiam potentiam diuturnitatem eque diverso principatus paulo amplius quam bimenstris originem turbinem finem: profecto invenies hominem beatiorem prius fuisse quam beatissimus nominaretur. igitur ille, cuius anterius epulae mores, pecuniae pompae, litterae fasces, patrimonia patrocinia florebant, cuius ipsa sic denique spatia vitae custodiebantur, ut per horarum disposita clepsydras explicarentur, is nuncupatus Augustus ac sub hac specie Palatinis liminibus inclusus ante crepusculum ingemuit, quod ad

15 secutorum *(corr. ex* sequitorum *N*[2]*) NMT*, sequutorum *L*, subsecutorum *C* ‖ 16 ad ista *add. s. l. M*[2], ad isto *LN*, *om. VCT* ‖ 20 ad] sub *C* | principale *C* ‖ 30 disposita *LNT*[1], dispositas *MCT*[2] ‖

vota pervenerat. cumque mole curarum pristinae quietis tenere dimensum prohiberetur, veteris actutum regulae legibus renuntiavit atque perspexit pariter ire non posse negotium principis et otium senatoris. 5. nec fefellerunt futura maerentem; namque cum ceteros aulicos honores tranquillissime percurrisset, ipsam aulam turbulentissime rexit inter tumultus militum popularium foederatorum; quod et exitus prodidit novus celer acerbus, quem cruentavit Fortunae diu lenocinantis perfidus finis, quae virum ut scorpios ultima sui parte percussit. dicere solebat vir litteratus atque ob ingenii merita quaestorius, partium certe bonarum pars magna, Fulgentius, ore se ex eius frequenter audisse, cum perosus pondus imperii veterem securitatem desideraret: 'felicem te, Damocles, qui non uno longius prandio regni necessitatem toleravisti.' 6. iste enim, ut legimus, Damocles provincia Siculus, urbe Syracusanus, familiaris tyranno Dionysio fuit. qui cum nimiis laudibus bona patroni ut cetera scilicet inexpertus efferret: 'vis', inquit Dionysius, 'hodie saltim in hac mensa bonis meis pariter ac malis uti?' 'libenter, inquam.' tunc ille confestim laetum clientem quamquam et attonitum plebeio tegmine erepto muricis Tyrii seu Tarentini conchyliato ditat indutu et renidentem gemmis margaritisque aureo lecto sericatoque toreumati imponit. 7. cumque pransuro Sardanapallicum in morem panis daretur e Leontina segete confectus, insuper dapes cultae ferculis cultioribus apponerentur, spumarent Falerno gemmae capaces inque crystallis calerent unguenta glacialibus, huc suffita cinnamo ac ture cenatio spargeret peregrinos naribus odores et madescentes nardo capillos circumfusa florum serta siccarent, coepit supra tergum sic recumbentis repente vibrari mucro destrictus e lacunaribus, qui videbatur in iugulum

10 scorpios *L*, scorpius *NMCT* | sui ultima *C* ‖ 19 hodie dionysius *L* ‖ 20 inquam *LN*[1], inquit *MT*, inquid *N*[2] *C* ‖ 28 huc *LN*[1], hinc *N*[2] *MCT* ‖ 30 *ante* circumfusa *leg.* et *in L* ‖ 32 lucanaribus *C* ‖

purpurati iam iamque ruiturus; nam filo equinae saetae ligatus et ita pondere minax ut acumine gulam formidolosi Tantaleo frenabat exemplo, ne cibi ingressi per ora per vulnera exirent. 8. unde post mixtas fletibus preces atque multimoda suspiria vix absolutus emicatimque prosiliens illa refugit celeritate divitias deliciasque regales, qua solent appeti, reductus ad desideria mediocrium timore summorum et satis cavens, ne beatum ultra diceret duceretque, qui saeptus armis ac satellitibus et per hoc raptis incubans opibus ferro pressus premeret aurum. quapropter ad statum huiusmodi, domine frater, nescio an constet tendere beatos, patet certe miseros pervenire. vale.

## XIV.

### SIDONIUS MAURUSIO SUO SALUTEM.

1. Audio industriae tuae votisque communibus uberiore proventu, quam minabatur sterilis annus, respondere vindemiam. unde et in pago Vialoscensi, qui Martialis aetate citeriore vocitatus est propter hiberna legionum Iulianarum, suspicor diuturnius te moraturum; quo loci tibi cum ferax vinea est, tum praeter ipsam praedium magno non minus domino, quod te tuosque plurifaria frugum mansionumque dote remoretur. 2. ilicet si horreis apothecisque seu penu impleta destinas illic usque ad adventum hirundineum vel ciconinum Iani Numaeque ninguidos menses in otio fuliginoso sive tunicata quiete transmittere, nobis quoque parum in oppido fructuosae protinus amputabuntur causae morarum, ut, dum ipse nimirum frueris rure, nos te frua-

4 exirent per vulnera *C* ‖ 12 constaret *C* ‖ 14 votisque] et votis *C* ‖ 16 violoscensi *T et Vatican. 3421* ‖ 18 loci *LNT*, loco (vel loci *s. l. add.* $V^1M^1$) *VMC* ‖ 19 praeter ipsam $LN^1$, praeterea ipsum *(corr. in* praeter ipsam ipsum $M^2$, *in* praeter ipsum $T^2$*)* $VMTCN^2$ ‖ 22 hirundineum *om. LMN, add. in marg.* $N^1M^1$ | vel *s. l. add.* $M^1$ ‖

mur, quibus, ut recognoscis, non magis cordi est aut voluptati ager cum reditibus amplis, quam vicinus aequalis cum bonis moribus. vale.

---

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER TERTIUS.

### I.

SIDONIUS AVITO SUO SALUTEM.

1. Multis quidem vinculis caritatis ab ineunte pueritia quicquid venimus in iuventutem gratiae sese mutuae cura nexuerat, primum, quia matribus nostris summa sanguinis iuncti necessitudo; dein, quod ipsi hisdem temporibus nati magistris usi, artibus instituti lusibus otiati, principibus evecti stipendiis perfuncti sumus; et, quod est ad amicitias ampliandas his validius efficaciusque, in singulis quibusque personis vel expetendis aequaliter vel cavendis iudicii parilitate certavimus. 2. propter quae omnia praeter conscientiam, quae interius tibi longe praestantior eminentiorque, multum voluntates nostras copulaverat decursarum forinsecus actionum similitudo. sed, quod fatendum est, diu erectis utrimque amoris machinis ipse culmina pretiosa posuisti ecclesiam Arverni municipioli, cui praepositus, etsi inmerito, videor, peroportuna oblatione locupletando; cuius possessioni plurimum contulisti Cuticiacensis praedii suburbanitate, non minus nostrae professionis fraternitatem loci proximitate dignatus ditare quam

8 hisdem *LNT*, isdem *MC* || 16 multitudo *L* ||

reditu. 3. et licet sororiae hereditatis duo consortes esse videamini, exemplo tamen fidei tuae superstes germana commota est ad boni operis imitationem. itaque tibi caelitus iure redhibetur tui facti meritum, alieni incitamentum. quo fit, ut reperiare dignissimus, quem divinitas inusitato successuum genere sublimet; quae tamen nec diu distulit religiosam devotionem centuplicatis opulentare muneribus quaeque, ut confidimus, nihilo segnius caelestia largietur, cum terrena iam solverit. Nicetiana namque, si nescis, hereditas Cuticiaci supernum pretium fuit. 4. quod restat, exposcimus, ut sicut ecclesiae nostrae ita etiam civitatis aeque tibi sit cura communis, quae cum olim, tum debebit ex hoc praecipue tempore ad tuum patrocinium vel ob tuum patrimonium pertinere. quod cuius meriti esse possit, quippe si vestra crebro illud praesentia invisat, vel Gothis credite, qui saepenumero etiam Septimaniam suam fastidiunt vel refundunt, modo invidiosi huius anguli etiam desolata proprietate potiantur. 5. sed fas est praesule deo vobis inter eos et rempublicam mediis animo quietiora concipere, quia, etsi illi veterum finium limitibus effractis omni vel virtute vel mole possessionis turbidae metas in Rhodanum Ligerimque proterminant, vestra tamen auctoritas pro dignitate sententiae sic partem utramque moderabitur, ut et nostra discat quid debeat negare, cum petitur, et poscere adversa desinat, cum negatur. vale.

## II.

### SIDONIUS CONSTANTIO SUO SALUTEM.

1. Salutat populus Arvernus, cuius parva tuguria magnus hospes implesti, non ambitiosus comitatu sed am-

2 tamen] et non *C* ‖ 3 operis *om. C* ‖ 6 successuum *LNT*, successionum *MC*, vel sorum vel suum *s. l. add. M*[2] ‖ 17 tuam *L*, tuam *corr. in* suam *M*[1] | vel *om. C* ‖ 22 ligeremque *(corr. in* ligerimque *M*[2]*) LM* ‖ 28 salutat *LNM*, salutat te *T*, te *s. l. add. C*[1]; *cf. ep. V, 16, 5* ‖ 29 ambitiosus *LVMC*, vel am-

biendus affectu. deus bone, quod gaudium fuit laboriosis, cum tu sanctum pedem semirutis moenibus intulisti! quam tu ab omni ordine sexu aetate stipatissimus ambiebare! quae salsi erga singulos libra sermonis! quam te blandum pueri, comem iuvenes, gravem senes metiebantur! quas tu lacrimas ut parens omnium super aedes incendio prorutas et domicilia semiusta fudisti! quantum doluisti campos sepultos ossibus insepultis! quae tua deinceps exhortatio, quae reparationem suadentis animositas! 2. his adicitur, quod, cum inveneris civitatem non minus civica simultate quam barbarica incursione vacuatam, pacem omnibus suadens caritatem illis, illos patriae reddidisti. quibus tuo monitu non minus in unum consilium quam in unum oppidum revertentibus muri tibi debent plebem reductam, plebs reducta concordiam. quocirca satis te toti suum, satis se toti tuos aestimant; et, quae gloria tua maxima est, minime falluntur. 3. obversatur etenim per dies mentibus singulorum, quod persona aetate gravis infirmitate fragilis, nobilitate sublimis religione venerabilis solius dilectionis obtentu abrupisti tot repagula, tot obiectas veniendi difficultates, itinerum videlicet longitudinem brevitatem dierum, nivium copiam penuriam pabulorum, latitudines solitudinum angustias mansionum, viarum voragines aut umore imbrium putres aut frigorum siccitate tribulosas, ad hoc aut aggeres saxis asperos aut fluvios gelu lubricos aut colles ascensu salebrosos aut valles lapsuum assiduitate derasas; per quae omnia incommoda, quia non privatum commodum requirebas, amorem publicum rettulisti. 4. quod restat, deum precamur, ut aevi metis secundum vota promotis bonorum amicitias indefessim expetas capias referas sequaturque te affectio, quam relinquis, et initiatae per te ubicumque gratiae longum tibi redhibeantur quam fundamenta tam culmina. vale.

bitus *in marg. add.* $M^1$, ambitus *T*, vel ambitiosus *s. l. add.* $T^2$ ‖ 15 satis te toti suum *om.* *C* ‖ 27 derasas] *an* petrosas? ruderatas *Luetjohann in adn.*, taediosas *Wilamowitz* ‖

## III.

### SIDONIUS ECDICIO SUO SALUTEM.

1. Si quando, nunc maxume Arvernis meis desideraris, quibus dilectio tui immane dominatur, et quidem multiplicibus ex causis: primum, quod summas in affectu partes iure sibi usurpat terra quae genuit; dein, quod saeculo tuo solus ferme mortalium es, qui patriae non minus desiderii nasciturus quam gaudii natus feceris; astipulantur assertis materni quondam puerperii tempora, quae proficiente conceptu concordantibus civium votis numerabantur. 2. omitto illa communia quidem, sed quae non mediocria caritatis incitamenta sunt, istius tibi reptatas caespitis glaebas. praetereo quod haec primum gramina incessu, flumina natatu, venatu nemora fregisti. omitto quod hic primum tibi pila pyrgus, accipiter canis, equus arcus ludo fuere. mitto istic ob gratiam pueritiae tuae undique gentium confluxisse studia litterarum tuaeque personae quondam debitum, quod sermonis Celtici squamam depositura nobilitas nunc oratorio stilo, nunc etiam Camenalibus modis imbuebatur. 3. illud in te affectum principaliter universitatis accendit, quod, quos olim Latinos fieri exegeras, barbaros deinceps esse vetuisti. non enim potest umquam civicis pectoribus elabi, quem te quantumque nuper omnis aetas ordo sexus e semirutis murorum aggeribus conspicabantur, cum interiectis aequoribus in adversum perambulatis et vix duodeviginti equitum sodalitate comitatus aliquot milia Gothorum non minus die quam campo medio, quod difficile sit posteritas creditura, transisti. 4. ad nominis tui rumorem personaeque conspectum exercitum exercitatissimum stupor obruit ita, ut prae admiratione nescirent duces partis inimicae, quam se multi quamque te pauci comitarentur. subducta est tota protinus acies in supercilium collis abrupti, quae cum

19 in te illud *C* ‖ 24 conspicabantur *LNT*, conspicabatur *MC* ‖ 25 soliditate *C* ‖ 29 exercitatissimum exercitum *C* ‖

prius applicata esset oppugnationi, te viso non est explicata congressui. interea tu caesis quibusque optimis, quos novissimos agmini non ignavia sed audacia fecerat, nullis tuorum certamine ex tanto desideratis solus planitie quam patentissima potiebare, cum tibi non daret tot pugna socios, quot solet mensa convivas. 5. hinc iam per otium in urbem reduci quid tibi obviam processerit officiorum plausuum, fletuum gaudiorum, magis temptant vota conicere quam verba reserare. siquidem cernere erat refertis capacissimae domus atriis illam ipsam felicissimam stipati reditus tui ovationem, dum alii osculis pulverem tuum rapiunt, alii sanguine ac spumis pinguia frena suscipiunt, alii sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant, alii de concavo tibi cassidis exituro flexilium lamminarum vincla diffibulant, alii explicandis ocrearum nexibus implicantur, alii hebetatorum caede gladiorum latera dentata pernumerant, alii caesim atque punctim foraminatos circulos loricarum digitis livescentibus metiuntur. 6. hic licet multi complexibus tuorum tripudiantes adhaerescerent, in te maximus tamen laetitiae popularis impetus congerebatur; tandemque in turbam inermem quidem veneras sed de qua te nec armatus evolveres; ferebasque nimirum eleganter ineptias gratulantum et, dum inruentum tumultuoso diriperis amplexu, eo condicionis accesseras piissimus publici amoris interpres, ut necesse esset illi uberiorem referre te gratiam, qui tibi liberiorem fecisset iniuriam. 7. taceo deinceps collegisse te privatis viribus publici exercitus speciem parvis extrinsecus maiorum opibus adiutum et infreniores hostium ante discursus castigatis cohercuisse populatibus. taceo te aliquot superventibus cuneos. mactasse turmales e numero tuorum vix binis ternisve post proelium desideratis et tantum cala-

5 quam patentissima *LNMCT*, qua patentissima *add.* est *V* ‖ 7 urbe *C* | processerit obviam *C* ‖ 14 flexibilium *Vatican. 3421* ‖ 23 nimium *C* ‖ 27 taceo *usque ad p. 57, 16* funerabantur *om. LNVT* ‖ 29 infreniores *ego* (infrenes *Buecheler*), inferiores *codd.* ‖ 30 supervenientibus *Vatican. 3421* ‖

mitatis adversae parti inopinatis certaminibus inflictum, ut occulere caesorum numerositatem consilio deformiore meditarentur. siquidem quos humari nox succincta prohibuerat, decervicatis liquere cadaveribus, tamquam minoris indicii foret quem non velis agnosci crinitum dimisisse truncatum. 8. qui postquam luce revoluta intellexerunt furtum ruinae suae crudeli vilitate patuisse, tum demum palam officiis exequialibus occupabantur, non magis cladem fraude quam fraudem festinatione celantes; sic tamen, quod nec ossa tumultuarii caespitis mole tumulabant, quibus nec elutis vestimenta nec vestitis sepulchra tribuebant, iuste sic mortuis talia iusta solventes. iacebant corpora undique locorum plaustris convecta rorantibus, quae, quoniam perculsis indesinenter incumberes, raptim succensis conclusa domiciliis culminum superlabentum rogalibus fragmentis funerabantur. 9. sed quid ego istaec iusto plusculum garrio, qui laborum tuorum non ex asse historiam texere sed pro parte memoriam facere praesumpsi, quo magis crederes votis tuorum, quorum expectationi aegrescenti nulla salubrius ociusque quam tui adventus remedia medicabuntur? igitur, si quid nostratium precatibus adquiescis, actutum in patriam receptui canere festina et assiduitatem tuam periculosae regum familiaritati celer exime, quorum consuetudinem spectatissimus quisque flammarum naturae bene comparat, quae sicut paululum a se remota inluminant, ita satis sibi admota comburunt. vale.

1 parti *ego*, partis *codd.* ‖ 2 deformosiore *MPF* ‖ 5 quem non velis *Engelbrecht coll. Ruric. ep. II, 65,* quam (am *in ras. M*[2]) villis *codd.*, quem nolles *Luetjohann* ‖ 11 exutis *Engelbrecht* ‖ 15 superlabentium *M* ‖ 16 istaec *L*, istec *CP*, ista haec *MT* ‖ 24 expertissimus *Leo* ‖

## IV.

### SIDONIUS FELICI SUO SALUTEM.

1. Gozolas natione Iudaeus, cliens culminis tui, cuius mihi quoque esset persona cordi, si non esset secta despectui, defert litteras meas, quas granditer anxius exaravi. oppidum siquidem nostrum quasi quandam sui limitis obicem circumfusarum nobis gentium arma terrificant. sic aemulorum sibi in medio positi lacrimabilis praeda populorum, suspecti Burgundionibus, proximi Gothis, nec impugnantum ira nec propugnantum caremus invidia. 2. sed istinc alias. interea, si vel penes vos recta sunt, bene est. neque enim huiusmodi pectore sumus, ut, licet apertis ipsi poenis propter criminum occulta plectamur, non agi prospere vel ubicumque velimus. nam certum est non minus vitiorum quam hostium esse captivum, qui non etiam inter mala tempora bona vota servaverit. vale.

## V.

### SIDONIUS HYPATIO SUO SALUTEM.

1. Si vir spectabilis morumque vestrorum suspector admiratorque Donidius solam rationem domesticae utilitatis habuisset, satis abundeque sufficeret fides vestra commodis suis, etsi nullus intercessor accederet. sed amore meo ductus est, ut, quod ipse per se impetraverat, me faceret postulare. itaque nunc honori vestro hic quoque cumulus accrescit, quod duo efficimur debitores, cum tamen unus e nobis beneficium consequatur. 2. Eborolacensis praedii etiam ante barbaros desolatam medietatem, quae domus patriciae iura modo respicit, suffragio vestro iuri suo optat adiungi. neque ad hanc nundinationem stimulo cupiditatis sed respectu avitae recordationis adducitur. siquidem

5 quandam *LN*, quendam *MCT* ‖ 16 *totam ep. V om. T* | *inscriptionem uno versu vac. om. L* ‖

fundi ipsius integritas familiae suae dominium usque in obitum vitrici nuper vita decedentis aspexit; nunc autem vir alieni non appetens, sui parcus possessionis antiquae a se alienatae non tam damno angitur quam pudore; quam ut redimere conetur, non avaritiae vitio sed verecundiae necessitate compellitur. 3. tribuere dignare votis suis, precibus meis, moribus tuis, ut ad soliditatem ruris istius te patrocinante perveniat, cui rem parentum sibique non solum notam verum etiam inter lactantis infantiae rudimenta reptatam sicut recepisse parum fructuosum, sic non emeruisse nimis videtur ignavum. ego vero tantum obstringar indultis, ac si meae proficiat peculiariter proprietati, quicquid meus aetate frater professione filius, loco civis fide amicus acceperit. vale.

## VI.

### SIDONIUS EUTROPIO SUO SALUTEM.

1. Si veteris commilitii, si deinceps innovatae per dies gratiae bene in praesentiarum fides vestra reminiscitur, profecto intellegitis ut vos ad dignitatum sic nos ad desideriorum culmina ascendere. ita namque fascibus vestris gratamur omnes, ut erectam per illos non magis vestram domum quam nostram amicitiam censeamus. testis est ille tractatus, in quo exhortationis meae non minimum incitamenta valuerunt. 2. quibus vix potuistis adduci, ut praefecturam philosophiae iungeretis, cum vos consectanei vestri Plotini dogmatibus inhaerentes ad profundum intempestivae quietis otium Platonicorum palaestra rapuisset, cuius disciplinae tunc fore adstruxi liberam professionem, cum nil familiae debuisses. porro autem desidiae vicinior putabatur contemptus ille militiae, ad quam iactitant lividi bonarum partium viros non posse potius quam nolle con-

1 istius *Luetjohann* ‖ 15 *totam ep. VI om. T* | *inscriptionem u. v. v. om. L* ‖ 28 debuisses *LVM*¹, debuisset *C et (corr. ex* debuisses *N*¹*) NM*² ‖

scendere. 3. igitur, quod loco primore fieri par est, agimus gratias uberes Christo, qui statum celsitudinis tuae ut hactenus parentum nobilitate decorabat, ita iam nunc titulorum parilitate fastigat; simul et animorum spebus erectis fas est de cetero sperare meliora. certe creber provincialium sermo est annum bonum de magnis non tam fructibus quam potestatibus existimandum. qua de re vestrum est, domine maior, exspectationem nostram competentibus dispositionibus munerari. nam memor originis tuae nobilium sibi persuasit universitas, quamdiu nos Sabini familia rexerit, Sabiniani familiam non timendam. vale.

## VII.

### SIDONIUS FELICI SUO SALUTEM.

1. Longum a litteris temperatis. igitur utrique nostrum mos suus agitur: ego garrio, vos tacetis. unde etiam, vir ad reliqua fidei officia insignis, genus reor esse virtutis tanto te otio non posse lassari. ecquid numquamne respectu movebere familiaritatis antiquae, ut tandem a continuandi silentii proposito pedem referas? aut nescis, quia garrulo non respondere convicium est? tu retices vel bybliothecarum medius vel togarum et a me officium paupertini sermonis expectas, cui scribendi, si bene perspicis, magis est facilitas quam facultas. 2. certe vel metus noster materiam stilo tuo faciat, mementoque viatorum manus gravare chartis, quatinus amicorum cura relevetur, et indicare festinà, si quam praevio deo quaestor Licinianus trepidationi mutuae ianuam securitatis aperuerit. persona siquidem est, ut perhibent, magna expectatione maior adventu, relatu sublimis inspectione sublimior et ob omnia

3 iam] ętiam *C* ‖ 11 familia rexerit sabiniani *C* ‖ 13 *totam ep. VII om. T* | *inscriptionem u. v. v. om. L* ‖ 17 numquam ne∗ *(1 l. eras. P¹) P*, numquam nec *Luetjohann* ‖ 18 continuandi *LN*, continuati *MVC*, vel continuandi melius *add. s. l. M²V¹* ‖ 22 cui *LN Vatican. 3421*, cuius *VMC* ‖

felicitatis naturaeque dona monstrabilis. 3. summa censura, par comitas et prudentia fidesque misso mittentique conveniens; nihil affectatum simulatumque ponderique sermonum vera potius severitas quam severitatis imitatio; et nec, ut plurimi, qui cum credita diffidenter allegant, volunt videri egisse se cautius, sed neque ex illo, ut ferunt, numero, qui secreta dirigentum principum venditantes ambiunt a barbaris bene agi cum legato potius quam cum legatione. 4. hunc nobis morum viri tenorem secundus rumor invexit. mandate perniciter, si vero dicta conquadrant, ut tantisper a pervigili statione respirent, quos a muralibus excubiis non dies ninguidus, non nox inlunis et turbida receptui canere persuadent; quia, etsi barbarus in hiberna concedat, mage differunt quam relinquant semel radicatam corda formidinem. palpate nos prosperis, quia nostra non tam procul est a vobis causa quam patria. vale.

## VIII.

### SIDONIUS EUCHERIO SUO SALUTEM.

1. Veneror antiquos, non tamen ita, ut qui aequaevorum meorum virtutes aut merita postponam. neque si Romana respublica in haec miseriarum extrema defluxit, ut studiosos sui numquam remuneretur, non idcirco Brutos Torquatosque non pariunt saecula mea. 'quorsum istaec?' inquis. de te mihi ad te sermo est, vir efficacissime, cui debet respublica, quod supra dictis solutum laudat historia. 2. quapropter ignari rerum temeraria iudicia suspendant nec perseverent satis aut suspicere praeteritos aut despicere praesentes; quandoquidem facile clarescit rempublicam

1 dona naturaeque *C* ‖ 6 se *secl. Luetjohann* | illo ut ferunt *LNVM*, illorum ferunt *C* ‖ 7 dirigentium *MC* ‖ 8 *alt.* cum *om. V, s. l. add. M*[1] *et Vatican. 3421 m. pr.* ‖ 14 relinquunt *Luetjohann* ‖ 17 *totam ep. VIII om. T* | *inscriptionem u. v. v. om. L* ‖ 18 qui] utique *Leo* ‖ 22 mea saecula *C* | istaec *L*, ista hec *N*, ista haec *MC* ‖ 24 *quae post* historia *leg. in codice Nanzii et cod. optimo Wouwereni vide in praef.* ‖

morari beneficia, vos mereri. quamquam mirandum granditer non sit, natione foederatorum non solum inciviliter Romanas vires administrante verum etiam fundamentaliter eruente si nobilium virorum militariumque et supra vel spem nostrae vel opinionem partis adversae bellicosorum non tam defuerint facta quam praemia. vale.

## IX.

### SIDONIUS RIOTHAMO SUO SALUTEM.

1. Servatur nostri consuetudo sermonis; namque miscemus cum salutatione querimoniam, non omnino huic rei studentes, ut stilus noster sit officiosus in titulis, asper in paginis, sed quod ea semper eveniunt, de quibus loci mei aut ordinis hominem constat inconciliari, si loquatur, peccare, si taceat. sed et ipsi sarcinam vestri pudoris inspicimus, cuius haec semper verecundia fuit, ut pro culpis erubesceretis alienis. 2. gerulus epistularum humilis obscurus despicabilisque etiam usque ad damnum innocentis ignaviae mancipia sua Britannis clam sollicitantibus abducta deplorat. incertum mihi est, an sit certa causatio; sed si inter coram positos aequanimiter obiecta discingitis, arbitror hunc laboriosum posse probare, quod obicit, si tamen inter argutos armatos tumultuosos, virtute numero contubernio contumaces poterit ex aequo et bono solus inermis, abiectus rusticus, peregrinus pauper audiri. vale.

## X.

### SIDONIUS TETRADIO SUO SALUTEM.

1. Plurimum laudis iuvenes nostri moribus suis applicant, quotiens de negotiorum meritis ambigentes ad peri-

1 moderari *C* ‖ 2 foederatorum *L et (corr. in* foeneratorum $N^2$*)N*, faeneratorum *M*, feneratorum *C* ‖ 6 defuerint *NMC*, defuerunt *L* | valeas *C* ‖ 7 *inscriptionem u. v. v. om. L* | riotamo *MT* ‖ 19 discingetis *Leo* ‖ 23 valeas *C* ‖ 24 *inscriptionem om. L* ‖ 26 *post* negotiorum *leg.* suorum *in T* ‖

torum consilia decurrunt, sicuti nunc vir clarissimus Theodorus, domi quidem nobilis, sed modestissimae conversationis opinione generosior, qui per litteras meas ad tuas litteras, id est ad meracissimum scientiae fontem laudabili aviditate proficiscitur, non modo reperturus illic ipse quod discat sed et forsitan relaturus inde quod doceat. 2. cui contra potentes factiososque, si vestra peritia non abundanter opitularetur, prudentia consulta sufficeret. respondete, obsecramus, nisi vobis tamen utriusque nostrum sociae preces oneri fastidiove reputabuntur, iudicio suo, testimonio meo et substantiam causamque supplicis fluctuantem medicabilis responsi salubritate fulcite. vale.

## XI.

### SIDONIUS SIMPLICIO SUO SALUTEM.

1. Etsi desiderium nostrum sinisteritas tanta comitatur, ut etiam nunc nostris invidearis obtutibus, non idcirco is es, virorum optime, de cuius nos moribus lateant celsa memoratu: ita cuncti nostrates idemque summates viri optimarum te exactissimarumque partium praestantissimum patremfamilias consono praeconio prosequuntur. 2. adstipulatur huic de te sententiae bonorum vel sic electus gener vel educta sic filia; in quorum copula tam felicem tibi controversiam vota pepererunt, ut ambigas, utrum iudicio an institutione superaveris. sed tamen hinc vel maxume, parentes ambo venerabiles, este securi: idcirco ceteros vincitis, quod vos filii transierunt. igitur dona venia litteras primas, quas ut necdum mittere desidia fuerat, ita vereor ne sit misisse garrulitas. carebit sane nostrum naevo loquacitatis officium, si exemplo recursantis alloquii impudentiam paginae praesentis absolveris. vale.

1 vir *LN*[1], *exp. N*[2], *om. MCT* ‖ 12 valeas *C* ‖ 13 *inscr. om. L* ‖ 14 tanta sinisteritas *C* ‖ 29 valeas *C, om. M*

## XII.

SIDONIUS SECUNDO SUO SALUTEM.

1. Avi mei, proavi tui tumulum hesterno (pro dolor!) die paene manus profana temeraverat; sed deus affuit, ne nefas tantum perpetraretur. campus autem ipse dudum refertus tam bustualibus favillis quam cadaveribus nullam iam diu scrobem recipiebat; sed tamen tellus, humatis quae superducitur, redierat in pristinam distenta planitiem pondere nivali seu diuturno imbrium fluxu sidentibus acervis: quae fuit causa, ut locum auderent tamquam vacantem corporum baiuli rastris funebribus impiare. 2. quid plura? iam niger caespes ex viridi, iam supra antiquum sepulchrum glaebae recentes, cum forte pergens urbem ad Arvernam publicum scelus e supercilio vicini collis aspexi meque equo effuso tam per aequata quam per abrupta proripiens et morae exiguae sic quoque inpatiens, antequam pervenirem, facinus audax praevio clamore compescui. dum dubitant in crimine reperti dilaberentur an starent et superveni (confiteor errorem), supplicia captorum differre non potui, sed supra senis nostri ipsum opertorium torsi latrones, quantum sufficere posset superstitum curae, mortuorum securitati. 3. ceterum nostro quod sacerdoti nil reservavi meae causae suaeque personae praescius, in commune consului, ne vel haec iusto clementius vindicaretur vel illa iusto severius vindicaret. cui cum tamen totum ordinem rei ut satisfaciens ex itinere mandassem, vir sanctus et iustus iracundiae meae dedit gloriam, cum nil amplius ego venia postularem, pronuntians more maiorum reos tantae temeritatis iure caesos videri. 4. sed ne quid in posterum casibus liceat, quos ab exemplo vitare debemus, posco, ut actutum me quoque absente tua cura sed meo sumptu resurgat in molem sparsa congeries, quam levigata pagina tegat. ego venerabili Gaudentio re-

1 *inscr. om. L* ‖ 6 sed iam *Luetjohann* ‖ 18 et *LNVC et in ras. M*[1], *om. T* ‖ 20 possit *L, corr. in* posset *V*[1] ‖

liqui pretium lapidis operisque mercedem. carmen hoc sane, quod consequetur, nocte proxima feci, non expolitum, credo, quod viae non parum intentus. 5. quod peto ut tabulae, quantulumcumque est, celeriter indatur; sed vide, ut vitium non faciat in marmore lapidicida; quod factum sive ab industria seu per incuriam mihi magis quam quadratario lividus lector adscribet. ego vero, si pio studio rogata curaveris, sic agam gratias, quasi nil tibi quoque laudis aut gloriae accedat, quem patruo tuo remoto solida praesentis officii sollicitudo mansisset pro gradu seminis.

Serum post patruos patremque carmen
haud indignus avo nepos dicavi,
ne fors tempore postumo, viator,
ignorans reverentiam sepulti
tellurem tereres inaggeratam.
praefectus iacet hic Apollinaris,
post praetoria recta Galliarum
maerentis patriae sinu receptus,
consultissimus utilissimusque
ruris militiae forique cultor,
exemploque aliis periculoso
liber sub dominantibus tyrannis.
haec sed maxima dignitas probatur,
quod frontem cruce, membra fonte purgans
primus de numero patrum suorum
sacris sacrilegis renuntiavit.
hoc primum est decus, haec superba virtus,
spe praecedere, quos honore iungas,
quique hic sunt titulis pares parentes,
hos illic meritis supervenire.

6. Novi quidem auctoris nostri non respondere doctrinae epitaphii qualitatem, sed anima perita musicas non refutat

6 magis michi *C* | quadratorio *(corr. in* quadratario *M²)* *MCT* ‖ 9 *post* patruo tuo *quod leg.* vel me *in LVCT*, id est me (id est *in ras. M²) in M delevit Luetjohann* ‖ v. 14 purgat *L* ‖

inferias. tibi quoque non decet tardum videri, quod heres tertius quartusque dependimus, cum tot annorum gyro voluto magnum Alexandrum parentasse manibus Achillis et Iulium Caesarem Hectori ut suo iusta solvisse didicerimus. vale.

## XIII.

SIDONIUS APOLLINARI SUO SALUTEM.

1. Unice probo gaudeo admiror, quod castitatis affectu contubernia fugis impudicorum, praesertim quibus nihil pensi, nihil sancti est in appetendis garriendisque turpitudinibus quique, quod verbis inverecundis aurium publicarum reverentiam incestant, granditer sibi videntur facetiari. cuius vilitatis esse signiferum Gnathonem patriae nostrae vel maxumum intellege. 2. est enim hic gurges de sutoribus fabularum, de concinnatoribus criminum, de sinistrarum opinionum duplicatoribus, loquax ipse nec dicax ridiculusque nec laetus arrogansque nec constans curiosusque nec perspicax atque indecenter affectato lepore plus rusticus; tempora praesentia colens, praeterita carpens, futura fastidiens; beneficii, si rogaturus est, inportunus petendi derogator negati, aemulator accepti callidus reformandi, querulus flagitati garrulus restituti; at si rogandus, simulator parati dissimulator petiti, venditor praestiti publicator occulti, calumniator morati infitiator soluti; 3. osor ieiuniorum, sectator epularum; laudabilem proferens non de bene vivente sed de bene pascente sententiam; inter haec tamen ipse avarissimus quemque non pascit tam panis bonus quam panis alienus, hoc solum comedens domi, si quid e raptis inter alaparum procellas praemisit obsoniis. sed nec est sane praedicabilis viri in totum silenda frugalitas: ieiunat, quotiens non vocatur; sed sic quoque levitate parasitica, si invitetur, excusans; si vitetur, explorans;

1 debet *T* ‖ 6 *inscr. om. L* | *post* Apollinari *leg.* filio *in T* ‖ 22 *an* venditator? ‖ 28 praemisit] *sc. domum* ‖ 29 silendi *Luetjohann* ‖

si excludatur, exprobrans; si admittatur, exultans; si verberetur, exspectans. 4. cum discubuerit, fertur actutum, si tarde comedat, in rapinas; si cito saturetur, in lacrimas; si sitiat, in querellas; si inebrietur, in vomicas; si fatiget, in contumelias; si fatigetur, in furias; faeculentiae omnino par cloacali, quae quo plus commota, plus faetida est. ita vivens paucis voluptati, nullis amori, omnibus risui; vesicarum ruptor fractorque ferularum, bibendi avidus, avidior detrahendi, rabido pariter ore spirans caenum, spumans vinum, loquens venenum facit ambigi putidior, temulentior an facinorosior existimetur. 5. sed dicis: 'animi probra vultu colorat et deprecatur ineptiam mentis qualitas corporis; elegans videlicet homo pervenustusque cuiusque sit spectabilis persona visentibus.' enimvero illa sordidior est atque deformior cadavere rogali, quod facibus admotis semicombustum moxque sidente strue torrium devolutum reddere pyrae iam fastidiosus pollinctor exhorret. praeter hoc lumina gerit idem lumine carentia, quae Stygiae vice paludis volvunt lacrimas per tenebras. 6. gerit et aures immanitate barrinas, quarum fistulam biforem pellis ulcerosa circumvenit saxeis nodis et tofosis umore verrucis per marginem curvum protuberantibus. portat et nasum, qui cum sit amplus in foraminibus et strictus in spina, sic patescit horrori, quod angustatur olfactui. praetendit os etiam labris plumbeum rictu ferinum, gingivis purulentum dentibus buxeum, quod spurcat frequenter exhalatus e concavo molarium conputrescentum mephiticus odor, quem supercumulat esculenta ructatio de dapibus hesternis et redundantum sentina cenarum. 7. promit et frontem, quae foedissimo gestu cutem plicat supercilia distendit. nutrit et barbam, quae iam senectute canescens fit tamen morbo nigra Syllano. tota denique est misero facies ita pallida,

12 vultus *Luetjohann* | colorat *LNMT*, decolorat (de *exp.* *V*[1]) *V*, decorat *C* | ineptiam *LN*[1], ineptias *N*[2]*MCT* ‖ 14 ille *Luetjohann* ‖ 18 hoc *LNM*, haec *CT* ‖ 22 corvum *LVM*, vel curvum *add. in marg.* *M*[1], corvum *corr. in* corium *N*[2], corium *CT* ‖

veluti per horas umbris maestificata larvalibus. taceo reliquam sui molem vinctam podagra pinguedine solutam. taceo cerebrum crebra vibice peraratum, quod parum amplius tegi constat capillis quam cicatricibus. taceo pro brevitate cervicis occipiti supinato scapularum adhaerere confinia. 8. taceo, quia decidit honor umeris, decor brachiis, robur lacertis. taceo chiragricas manus unctis cataplasmatum pannis tamquam caestibus involutas. taceo, quod alarum specubus hircosis atque acescentibus latera captiva vallatus nares circumsedentum ventilata duplicis Ampsancti peste funestat. taceo fractas pondere arvinae iacere mammas quasque foedum esset in pectore virili vel prominere, has ut ubera materna cecidisse. taceo ventris inflexi pendulos casses parti genitalium, quia debili, bis pudendae turpibus rugis turpius praebere velamen. 9. iam quid hic tergum spinamque commemorem? de cuius licet internodiorum fomitibus erumpens arcam pectoris texat curvatura costarum, tota nihilominus haec ossium ramosa compago sub uno velut exundantis abdominis pelago latet. taceo lumborum corpulentiam cluniumque, cui crassitudini comparata censetur alvus exilis. taceo femur aridum ac pandum, genua vasta poplites delicatos, crura cornea vitreos talos, parvos digitos pedes grandes. cumque distortis horreat ita liniamentis perque multiplicem pestilentiam exsanguis semivivusque nec portatus sedeat nec sustentatus incedat, verbis tamen est ille quam membris execrabilior. 10. nam quamquam pruritu laborat sermonis inhonesti, tamen patronorum est praecipue cavendus arcanis, quorum est laudator in prosperis, delator in dubiis; at si ad occulta familiarium publicanda temporis ratio sollicitet, mox

4 pro] prae *MT* ‖ 10 circumsedentum *LVT*, circumsedentium *(prior.* e *corr. in* i *M²) M*, circumsidentum *C* ‖ 14 partim *MC*, parti *in* partim *corr. T²* | debili bis *L*, debilibus *MCT* ‖ 17 arcam *C*, aream *LMTV* ‖ 18 ossuum *VMT (cf. Claud. Mam. p. 72, 9. 174, 24 E.)* ‖ 21 ac] et *M* ‖ 25 sedeat *Luetjohann*, sentiat *LMT*, senciat *C* ‖ 28 *dubium* tum *an* tamen *F*, tum *LMCT* ‖ 29 at] et *Luetjohann* ‖

per hunc Spartacum quaecumque sunt clausa franguntur quaeque obserata reserantur; ita, quod, quas domorum nequiverit machinis apertae simultatis impetere, cuniculis clandestinae proditionis impugnat. hoc fabricatu Daedalus noster amicitiarum culmen aedificat, qui sicut sodalibus velut Theseus inter secunda sociatur, sic ab his postmodum velut Proteus inter adversa dilabitur. 11. igitur ex voto meo feceris, si talium sodalitati ne congressu quidem primore sociere, maxume illorum, quorum sermonibus prostitutis ac theatralibus nullas habenas, nulla praemittit repagula pudor. nam quibus citra honestatis nitorem iactitabundis loquacis faece petulantiae lingua polluitur infrenis, his conscientia quoque sordidatissima est. denique facilius obtingit, ut quispiam seria loquens vivat obscene, quam valeat ostendi, qui pariter existat improbus dictis et probus moribus. vale.

## XIV.

### SIDONIUS PLACIDO SUO SALUTEM.

1. Quamquam te tua tenet Gratianopolis, comperi tamen hospitum veterum fido relatu, quod meas nugas sive confectas opere prosario seu poetarum stilo cantilenosas plus voluminum lectione dignere repositorum. gaudeo hoc ipso, quod recognovi chartulis occupari nostris otium tuum; sed probe intellego, quod moribus tuis hanc voluptatem non operis effectus excudit sed auctoris affectus, ideoque plus debeo, quia gloriae punctum, quod dictioni negares, das amicitiae. 2. de ceteris vero studii nostri derogatoribus quid ex asse pronuntiem, necdum deliberavi. nam qui maxume doctus sibi videtur, dictionem sanam et insanam ferme appetitu pari revolvit, non amplius concupiscens erecta, quae laudet, quam despecta, quae rideat. atque in

2 quaeque] quaecumque *T* ‖ 6 his] illis *C* ‖ 8 nec *T* ‖ 10 praemittit (vel per *s. l. add. M²*) *M*, permittit *T* ‖ 17 *inscript. om. L* ‖ 23 voluptatem *LNMTC*, voluntatem *man. pr. in Vatican. 3421; cf. ep. IX, 9, 9* ‖ 27 quod *C* | nondum *C* ‖

hunc modum scientia pompa proprietas linguae Latinae iudiciis otiosorum maximo spretui est, quorum scurrilitati neglegentia comes hoc volens tantum legere, quod carpat, sic non utitur litteris, quod abutitur. vale.

---

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER QUARTUS.

### I.

SIDONIUS PROBO SUO SALUTEM.

1. Soror mihi quae uxor tibi: hinc inter nos summa et principalis necessitudo, et ea quidem patruelis, non germana fraternitas, quae plerumque se purius fortius meracius amat. nam facultatum inter germanos prius lite sopita iam qui nascuntur ex fratribus, nihil invicem controversantur, et hinc saepe caritas in patruelibus maior, quia desistit simultas a divisione nec cessat affectus a semine. secundus nobis animorum nexus accessit de studiorum parilitate, quia idem sentimus culpamus laudamus in litteris et aeque nobis quaelibet dictio placet improbaturque. 2. quamquam mihi nimis arrogo iudicium meum conferens tuo. quis enim iuvenum nesciat seniorumque te mihi magistrum fuisse proprium, cum videremur habere communem, et si quid heroicus arduum comicus lepidum, lyricus cantilenosum orator declamatorium, historicus verum satiricus figuratum, grammaticus regulare panegyrista

1 proprietas linguae latinae pompa *C* ‖ 5 *inscr. om. L* ‖ 19 quid] quis *C* ‖ 20 orator declamatorium *Leo,* oratorque ma-[illegible]m *codd.* ‖

plausibile, sophista serium epigrammatista lascivum, commentator lucidum iurisconsultus obscurum multifariam condiderunt, id te omnifariam singulis, nisi cui ingenium sibique quis defuit, tradidisse? deus bone! quam sibi hinc patres nostri gloriabantur, cum viderent sub ope Christi te docere posse, me discere, et non solum te facere quod posses sed et velle quod faceres ideoque te bonum non minus quam peritum pronuntiari! 3. et vere intra Eusebianos lares talium te quaedam moneta susceperat disciplinarum, cuius philosophica incude formatus nunc varias nobis rerum sermonumque rationes ipso etiam, qui docuerat, probante pandebas, nunc ut Platon discipulus iam prope potior sub Socrate, sic iam tu sub Eusebio nostro inter Aristotelicas categorias artifex dialecticus atticissabas, cum ille adhuc aetatulam nostram mobilem teneram crudam modo castigatoria severitate decoqueret, modo mandatorum salubritate condiret. 4. at qualium, deus bone, quamque pretiosorum, quae si quis deportaret philosophaturus aut ad paludicolas Sygambros aut ad Caucasigenas Halanos aut ad equimulgas Gelonos, bestialium rigidarumque nationum corda cornea fibraeque glaciales procul dubio emollirentur egelidarentur neque illorum ferociam stoliditatemque, quae secundum beluas ineptit brutescit accenditur, rideremus contemneremus pertimesceremus. 5. igitur quia nos ut affinitas ita studia iunxerunt, precor, quoquo loci es, amicitiae iura inconcussa custodias longumque tibi etsi sede absumus, adsimus affectu; cuius intemeratae partes quantum spectat, a nobis in aevum, si quod est vitae reliquum, perennabuntur. vale.

1 epigrammatista *Luetjohann,* epigrammista *codd.* ‖ 5 gloriabantur] gratulabantur *Luetjohann; cf. ep. VII, 14, 1* ‖ 7 quod faceres velle *C* ‖ 28 a nobis *LNMCT*, ad nos *F*; ad vos, a nobis *Luetjohann; an* ad nos, vobis? | quod *LNC*, quid *MT* ‖

## II.

### CLAUDIANUS SIDONIO PAPAE SALUTEM.

1. Si possibile factu esset, ut te, dominum meum, vel aliquotiens aliquantulum convenirem, non undeunde quarumpiam personarum aut voluntates aut necessitates anquirerem, quae in rem debiti mei usui mihi esse possent. quippe revisionis potestas multis modis et miseris perinde causis intercluditur. enimvero scribendi facultas aut raro idonea suppetit aut nec suppetit. istaec eadem remissibilia sint necne, tute iudicaveris. 2. porro autem vero, quod saepenumero scriptis vestris alii inpertiuntur, qui id ipsum nec ambiunt quam egomet forsan nec merentur amplius, non arbitror amicitiae legibus inpune committi. illud etiamnum dolenter faxo tacitum, quod libellos illos, quos tuo nomine nobilitari non abnuis, nullo umquam inpertivisti rescripto. sed vacuum forte non suppetit, quod tute modicum magnae admodum impendas amicitiae. 3. ecquo tumet occupatu umquam uspiamve implicabere, quin illud in aliorum commoda revergat? cum precatu deum placas, eundem non modo amicis sed ignotis quoque concilias. cum scripturarum caelestium mysteria rimaris, quo te studiosius imbuis, eo doctrinam ceteris copiosius infundis. cum tuas opes in usus inopum prodigis, tibi quidem maxume, sed aliis quoque consultum facis. proinde nihil videlicet, profecto nihil est tam infecundum actionum tuarum omnium, quod tibi uni soli tantum et non aliis quoque multis tecum uberem fructum ferat. 4. nulla igitur cuius-

2 facto *LNT* || 3 quoties (*om.* ali) *L* | unde (*om. alt.* unde) *L* || 4 anquirerem *LNV*, inquirerem *MCT* || 5 quae *L*, sed quae (sed *s. l. add.* $N^1$) *NMCT* | possint *L* || 6 multimodis *corr. in* multis modis $P^2$ || 8 istaec *L*, ista haec *NMT*, ita haec *C* || 9 tu iudicaberis *L*, tute iudicaberis *in ras.*, be *s. l. add.* $N^1$, tute iudicaris *MCT* || 14 abnuis *F*, amnuis *L*, annuis (*prior.* n *in ras.* $M^2$) *MCP*, annuis *corr. in* adnuis $T^2$ || 16 ecquo tum et *L*, ecquo tam ex *F*, Hecquo tam ex *P*, haecquo (vel ec *s. l. add.* $M^2$) tam ex *M*, haecquo (ha *eras.* $C^2$) ex *C*, ecquo tam *T* || 20 mysteria] secreta *T* || 22 inopum] pauperum *T* || 26 ube-

quam praepedimenti occasio praetendi vel falso potest, cur egomet specialis atque intumus nihil ab speciali meo fructi feram, a quo ignoti quoque multum capiant plurimi. sed, uti ego autumo, iuxta formam euangelici largitoris quod non das amico esurienti dabis improbo pulsatori. porro si etiamnum solito obdurueris, faxim egomet quod tete paenitebit, quoniam, si peccabis ultra reticendo, ego protinus ulciscar scribendo. porro enim ambiguo caret tam te puniendum scripto meo, quam punior egomet silentio tuo. vale.

## III.

### SIDONIUS CLAUDIANO SUO SALUTEM.

1. Committi, domine maior, in necessitudinis iura pronuntias, cur, quod ad salve tibi debitum spectat, a stilo et pugillaribus diu temperem quodque deinceps nullas viantum volas mea papyrus oneraverit, quae vos cultu sedulae sospitatis impertiat. praeter aequum ista coniectas, si reare mortalium quempiam, cui tamen sermocinari Latialiter cordi est, non pavere, cum in examen aurium tuarum quippe scriptus adducitur; tuarum, inquam, aurium, quarum peritiae, si me decursorum ad hoc aevi temporum praerogativa non obruat, nec Frontonianae gravitatis aut ponderis Apuleiani fulmen aequiperem, cui Varrones, vel Atacinus vel Reatinus, Plinii, vel avunculus vel Secundus, compositi in praesentiarum rusticabuntur. 2. adstipulatur iudicio meo volumen illud, quod tute super statu animae rerum verborumque scientia divitissimus propalavisti. in quo dum ad meum nomen prooemiaris, hoc

riorem *C* ‖ 2 tuus *post* intumus *vulgo add., om. codd.* ‖ 6 etiamnunc *CT* | solito] silentio *Leo, frustra* | tete] te *LT* ‖ 7 peccabis *LT et* (b *in ras.* $N^1$)*N*, peccaris *P*, *fort. recte*, peccatis *MC* ‖ 11 *inscr. om. L* ‖ 13 cur *om. C* ‖ 16 sospitatis] *an* sodalitatis? *Luetjohann, frustra* ‖ 22 flumen *MT*, vel fulmen *add. s. l.* $M^2$ ‖ 23 Reatinus *Leo*, terentius *LT*, terrentinus *(corr. ut v. ex* terrentius $M^1$*) MC* ‖

munus potissimum cepi, ut meae fama personae, quam operae pretium non erat librorum suorum titulis inclarescere, tuorum beneficio perpetuaretur. at quod, deus magne, quantumque opus illud est, materia clausum declamatione conspicuum, propositione obstructum disputatione reseratum, et quamquam propter hamata syllogismorum puncta tribulosum, vernantis tamen eloquii flore mollitum! 3. nova ibi verba, quia vetusta, quibusque conlatus merito etiam antiquarum litterarum stilus antiquaretur; quodque pretiosius, tota illa dictio sic caesuratim succincta, quod profluens; quam rebus amplam strictamque sententiis sentias plus docere quam dicere. denique et quondam, nec iniuria, haec principalis facundia computabatur, cui paucis multa cohibenti curae fuit causam potius implere quam paginam. 4. at vero in libris tuis iam illud quale est, quod et teneritudinem quamquam continuata maturitas admittit interseritque tempestivam censura dulcedinem, ut lectoris intentionem per eventilata disciplinarum philosophiae membra lassatam repente voluptuosis excessibus quasi quibusdam pelagi sui portibus foveat? o liber multifariam pollens, o eloquium non exilis sed subtilis ingenii, quod nec per scaturrigines hyperbolicas intumescit nec per tapinomata depressa tenuatur! 5. ad hoc unica singularisque doctrina et in diversarum rerum assertione monstrabilis, cui moris est de singulis artibus cum singulis artificibus philosophari, quaeque, si fors exigit, tenere non abnuit cum Orpheo plectrum cum Aesculapio baculum, cum Archimede radium cum Euphrate horoscopum, cum Perdice circinum cum Vitruvio perpendiculum quaeque numquam investigare destiterit cum Thalete tempora, cum Atlante sidera, cum Zeto pondera, cum Chrysippo numeros, cum Euclide mensuras. 6. ad extremum nemo saeculo meo quae voluit affirmare sic valuit; siquidem dum sese

15 est *om. L* ‖ 16 quaquam *L*, quampiam *Wilamowitz* ‖ 20 portubus *CPF* ‖ 26 tenere plectrum non abnuit cum orpheo baculum cum esculapio *C* ‖ 28 horoscopum *L et (corr. in* horoscopium *N*[1]*) N*, horoscopium *MTC* ‖

adversus eum, quem contra loquitur, exertat, morum ac studiorum linguae utriusque symbolam iure sibi vindicat. sentit ut Pythagoras dividit ut Socrates, explicat ut Platon implicat ut Aristoteles, ut Aeschines blanditur ut Demosthenes irascitur, vernat ut Hortensius aestuat ut Cethegus, incitat ut Curio moratur ut Fabius, simulat ut Crassus dissimulat ut Caesar, suadet ut Cato dissuadet ut Appius persuadet ut Tullius. 7. iam si ad sacrosanctos patres pro comparatione veniatur, instruit ut Hieronymus destruit ut Lactantius adstruit ut Augustinus, attollitur ut Hilarius summittitur ut Iohannes, ut Basilius corripit ut Gregorius consolatur, ut Orosius affluit ut Rufinus stringitur, ut Eusebius narrat ut Eucherius sollicitat, ut Paulinus provocat ut Ambrosius perseverat. 8. iam vero de hymno tuo si percontere quid sentiam, commaticus est copiosus, dulcis elatus et quoslibet lyricos dithyrambos amoenitate poetica et historica veritate supereminet. idque tuum in illo peculiare, quod servatis metrorum pedibus pedum syllabis syllabarumque naturis intra spatii sui terminum verba ditia versus pauper includit nec artati carminis brevitas longitudinem phalerati sermonis eliminat; ita tibi facile factu est minutis trochaeis minutioribusque pyrrhichiis non solum molossicas anapaesticasque ternarias sed epitritorum etiam paeonumque quaternas supervenire iuncturas. 9. excrescit amplitudo proloquii angustias regulares et tamquam parvo auro grandis gemma vix capitur emicatque ut equi potentis animositas, cui frementi, si inter tesqua vel confraga frenorum lege teneatur, intellegis non tam cursum deesse quam campum. quid multis? arbitro me in utroque genere dicendi nec Athenae sic Atticae nec Musae sic musicae iudicabuntur, si modo mihi vel censendi copiam desidia longior non ademit. nam dum inpactae professionis obtentu novum scribendi morem gradatim appeto et veterem saltuatim dedisco, de bono oratore nil amplius

3 Plato *MTC* ‖ 22 et minutioribus *C* ‖ 24 quaternas *NVMCT*, quaternatas *L* ‖ 28 cursum cursum *L* ‖

habeo quam quod malus poeta esse plus coepi. 10. proin, quaeso, delicti huius mihi gratiam facias, quod aliquantisper mei meminens arentem venulam rarius flumini tuo misceo. tuam tubam totus qua patet orbis iure venerabitur, quam constat geminata felicitate cecinisse, quando nec aemulum repperit nec aequalem, cum pridem aures et ora populorum me etiam circumferente pervagaretur. nobis autem grandis audacia, si vel apud municipales et cathedrarios oratores aut forenses rabulas garriamus, qui etiam cum perorant, salva pace potiorum, turba numerosior illitteratissimis litteris vacant. nam te, cui, seu liberum seu ligatum placeat alternare sermonem, intonare ambifariam suppetit, p a u c i, q u o s a e q u u s a m a v i t, imitabuntur. vale.

## IV.

### SIDONIUS SIMPLICIO ET APOLLINARI SUIS SALUTEM.

1. Eccum vel tandem adest promissio mea, expectatio vestra, Faustinus, pater familias domi nobilis et inter maxima patriae iam mihi sibique communis ornamenta numerandus. hic meus frater natalium parilitate, amicus animorum similitudine; saepe cum hoc seria, saepe etiam ioca miscui; cumque abhinc retro iuvenes eramus, in pila in tesseris, saltibus cursu, venatu natatu sancta semper ambobus, quia manente caritate, contentio. mihi quidem maior hic natu, tantum tamen, ut eum non tam honorari necesse esset quam delectaret imitari; simul et ipse hinc amplius capiebatur, quod se diligi magis quam quasi coli intellegebat. sed provectu aetatis et militia clericali, cum esset amabilis prius, coepit modo esse venerabilis. 2. per hunc salutem dico, videre vos sub ope Christi quam ma-

13 Verg. Aen. VI, 129.
1 proinde *CT* ‖ 4 patet *VT et (corr. ex* patuit *N*[1]*)N*, patuit *LMC*, patuerit *Wilamowitz; cf. ep. VI, 1, 3* ‖ 6 pridem *M*, vel primum *s. l. add. M*[1], primum *T* ‖ 14 *inscr. om. L* ‖ 21 venatu *CF, s. l. add. T*[2]*, om. LNVMP* ‖ 23 honorari *LNMTV*, venerari *C* ‖ 26 et *L*, ex *(corr. ex* et *N*[1]*)NMCT* ‖

turissime, si per statum publicum liceat, cupiens. quocirca, nisi desiderium meum videtur onerosum, remeante praefato fiam locorum vestrorum et temporum gnarus. stat sententia eluctari oppositas privatarum occupationum difficultates et conplectendis pectoribus vestris quamlibet longum officium deputare, si tamen, quod etiam nunc veremur, non vis maior disposita confundat. 3. quae vos quoque non perindignum est cum fratre Faustino, prout tempora monent, tractatu communicato deliberare. quem ego quia diligo, tamquam qui me diligat misi: si respondet iudicio meo, gratias ago; porro autem cum vir bonus ab omnibus censeatur, non est homo peior, si non est optimus. valete.

## V.

### SIDONIUS FELICI SUO SALUTEM.

1. Iterat portitorem salutationis iteratio: Gozolas vester, deus tribuat ut noster, apicum meorum secundo gerulus efficitur. igitur verecundiam utrique eximite communem; nam si etiamnum silere meditemini, omnes et me cui et illum per quem scribere debebas indignum arbitrabuntur. 2. de temporum statu iam nihil ut prius consulo, ne sit moribus tuis oneri, si adversa significes, cum prospera non sequantur. nam cum te non deceat falsa mandare atque item desint votiva memoratu, fugio quicquid illud mali est per bonorum indicia cognoscere. vale.

## VI.

### SIDONIUS APOLLINARI SUO SALUTEM.

1. Per Faustinum antistitem non minus mihi veteris contubernii sodalitate quam novae professionis communione

10 qui *s. l. add.* $M^2T^2$, *om.* *LN* ‖ 12 vale *MCT* ‖ 13 *inscr. om.* *L* ‖ 18 debebas *L*, debeatis (ti *s. l. add.* $N^1$)*NMTC* ‖ 22 desint *VMTC*, cum sint *L et (corr. in* desint $N^1$ *aut* $N^2$*)* *N*; *post* item *deesse velut* ancipitia, ambigua *suspicatur Luetjohann* | memoratui *Vatic. 3421* | illud *om. C* ‖ 24 *inscr. om. L* ‖

devinctum verbo quaepiam cavenda mandaveram: dicto paruisse vos gaudeo. siquidèm prudentibus cordacitus insitum est vitare fortuita, sicut itidem absurdum, si coeptis audacibus adversetur eventus, consurgere in querimonias et inconsultarum dispositionum culpabiles exitus ad infamanda casuum incerta convertere. 2. 'quorsum istaec?' ais. fateor me nimis veritum, ne tempore timoris publici non timeres et solidae domus ad hoc aevi inconcussa securitas ad tempestuosos hostium incursus pro intempestiva devotione trepidaret inchoaretque apud animorum matronalium teneritudinem sollemnitas expetita vilescere: quamquam in pectoribus earundem ita sibi sit genuina sanctitas peculiare metata domicilium, ut, si quid secus viantibus accidisset, laetaturae fuerint quoddam se pro martyre tolerasse martyrium. ast ego, cui maiorem diffidentiam minor innocentia facit, super hoc ambiguo sententiae cautiori libentius adhaeresco nec difficulter applicor etiam tuta metuentibus. 3. proinde factum bene est, quod anceps iter salubriter distulistis neque intra iactum tantae aleae status tantae familiae fuit. et licet inchoata via potuerit prosperari, ego tamen huiusmodi consilio album calculum minime apponam, cuius temeritas absolvi nequit nisi beneficio felicitatis. dabit quidem talia vota divinitas dignis successibus promoveri licebitque adhuc horumce terrorum sub pacis amoenitate meminisse; sed praesentia faciunt cautos, quos videbunt futura securos. 4. interim ad praesens apicum oblator damna sibi quaepiam per Genesium vestrum inflicta suspirat. si perspicis a vero non discrepare querimoniam, tribue, quaeso, convincenti reformationem, peregrino celeritatem. si vero calumniam plectibili

2 cordacitus (a *corr. in* i $M^2 T^2$) *LNMT*, cordicitus *CPF* || 6 istaec *L*, ista hec *N*, ista haec *MT*, haec (*om.* ista) *C* || 8 timeretis *F* || 11 *post* expetita *Wilamowitzio hiatum monstrante add.* valescere itineris difficultas despecta *Luetjohann, non recte* || 24 licebitque *NCT*, libebitque *L et praeter* li *in ras.* $M^1$ || 25 sed] si *C* || 28 nostrum (*corr. in* vestrum $M^2 T^2$) *LNMCT* || 29 tribue *corr. ex* tribui $P^2$, tribui *LNMCT* ||

sufflammat invidia, in eo iam praecessit vindicta pulsati, quod procax petitor sumptu et itinere confectus temere propositae litis exsudat incommoda, atque hoc in maximo hiemis accentu summisque cumulis nivium crustisque glacierum; quod tempus, quantum ad sectatores litium spectat, breve quidem saepe est audientiae sed diuturnum semper iniuriae. vale.

## VII.

### SIDONIUS SIMPLICIO SUO SALUTEM.

1. Solet dicere 'currentem mones', qui rogatur, ut faciat quod facturus fuerat etiam non rogatus. percontere forsitan, quo spectet ista praemitti. baiulus apicum sedulo precatur, ut ad vos a me litteras ferat, cuius a nobis itinere comperto id ipsum erat utique, si tacuisset, orandus; namque hoc officium vester potius amor quam geruli respectus elicuit. ceterum hic ipse beneficium se computat meruisse, qui praestitit, quamquam identidem quod poposcit acceperit, sed quae nobis amicitiarum iura minime agnoscens. 2. unde quamquam absens facile coniecto, quo repente stupore ferietur, cum intuitu nostri dignanter admissus intellexerit se paginam meam magis otiose flagitasse quam tradere. videre mihi videor, ut homini non usque ad invidiam perfaceto nova erunt omnia, cum invitabitur peregrinus ad domicilium trepidus ad conloquium, rusticus ad laetitiam pauper ad mensam, et cum apud crudos caeparumque crapulis esculentos hic agat vulgus, illic ea comitate retractabitur, ac si inter Apicios epulones et Byzantinos chironomuntas hucusque ructaverit. 3. attamen qualis ipse quantusque est, percopiose me officii votivi compotem fecit. sed quamquam huiuscemodi saepe personae despicabiles ferme sunt, in sodalibus tamen per

8 *inscr. om. L* ‖ 25 vulgas *L et (corr. in* vulgus $N^1$*) N*, vulcas *ut vid. V* ‖ 26 retractabitur *LVMTC*[1], tractabitur *C*[2] ‖ 27 chironomontas *VMC* ‖ 28 *an* qualis ipse ⟨cumque⟩? ‖ 30 dispicabiles ferme sunt *LT*, despicabiles sunt ferme (dispicabiles

litteras excolendis dispendii multum caritas sustinet, si ab usu frequentioris alloquii portitorum vilitate revocetur. vale.

## VIII.

### SIDONIUS EUODIO SUO SALUTEM.

1. Cum tabellarius mihi litteras tuas reddidit, qui te Tolosam rege mandante mox profecturum certis amicis confitebatur, nos quoque ex oppido longe remotum rus petebamus. me quidem mane primo remoratum vix e tenaci caterva prosecutorum paginae tuae occasio excussit, ut satisfacere mandato saltim viator saltim eques possem. 2. ceterum diluculo familia praecesserat ad duodeviginti milia passuum · fixura tentorium, quo quidem loci sarcinulis relaxandis multa succedunt conducibilia, fons gelidus in colle nemoroso, subditus ager herbis abundans, fluvius ante oculos avibus ac pisce multo refertus, praeter haec iunctam habens ripae domum novam vetus amicus, cuius inmensae humanitati nec si adquiescas nec si recuses modum ponas. 3. igitur huc nostris antecedentibus, cum tui causa substitissemus, quo puer ocius vel e capite vici remitteretur, iam duae secundae facile processerant, iam sol adultus roscidae noctis umorem radio crescente sorbuerat; aestus ac sitis invalescebant, atque in profunda serenitate contra calorem sola quae tegeret nebula de pulvere; tum longinquitas viae per virens aequor campi patentis exposita visentibus, quippe ob hoc ipsum sero pransuris, ingemebatur; nam viaturos etsi nondum terebat labore, iam tamen expectatione terrebat. 4. quae cuncta praemissa, domine frater, huc tendunt, ut tibi probem neque animo vacasse me multum neque corpore neque

*corr. in* despicabiles $N^2$, ferme *corr. ex* formę *ut v.* $V^1$)*NVCM*$^1$, despicabilis sunt formae $M^2$ ‖ 3 *inscr. om. L* ‖ 7 remoratum (re *s. l. add.* $N^1M^1$)*NMCT*, moratum *L* ‖ 9 possim *LC* ‖ 19 facile *om. L, s. l. add.* $N^1$ ‖ 21 atque] eratque *Luetjohann* ‖ 25 labore terebat *C* ‖ 27 huc *in ras. add.* $M^2$, *om. C* ‖ 28 vacasse me *LNT*, me vacasse *MC* ‖

tempore, cum postulatis obtemperavi. ilicet, ut ad epistulae vestrae tenorem iam revertamur, post verba, quae primum salve ferebant, hoc poposcisti, ut epigramma transmitterem duodecim versibus terminatum, quod posset aptari conchae capaci, quae per ansarum latus utrumque in extimum gyri a rota fundi senis cavatur striaturis. 5. quarum puto destinas vel ventribus pandis singulos versus vel curvis meliore consilio, si id magis deceat, capitibus inscribere; istoque cultu expolitam reginae Ragnahildae disponis offerre, votis nimirum tuis pariter atque actibus patrocinium invictum praeparaturus. famulor iniunctis quomodocumque, non ut volebam; sed tuae culpae primus ignosce, qui spatii plus praestitisti argentario quam poetae, cum procul dubio non te lateret intra officinam litteratorum carminis si quid incus metrica produxerit, non minus forti et asprata lima poliri. sed ista vel similia quorsum? ecce iam canta:

Pistrigero quae concha vehit Tritone Cytheren
hac sibi conlata cedere non dubitet.
poscimus, inclina paulisper culmen erile
et munus parvum magna patrona cape
Euodiumque libens non aspernare clientem,
quem faciens grandem tu quoque maior eris.
sic tibi, cui rex est genitor, socer atque maritus,
gnatus rex quoque sit cum patre postque patrem.
felices lymphae, clausae quae luce metalli
ora tamen dominae lucidiora fovent!
nam cum dignatur regina hinc tinguere vultus,
candor in argentum mittitur e facie.

[illegible] amore nostro teneris, ut scribere has nugas [illegible], occule auctorem, de tua rectius parte se-

[illegible] possit *LM* ‖ 5 extimum *L et* [illegible] *MCT* ‖ 6 histriaturis [illegible] *Luetjohann* ‖ v. 6 grandem [illegible] *LMC* ‖

curus. namque in foro tali sive Athenaeo plus charta vestra quam nostra scriptura laudabitur. vale.

## IX.

### SIDONIUS INDUSTRIO SUO SALUTEM.

1. Interveni proxime Vectio inlustri viro et actiones eius cotidianas penitissime et veluti ex otio inspexi. quas quoniam dignas cognitu inveni, non indignas relatu existimavi. primore loco, quod iure ceteris laudibus anteponemus, servat inlaesam domino domus par pudicitiam; servi utiles (rustici morigeri, urbani amici oboedientes patronoque contenti); mensa non minus pascens hospitem quam clientem; humanitas grandis grandiorque sobrietas. 2. illa leviora, quod ipse, quem loquimur, in equis canibus accipitribus instituendis spectandis circumferendis nulli secundus; summus nitor in vestibus, cultus in cingulis, splendor in phaleris; pomposus incessus, animus serius (iste publicam fidem, ille privatam asserit dignitatem); remissio non vitians, correptio non cruentans et severitas eius temperamenti, quae non sit taetra sed tetrica. 3. inter haec sacrorum voluminum lectio frequens, per quam inter edendum saepius sumit animae cibum; psalmos crebro lectitat, crebrius cantat; novoque genere vivendi monachum complet non sub palliolo sed sub paludamento; ferarum carnibus abstinet, cursibus adquiescit; itaque occulte delicateque religiosus venatu utitur nec utitur venatione. 4. filiam unicam parvam post obitum uxoris relictam solacio caelibatus alit avita teneritudine, materna diligentia, paterna benignitate; erga familiam suam nec in proferendo alloquio minax nec in admittendo consilio spernax nec in reatu investigando persequax; subiectorum statum condicionemque non dominio sed iudicio regit; putes eum pro-

3 *inscr. om.* *L* ‖ 4 vectio *NVMT*, vectioni *C*, vettio *L* ‖ 6 revelatu *C* ‖ 7 ceteris *om.* *C* | laudabimus *C* ‖ 9 patronumque *L* ‖

priam domum non possidere sed potius administrare. 5. qua industria viri ac temperantia inspecta ad reliquorum quoque censui pertinere informationem, si vel summotenus vita ceteris talis publicaretur, ad quam sequendam praeter habitum, quo interim praesenti saeculo imponitur, omnes nostrae professionis homines utilissime incitarentur, quia, quod pace ordinis mei dixerim, si tantum bona singula in singulis erunt, plus ego admiror sacerdotalem virum quam sacerdotem. • vale.

## X.

### SIDONIUS FELICI SUO SALUTEM.

1. Erumpo in salutationem licet seram, domine meus, annis ipse iam multis insalutatus, frequentiam veteris officii servare non audens, postquam me soli patrii finibus eliminatum peregrinationis adversa fregerunt. quapropter vos quoque ignoscere decet erubescentibus, siquidem convenit humiliatos humilia sectari neque cum illis parem familiaritatis tenere constantiam, quibus forte sit improbum plus amoris quam reverentiae impendere. propter hoc denique iam diu taceo vosque tacuisse, cum filius meus Heliodorus huc venit, magis toleranter quam libenter accepi. 2. sed dicere solebas, quamquam fatigans, quod meam quasi facundiam vererere. excusatio istaec, etiamsi fuisset vera, transierat, quia post terminatum libellum, qui parum cultior est, reliquas denuo litteras usuali, licet accuratus mihi melior non sit, sermone contexo; non enim tanti est poliri formulas editione carituras. ceterum si caritatis tuae morem pristino colloquiorum cursui reddis, et nos vetustae loquacitatis orbitas recurremus, praeter haec avide praevio Christo sic, ubi locorum fueritis, modo

7 ordinis mei *LNT*, mei ordinis *MC* ‖ 10 *inscr. om. L* ‖ 22 istaec *L*, ista hec *N*, ista haec *MCT* ‖ 24 qui *LT*, quia *N*, qua *VCF*, in quo (in *s. l. add. et* o *in ras. corr.* $M^2$)*M*, quo (o *in ras.* $P^1$)*P* | cultior est] cultiorem *F* ‖ 29 sicubi locorum *MCT*, sicubiculorum *LN*, *sed corr. in* sicubi locorum

redux patronus indulgeat, advolaturi, ut rebus amicitia vegetetur, quae verbis infrequentata torpuerat. vale.

## XI.

### SIDONIUS PETREIO SUO SALUTEM.

1. Angit me nimis damnum saeculi mei nuper erepto avunculo tuo Claudiano oculis nostris, ambigo an quempiam deinceps parem conspicaturis. vir siquidem fuit providus prudens, doctus eloquens acer et hominum aevi loci populi sui ingeniosissimus quique indesinenter salva religione philosopharetur; et licet crinem barbamque non pasceret, pallium et clavam nunc inrideret, nunc etiam execraretur, a collegio tamen Conplatonicorum solo habitu ac fide dissociabatur. 2. deus bone, quid erat illud, quotiens ad eum sola consultationis gratia conveniebamus! quam ille omnibus statim totum non dubitans, non fastidiens aperiebat, voluptuosissimum reputans, si forte oborta quarumpiam quaestionum insolubilitate labyrinthica scientiae suae thesauri eventilarentur; iam, si frequentes consederamus, officium audiendi omnibus, uni solum, quem forsitan elegissemus, deputans ius loquendi, viritim vicissimque, non tumultuatim nec sine schematis cuiuspiam gestu artificioso doctrinae suae opes erogaturus. 3. dein quaecumque dixisset protinus reluctantium syllogismorum contrarietatibus excipiebamus; sed repellebat omnium nostrum temerarias oppositiones: itaque nihil non perpensum probatumque recipiebatur. hinc etiam illi apud nos maxima reverentia fuit, quod non satis ferebat aegre pigram in quibuspiam sequacitatem. haec apud eum culpa veniabilis erat; quo fiebat, esset ut nobis patientia eiusdem sine imitatione laudabilis. quis enim virum super abditis

*N*[1] || 3 *inscr. om. L* || 5 ambigo ambigo *L* || 13 sola *om. F, seclusit Luetjohann* || 14 statum (um *corr. in* im *M*[2])*M* || 18 *post* omnibus *add.* iniungebat *Luetjohann* || 22 reluctantum *T* || 29 quisve *L*, quisae (ae *eras. N*[2])*N*, quis * * *V* ||

consuleret invitus, a cuius disputationis communione ne idiotarum quidem imperitorumque sciscitatio repudiabatur? 4. haec pauca de studiis. ceterum cetera quis competenti praeconio extollat, quod condicionis humanae per omnia memor clericos opere sermone populares, exhortatione maerentes destitutos solacio, captivos pretio ieiunos cibo nudos operimento consolabatur? pariter et super his plura replicare superforaneum statuo. nam merita sua, quibus divitem conscientiam censu pauperatus locupletavit, spe futurae retributionis celare plus studuit. 5. *** episcopum fratrem maiorem natu affectuosissime observans, quem diligebat ut filium, cum tamquam patrem veneraretur. sed et ille suspiciebat hunc granditer, habens in eo consiliarium in iudiciis vicarium in ecclesiis, procuratorem in negotiis vilicum in praediis, tabularium in tributis in lectionibus comitem, in expositionibus interpretem in itineribus contubernalem. sic utrique ab alterutro usque ad invidiam exempli mutua fide germanitatis officia restituebantur. 6. sed quid dolorem nostrum moderaturi causis potius doloris fomenta sufficimus? ergo, ut dicere instituteramus, huic iam, ut est illud Maronianum, cineri ingrato id est gratiam non relaturo neniam condidimus tristem luctuosamque propemodum laboriose, quia faceret dictandi desuetudo difficultatem, nisi quod animum natura desidiosissimum dolor fletu gravidus accendit. eius hoc carmen est:

Germani decus et dolor Mamerti,
mirantum unica pompa episcoporum,
hoc dat caespite membra Claudianus,
triplex bybliotheca quo magistro,
Romana Attica Christiana, fulsit;

21 Verg. Aen. VI, 213.
2 repudiabatur *L et (corr. in* repudiaretur $N^1$*)* *N*, repudiaretur *MCT* ‖ 5 populares sermone merentes exhortatione *C* ‖ 10 *initium sententiae deesse vidit Leo* ‖ 13 et *om.* *C* ‖ 20 ergo ut *LNVMT*, ergone *C* ‖

quam totam monachus virente in aevo
secreta bibit institutione,
orator, dialecticus, poeta,
tractator, geometra musicusque,
doctus solvere vincla quaestionum
et verbi gladio secare sectas,
si quae catholicam fidem lacessunt.
psalmorum hic modulator et phonascus
ante altaria fratre gratulante
instructas docuit sonare classes.
hic sollemnibus annuis paravit
quae quo tempore lecta convenirent.
antistes fuit ordine in secundo,
fratrem fasce levans episcopali.
nam de pontificis tenore summi
ille insignia sumpsit, hic laborem.
at tu, quisque doles, amice lector,
de tanto quasi nil viro supersit,
udis parce genis rigare marmor:
mens et gloria non queunt humari.

7. Ecce quod carmen, cum primum affui, super unanimi fratris ossa conscripsi. namque tunc afui, cum funerarentur; nec ob hoc tamen perdidi in totum desideratissimam flendi occasionem. nam dum forte meditarer, lacrimis habenas anima parturiente laxavi fecique ad epitaphium, quod alii fecerunt ad sepulchrum. haec ergo scripsimus tibi, ne forsitan arbitrarere solum nos colere vivorum sodalitatem reique tuo iudicio essemus, nisi amicorum vita carentum semper aeque ut incolumium reminisceremur. namque et ex hoc, quod vix reservatur imaginaria fides vel superstitibus, non praeter aequum opinabere, si perpaucos esse conicias, qui mortuos ament. vale.

2 affui *CT* | funerarentur *LN*¹, funeraretur *N*²*MCT* || 3 desiderantissimam (n *eras.* *M*¹)*MC* ||

## XII.

## SIDONIUS SIMPLICIO ET APOLLINARI SUIS SALUTEM.

1. Deus bone, quantum naufragioso pelago conformis est motus animorum, quippe cum nuntiorum turbinibus adversis quasi propria tempestate confunditur! nuper ego filiusque communis Terentianae Hecyrae sales ruminabamus; studenti assidebam naturae meminens et professionis oblitus, quoque absolutius rhythmos comicos incitata docilitate sequeretur, ipse etiam fabulam similis argumenti id est Epitrepontem Menandri in manibus habebam. 2. legebamus pariter laudabamus iocabamurque et, quae vota communia sunt, illum lectio, me ille capiebat, cum repente puer familiaris adstitit vultuosus. cui nos: 'quid ita?' et ille: 'lectorem', inquit, 'Constantem nomine pro foribus vidi a dominis Simplicio et Apollinare redeuntem; dedit quidem litteras quas acceperat sed perdidit quas recepit.' quibus agnitis serenitas laetitiae meae confestim nubilo superducti maeroris insorduit tantamque mihi bilem nuntii huiusce contrarietas excitavit, ut per plurimos dies illum ipsum hermam stolidissimum venire ante oculos meos inexoratus arcuerim, laturus aegre, si mihi apices aut quoscumque aut quorumcumque non redderet, taceam vestros, qui mihi, dum recti compos animus durat, minime frequentes maxime desiderabiles iudicabuntur. 4. at postquam nostra sensim temporis intervallo ira defremuit, percontor admissum, num verbo quippiam praeterea detulisset. respondit ipse, quamquam esset trepidus et sternax et prae reatu balbutiret ore, caecutiret intuitu, totum, quo instrui, quo delectari valerem, paginis quae intercidissent fuisse mandatum. quocirca recurrite ad pugillares, replicate membranas et scripta rescribite. tamdiu enim aequani-

1 *inscr. om.* *L* || 4 confunditur (i *in ras.* $M^1$) *M,* confundimur (*in adn.: an* confunduntur?) *Luetjohann* || 5 terentinae *LMC* || 8 fabulam *om.* *L* || 15 quidem] inquit *T*, *sed ante hoc* quidem *add.* $T^2$ || 25 ammissum $LN^1$, *exp. ut v.* $N^2$, *om.* *MCT* ||

miter admitto, ut desiderio meo sinister eventus officiat, donec ad vos nostro sermone perveniat ad nos vestrum non pervenisse sermonem. valete.

## XIII.

### SIDONIUS VECTIO SUO SALUTEM.

1. Nuper rogatu Germanici spectabilis viri Cantillensem ecclesiam inspexi. est ipse loco sitorum facile primus quique post tergum cum iam duodecim lustra transmittat, cotidie tamen habitu cultuque conspicuo non iuvenescit solum sed quodammodo repuerascit. enimvero vestis adstricta, tensus coturnus, crinis in rotae specimen accisus, barba intra rugarum latebras mersis ad cutem secta forcipibus. 2. ad hoc et munere superno membrorum solida coniunctio, integer visus, amplus in celeri gressus incessu, incorruptae lactea dentium compage gingivae. non illi stomachus nauseat, non vena flammatur, non cor incutitur, non pulmo suspirat, non riget lumbus, non iecur turget, non mollescit manus, non spina curvatur, sed praeditus sanitate iuvenali solam sibi vindicat de senectute reverentiam. 3. propter quae beneficia peculiaria dei, quoniam vobis iura amicitiae grandia vigent, quippe vicinis, obsecro ac moneo, ut consilio tuo, cui sequendo per conscientiam magnam maximam tribuis auctoritatem, non multum fidat ambiguis nec nimis nimiae credat incolumitati, sed tandem professione religionis arrepta viribus potius resurgentis innocentiae convalescat, faciat se vetustus annis meritis novum. 4. et quoniam nemo ferme est, qui plectibilibus careat occultis, ipse super his, quae clam commissa reminiscitur, palam fusa satisfactione solvatur. nam sacerdotis

3 vale *LMCP, om. F* ‖ 4 *inscr. om. L* ‖ 7 postergum *C* ‖ 8 habitu tamen *C* ‖ 11 forcipibus *LV*, forpicibus (*corr. ex* forcipibus *N*[1], pici *in ras. M*[1]) *NMCT* ‖ 18 iuvenali *LMN*[1], iuvenili *N*[2]*CT* ‖ 28 palam fusa satisfactione solvatur *om. L* ‖

pater filiusque pontificis, nisi sanctus est, rubo similis efficitur, quem de rosis natum rosasque parientem et genitis gignentibusque floribus medium pungentibus comparanda peccatis dumorum vallat asperitas. vale.

## XIV.

### SIDONIUS POLEMIO SUO SALUTEM.

1. Gaius Tacitus unus e maioribus tuis, Ulpianorum temporum consularis, sub verbis cuiuspiam Germanici ducis in historia sua rettulit dicens: 'cum Vespasiano mihi vetus amicitia; et, dum privatus esset, amici vocabamur.' 'quo respicit', ais, 'ista praefari?' ut scilicet memineris eo tempore, quo personam publicam portas, gratiae te privatae memorem semper esse oportere. biennium prope clauditur, quod te praefectum praetorio Galliarum non nova vestra dignatione sed nostro affectu adhuc vetere gaudemus, qui, si Romanarum rerum sineret adversitas, aegre toleraremus, nisi singulae personae, non dicam provinciae, variis per te beneficiis amplificarentur. 2. et nunc, cum id, quod possibilitas tua non habet, verecundia non petatur, dicas velim, qualiter futurus fueris humanus in factis, qui perduras avarus in verbis. nam tuorum peritiae comparatus non solum Cornelios oratores sed Ausonios quoque poetas vincere potes. si te hactenus philosophantem nova subito ob iurisdictionem gloria capit: et nos aliquod nomenque decusque gessimus. 3. at si videtur humilitas nostrae professionis habenda contemptui, quia Christo res humanas vitasque medicaturo putrium conscientiarum ultro squalens ulcus aperimus, quod in nostri ordinis viris, etsi adhuc aliquid de negle-

8 Tacit. hist. V, 26 erga Vespasianum vetus mihi observantia; et, cum privatus esset, amici vocabamur. 24 Verg. Aen. II, 89 sq.

2 parientemque rosas *C* ‖ 5 *inscr. om. L* ‖ 6 e *in ras. M*[1], de *T* ‖ 12 *post* gratiae *leg.* tuae *in T* ‖ 19 petat *Leo* | fueris futurus *C* ‖ 27 ultro *L*, cultro (c *s. l. add. N*[1]) *NMCT* ‖

gentia faetet, iam tamen nihil de superbia tumet, noveris volo non, ut est apud praesulem fori, sic esse apud iudicem mundi. namque ut is, qui propria vobis non tacuerit flagitia, damnatur, ita nobiscum qui eadem deo fuerit confessus, absolvitur. unde liquido patet incongrue a partibus vestris nimis reum pronuntiari, cuius causa plus spectat tribunal alienum. 4. quapropter imminentem querellam nostri doloris nequaquam valebis ulterius effundere, quia, succedentibus prosperis sive obliviscare seu neglegas gratiam antiquam, iuxta est acerbum. proinde, si futura magni pensitas, scribe clerico, si praesentia, scribe collegae; et hanc in te ipse virtutem, si naturalis est, excole, si minus, ut insiticiam appone, qua sodales vetustos numquam pro consequentum novitate fastidias. porro autem videbere sic amicis uti quasi floribus, tamdiu gratis, donec recentibus. vale.

## XV.

SIDONIUS ELAPHIO SUO SALUTEM.

1. Epulum multiplex et capacissima lectisternia para: plurimis viis, pluribus turbis (ita bonorum contubernio sedit) ad te venitur, quippe postquam omnibus tempus futurae dedicationis inclaruit. nam baptisterium, quod olim fabricabamini, scribitis posse iam consecrari. ad quae festa vos voti nos ministerii, officii multos fidei totos causa sollicitat; siquidem res est grandis exempli eo tempore a vobis nova ecclesiarum culmina strui, quo vix alius auderet vetusta sarcire. 2. quod restat, optamus, ut deo nostro per uberes annos, sicut vota redditis, ita reddenda voveatis, idque non solum religione celata sed et conversione manifesta; mitigatoque temporum statu tam desiderio meo Christus indulgeat quam Rutenorum, ut possitis et pro illis offerre sacrificia, qui iam pro vobis offertis altaria.

2 fori] feci *L* ‖ 8 refundere *Wilamowitz*, effugere *Leo* ‖ 17 *inscr. om.* *L* ‖ 20 sedet *C* | postquam *LNVMT*, simul *C* ‖

3. de cetero, quamquam et extremus autumnus iam diem breviat et viatorum sollicitas aures foliis toto nemore labentibus crepulo fragore circumstrepit inque castellum, ad quod invitas, utpote Alpinis rupibus cinctum, sub vicinitate brumali difficilius escenditur, nos tamen deo praevio per tuorum montium latera confragosa venientes nec subiectas cautes nec superiectas nives expavescemus, quamvis iugorum profunda declivitas aggere cocleatim fracto saepe redeunda sit, quia et si nulla sollemnitas, tu satis dignus es, ut est Tullianum illud, propter quem Thespiae visantur. vale.

## XVI.

### SIDONIUS RURICIO SUO SALUTEM.

1. Accepi per Paterninum paginam vestram, quae plus mellis an salis habeat incertum est. ceterum eloquii copiam hanc praefert, hos olet flores, ut bene appareat non vos manifesta modo verum furtiva quoque lectione proficere. quamquam et hoc furtum quod deprecaris exemplati libelli non venia tam debeat respicere quam gloria. quid tu enim facias absque virtute, qui nec ipsa peccata sine laude committis? 2. ego vero quicquid impositum est fraudis mihi, utpote absenti, libens audio principalique pro munere amplector, quod quodammodo damnum indemne toleravi. neque enim quod tuo accessit usui, decessit hoc nostrae proprietati aut ad incrementa scientiae vestrae per detrimenta venistis alienae. quin potius ipse iure abhinc uberi praeconio non carebis, qui magis igneo ingenio naturam decenter ignis imitatus es, de quo si quid demere velis,

10 Cic. Verr. II, 4, 2, 4 propter quem Thespiae visuntur.

1 et *ante* extremus *seclusit Luetjohann* ‖ 5 escenditur *L*, ascenditur *(corr. ex* escenditur *$N^1$)NMCT* ‖ 12 *inscr. om. L* ‖ 13 paternium *VC* ‖ 16 *post* verum *leg.* etiam *in T* | furtiva quoque *NVMCTP*, quoque furtiva *LF* ‖ 22 quod quodammodo *L*, qui *(corr. ex* quod *$N^1$)* quodammodo *NMCT* ‖ 25 *ante* ipse *add.* is *Luetjohann* ‖ 25 uberi] verbi *C* ‖ 26 carebit *Luetjohann* ‖ 27 est *Luetjohann* ‖

remanet totus totusque transfertur. unde iam parce trepidare deque moribus amici plusculum recto secus credere. namque in hoc facto nos magis vulnus polluit culpae, si feriat ictus invidiae. vale.

## XVII.

### SIDONIUS ARBOGASTI SUO SALUTEM.

1. Eminentius amicus tuus, domine maior, obtulit mihi quas ipse dictasti litteras litteratas et gratiae trifariam renidentis cultu refertas. quarum utique virtutum caritas prima est, quae te coegit in nobis vel peregrinis vel iam latere cupientibus humilia dignari; tum verecundia, cuius instinctu dum inmerito trepidas, merito praedicaris; tertia urbanitas, qua te ineptire facetissime allegas et Quirinalis impletus fonte facundiae potor Mosellae Tiberim ructas, sic barbarorum familiaris, quod tamen nescius barbarismorum, par ducibus antiquis lingua manuque, sed quorum dextera solebat non stilum minus tractare quam gladium. 2. quocirca sermonis pompa Romani, si qua adhuc uspiam est, Belgicis olim sive Rhenanis abolita terris in te resedit, quo vel incolumi vel perorante, etsi apud limitem Latina iura ceciderunt, verba non titubant. quapropter alternum salve rependens granditer laetor saltim in inlustri pectore tuo vanescentium litterarum remansisse vestigia, quae si frequenti lectione continuas, experiere per dies, quanto antecellunt beluis homines, tanto anteferri rusticis institutos. 3. de paginis sane quod spiritalibus vis ut aliquid interpres improbus garriam, iustius haec postulantur a sacerdotibus loco propinquis aetate grandaevis, fide claris opere vulgatis, ore promptis memoria tenacibus, omni de-

1 totus totusque *LN, sed hic alt.* totus *exp. et* que *in* qui *corr.,* totus qui *(om. alt.* totus*) MCT* ‖ 5 *inscr. om. L* | Arbogasti *Mommsen,* arvogasti *MT*, arvagasto *(alt.* a *corr. in* o *C²) C* ‖ 16 dextra *MC* ‖ 18 sive] seu *C* ‖ 19 *post* limitem *add.* ipsum *C et s. l. M¹*, eum *T, om. LN* ‖ 22 qua *C¹*, quas *C²* ‖ 24 antecedunt *C* ‖ 26 postulabuntur (bu *s. l. add. M¹) M* ‖

nique meritorum sublimium dote potioribus. namque ut antistitem civitatis vestrae relinquam, consummatissimum virum cunctarumque virtutum conscientia et fama iuxta beatum, multo oportunius de quibuscumque quaestionibus tibi interrogantur incliti Galliarum patres et protomystae, nec satis positus in longinquo Lupus nec parum in proximo Auspicius, quorum doctrinae abundanti eventilandae nec consultatio tua sufficit. proinde quod super hac precum parte non parui, benignus quidem sed et iustus ignosce, quia, si vos imperitiam fugere par est, me quoque decet vitare iactantiam. vale.

## XVIII.

### SIDONIUS LUCONTIO SUO SALUTEM.

1. Oblivisceris quod rogaris eque contrario, si quid iniungas, ex asse meministi. repetere perlongum est de cito reditu quae tu tuique promiseritis mihi meisque, quorum omnium non sunt vel minima completa. quin potius, cum fugam a nobis machinaremini, quo reversuros ad sacrum pascha vos putaremus, nullae graves sarcinae ad praedium ex oppido ductae, nulla serraca, nulla esseda subvehendis oneribus adtrahebantur. 2. utque de matronalium partium nil querar fraude, quas cum expeditis tulistis impedimentis, tuque fraterque communis Volusianus vix singulorum clientum puerorumque comitatu ambiebamini; per quod sollicitudinem prosequentum vana mox recurrendi spe fefellistis; certe frater Volusianus, qui forte pergens in praedia Baiocassina totamque provinciam Lugdunensem secundam pervagaturus expectationem nostram specie brevioris itineris elusit. 3. et nunc ipse sic multis contra fidem diebus otiabundus ais tibi si quas postea

5 interrogabuntur (bu *s. l. add.* *M*[1]) *M* | et *LN*, ac *V* *Vatic. 3421 (adnot. om. per errorem ut v. Luetjohann* ‖ 12 *inscr. om. L* ‖ 19 serraca] sarcina *C* ‖ 24 per *M*, vel propter *s. l. add.* *M*[1], propter *T* ‖ 25 qui *malit secludere Leo* ‖ 26 totamque] que *secl. Luetjohann* ‖ 27 pervagatur *Luetjohann* ‖

luserim metro nugas mitti oportere. annuo iniunctis, quia dignus es, ut talia legas; nam carmen ipsum, quod nunc e manibus elabitur, tam rusticanum est tamque impolitum, ut me non illud ad villam sed potius e villa mittere putes. 4. basilicam sancti pontificis confessorisque Martini Perpetuus episcopus, dignissimus tanto prodecessore successor, multum priori quae fuit hactenus capaciorem novavit. magnum est, ut ferunt, opus nominandumque, quod in honorem talis viri factum talis vir fecisse debuerit. huius me parietibus inscribere supradictus sacerdos hoc epigramma compellit, quod recensebis, ut est in his, quaecumque deposcit, privilegio caritatis imperiosissimus. 5. atque utinam molis illius pompam sive donaria nihil huius obsequii turpet oblatio; quod secus fore plurimum timeo, nisi forsitan inter omnia venusta sic epigrammatis istius foeditas placeat, ut niger naevus candido in corpore, qui quidem solet sic facere risum quod accipere suffragium. sed quid hinc amplius? pone fistulas ipse pastorias et elegiae nostrae, quia pede claudicat, manum porrige.

Martini corpus totis venerabile terris,
    in quo post vitae tempora vivit honor,
texerat hic primum plebeio machina cultu,
    quae confessori non erat aequa suo;
nec desistebat cives onerare pudore
    gloria magna viri, gratia parva loci.
antistes sed qui numeratur sextus ab ipso
    longam Perpetuus sustulit invidiam,
internum removens modici penetrale sacelli
    amplaque tecta levans exteriore domo;
creveruntque simul valido tribuente patrono
    in spatiis aedis, conditor in meritis,

6 prodecessore *L et (corr. in* praedecessore *N*[1]*) N*, praedecessore *MCT* ‖ 7 priori *LNVMT*, priore *C* ‖ 8 opus *om. C* ‖ 9 vir *om. C* ‖ 13 illius] ipsius *C* | nihil *LN*, nil *MCT* ‖ v. 4 apta *C* ‖ v. 7 illo *CT*, vel ipso *s. l. add. T*[2] ‖ v. 12 aedes in spaciis *C* | aedis *LN*, aedes *MCT* ‖

quae Salamoniaco potis est confligere templo,
septima quae mundo fabrica mira fuit.
nam gemmis auro argento si splenduit illud,
istud transgreditur cuncta metalla fide.
livor, abi, mordax absolvanturque priores,
nil novet aut addat garrula posteritas;
dumque venit Christus, populos qui suscitet omnes,
perpetuo durent culmina Perpetui.

6. Obtulimus, ut cernis, quod cantilenae recentis obvium manui fuit; sed nec hoc minus, si moras nectis, astra quatiemus, versibus quoque satirographis, si res exegerit, usuri, quos huic carmini lenitate adaequandos falso putabis. namque efficacius citius ardentius natura mortalium culpat aliqua quam laudet. vale.

## XIX.

### SIDONIUS FLORENTINO SUO SALUTEM.

Et moras nostras et silentium accusas. utrumque purgabile est; namque et venimus et scribimus. vale.

## XX.

### SIDONIUS DOMNICIO SUO SALUTEM.

1. Tu, cui frequenter arma et armatos inspicere iucundum est, quam voluptatem, putamus, mente conceperas, si Sigismerem regium iuvenem ritu atque cultu gentilicio ornatum, utpote sponsum seu petitorem, praetorium soceri expetere vidisses! illum equus quidem phaleris comptus,

v. 13 salamoniaco *LN et (corr. in* salomoniaco *M*[1]*)M,* salomoniaco *TC* ‖ 1 obvium *L et (corr. in* obviam *N*[1]*)N,* obviam *MCT* ‖ 7 *inscr. om. L* ‖ 10 *inscr. om. L* | domnitio *MT* ‖ 11 arma et armatos *LNT, sed corr. in* arma et armatum et armatos *N*[1], arma et armatum et armatos *VC,* arma et armatum et animatos (vel armatos *s. l. add. M*[1]*) M* ‖ 12 conceperas *L et (corr. in* conciperes *N*[1]*) N,* conciperes *MCT* ‖

immo equi radiantibus gemmis onusti antecedebant vel etiam subsequebantur, cum tamen magis hoc ibi decorum conspiciebatur, quod cursoribus suis sive pedisequis pedes et ipse medius incessit, flammeus cocco rutilus auro lacteus serico, tum cultui tanto coma rubore cute concolor. 2. regulorum autem sociorumque comitantum forma et in pace terribilis; quorum pedes primi perone saetoso talos adusque vinciebantur; genua crura suraeque sine tegmine; praeter hoc vestis alta stricta versicolor vix appropinquans poplitibus exertis; manicae sola brachiorum principia velantes; viridantia saga limbis marginata puniceis; penduli ex umero gladii balteis supercurrentibus strinxerant clausa bullatis latera rhenonibus. 3. eo quo comebantur ornatu muniebantur; lanceis uncatis securibusque missibilibus dextrae refertae clipeis laevam partem adumbrantibus, quorum lux in orbibus nivea, fulva in umbonibus ita censum prodebat ut studium. cuncta prorsus huiusmodi, ut in actione thalamorum non appareret minor Martis pompa quam Veneris. sed quid haec pluribus? spectaculo tali sola praesentia tua defuit. nam cum viderem quae tibi pulchra sunt non te videre, ipsam eo tempore desiderii tui inpatientiam desideravi. vale.

## XXI.

### SIDONIUS APRO SUO SALUTEM.

1. Est quidem princeps in genere monstrando partis paternae praerogativa, sed tamen multum est, quod debemus et matribus. non enim a nobis aliquid exilius fas honorari quod pondera illarum quam quod istorum semina sumus. sed originis nostrae definiendae materia vel ratio sit penes physicos: nos, unde haec ipsa praemisimus,

ı] enim *C* ‖ 3 conspiciebatur *LV et (corr. in* in- V[1]*) N*, inspiciebatur *MCT* ‖ 5 rubore] ore *Wilamo-* ·*n adn. Luetjohann* ‖ 14 missibilibus *LNMCT*, *Vatican. 3421* ‖ 21 te non *CT* ‖ 23 *inscr. om. L* | *s. C*[1]*) VMC* ‖ 26 *post* fas *leg.* est *in T, s. l. add. M*[1] ‖

persequamur. 2. Haeduus pater tibi, mater Arverna est. primis Haeduis deberis, ergo non solis, vel propter illud exemplum nostri Maronis, quo teste Pallas, sic habitus Arcas quod pariter et Samnis, in Mezentium movere potuisset ut peregrinus arma Etruscorum, ni mixtus matre Sabella partem quoque patriae inde traxisset. ecce habes magnum maximo auctore documentum, quod patriae pars computanda sit et regio materna, nisi poetas et cum ab historia non recedunt mentiri existimabis. 3. igitur Arverni si portionem tui saltim vicissim iure sibi vindicant, patienter admitte querimoniam desiderantum, qui tibi per unius oris officium non unius pectoris profudere secretum. quos palam et coram dicere puta: 'quid in te mali tantum, ingrate, commisimus, ut per tot annos quondam humum altricem nunc velut hosticum solum fugias? hic incunabula tua fovimus; hic vagientis infantiae lactantia membra formavimus; hic civicarum baiulabare pondus ulnarum. 4. hinc avus Fronto, blandus tibi sibi severus, qui exemplo esse potuisset his, quos habemus nos in exemplo; hinc avia Auspicia, quae tibi post tuae matris orbato decessum dependit una curam duarum. sed et matertera tua hinc et hinc fuit sanctior sanctis Frontina virginibus, quam verebatur mater pater venerabatur, summae abstinentiae puella, summi rigoris, ac fide ingenti sic deum timens, ut ab hominibus metueretur. hic te imbuendum liberalibus disciplinis grammatici rhetorisque studia florentia monitu certante foverunt, unde tu non tam mediocriter institutus existi, ut tibi liceat Arvernos vel propter litteras non amare. 5. taceo territorii peculiarem iucunditatem; taceo illud aequor agrorum, in quo sine periculo

5 Verg. Aen. VIII, 510 sq. ni mixtus matre Sabella hinc partem patriae traheret.

12 *post* oris *s. l. add.* mei $M^2 T^2$ ‖ 15 fugias *LN*, effugias *MCT* ‖ 18 severus sibi *C* ‖ 20 orbato *Luetjohann*, orbata *codd.* ‖ 22 et *ante* hinc *secl. Luetjohann* ‖ 24 fide ingenti *Luetjohann*, fide indigenti *L et (corr. in* fidei ingentis $N^1$*) N*, fidei ingentis *MCT* ‖

quaestuosae fluctuant in segetibus undae, quod industrius quisque quo plus frequentat, hoc minus naufragat; viatoribus molle, fructuosum aratoribus, venatoribus voluptuosum; quod montium cingunt dorsa pascuis latera vinetis, terrena villis saxosa castellis, opaca lustris aperta culturis, concava fontibus abrupta fluminibus; quod denique huiusmodi est, ut semel visum advenis multis patriae oblivionem saepe persuadeat. 6. taceo civitatem ipsam tui semper sic amantissimam, ut solo nobilium contubernio praeferre nil debeas, cui tu manu iniecta feliciter raptus inserebare; sicque omnes praesentiae vestrae voluptas, quod tamen nullum satias cepit. iam quid istic de re familiari tua dicam, cuius hic status est, ut tuam expensam hoc sit facilius toleratura, quo crebrius? nam dominus agricola, si larem hic foveat, sic facit sumptum, quod auget et reditum.' haec unus tibi omnium civium, certe bonorum, voto petitu vice garrio; qui cum tanto honore te poscant, tanto amore desiderent, intellegi datur gaudii plus te, dum tribuis quod rogaris, assecuturum. vale.

## XXII.

### SIDONIUS LEONI SUO SALUTEM.

1. Vir magnificus Hesperius, gemma amicorum litterarumque, nuper urbe cum rediit e Tolosatium, praecipere te dixit, ut epistularum curam iam terminatis libris earum converteremus ad stilum historiae. reverentia summa, summo et affectu talem atque tantam sententiam amplector; idoneum quippe pronuntias ad opera maiora, quem mediocria putas deserere debere. sed, quod fatendum est, facilius audeo huiusmodi suspicere iudicium quam suscipere consilium. 2. res quidem digna quam tu iuberes

9 solo *LNCT*, soli *M*, sedulo *Luetjohann* ‖ 13 sit *om. C* ‖ 14 quod *MT*, a quod (a *eras.* *C*[1])*C* ‖ 15 et *om. T* ‖ 20 *inscr. om. L* ‖ 23 dixit] ait *C* ‖ 25 tantam atque talem *C* ‖ 29 quam tu iuberes sed non minus digna *om. L* ‖

sed non minus digna quam faceres. namque et antiquitus, cum Gaius Cornelius Gaio Secundo paria suasisset, ipse postmodum quod iniunxit arripuit, idque ab exemplo nunc me melius aggrederis, quia et ego Plinio ut discipulus assurgo et tu vetusto genere narrandi iure Cornelium antevenis, qui saeculo nostro si revivisceret teque qualis in litteris et quantus habeare conspicaretur, modo verius Tacitus esset. 3. itaque tu molem thematis missi recte capessis, cui praeter eloquentiam singularem scientiae ingentis magna oportunitas. cotidie namque per potentissimi consilia regis totius sollicitus orbis pariter [eius] negotia et iura, foedera et bella, loca spatia merita cognoscis. unde quis iustius sese ad ista succinxerit quam ille, quem constat gentium motus legationum varietates, facta ducum pacta regnantum, tota denique publicarum rerum secreta didicisse, quique praestanti positus in culmine non necesse habet vel supprimere verum vel concinnare mendacium? 4. at nostra longe condicio dispar, quibus dolori peregrinatio nova nec usui lectio vetus, tum religio professioni est, humilitas appetitui, mediocritas obscuritati, nec in praesentibus rei tantum, quantum in futuris spei locatum, postremo languor impedimento iamque vel sero propter hunc ipsum desidia cordi; aequaeva certe iam super studiis nulla laus curae, sed ne postuma quidem. 5. praecipue gloriam nobis parvam ab historia petere fixum, quia per homines clericalis officii temerarie nostra iactanter aliena, praeterita infructuose praesentia semiplene, turpiter falsa periculose vera dicuntur. est enim huiusmodi thema vel opus, in quo bonorum si facias mentionem, modica gratia paratur, si notabilium, maxuma offensa. sic se ille protinus dictioni color odorque satiricus admiscet. ilicet,

4 me *NMTC, om. L* | aggredieris *Wilamowitz* | ego] ipse *C* ‖ 11 eius *LMC, om. N aliique,* et *T* ‖ 18 quibus *L et (corr. in* cui $N^1$*) N,* cui *MCT* ‖ 19 vetus tum *L*, vetusta tum (ta *s. l. add.* $N^1$, tum *item* $M^1$) *NMCT* ‖ 20 est professioni *C* | professionis *L* ‖ 29 vel opus *secl. Wilamowitz* ‖ 30 gratia] gloria *C* | ille *NVMTC*, illi *L* ‖

scriptio historica videtur ordine a nostro multum abhorrere, cuius inchoatio invidia, continuatio labor, finis est odium. 6. sed tunc ista proveniunt, clericis si aliquid dictetur auctoribus; qui colubrinis oblatratorum molaribus fixi, si quid simpliciter edamus, insani, si quid exacte, praesumptiosi vocamur. at si tu ipse, cui datum est saltibus gloriae proterere posse cervices vituperonum seu supercurrere, materiae istius libens provinciam sortiare, nemo te celsius scripserit, nemo et antiquius, etiamsi placeat recentia loqui; quandoquidem sermonum copia impletus ante, nunc rerum non reliquisti, cur venenato morsu secere. atque ideo te in posterum consuli utilitas, audiri voluptas, legi auctoritas erit. vale.

## XXIII.

### SIDONIUS PROCULO SUO SALUTEM.

1. Filius tuus, immo communis ad me cucurrit, qui te relicto deliquisse se maeret, obrutus paenitendi pudore transfugii. igitur audito culpae tenore corripui latitabundum verbis amaris vultu minaci et mea quidem voce sed vice tua dignum abdicatione cruce culleo clamans ceterisque suppliciis parricidalibus. ad haec ille confusus inrubuit, nil impudenti excusatione deprecatus errorem, sed ad cuncta convictum cum redarguerem, verecundiae iunxit comites lacrimas ita profluas ubertimque manantes, ut secuturae correctioni fidem fecerint. 2. rogo ergo sis clemens in se severo et deum sequens non habeas te iudice reum se profitente damnabilem; quem si inaudita genera poenarum iubeas inexoratus excipere, non potest amplius per te dolore quam per se pudore torqueri. libera metu desperationem suam, libera confidentiam meam et, pietatis paternae necessitatem si bene interpretor, te quoque absolve, qui

7 proterere *LNT V*[1], preterire *vel* praeterire *V*[2]*MC* | posse *om.* *T* ‖ 8 ipsius *C* ‖ 9 et *L*, *exp.* *N*[1], *om.* *MCT* ‖ 14 *inscr. om.* *L* ‖ 27 dolore (*post.* o *in ras.* *M*[1]) *M*, dolere *C* ‖ 30 necessitatem *LN*, necessitate *MCT* ‖

conficeris occulto, quod filius publico maerore conficitur. cui fecisse me constat plurimum iniuriae, si tu tamen vel parum feceris, quam certe, ut spero, non facies, nisi scopulis durior duras aut adamantibus rigidior perseveras insecabilibus. 3. ergo si de moribus tuis deque amicitiis iuste meliora praesumo, excusato propitius indulge, quem reconcilians fore fidelem constanter in posterum spondeo, quoque velociter culpa soluto ego beneficio ligor, magnopere deposcens, non ut ignoscas modo verum ut et protinus, et revertentem non domo solum sed et pectore admittas. deus magne, quam laetus orietur tibi dies, mihi nuntius, animus illi, cum paternis pedibus affusus ex illo ore laeso, ore terribili, dum convicium expectat, osculum exceperit! vale.

## XXIV.

### SIDONIUS TURNO SUO SALUTEM.

1. Bene nomini, bene negotio tuo congruit Mantuani illud:

Turne, quod optanti divum promittere nemo
auderet, volvenda dies en attulit ultro.

pecuniam pater tuus Turpio, vir tribunicius, mutuam pridem, si recordaris, a Maximo Palatino postulavit impetravitque, nil quidem loco fiduciae pignorisque vel argenti sequestrans vel obligans praediorum; sed, ut chirographo facto docetur, cauta centesima est faeneratori, quae per bilustre producta tempus modum sortis ad duplum adduxit. 2. sed cum pater tuus morti propinquae morbo incumbente succumberet atque ob hoc ipsum publica auctoritas male valentem patremfamilias violentius ad reformandum debitum artaret nec sustineri valeret improbitas executorum, proficiscenti mihi Tolosam iam desperatus

18 Verg. Aen. IX, 6 sq.
1 *an* occulto angore? | publice *C* ‖ 2 me fecisse *C* ‖ 13 dum convicium expectat *LN*, convicium expectans *MCT* ‖ 15 *inscr. om.* *L* ‖ 25 duplam *MC* ‖

litteris imperavit, ut me rogante creditor vester modicas saltim largiretur indutias. precibus orantis citus annui, quia cum Maximo mihi non notitiae solum verum et hospitii vetera iura. igitur ad amicum libens ex itinere perrexi, quamquam villa non paucis aggere a publico milibus abesset. 3. ut veni, occurrit mihi ipse, quem noveram anterius corpore erectum gressu expeditum, voce liberum facie liberalem, multum ab antiquo dissimilis incessu. habitus viro, gradus pudor, color sermo religiosus, tum coma brevis, barba prolixa, tripodes sellae, Cilicum vela foribus appensa, lectus nil habens plumae, mensa nil purpurae, humanitas ipsa sic benigna quod frugi, nec ita carnibus abundans ut leguminibus; certe, si quid in cibis unctius, non sibi sed hospitibus indulgens. 4. cum surgeremus, clam percontor adstantes, quod genus vitae de tribus arripuisset ordinibus, monachum ageret an clericum paenitentemne. dixerunt nuper impacto sacerdotio fungi, quo recusantem factiose ligasset civicus amor. luce revoluta, dum pueri clientesque capiendis animalibus occuparentur, secretae conlocutionis peto copiam. praestat: amplector nil opinantem gratularique me primum pro sui status apice confirmo, tum consequentes misceo preces. 5. Turpionis nostri rogata profero, allego necessitates, extrema deploro, quae duriora maerentibus amicis hinc viderentur, quod faenore ligatus corpore solveretur; meminisset ergo professionis novae, sodalitatis antiquae, exactorumque circumlatrantum barbaram instantiam indultis tantisper indutiis moderaretur; et, si decessisset aeger, tribueret heredibus annui luctus tempus immune; si, quod optarem, pristinam Turpio salutem recuperasset, indulgeret exhausto per otium facultatem convalescendi. 6. adhuc rogabam, cum repente vir caritatis flere granditer coepit non moram debiti sed periculum debitoris; frenatoque singultu: 'absit a me', inquit, 'ut haec reposcam clericus ab aegro, quae

10 cilicia (ia *in ras. 5 litt.* C[2], *om.* vela) *C* || 16 paenitentemve *Leo* ||

vix petissem miles a sospite. sed et liberos eius ita diligo, ut etiam si quid adversum cesserit amico, nil sim ab his amplius postulaturus quam mei officii ratio permittit. quapropter scribe sollicitis (quoque plus credant litteris tuis, meas iunge), quisquis ille fuerit languoris eventus, quem tamen fratri prosperum optamus, quod et annuum solutioni spatium prorogabo et superpositam medietatem, quae per usurae nomen accrevit, indulgeam, sola simpli restitutione contentus'. 7. egi ad haec gratias deo maximas, hospiti magnas, qui sic amaret tam suam famam quam conscientiam, confirmans amicum praemittere sibi, quod dimitteret vobis, atque hinc superna regna mercari, quod beneficia terrena non venderet. ergo, quod restat, enitere, ut auctore te protinus saltim commodata summa solvatur, sic ut ingentes nihilominus gratias agas etiam nomine illorum, qui tibi germanitate coniuncti fors per aetatem sapere non possunt, quid muneris consequantur. 8. non est cur dicere incipias: 'habeo consortes necdum celebrata divisio est; avarius me constat esse tractatum quam coheredes; frater ac soror sub annis adhuc tutelaribus agunt; sorori necdum maritus, fratri necdum curator, curatori necdum satisdator inventus est.' quod quidem totum creditoribus bene, sed malis dicitur; at cum habet talis persona contractum, quae velit medium relaxare, cum totum possit exigere, si moram patitur, quicquid propter misericordiam concesserat pie, iuste reposcit propter iniuriam. vale.

## XXV.

### SIDONIUS DOMNULO SUO SALUTEM.

1. Nequeo differre, quin grandis communione te gaudii festinus inpertiam, nimirum nosse cupientem, quid pater noster in Christo pariter et pontifex Patiens Cabillonum profectus more religionis, more constantiae suae fecerit. cum venisset in oppidum suprascriptum provincialium sacer-

2 ab his *om. C* ‖ 27 *inscr. om. L* ‖ 30 cavilonnum *LN* ‖

dotum praevio partim, partim comitante collegio, scilicet ut municipio summus aliquis antistes ordinaretur, cuius ecclesiae disciplina nutabat, postquam iunior episcopus Paulus discesserat decesseratque, exceperunt pontificale concilium variae voluntates oppidanorum, nec non et illa quae bonum publicum semper evertunt studia privata; 2. quae quidam triumviratus accenderat conpetitorum, quorum hic antiquam natalium praerogativam reliqua destitutus morum dote ructabat, hic per fragores parasiticos culinarum suffragio comparatos Apicianis plausibus ingerebatur, hic, apice votivo si potiretur, tacita pactione promiserat ecclesiastica plosoribus suis praedae praedia fore. 3. quod ubi viderunt sanctus Patiens et sanctus Euphronius, qui rigorem firmitatemque sententiae sanioris praeter odium gratiamque primi tenebant, consilio cum coepiscopis prius clam communicato quam palam prodito strepituque despecto turbae furentis iunctis repente manibus arreptum nihilque tum minus quam quae agebantur optantem suspicantemque sanctum Iohannem, virum honestate humanitate mansuetudine insignem 4. (lector hic primum, sic minister altaris, idque ab infantia, post laborum temporumque processu archidiaconus, in quo seu gradu seu ministerio multum retentus propter industriam diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi): attamen hunc iam secundi ordinis sacerdotem dissonas inter partium voces, quae differebant laudare non ambientem sed nec audebant culpare laudabilem, stupentibus factiosis erubescentibus malis, acclamantibus bonis reclamantibus nullis collegam sibi consecravere. 5. nunc ergo Iurensia si te remittunt iam monasteria, in quae libenter solitus escendere iam caelestibus supernisque praeludis habitaculis, gaudere te par est de communium patrum vel patronorum seu sic

13 et sanctus] sanctusque *C* ‖ 17 turbae furentis despecto *M*, furentis turbae despecto *C* | iunctis *L et ut v. N*, iactis (ia *in ras.*) $N^1$ *CT*, iectis (*corr. in* iactis $M^1$)*M* ‖ 18 nilque *C* ‖ 29 sibi *om. C* | iorensia *LN* ‖ 30 escendere *L et (corr. in* ascendere $N^1$*)N*, ascendere *MCT* ‖

sentiente concordia seu sic concordante sententia. illius quoque nomine exulta, quem creaverunt Euphronius testimonio, manu Patiens, ambo iudicio, in quo fecit Euphronius, quod conveniret non senectutis modo suae verum etiam dignitatis longaevitati, fecit et Patiens, vir quamlibet magnis par tamen laudibus, quod satis decuit facere personam, quae caput est civitati nostrae per sacerdotium, provinciae vero per civitatem. vale.

---

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER QUINTUS.

### I.

### SIDONIUS PETRONIO SUO SALUTEM.

1. Audio, quod lectitandis epistulis meis voluptuosam patientiam inpendas. magnum hoc est et litterarum viro convenientissimum, cum studiis ipse maxumis polleas, ea in aliis etiam minima complecti. sed ex hoc ipso consummatissima tibi gloria reponderatur; nam satis eminet meritis ingenii proprii, qui fuerit fautor alieni. 2. commendo Vindicium necessarium meum, virum religiosum et leviticae dignitati, quam nuper indeptus est, accommodatissimum. cui meis e pugillaribus transferre quae iusseras non vacans, proquam provincia fuit, hic vobis aliquid nenia-

6 tamen par *C et priore ord. mutato* $M^1$ ‖ 7 est *om.* *C* ‖ 8 *post* vero *leg.* vestre *in T*, vestrae *s. l. add.* $M^2$ ‖ 9 petreio *C* ‖ 16 necessarium meum vinditium *C* ‖ 19 proquam *Gustafsson*, perquam *codd.* | provincia (a *fort. corr. ex* ā *in M*)*LM*, provintia (a *corr. in* ā $N^1$)*NC*, provintiam *T* ‖

rum munusculi vice detuli; quamquam, quae tua sanctitas, semper grandia litteras nostras praemia putes. 3. interea necessitatem praefati portitoris insinuo, quem traxit isto negotii oborti bipertita condicio. siquidem hac definitione perrexit, ut aut ineat litem aut adeat hereditatem. nam patrueli paterno caelibi intestatoque defuncto per agnationis praerogativam succedere parat, nisi tamen coeptis factiosa vis obviet. contra quas tamen cunctas difficultates solus post opem Christi supplici tuo sufficis, cuius confido quod, si meruerit persona gratiam, consequetur causa victoriam. vale.

## II.

### SIDONIUS NYMPHIDIO SUO SALUTEM.

1. Librum de statu animae tribus voluminibus inlustrem Mamertus Claudianus peritissimus Christianorum philosophus et quorumlibet primus eruditorum totis sectatae philosophiae membris artibus partibusque comere et excolere curavit, novem quas vocant Musas disciplinas aperiens esse, non feminas. namque in paginis eius vigilax lector inveniet veriora nomina Camenarum, quae propriam de se sibi pariunt nuncupationem. illic enim et grammatica dividit et oratoria declamat et arithmetica numerat et geometrica metitur et musica ponderat et dialectica disputat et astrologia praenoscit et architectonica struit et metrica modulatur. 2. huius lectionis novitate laetatus excitatusque maturitate raptim recensendam transferendamque, ut videras, petisti, ut petieras, impetrasti sub sponsione citae redhibitionis. nec me falli nec te fallere decet. tempus est commodata restitui, quia liber ipse, si placuit, debuit ex-

1 detuli *ego,* detulit *codd.* | (*an* cui non vacans (*vel* vacans animus) per suam (*vel* nescio quam) provinciam fuit? *Luetjohann*) ‖ 4 hac diffinitione *praeter* tione *in ras.* $M^1$ | diffinitione (*corr. ex* diffinione $C^1$) $CT$ ‖ 15 *an* secretae? *Luetjohann; cf. ep. VII, 9, 9* sectatae anachoreseos ‖ 22 musica *et* 23 metrica *locum mutare malit Wilamowitz* ‖ 23 architectonica $LM^1$, architectorica $M^2CT$ ‖ 28 liber *om.* $C$ ‖

hibere satietatem, si displicuit, debuit movere fastidium. tu autem, quicquid illud est, fidem tuam celeriter absolve, ne, si repetitum libellum serius reddere paras, membranas potius videaris amare quam litteras. vale.

## III.

### SIDONIUS APOLLINARI SUO SALUTEM.

1. Par erat quidem garrulitatem nostram silentii vestri talione frenari. sed quoniam perfecta dilectio non tam debet recolere, quid officiorum solvat, quam meminisse, quid debeat, etiam nunc laxatis verecundiae habenis obsequium alloquii impudentis iteramus. cuius improbitas vel hinc maxime dinoscitur, quod tacetis. ergone quid tempore hostilitatis ageretis, frater, nosse non merui? dissimulastis trepido pro vobis amico vel securitatem prodere vel timorem? 2. quid est aliud, si requirenti tuas supprimas actiones, quam suspicari eum, qui tui sollicitus existat, aut certe non gavisurum compertis prosperis aut tristem, si diversa cesserint, non futurum? facessat haec a bonis moribus impietatis opinio et a candore suo vera caritas naevum tam miserae suspicionis eliminet. namque, ut Crispus vester affirmat, idem velle atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. 3. interea si vel vos valetis, bene est. ego autem, infelicis conscientiae mole depressus, vi febrium nuper extremum salutis accessi, utpote cui indignissimo tantae professionis pondus impactum est, qui miser, ante compulsus docere quam discere et ante praesumens bonum praedicare quam facere, tamquam sterilis arbor, cum non habeam opera pro pomis, spargo verba pro foliis. 4. quod restat, orate, ut operae pretium sit, quod ab inferna propemodum sede remeavimus, ne, si in praeteritis criminibus manserimus, incipiat ad ani-

20 Sallust. Cat. c. 20, 4.

14 supprimas *L*, subprimas *corr. in* supprimis *N*[1], supprimis *MCT*

mae potius mortem pertinere, quod vivimus. ecce quod agimus indicamus; ecce adhuc, quid agatis, inquirimus. fit a nostra parte quod pium est, vos deinceps facite quod videtur. illud sane velut Atticas leges ita aeri credite incisum, nos sub ope Christi numquam admissuros amoris terminum, cuius studuimus fundare principium. vale.

## IV.

### SIDONIUS SIMPLICIO SUO SALUTEM.

1. Quod non recepi scripta qui miseram, imputo amicitiae, sed deputo plus pudori. nam, nisi praeter aequum autumo, ut salutatio mihi debita dissimularetur, non illud contumacia sed verecundia fuit. at si ulterius paginae garrienti forem claudis, pessulum opponis, quieti quidem tuae non invitus indulgeo, sed non procul a te reos meos inventurum me esse denuntio. 2. nam totam silentii vestri invidiam verti non iniurium est ad superbiam filiorum, qui se diligi sentientes quoddam patiuntur de nostra sedulitate fastidium. quos monere pro patria auctoritate debebitis, ut contractae apud nos offensae amaritudinem politis affatibus dulcare non desinant. vale.

## V.

### SIDONIUS SYAGRIO SUO SALUTEM.

1. Cum sis consulis pronepos idque per virilem successionem (quamquam id ad causam subiciendam minus attinet), cum sis igitur e semine poetae, cui procul dubio statuas dederant litterae, si trabeae non dedissent (quod etiam nunc auctoris culta versibus verba testantur), a quo studia posterorum ne parum quidem, quippe in hac parte, degeneraverunt, immane narratu est, quantum stupeam

4 antiquas *Gustafsson* | ita aeri *Geisler*, ita aere (*vel* ere) *codd.*, in aere *Luetjohann* ‖ 6 valeas *C* ‖ 17 debebitis *LNT*, debetis *MC* ‖

sermonis te Germanici notitiam tanta facilitate rapuisse. 2. atqui pueritiam tuam competenter scholis liberalibus memini imbutam et saepenumero acriter eloquenterque declamasse coram oratore satis habeo compertum. atque haec cum ita sint, velim dicas, unde subito hauserunt pectora tua euphoniam gentis alienae, ut modo mihi post ferulas lectionis Maronianae postque desudatam varicosi Arpinatis opulentiam loquacitatemque quasi de harilao vetere novus falco prorumpas? 3. aestimari minime potest, quanto mihi ceterisque sit risui, quotiens audio, quod te praesente formidet linguae suae facere barbarus barbarismum. adstupet tibi epistulas interpretanti curva Germanorum senectus et negotiis mutuis arbitrum te disceptatoremque desumit. novus Burgundionum Solon in legibus disserendis, novus Amphion in citharis, sed trichordibus, temperandis amaris frequentaris, expeteris oblectas, eligeris adhiberis, decernis audiris. et quamquam aeque corporibus ac sensu rigidi sint indolatilesque, amplectuntur in te pariter et discunt sermonem patrium, cor Latinum. 4. restat hoc unum, vir facetissime, ut nihilo segnius, vel cum vacabit, aliquid lectioni operis impendas custodiasque hoc, prout es elegantissimus, temperamentum, ut ista tibi lingua teneatur, ne ridearis, illa exerceatur, ut rideas. vale.

## VI.

### SIDONIUS APOLLINARI SUO SALUTEM.

1. Cum primum aestas decessit autumno et Arvernorum timor potuit aliquantisper ratione temporis temperari, Viennam veni, ubi Thaumastum, germanum tuum, quem pro iure vel sanguinis vel aetatis reverenda familiaritate

8 harilao *LNT*, vel hilario *s. l. add. T*², hilario *MC* ‖ 9 falco *(praeter* f *in ras. M*²*) M, var. lect. a M*¹ *s. l. add. eras. M*², falcho *T*, faccho *L*, flacco *C et in marg. T*²; quasi de Syagrio vetere novus Franco prorumpas *Colvius ex ms. Claromontanensi* ‖ 21 operae *Luetjohann* ‖ 23 valeas *C* ‖ 28 *an* reverendo *vel melius* reverendae? ‖

complector, maestissimum inveni. qui quamquam recenti caelibatu granditer afficiebatur, pro te tamen parum minus anxius erat; timebat enim verebaturque, ne quam tibi calumniam turbo barbaricus aut militaris concinnaret improbitas. 2. namque confirmat magistro militum Chilperico, victoriosissimo viro, relatu venenato quorumpiam sceleratorum fuisse secreto insusurratum tuo praecipue machinatu oppidum Vasionense partibus novi principis applicari. si quid hinc tibi tuisque suspicionis incutitur, raptim doce recursu familiarium paginarum, ne vobis sollicitudinis aut praesentiae meae oportunitas pereat. curae mihi peculiariter erit, si quid tamen cavendum existimabis, ut te faciat aut gratia impetrata securum aut explorata iracundia cautiorem. vale.

## VII.

### SIDONIUS THAUMASTO SUO SALUTEM.

1. Indagavimus tandem, qui apud tetrarcham nostrum germani tui et e diverso partium novi principis amicitias criminarentur, si tamen fidam sodalium sagacitatem clandestina delatorum non fefellere vestigia. hi nimirum sunt, ut idem coram positus audisti, quos se iamdudum perpeti inter clementiores barbaros Gallia gemit. hi sunt, quos timent etiam qui timentur. hi sunt, quos haec peculiariter provincia manet, inferre calumnias deferre personas, afferre minas auferre substantias. 2. hi sunt, quorum laudari audis in otio occupationes in pace praedas, inter arma fugas inter vina victorias. hi sunt, qui causas morantur adbibiti impediunt praetermissi, fastidiunt admoniti obliviscuntur locupletati. hi sunt, qui emunt lites vendunt intercessiones, deputant arbitros iudicanda dictant dictata convellunt, adtrahunt litigaturos protrahunt audiendos, trahunt addictos retrahunt transigentes. hi sunt, quos

7 praecipuo *(corr. in* praecipue *M*[2]*) MT* ‖ 8 vassionense *MC* ‖ 18 si] sed *C* ‖ 21 gallia barbaros *C* ‖ 23 manet] meret *T* ‖

si petas etiam nullo adversante beneficium, piget promittere pudet negare paenitet praestitisse. 3. hi sunt, quorum comparationi digitum tollerent Narcissus Asiaticus, Massa Marcellus, Carus Parthenius, Licinus et Pallas. hi sunt, qui invident tunicatis otia stipendia paludatis, viatica veraedariis mercatoribus nundinas, munuscula legatis portoria quadruplatoribus, praedia provincialibus flamonia municipibus, arcariis pondera mensuras allectis salaria tabulariis, dispositiones numerariis praetorianis sportulas, civitatibus indutias vectigalia publicanis, reverentiam clericis originem nobilibus, consessum prioribus congressum aequalibus, cinctis iura discinctis privilegia, scholas instituendis mercedes instituentibus litteras institutis. 4. hi sunt, qui novis opibus ebrii, ut et minima cognoscas, per utendi intemperantiam produnt imperitiam possidendi; nam libenter incedunt armati ad epulas, albati ad exsequias, pelliti ad ecclesias, pullati ad nuptias, castorinati ad litanias. nullum illis genus hominum ordinum temporum cordi est. in foro Scythae in cubiculo viperae in convivio scurrae, in exactionibus Harpyiae in conlocutionibus statuae in quaestionibus bestiae, in tractatibus cocleae in contractibus trapezitae; ad intellegendum saxei ad iudicandum lignei, ad suscensendum flammei ad ignoscendum ferrei, ad amicitias pardi ad facetias ursi, ad fallendum vulpes ad superbiendum tauri ad consumendum minotauri. 5. spes firmas in rerum motibus habent, dubia tempora certius amant, et ignavia pariter conscientiaque trepidantes, cum sint in praetoriis leones, in castris lepores, timent foedera, ne discutiantur, bella, ne pugnent. quorum si nares afflaverit uspiam robiginosi aura marsupii, confestim videbis illic et oculos Argi et manus Briarei et Sphingarum ungues et periuria Laomedontis et Ulixis argutias et Sinonis fallacias et fidem Polymestoris et pietatem Pygmalionis

15 nam *om.* *C* ‖ 17 letanias *CT*, laetanias *M* ‖ 23 suscensendum *LN*, succensendum *MCT* ‖ 30 marsuppii *MÇ* ⌈ confestim *om.* *C* ‖

adhiberi. 6. his moribus obruunt virum non minus bonitate quam potestate praestantem. sed quid faciat unus, undique venenato vallatus interprete? quid, inquam, faciat, cui natura cum bonis, vita cum malis est? ad quorum consilia Phalaris cruentior Mida cupidior, Ancus iactantior Tarquinius superbior, Tiberius callidior Gaius periculosior, Claudius socordior Nero impurior, Galba avarior Otho audacior, Vitellius sumptuosior Domitianus truculentior redderetur. 7. sane, quod principaliter medetur afflictis, temperat Lucumonem nostrum Tanaquil sua et aures mariti virosa susurronum faece completas oportunitate salsi sermonis eruderat. cuius studio [factum] scire vos par est nihil interim quieti fratrum communium apud animum communis patroni iuniorum Cibyratarum venena nocuisse neque quicquam deo propitiante nocitura, si modo, quamdiu praesens potestas Lugdunensem Germaniam regit, nostrum suumque Germanicum praesens Agrippina moderetur. vale.

## VIII.

### SIDONIUS SECUNDINO SUO SALUTEM.

1. Diu quidem est, quod te hexametris familiarius inservientem stupentes praedicantesque lectitabamus. erat siquidem materia iucunda, seu nuptiales tibi thalamorum faces sive perfossae regiis ictibus ferae describerentur. sed triplicibus trochaeis nuper in metrum hendecasyllabum compaginatis nihil, ne tuo quidem iudicio, simile fecisti. 2. deus bone, quid illic inesse fellis leporis piperataeque facundiae minime tacitus inspexi! nisi quod ferventis fulmen ingenii et eloquii salsa libertas plus personis forte quam causis impediebantur; ut mihi non figuratius Constantini domum vitamque videatur vel pupugisse

11 repletas *T* ‖ 12 falsi *MT* | factum *LNC, om. V, s. l. add.* $M^1T^2$, *secl. Sirmond.* ‖ 26 fellis *LNVT*, vel mellis *s. l. add.* $T^1$, mellis *C et in ras.* $M^2$ ‖

versu gemello consul Ablabius vel momordisse disticho tali clam Palatinis foribus appenso:

'Saturni aurea saecla quis requirat?
sunt haec gemmea, sed Neroniana';

quia scilicet praedictus Augustus isdem fere temporibus extinxerat coniugem Faustam calore balnei, filium Crispum frigore veneni. 3. tu tamen nihilo segnius operam saltim facetis satirarum coloribus intrepidus impende. nam tua scripta nostrorum vitiis proficientibus tyrannopolitarum locupletabuntur. non enim tam mediocriter intumescunt quos nostra iudicia saecula loca fortunatos putant, ut de nominibus ipsorum quandoque reminiscendis sit posteritas laboratura: namque improborum probra aeque ut praeconia bonorum inmortalia manent. vale.

## IX.

### SIDONIUS AQUILINO SUO SALUTEM.

1. In meo aere duco, vir omnium virtutum capacissime, si dignum tu quoque putas, ut, quantas habemus amicitiarum causas, tantas habeamus ipsi amicitias. avitum est quod reposco; testes mihi in praesentiarum avi nostri super hoc negotio Apollinaris et Rusticus advocabuntur, quos laudabili familiaritate coniunxerat litterarum dignitatum, periculorum conscientiarum similitudo, cum in Constantino inconstantiam, in Iovino facilitatem, in Gerontio perfidiam, singula in singulis, omnia in Dardano crimina simul execrarentur. 2. aetate, quae media, patres nostri sub uno contubernio, vixdum a pueritia in totam adulescentiam evecti, principi Honorio tribuni notariique militavere tanta caritate peregrinantes, ut inter eos minima

1 Ablabius *Wilamowitz*, ablavius *codd.* || 5 hisdem *C* || 6 coniugem *om.* *C* || 9 tyrannopolitarum *L*, tyrannopolitanorum (*vel* tir.) (no *s. l. add.* $N^1M^1$)*NMTC* || 11 saeculi *L et (corr. in* saecula $N^1$)*N* | saeculi culpa *Leo* || 25 aetate quae *L*, aetateque (que *in ras., ut v. corr. ex* quae $N^1$)*NMCT* ||

fuerit causa concordiae, quod filii amicorum commemorabantur. in principatu Valentiniani imperatoris unus Galliarum praefuit parti, alter soliditati; sed ita se quodammodo tituli amborum compensatione fraterna ponderaverunt, ut prior fuerit fascium tempore qui erat posterior dignitate. 3. ventum ad nos id est ventum est ad nepotes, quos nil decuerit plus cavere, quam ne parentum antiquorumque nostrorum per nos forte videatur antiquata dilectio. ad hoc in similem familiaritatem praeter hereditariam praerogativam multifaria oportunitate compellimur: aetas utriusque non minus iuncta quam patria; unus nos exercuit ludus, magister instituit; una nos laetitia dissolvit, severitas cohercuit, disciplina formavit. 4. de cetero, si deus annuit in annis iam senectutis initia pulsantibus, simus, nisi respuis, animae duae, animus unus, imbuamusque liberos invicem diligentes idem velle nolle, refugere sectari. hoc patrum vero iam supra vota, si per Rusticum Apollinaremque proavorum praedicabilium tam reformentur corda quam nomina. vale.

## X.

### SIDONIUS SAPAUDO SUO SALUTEM.

1. Si quid omnino Pragmatius illustris, hoc inter reliquas animi virtutes optime facit, quod amore studiorum te singulariter amat, in quo solo vel maxume animum advertit veteris peritiae diligentiaeque resedisse vestigia. equidem non iniuria tibi fautor est; nam debetur ab eo percopiosus litteris honor. 2. hunc olim perorantem et rhetorica sedilia plausibili oratione frangentem socer eloquens ultro in familiam patriciam adscivit, licet illi ad

5 fuerit *om.* *C* | tempore *LNVMTF*, vel tenore melius *add.* *M*[2], vel tenore *add. in marg.* *T*[2], tenore *CP* | 6 *alt.* ventum est *om.* *T* | 7 plus decuerit *C* | 11 utriusque *NVMCT*, utrique *L* | 16 diligenter *Wilamowitz; sed cf. ep. VII, 6, 1* invicem diligimus | 21 bene *leg. post* omnino *s. l. in* *M*[1] *P*[1], *post* illustris *in* *C*, *om.* *LNVTF* | 25 iniuriatur fautor *C* |

hoc, ut sileam de genere vel censu, aetas venustas pudor patrocinarentur. sed ut comperi, erubescebat iam etiam tunc vir serius et formae dote placuisse, quippe cui merito ingenii suffecisset adamari. et vere optimus quisque morum praestantius pulchritudine placet; porro autem praetervolantia corporis decoramenta currentis aevi profectu defectuque labascunt. hunc quoque manente sententia Galliis post praefectus Priscus Valerianus consiliis suis tribunalibusque sociavit, iudicium antiquum perseverantissime tenens, ut, cui scientiae obtentu iunxerat subolem, iungeret et dignitatem. 3. tua vero tam clara, tam spectabilis dictio est, ut illi divisio Palaemonis gravitas Gallionis, abundantia Delphidii Agroecii disciplina, fortitudo Alcimi Adelphii teneritudo, rigor Magni dulcedo Victorii non modo non superiora sed vix aequiperabilia scribant. sane ne videar tibi sub hoc quasi hyperbolico rhetorum catalogo blanditus quippiam gratificatusque, solam tibi acrimoniam Quintiliani pompamque Palladii comparari non ambigo sed potius adquiesco. 4. quapropter si quis post vos Latiae favet eruditioni, huic amicitiae gratias agit et sodalitati vestrae, si quid hominis habet, tertius optat adhiberi. quamquam, quod est gravius, non sit satis ambitus iste fastidium vobis excitaturus, quia pauci studia nunc honorant; simul et naturali vitio fixum est radicatumque pectoribus humanis, ut, qui non intellegunt artes, non mirentur artifices. vale.

## XI.

### SIDONIUS POTENTINO SUO SALUTEM.

1. Multum te amamus; et quidem huiusce dilectionis non est erroneus aut fortuitus affectus. namque ut sodalis

1 venustas aetas *C* ‖ 2 etiam *om.* *C* ‖ 4 vere *NVMCT*, vero *L* ‖ 8 post prefectus galliis *C* ‖ 11 et *om.* *L* ‖ 16 scribant *L*, scribantur *NVMCT* ‖ 18 pompamque *L*, pompam (que *exp.* *N*[1]) *NMCT* ‖ 19 ambigo *NVMCT*, ambio *L* ‖ 21 soliditati *C* ‖

tibi devinctior fierem, iudicavi; est enim consuetudinis meae, ut eligam ante, post diligam. 'quaenam', inquis, 'in me tibi probanda placuere?' 2. dicam libenter et breviter, quorum unum fieri gratia, alterum charta conpellit. veneror in actionibus tuis, quod multa bono cuique imitabilia geris. colis ut qui sollertissime, aedificas ut qui dispositissime, venaris ut qui efficacissime, pascis ut qui exactissime, iocaris ut qui facetissime, iudicas ut qui aequissime, suades ut qui sincerissime, commoveris ut qui tardissime, placaris ut qui celerrime, redamas ut qui fidelissime. 3. haec omnia exempla vivendi iam hinc ab annis puberibus meus Apollinaris si sequitur, gaudeo; certe ut sequatur, admoneo. in quo docendo instituendoque, modo sub ope Christi disposita succedant, plurimum laetor maximam me formulam vitae de moribus tuis mutuaturum. vale.

## XII.

SIDONIUS CALMINIO SUO SALUTEM.

1. Quod rarius ad vos a nobis pagina meat, non nostra superbia sed aliena impotentia facit. neque super his quicquam planius quaeras, quippe cum silentii huius necessitatem par apud vos metus interpretetur. hoc solum tamen libere gemo, quod turbine dissidentium partium segreges facti mutuo minime fruimur aspectu. neque umquam patriae sollicitis offerris obtutibus, nisi forsitan cum ad arbitrium terroris alieni vos loricae, nos propugnacula tegunt. ubi ipse in hoc solum captivus adduceris, ut pharetras sagittis vacuare, lacrimis oculos implere cogaris, nobis quoque non recusantibus, quod tua satis aliud moliuntur vota quam iacula. 2. sed quia interdum etsi non per foederum veritatem, saltim per indutiarum imaginem quaedam spei nostrae libertatis fenestra resplendet, impense flagito, uti nos, cum maxime potes, affatu paginae

2 et quaenam *T* ‖ 22 tamen *om.* *T* ‖ 29 vota *om.* *C* ‖

frequentis impertias, sciens tibi in animis obsessorum civium illam manere gratiam, quae obliviscatur obsidentis invidiam. vale.

## XIII.

### SIDONIUS PANNYCHIO SUO SALUTEM.

1. Seronatum Tolosa nosti redire? si nondum (et credo quod nondum), vel per haec disce. iam Clausetiam pergit Euanthius iamque contractas operas cogit eruderare, si quid forte deiectu caducae frondis agger insorduit. certe si quid voraginosum est, ipse humo advecta scrobibus oppletis trepidus exaequat, utpote beluam suam de valle Tarnis ducaliter antecessurus, musculis similis inter saxosa vel brevia ballaenarum corpulentiam praegubernantibus. 2. at ille sic ira celer, quod piger mole, ceu draco e specu vix evolutus iam metu exanguibus Gabalitanis e proximo infertur; quos singulos sparsos inoppidatos nunc inauditis indictionum generibus exhaurit, nunc flexuosa calumniarum fraude circumretit, ne tum quidem domum laboriosos redire permittens, cum tributum annuum datavere. 3. signum et hoc certum est imminentis adventus, quod catervatim, quo se cumque converterit, vincti trahuntur vincula trahentes; quorum dolore laetatur, pascitur fame, praecipue pulchrum arbitratus ante turpare quam punire damnandos; crinem viris nutrit, mulieribus incidit; e quibus tamen si rara quosdam venia respexerit, hos venalitas solvit, vanitas illos, nullos misericordia. sed explicandae bestiae tali nec oratorum princeps Marcus Arpinas nec poetarum Publius Mantuanus sufficere possunt. 4. proinde quia dicitur haec ipsa pernicies appropinquare, cuius proditionibus deus obviet, praeveni morbum provi-

4 Pamnithio *CT*, pannithio *M* ‖ 7 contractas operas *corr. in* contractus operam *M*[1], contractus operam *LN* ‖ 10 devallet armis *(corr. in* de valle tarmis *M*[2]*) MT* ‖ 11 tarnis *L et (corr. in* tarmis *N*[1]*) N*, tarmis *C* ‖ 13 mole piger *C* ‖ 23 crinis *C* ‖ 25 misericordia nullos *C* ‖

dentiae salubritate contraque lites iurgiosorum, si quae moventur, pactionibus consule, contra tributa securitatibus, ne malus homo rebus bonorum vel quod noceat vel quod praestet inveniat. in summa, de Seronato vis accipere quid sentiam? ceteri affligi per suprascriptum damno verentur; mihi latronis et beneficia suspecta sunt. vale.

## XIV.

### SIDONIUS APRO SUO SALUTEM.

1. Calentes nunc te Baiae et scabris cavernatim ructata pumicibus aqua sulpuris atque iecorosis ac phthisiscentibus languidis medicabilis piscina delectat? an fortasse montana sedes circum castella et in eligenda sede perfugii quandam pateris ex munitionum frequentia difficultatem? quicquid illud est, quod vel otio vel negotio vacas, in urbem tamen, nisi fallimur, rogationum contemplatione revocabere. 2. quarum nobis sollemnitatem primus Mamertus pater et pontifex reverentissimo exemplo, utilissimo experimento invenit instituit invexit. erant quidem prius, quod salva fidei pace sit dictum, vagae tepentes infrequentesque utque sic dixerim oscitabundae supplicationes, quae saepe interpellantum prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres aut serenitatem deprecaturae; ad quas, ut nil amplius dicam, figulo pariter atque hortuloni non oportuit convenire. 3. in his autem, quas suprafatus summus sacerdos nobis et protulit pariter et contulit, ieiunatur oratur, psallitur fletur. ad haec te festa cervicum humiliatarum et sternacium civium suspiriosa contubernia peto; et, si spiritalem animum tuum bene metior, modo citius venies, quando non ad epulas sed ad lacrimas evocaris. vale.

10 Verg. Aen. V, 440 montana sedet circum castella.

8 calentes *ut e codd. Savaro*, caientes *LNMT*, caienses *V*, gaientes (*an* galentes?) *C* || 9 phthisizentibus *Sittl* || 16 reverendissimo *Luetjohann* || 22 hortuloni *LN*, ortuloni *C*, hortolano *T*, ortolano *(alt. et post.* o *in ras. M*²*) M* || 28 quando *LNT*,

## XV.

### SIDONIUS RURICIO SUO SALUTEM.

1. Officii sermone praefato bybliopolam nostrum non gratiose sed iudicialiter expertus insinuo, cuius ut fidem in pectore sic in opere celeritatem circa dominum te mihi sibique communem satis abunde probavi. librum igitur hic ipse deportat heptateuchi, scriptum velocitate summa, summo nitore, quamquam et a nobis relectum et retractatum. defert volumen et prophetarum, licet me absente decursum, sua tamen cura manuque de supervacuis sententiis eruderatum, nec semper illo contra legente, qui promiserat operam suam; credo, quia infirmitas fuerit impedimento, quominus pollicita compleret. 2. restat, ut exhortatio vestra seu sponsio famulum sic vel studentem placere vel meritum gratia competenti remuneretur; quae utique pro tali labore si solvitur, incipiet ad vestram respicere mercedem. sed cum hoc ego de sola gratia precer, vos quid mereatur aspicite, quem constat affectum domini magis ambire quam praemium. vale.

## XVI.

### SIDONIUS PAPIANILLAE SUAE SALUTEM.

1. Ravenna veniens quaestor Licinianus, cum primum tetigit Alpe transmissa Galliae solum, litteras adventus sui praevias misit, quibus indicat esse se gerulum codicillorum, quorum in adventu fratri etiam tuo Ecdicio, cuius aeque titulis ac meis gaudes, honor patricius accedit, celerrime, si cogites eius aetatem, si merita, tardissime. namque ille iam pridem suffragium dignitatis ineundae non solvit in lance sed in acie, aerariumque publicum ipse privatus non pecuniis sed manubiis locupletavit. 2. hoc tamen sancte

quod *MPF*, cum *C* || 2 nostrum *LT et (corr. in* vestrum *N*[1]*) N*, vestrum *MC* || 4 te *secl. Luetjohann* || 8 et volumen *F* || 14 remuneret *T* || 15 ad *LN*, *exp. T*[1], *om. MC* || 21 attigit *C* ||

Iulius Nepos, armis pariter summus Augustus ac moribus, quod decessoris Anthemii fidem fratris tui sudoribus obligatam, quo citerior, hoc laudabilior absolvit; siquidem iste complevit, quod ille saepissime pollicebatur. quo fit, ut deinceps pro republica optimus quisque possit ac debeat, si quid cuipiam virium est, quia securus, hinc avidus impendere, quandoquidem mortuo quoque imperatore laborantum devotioni quicquid spoponderit princeps, semper redhibet principatus. 3. interea tu, si affectum tuum bene colligo, hisce compertis magnum solacium inter adversa maxima capis nec animum tuum a tramite communium gaudiorum vicinae quoque obsidionis terror exorbitat. novi enim probe ne meo quidem te, quem ex lege participas, sic honore laetatam, quia, licet sis uxor bona, soror optima es. qua de re propitio deo Christo ampliatos prosapiae tuae titulos ego festinus gratatoriis apicibus inscripsi, pariter absolvens sollicitudinem tuam, fratris pudorem; quem nil de propria dignitate indicaturum, si verecundum forte nescires, nec sic impium iudicares. 4. ego vero non tantum insignibus vestris, quae tu hactenus quanto liberius tanto inpatientius praestolabare (quamquam his quoque granditer), quantum concordia fruor; quam parem nostris suisque liberis in posterum exopto, votis in commune deposcens, ut, sicut nos utramque familiam nostram praefectoriam nancti etiam patriciam divino favore reddidimus, ita ipsi quam suscipiunt patriciam, faciant consularem. 5. Roscia salutat, cura communis; quae in aviae amitarumque indulgentissimo sinu, quod raro nepotibus contingit alendis, et cum severitate nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur aevum sed informatur ingenium. vale.

3 citior *Luetjohann* || 6 securus] assecuturus *T* || 8 semper *om. T* || 14 *post* soror *leg.* quoque *in C* || 15 deo *om. T* || 23 votis *MCT*, totis *L et (corr. in* votis $N^1$*) N; cf. Lucan. II, 533* votis deposcite pugnam || 25 nacti *CT* || 26 *post* Roscia *leg.* te *in T; cf. ep. III, 2, 1* || 28 alendis *Wilamowitz*, alienis *LNCT*, ali..is *(2 litt. eras.* $M^1$*) M* ||

## XVII.

### SIDONIUS ERIPHIO SUO SALUTEM.

1. Es, Eriphi meus, ipse qui semper numquamque te tantum venatio civitas ager avocat, ut non obiter litterarum voluptate teneare; fitque eo studio, ut nec nostra fastidias, qui tibi, ut scribis, Musas olemus. quae sententia tamen large probatur vero carere; quamque et apparet aut ex ioco venire, si laetus es, aut ex amore, si serius. ceterum a iusto longe resultat, cum mihi assignas quae vix Maroni [vix] aut Homero competenter accommodarentur. 2. haec relinquamus idque, unde causa, sermocinemur. dirigi ad te praecipis versus, quos viri amplissimi, soceri tui, precibus indulsi; qui contubernio mixtus aequalium vivit moribus ad iubendum obsequendumque iuxta paratis. sed quia scire desideras et locum et causam, quo facilius intellegas rem perexiguam, tibi potius vitio verte, quod loquacior erit opere praefatio. 3. conveneramus ad sancti Iusti sepulchrum (sed tibi infirmitas impedimento, ne tunc adesses); processio fuerat antelucana, sollemnitas anniversaria, populus ingens sexu ex utroque, quem capacissima basilica non caperet quamlibet cincta diffusis cryptoporticibus. cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine monachi clericique psalmicines concelebraverant, quisque in diversa secessimus, non procul tamen, utpote ad tertiam praesto futuri, cum sacerdotibus res divina facienda; 4. de loci sane turbarumque compressu deque numerosis luminibus inlatis nimis anheli; simul et aestati nox adhuc proxima tecto clausos vapore torruerat, etsi iam primo frigore tamen autumnalis Aurorae

6 quamque *LP et (corr. in* quamquam *N*[1]*)N*, quamquam (*vel* quanquam) *CTMF*, namque *Luetjohann*, et *del. Wilamowitz* ‖ 8 assignat *T* ‖ 9 vix *secl. Luetjohann; an* vix et? ‖ 10 hoc *C* ‖ 13 obsequendum (*om.* que) *C* ‖ 18 *post* impedimento *leg.* fuit *in F* ‖ 20 *post* caperet *leg.* et *in MC* ‖ 27 tecto *Luetjohann*, tacito *LMCT* ‖

detepescebat. itaque cum passim varia ordinum corpora dispergerentur, placuit ad conditorium Syagrii consulis civium primis una coire, quod nec impleto iactu sagittae separabatur. hic pars sub umbra palmitis adulti, quam stipitibus altatis cancellatimque pendentibus pampinus superducta texuerat, pars caespite in viridi sed floribus odoro consederamus. 5. verba erant dulcia iocosa fatigatoria; praeterea, quod beatissimum, nulla mentio de potestatibus aut de tributis, nullus sermo qui proderetur, nulla persona quae proderet. fabulam certe referre dignam relatu dignisque sententiis quisque potuisset: audiebatur ambitiosissime; nec erat idcirco non distincta narratio, quia laetitia permixta. inter haec otio diu marcidis aliquid agere visum. 6. mox bipertitis, erat ut aetas, acclamationibus efflagitata profertur his pila, his tabula. sphaerae primus ego signifer fui, quae mihi, ut nosti, non minus libro comes habetur. altera ex parte frater meus Domnicius, homo gratiae summae, summi leporis, tesseras ceperat quatiebatque, quo velut classico ad pyrgum vocabat aleatores. nos cum caterva scholasticorum lusimus abunde, quantum membra torpore statarii laboris hebetata cursu salubri vegetarentur. 7. hic vir inlustris Filimatius, ut est illud Mantuani poetae,

ausus et ipse manu iuvenum temptare laborem,

sphaeristarum se turmalibus constanter immiscuit. pulchre enim hoc fecerat, sed cum adhuc essent anni minores. qui cum frequenter de loco stantum medii currentis impulsu summoveretur, nunc quoque acceptus in aream tam pilae coram praetervolantis quam superiectae nec inter-

24 Verg. Aen. V, 499.

2 conductorium *C* ‖ 7 dulcia erant *MC* ‖ 9 qui proderetur *L et (corr. in* qui proderet *N*[1]*) N*, qui proderet *MCT* ‖ 10 *post* quae *8 litt. eras. P*[2] | quae proderet *L et (corr. in* proderetur *N*[1]*) N*, quae proderetur *MCTP* ‖ 11 ambiciosissime audiebatur *C* ‖ 13 *an* diutino? *Luetjohann* ‖ 14 ut erat *C* ‖ 21 *an* in quantum? *Luetjohann; malim* quatinus ‖ 27 medicurrentis *MC* ‖

cideret tramitem nec caveret, huc per catastropham saepe pronatus aegre de ruinoso flexu se recolligeret, primus ludi ab accentu sese removit suspiriosus extis incalescentibus. namque et iecusculi fibra tumente pungebant exercitatum crebri dolores. 8. destiti protinus et ipse, facturus communione cessandi rem caritatis, ne verecundiam lassitudo fraterna pateretur. ergo ut sedemus et illum mox aquam ad faciem petere sudor admonuit, exhibita poscenti est, pariter et linteum villis onustum, quod pridiana squama politum casu sub ipsis aediculae valvis bipatentibus de ianitoris erecto trocleatim fune nutabat. 9. quo dum per otium genas siccat: 'vellem', inquit, 'ad pannum similis officii aliquod tetrastichon mihi scribi iuberes'. 'fiat', inquam. 'sed quod meum', dixit, 'et nomen metro teneret'. respondi possibilia factu quae poposcisset. [ait] et ipse: 'dicta ergo'. tunc ego arridens: 'ilico scias Musas moveri, si choro ipsarum non absque arbitris vacem.' respondit ille violenter et perurbane, ut est natura vir flammeus quidamque facundiae fons inexhaustus: 'vide, domine Solli, ne magis Apollo forte moveatur, quod suas alumnas solus ad secreta sollicitas.' iam potes nosse, quem plausum sententia tam repentina, tam lepida commoverit. 10. nec plus moratus mox suo scriba, qui pugillarem iuxta tenebat, ad me vocato subditum sic epigramma composui:

Mane novo seu cum ferventia balnea poscunt
  seu cum venatu frons calefacta madet,
hoc foveat pulcher faciem Filimatius udam,
  migret ut in bibulum vellus ab ore liquor.

Epiphanius noster vix suprascripta peraraverat, et nuntiatum est hora monente progredi episcopum de receptorio, nosque surreximus. 11. da postulatae tu veniam canti-

1 huc *L et (corr. in* ad hoc *N*[1]*)N*, ad hoc (ad *in ras.*, hoc *s. l. add.* *P*[1])*MCTP*, nunc *Engelbrecht*, ac *Luetjohann*, hinc *Wilamowitz* ‖ 7 sedemus *L*, sedimus *NT*, resedimus *MC* | et *secl. Luetjohann (probat.* resedimus*)* ‖ 14 dixit] inquit *T* ‖ 15 ait *in ras.* *M*[1], *seclusit Luetjohann* ‖ 20 mage *T* ‖

lenae. illud autem ambo, quod maius est quodque me nuper in quendam dies bonos male ferentem parabolice seu figurate dictare iussistis quodque expeditum cras dirigetur, clam recensete; et, si placet, edentes fovete; si displicet, delentes ignoscitote. vale.

## XVIII.

### SIDONIUS ATTALO SUO SALUTEM.

Haeduae civitati te praesidere coepisse libens atque cum gaudio accepi. laetitiae causa quadripertita est: prima, quod amicus; secunda, quod iustus es; tertia, quod severus; quarta, quod proximus. quo fit, ut nostris nostrorumque contractibus plurimum velis debeas possis opitulari. igitur amplectens in familiari vetusto novum ius potestatis indeptae materiam beneficiis tuis iam diu quaero. quibus me tantum fidere agnosce, ut, etsi non invenio quae poscam, quaesiturus mihi videaris ipse quae tribuas. vale.

## XIX.

### SIDONIUS PUDENTI SUO SALUTEM.

1. Nutricis meae filiam filius tuae rapuit: facinus indignum quodque nos vosque inimicasset, nisi protinus scissem te nescisse faciendum. sed conscientiae tuae purgatione praelata petere dignaris culpae calentis impunitatem. sub condicione concedo: si stupratorem pro domino iam patronus originali solvas inquilinatu. 2. mulier autem illa iam libera est; quae tum demum videbitur non ludibrio addicta sed assumpta coniugio, si reus noster, pro quo precaris, mox cliens factus e tributario plebeiam potius incipiat habere personam quam colonariam. nam meam haec sola seu compositio seu satisfactio vel medio-

6 Italo *C* ‖ 11 plurimum *LNT*, primum *VMC* ‖ 13 tuis beneficiis *C* ‖ 18 vos nosque *MT* ‖ 20 *an* praelata? *Luetjohann, frustra* ‖ 22 solvas (a *in ras.* *M*[1]) *M*, solves *T* ‖ 27 *post* vel *leg.*

criter contumeliam emendat; qui tuis votis atque amicitiis hoc adquiesco, si laxat libertas maritum, ne constringat poena raptorem. vale.

## XX.

### SIDONIUS PASTORI SUO SALUTEM.

1. Quod die hesterno tractatui civitatis in concilio defuisti, ex industria factum pars melior accepit, quae suspicata est id te cavere, ne tuis umeris onus futurae legationis imponeretur. gratulor tibi, quod istis moribus vivis, ut necesse habeas electionem tui timere; laudo efficaciam, suspicio prudentiam, prosequor laude felicitatem; opto denique aequalia his, quos aequaliter amo. 2. multi frequenter, quos execrabilis popularitas agit, civium maximos manu prensant deque consessu publico abducunt ac sequestratis oscula impingunt, operam suam spondent, sed non petiti; utque videantur in negotii communis assertionem legari, evectionem refundunt ipsosque sumptus ultro recusant et ab ambitu clam rogant singulos, ut ab omnibus palam rogentur. 3. sic quoque, cum fatigatio gratuita possit libenter admitti, libentius tamen atque amabilius verecundi leguntur, idque cum expensa: tantum impudentia sese ingerentum ponderis habet, etiam fasci cum tributario nomine ipsorum nil superfunditur. proinde quamquam non te fefellit, quid boni quique meditarentur, redde te tamen exspectantium votis expetentumque caritatem proba, qui iam probasti pudorem. quod defuisti primum, modestiae adscribitur; ad ignaviam respicit secunda dilatio. 4. praeterea tibi Arelatem profecturo est venerabilis in itinere mater fratres amantes redamantisque patriae solum, ad quod et praeter occa-

non *in CPF, add. s. l.* $N^1M^1T^2$ || 13 ęque *C*, eque *MT* || 15 assertionem *Luetjohann*, assertione *codd.* || 18 *post* fatigatio *s. l.* illorum *ut vid. add.* $M^1T^2$ || 19 amabilius] *an* avidius? *Luetjohann, frustra* || 21 fasci cum *LNVT*, fascium *MC* || 23 non] nil *T* || 27 arelatem *NVMCT*, arelate *L* ||

sionem voluptuose venitur; tum domus propria, cuius actorem, vineam messem olivetum, tectum quoque ipsum, vel dum praeterveharis, inspicere res commodi est. quapropter, missus a nobis, et tibi pervenis; namque erit talis viae tuae causaeque nostrae condicio, ni fallor, atque oportunitas, ut pro beneficio civitati posse imputare quandocumque videaris, quod tuos videris. vale.

## XXI.

SIDONIUS SACERDOTI ET IUSTINO SUIS SALUTEM.

Victorius patruus vester, vir ut egregius sic undecumque doctissimus, cum cetera potenter, tum potentissime condidit versus. mihi quoque semper a parvo cura Musarum; nunc vos parenti venitis heredes, quam iure, tam merito: ilicet ego poetae proximus fio professione, vos semine. ergo iustissimum est, ut diem functo sic quisque nostrum succedat, ut iungitur. ideoque patrimonia tenete, date carmina. valete.

---

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER SEXTUS.

## I.

SIDONIUS DOMINO PAPAE LUPO SALUTEM.

1. Benedicitur spiritus sanctus et pater dei omnipotentis, quod tu, pater patrum et episcopus episcoporum et alter

6 quandoque *T* ‖ 14 diem fincto *L et (corr. in* die functo *N*[1]*) N*, die functo (i *eras. C*[2]) *C T M, sed* functo *in ras. simulque var. lect., a M*[1] *s. l. add., eras. M*[2], die finito *(add.* vel functo *V*[1]*) V* ‖ 16 valete in Christo *M* ‖ 18 benedicitur *L N*,

saeculi tui Iacobus, de quadam specula caritatis nec de inferiore Hierusalem tota ecclesiae dei nostri membra superinspicis, dignus qui omnes consoleris infirmos quique merito ab omnibus consularis. et quid nunc ego dignum dignationi huic, putris et faetida reatu terra, respondeam? 2. Colloquii salutaris tui et indigentiam patiens et timorem recordatione vitae plectibilis adducor, ut clamem tibi quod dixit domino tuus ille collega: exi a me, quia homo peccator sum, domine. sed si iste timor non temperetur affectu, vereor, ne Gerasenorum destituar exemplo et discedas a finibus meis. quin potius illud, quod mihi conducibilius est, conleprosi mei te proposita condicione constringam, ut aiam tibi: si vis, potes me mundare. qua ille sententia non plus de Christo quid peteret prodidit, quam quid crederet publicavit. 3. ergone cum sis procul ambiguo primus omnium toto, qua patet, orbe pontificum, cum praerogativae subiciatur, cum censurae tuae adtremat etiam turba collegii, cum in gravitatis vestrae comparationem ipsa etiam grandaevorum corda puerascant, cum post desudatas militiae Lirinensis excubias et in apostolica sede novem iam decursa quinquennia utriusque sanctorum ordinis quendam te conclamatissimum primipilarem spiritalia castra venerentur, tu nihilominus hastatorum antesignanorumque paulisper contubernio sequestratus ultimos calones tuos lixasque non despicis et ad extimos trahariorum, qui per insipientiam suam adhuc ad carnis sarcinas sedent, crucis diu portatae vexilla circumfers ac manum linguae porrigis in conscientia vulneratis? 4. nosti, ut apparet, ex adversa acie sauciatos, dux veterane, colligere et peritissimus tubicen ad Christum a pec-

8 Lucas V, 8. 13 Lucas V, 12.

benedictus *MT et (om.* b) *C; cf. Ennod. p. 384, 24 (H.)* || 1 iacob *T* || 2 inferiore *LNMT*, inferiori *VC* || 15 ergone *LNTC et* (ne *s. l. add.* $M^{1}$)*M,* ergo *V* || 19 *an* comparatione? *cf. Salvian. (ed. Pauly) ind.* || 21 apostolica in sede *C* || 23 spiritualia *C (sic semper)* || 26 trihariorum *T*, triariorum *L* | incipientiam *LM* | adhuc *om. C* ||

catis receptui canere; et euangelici pastoris exemplo non amplius laetaris, si permaneant sani, quam si non remaneant desperati. te ergo, norma morum, te, columna virtutum, te, si blandiri reis licet, vera, quia sancta, dulcedo, despicatissimi vermis ulcera digitis exhortationis contrectare non piguit; tibi avaritiae non fuit pascere monitis animam fragilitate ieiunam et de apotheca dilectionis altissimae sectandae nobis humilitatis propinare mensuram. 5. sed ora, ut quandoque resipiscam, quantum meas deprimat oneris impositi massa cervices. facinorum continuatione miser eo necessitatis accessi, ut is pro peccato populi nunc orare compellar, pro quo populus innocentum vix debet impetrare si supplicet. nam quis bene medellam aeger impertiat? quis febriens arroganti tactu pulsum distinguat incolumem? quis desertor scientiam 'rei militaris iure laudaverit? quis esculentus abstemium competenter arguerit? indignissimus mortalium necesse habeo dicere quod facere detrecto, et ad mea ipse verba damnabilis, cum non impleam quae moneo, idem in me meam cotidie cogor dictare sententiam. 6. sed si tu inter me et illum, cui concrucifigeris, dominum nostrum pro scelerum meorum populo, iunior mage quam minor Moyses, intercessor assistas, non ulterius descendemus in infernum viventes nec per carnalium vitiorum incentiva flammati ad altare domini ignem diutius accendemus alienum; quia, quamquam nos utpote reos gloriae libra non respicit, satis tamen superque gaudebimus, si precatu tuo levare valeamus interioris hominis nostri etsi non integrum ad remunerationem, certe vel cicatricatum pectus ad veniam. memor nostri esse dignare, domine papa.

9 quantum *LNC et in ras. M*[1], cum enim *T* ‖ 10 *post* cervices *excidisse* vides *conicit Mommsen* ‖ 19 cum non impleam quae moneo *L et ut v. N, sed corr. in* imperem quae non impleo *N*[1], imperem quae non impleo *MCT; an* cum non impleam quae moneo, imperem quae non impleo? | in me meam *L*, in meam *V*, in me *sequ. 3 litt. ras. N*[1], in me (*om.* meam) ‖ 23 *an* existas? *Luetjohann, frustra* ‖

## II.

## SIDONIUS DOMINO PAPAE PRAGMATIO SALUTEM.

1. Venerabilis Eutropia matrona, quod ad nos spectat, singularis exempli, quae parsimonia et humanitate certantibus non minus se ieiuniis quam cibis pauperes pascit et in Christi cultu pervigil sola in se compellit peccata dormire, maeroribus orbitatis necessitate litis adiecta in remedium mali duplicis perfectionem vestrae consolationis expetere festinat, gratanter habitura, sive istud tibi peregrinatio brevis seu longum computetur officium. 2. igitur praefata venerabilis fratris mei nunc iam presbyteri Agrippini, ne iniuriosum sit dixisse nequitiis, certe fatigatur argutiis; qui abutens inbecillitate matronae non desistit spiritalis animae serenitatem saecularium versutiarum flatibus turbidare; cui filii nec post multo nepotis amissi duae pariter plagae recentes ad diuturni viduvii vulnus adduntur. 3. temptavimus inter utrumque componere, nos maxume, quibus in eos novum ius professio vetustumque faciebant amicitiae, aliqua censentes, suadentes quaepiam, plurima supplicantes; quodque miremini, in omnem concordiae statum promptius a feminea parte descensum est. et quamquam se altius profuturum filiae paterna iactaret praerogativa, nurui tamen magis placuit munificentiae socrualis oblatio. 4. iurgium interim semisopitum vestris modo sinibus infertur. pacificate certantes et pontificalis auctoritate censurae suspectis sibi partibus indicite gratiam, dicite veritatem. sancta enim Eutropia, si quid vadimonio meo creditis, victoriam computat, si vel post damna non litiget. unde et suspicor vobis unam pronuntiandam domum discordiosam, licet inveniatis utramque discordem. memor nostri esse dignare, domine papa.

3 humilitate *C* ‖ 5 cultu christi *C* ‖ 14 post multo *LNVM*, multo post *CT* ‖ 15 pariter *s. l. add.* *T*[2], *leg. post* recentes *in* *C* ‖ 17 eo *C* ‖ 20 descensum *Luetjohann*, discensum *L*, discessum *NVMCT* ‖ 21 *an* latius? ‖ 27 creditis *om.* *C* ‖

## III.

SIDONIUS DOMINO PAPAE LEONTIO SALUTEM.

1. Etsi nullis hortatibus primordia nostrae professionis animatis neque sitim ignorantiae hactenus saecularis ullo supernae rigatis imbre doctrinae, non ego tamen tantum mei meminens non sum, ut a meis praesumam partibus aequali officiorum lance certandum. nam cum nostra mediocritas aetate vitae, tempore dignitatis, privilegio loci, laude scientiae, dono conscientiae vestrae facile vincatur, nullum meremur, si par expectamus alloquium. 2. igitur non incusantes silentium vestrum sed loquacitatem nostram potius excusare nitentes commendamus apicum portitorem, cuius si peregrinationem prompto favore foveatis, grandis actionibus illius portus securitatis aperitur. negotium huic testamentarium est. latent eum propriarum merita chartarum: togatorum illic perorantum peritiam consulere perrexit, pro victoria computaturus, si se intellexerit iure superari, modo ne sibi suisque desidiae vitio perperam cavisse culpetur. hunc eatenus commendare praesumo, ut, si eum instruere dignanter advocatio consulta fastidit, auctoritas coronae tuae dissimulantibus studeat excudere responsi celeritatem. memor nostri esse dignare, domine papa.

## IV.

SIDONIUS DOMINO PAPAE LUPO SALUTEM.

1. Praeter officium, quod incomparabiliter eminenti apostolatui tuo sine fine debetur, etsi absque intermissione solvatur, commendo supplicum baiulorum pro nova necessitudine vetustam necessitatem, qui in Arvernam regionem longum iter, his quippe temporibus, emensi casso labore

11 commendavimus *C* ‖ 16 sese *C* ‖ 17 vitio *om. C* ‖ 25 necessitudine vetustam necessitatem *L*, necessitudine *(corr. in* necessitate *N*[1]*)* vetustam necessitudinem *N*, necessitate vetustam necessitudinem *TC et in ras. M*[1] ‖

venerunt. namque unam feminam de affectibus suis, quam forte Vargorum (hoc enim nomine indigenas latrunculos nuncupant) superventus abstraxerat, isto deductam ante aliquot annos isticque distractam cum non falso indicio comperissent, certis quidem signis sed non recentibus inquisivere vestigiis. 2. atque obiter haec eadem laboriosa, priusquam hi adessent, in negotiatoris nostri domo dominioque palam sane venumdata defungitur, quodam Prudente (hoc viro nomen), quem nunc Tricassibus degere fama divulgat, ignotorum nobis hominum collaudante contractum; cuius subscriptio intra formulam nundinarum tamquam idonei adstipulatoris ostenditur. auctoritas personae, oportunitas praesentiae tuae inter coram positos facile valebit, si dignabitur, seriem totius indagare violentiae, quae, quod gravius est, eo facinoris accessit, quantum portitorum datur nosse memoratu, ut etiam in illo latrocinio quendam de numero viantum constet extinctum. 3. sed quia iudicii vestri medicinam expetunt civilitatemque, qui negotium criminale parturiunt, vestrarum, si bene metior, partium pariter et morum est, aliqua indemni compositione istorum dolori, illorum periculo subvenire et quodam salubris sententiae temperamento hanc partem minus afflictam, illam minus ream et utramque plus facere securam; ne iurgii status, ut sese fert temporis locique qualitas, talem descendat ad terminum, quale coepit habere principium. memor nostri esse dignare, domine papa.

## V.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE THEOPLASTO SALUTEM.

Causam meam nesciens agit, qui ad vos a me litteras portat; nam, dum votivi mihi fit gerulus oportunus officii,

1 pervenerunt *F* ‖ 2 vargonum (num *in ras.* *M*[2]) *M*, vagorum *T*, vel vargonum *s. l. add.* *T*[2] ‖ 12 astipulatione *C* ‖ 24 qualitas *Gustafsson*, civilitas *codd.* | descendat *V et (corr. in* discedat *M*[1]*) M*, discendat *L*, discedat *CT* ‖

beneficium praestat, quod se arbitratur accipere, sicuti nunc venerabilis Donidius, dignus inter spectatissimos quosque numerari. cuius clientem puerosque commendo, profectos seu in patroni necessitate seu in domini. laborem peregrinantum qua potestis ope humanitate intercessione tutamini; ac, si in aliquo amicus ipse per imperitiam novitatemque publicae conversationis videbitur minus efficax, vos hoc potius aspicite, quid absentis causa, non quid praesentis persona mereatur. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VI.

SIDONIUS DOMINO PAPAE EUTROPIO SALUTEM.

1. Postquam foedifragam gentem redisse in sedes suas comperi neque quicquam viantibus insidiarum parare, nefas credidi ulterius officiorum differre sermonem, ne vester affectus quandam vitio meo duceret ut gladius inpolitus de curae raritate robiginem. unde misso in hoc solum negotii gerulo litterarum, quam vobis sit corpusculi status in solido quamve ex animi sententia res agantur, sollicitus inquiro, sperans, ne semel mihi amor vester indultus aut interiecti itineris longitudine aut absentiae communis diuturnitate tenuetur, quia bonitas conditoris habitationem potius hominum quam caritatem finalibus claudit angustiis. 2. restat, ut vestra beatitudo conpunctorii salubritate sermonis avidam nostrae ignorantiae pascat esuriem. est enim tibi nimis usui, ut exhortationibus tuis interioris hominis maciem saepenumero mysticus adeps et spiritalis arvina distendat. memor nostri esse dignare, domine papa.

4 necessitate *L*, necessitatem *VMCT* | in *om. L, s. l. add.* $V^1C^1$ ‖ 12 suas sedes *C* ‖ 14 *an* officiosum? *Luetjohann; sed cf. ep. V, 15, 1* officii sermone praefato ‖

## VII.

SIDONIUS DOMINO PAPAE FONTEIO SALUTEM.

1. Si aliquid ad inchoandam gratiam compendii posteris tribuit necessitudo praemissa seniorum, ego quoque ad apostolatus tui notitiam pleniorem cum praerogativa domesticae familiaritatis accedo. nam sic te familiae meae validissimum in Christo semper patronum fuisse reminiscor, ut amicitias tuas non tam expetendas mihi quam repetendas putem. his adicitur, quod indignissimo mihi impositum sacerdotalis nomen officii confugere me ad precum vestrarum praesidia compellit, ut adhuc ulcerosae conscientiae nimis hiulca vulnera vestro saltim cicatricentur oratu. 2. quapropter me meosque commendans et excusans litteras seriores granditer obsecro, ut intercessione consueta, cuius viribus immane polletis, clericalis tirocinii in nobis reptantia rudimenta tueamini, ut, si quid dignabitur de morum pravitate nostrorum immutabilis dei mutare clementia, totum id suffragiorum vestrorum patrocinio debeamus. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VIII.

SIDONIUS DOMINO PAPAE GRAECO SALUTEM.

1. Apicum oblator pauperem vitam sola mercandi actione sustentat; non illi est opificium quaestui, militia commodo, cultura compendio; <ob> hoc ipsum, quod mercennariis prosecutionibus et locaticia fatigatione cognoscitur, fama quidem sua sed facultas crescit aliena. sed tamen, quoniam illi fides magna est, etsi parva substantia, quotiens cum pecuniis quorumpiam catapli recentis nundinas adit, creditoribus bene credulis sola deponit morum experimenta pro pignore. 2. inter dictandum mihi ista sug-

1 Fontelo *MCT* ‖ 22 ob *addidit Luetjohann, om. codd.* ‖ 25 parva *om. C* ‖ 27 experimenta morum *C* ‖

gesta sunt, nec ob hoc dubito audita fidenter asserere, quia non parum mihi intumos agunt, quibus est ipse satis intumus. huius igitur teneram frontem, dura rudimenta commendo; et, quia nomen eiusdem lectorum nuper albus accepit, agnoscitis profecturo civi me epistulam, clerico debuisse formatam; quem propediem non iniuria reor mercatorem splendidum fore, si hinc ad vestra obsequia festinans frigoribus fontium civicorum saepe fontem † mercatoribus anteferat. memor nostri esse dignare, domine papa.

## IX.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE LUPO SALUTEM.

1. Vir iam honestus Gallus, quia iussus ad coniugem redire non distulit, litterarum mearum obsequium, vestrarum reportat effectum. cui cum pagina, quam miseratis, reseraretur, actutum compunctus ingemuit destinatamque non ad me epistulam sed in se sententiam iudicavit. itaque confestim iter in patriam spopondit adornavit arripuit. quem nos propter hanc ipsam paenitudinis celeritatem non increpative sed consolatorie potius compellare curavimus, quia vicinaretur innocentiae festinata correctio. 2. neque enim quisquam etiam sibi bene conscius plus facere praesumpsit, si quis tamen vestrae correptionis orbitam non reliquit, quippe cum ea ipsa, quae legimus, parcentis verba censurae maxuma emendationis incitamenta sint. nam quid potest esse castigationis huiusce tenore pretiosius, in qua forte peccato animus aeger repperit intrinsecus remedium, cum non valeret extrinsecus invenire

2 intumi suggerunt *Mommsen* | est *MC*, et *L*, est et *T* ‖ 5 cive *L* ‖ 8 mercatoribus *LC et (corr. in* medicatoris *N*[1]*) N*, mercatoris *M, sed s. l. ras. est,* mediatoris *(s. l. add.* i. tui *T*, caloris tui *Leo* ‖ 15 *post* in se *leg.* prolatam *in F* ‖ 21 correctionis *T* ‖ 23 maxuma *ego,* maxumae *vel* maximae *codd.* | incitamenta *usque ad* castigationis *om. C* ‖ 24 sint *L*, sunt *(corr. in* sint *N*[1]*) NVMT* ‖ 25 quo *C* ‖

convicium? 3. quod superest, obsecramus, ut crebra oratione, per quam vitiis omnibus immane dominamini, nos quoque, sicut euangelicos magos remeasse manifestum est, vel iam nunc per aliam viam morum in beatorum patriam redire faciatis. paene omiseram, quod minime praetereundum fuit: agite gratias Innocentio, spectabili viro, qui, ut praeceperatis, naviter morem gessit iniunctis. memor nostri esse dignare, domine papa.

## X.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE CENSORIO SALUTEM.

1. Gerulum litterarum levitici ordinis honestat officium. hic cum familia sua depraedationis Gothicae turbinem vitans in territorium vestrum delatus est ipso, ut sic dixerim, pondere fugae; ubi in re ecclesiae, cui sanctitas tua praesidet, parvam sementem semiconfecto caespiti advena ieiunus iniecit, cuius ex solido colligendae fieri sibi copiam exorat. 2. quem si domesticis fidei deputata humanitate foveatis, id est, ut debitum glaebae canonem non petatur, tantum lucelli praestitum sibi computat (peregrini hominis ut census, sic animus angustus), ac si in patrio solo rusticaretur. huic si legitimam, ut mos est, solutionem perexiguae segetis indulgeas, tamquam opipare viaticatus cum gratiarum actione remeabit. per quem si me stilo solitae dignationis impertias, mihi fraternitatique istic sitae pagina tua veluti polo lapsa reputabitur. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XI.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE ELEUTHERIO SALUTEM.

1. Iudaeum praesens charta commendat, non quod mihi placeat error, per quem pereunt involuti, sed quia neminem ipsorum nos decet ex asse damnabilem pronuntiare,

7 naviter *LN*, gnaviter *MTC* ||

dum vivit; in spe enim adhuc absolutionis est, cui suppetit posse converti. 2. quae sit vero negotii sui series, ipse rectius praesentanea coram narratione patefaciet. nam prudentiae satis obviat epistulari formulae debitam concinnitatem plurifario sermone porrigere. sane quia secundum vel negotia vel iudicia terrena solent huiuscemodi homines honestas habere causas, tu quoque potes huius laboriosi, etsi impugnas perfidiam, propugnare personam. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XII.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE PATIENTI SALUTEM.

1. Aliquis aliquem, ego illum praecipue puto suo vivere bono, qui vivit alieno quique fidelium calamitates indigentiamque miseratus facit in terris opera caelorum. 'quorsum istaec?' inquis. te ista sententia quam maxume, papa beatissime, petit, cui non sufficit illis tantum necessitatibus opem ferre, quas noveris, quique usque in extimos terminos Galliarum caritatis indage porrecta prius soles indigentum respicere causas quam inspicere personas. 2. nullius obest tenuitati debilitatique, si te expetere non possit. nam praevenis manibus illum, qui non valuerit ad te pedibus pervenire. transit in alienas provincias vigilantia tua et in hoc curae tuae latitudo diffunditur, ut longe positorum consoletur angustias; et hinc fit, ut, quia crebro te non minus absentum verecundia quam praesentum querimonia movet, saepe terseris eorum lacrimas, quorum oculos non vidisti. 3. omitto illa, quae cotidie propter defectionem civium pauperatorum inrequietis toleras excubiis precibus expensis. omitto te tali semper agere temperamento, sic semper humanum, sic abstemium iudicari, ut constet in-

14 istaec *L*, ista haec *NMT*, ista *C* | ista *L*, *om. NMCT, sed* te *in ras. 5 litt.* $N^1$ || 16 usque *s. l. add.* $M^1$, *om. T* || 23 fit *Wouweren,* fuit *codd.* || 25 *inde ab* terseris *exitum epist. om. LNVT* || 26 *an* refectionem? *cf. Greg. Tur. h. Franc. II, 24* famem meam refectione pauperum satiaveris ||

desinenter regem praesentem prandia tua, reginam laudare ieiunia. omitto tanto te cultu ecclesiam tibi creditam convenustare, ut dubitet inspector, meliusne nova opera consurgant an vetusta reparentur. 4. omitto per te plurimis locis basilicarum fundamenta consurgere, ornamenta duplicari; cumque multa in statu fidei tuis dispositionibus augeantur, solum haereticorum numerum minui, teque quodam venatu apostolico feras Fotinianorum mentes spiritalium praedicationum cassibus implicare, atque a tuo barbaros iam sequaces, quotiens convincuntur verbo, non exire vestigio, donec eos a profundo gurgite erroris felicissimus animarum piscator extraxeris. 5. et horum aliqua tamen cum reliquis forsitan communicanda collegis; illud autem deberi tibi quodam, ut iurisconsulti dicunt, praecipui titulo nec tuus poterit ire pudor infitias, quod post Gothicam depopulationem, post segetes incendio absumptas peculiari sumptu inopiae communi per desolatas Gallias gratuita frumenta misisti, cum tabescentibus fame populis nimium contulisses, si commercio fuisset species ista, non muneri. vidimus angustas tuis frugibus vias; vidimus per Araris et Rhodani ripas non unum, quod unus impleveras, horreum. 6. fabularum cedant figmenta gentilium et ille quasi in caelum relatus pro reperta spicarum novitate Triptolemus, quem Graecia sua caementariis pictoribus significibus illustris sacravit templis formavit statuis effigiavit imaginibus. illum dubia fama concinnat per rudes adhuc et Dodonigenas populos duabus vagum navibus, quibus poetae deinceps formam draconum deputaverunt, ignotam circumtulisse sementem. tu, ut de mediterranea taceam largitate, victum civitatibus Tyrrheni maris erogaturus granariis tuis duo potius flumina quam duo navigia complesti. 7. sed si forte Achaicis Eleusinae superstitionis

13 forsan *CP* ‖ 14 praecipui *C*, praecipuo (o *corr. ex* i *M*[1])*MPF* ‖ 15 in (in *s. l. add. M*[1]) inficias *MCPF* ‖ 18 frumenta *om. CP* ‖ 19 muneri *Luetjohann*, munere *codd.* ‖ 24 significibusque *CPF* ‖ 26 concinnat *Luetjohann*, conciliat *MCP*, conciliet *F; an* cantitat? ‖ 29 contulisse *C* ‖

exemplis tamquam non idoneis religiosus laudatus offenditur, seposita mystici intellectus reverentia venerabilis patriarchae Ioseph historialem diligentiam comparemus, qui contra sterilitatem septem uberes annos insecuturam facile providit remedium, quod praevidit. secundum tamen moralem sententiam nihil iudicio meo minor est, qui in superveniente simili necessitate non divinat et subvenit. 8. quapropter, etsi ad integrum conicere non possum, quantas tibi gratias Arelatenses Reienses, Avenniocus, Arausionensis quoque et Albensis, Valentinaeque nec non et Tricastinae urbis possessor exsolvat, quia difficile est eorum ex asse vota metiri, quibus noveris alimoniam sine asse collatam, Arverni tamen oppidi ego nomine uberes perquam gratias ago, cui ut succurrere meditarere, non te communio provinciae, non proximitas civitatis, non opportunitas fluvii, non oblatio pretii adduxit. 9. itaque ingentes per me referunt grates, quibus obtigit per panis tui abundantiam ad sui sufficientiam pervenire. igitur si mandati officii munia satis videor implesse, ex legato nuntius ero. ilicet scias volo: per omnem fertur Aquitaniam gloria tua; amaris laudaris, desideraris excoleris, omnium pectoribus, omnium votis. inter haec temporum mala bonus sacerdos, bonus pater, bonus annus es, quibus operae pretium fuit fieri famem suam periculo, si aliter esse non poterat tua largitas experimento. memor nostri esse dignare, domine papa.

1 non *om. C, s. l. add. M*[2], minus *vulgo* ‖ 5 moralem *om. C* ‖ 9 Arelatensis Regensis *Luetjohann* ‖ 19 officii *corr. ex* officium *C*[2], *om. P* ‖

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER SEPTIMUS.

### I.

SIDONIUS DOMINO PAPAE MAMERTO SALUTEM.

1. Rumor est Gothos in Romanum solum castra movisse: huic semper irruptioni nos miseri Arverni ianua sumus. namque odiis inimicorum hinc peculiaria fomenta subministramus, quia, quod necdum terminos suos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alveo limitaverunt, solam sub ope Christi moram de nostra tantum obice patiuntur. circumiectarum vero spatia tractumque regionum iam pridem regni minacis importuna devoravit impressio. 2. sed animositati nostrae tam temerariae tamque periculosae non nos aut ambustam murorum faciem aut putrem sudium cratem aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus opitulatura; solo tantum invectarum te auctore rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis instituendisque populus Arvernus, etsi non effectu pari, affectu certe non impari coepit initiari, et ob hoc circumfusis necdum dat terga terroribus. 3. non enim latet nostram sciscitationem, ⟨quod⟩ primis temporibus harumce supplicationum institutarum civitas caelitus tibi credita per cuiuscemodi prodigiorum terriculamenta vacuabatur. nam

1 *epist. I totam om. LNVT* ‖ 6 in rodanum ligeris alveo *C*, et alveo ligeris in rodanum *F et in ras. M*[2], et ligeris alveo in rodanum *P* ‖ 7 nostra *corr. in* nostro *M*[2], *s. l. add. C*[1] ‖ 11 faciem] maceriem *Leo; cf. ep. II, 2, 5* interior parietum facies ‖ 13 tantum *ego,* tamen *codd.,* iam *Luetjohann* ‖ 18 sciscitationem (scis *in ras. M*[2])*M*, oscitationem *C* | quod *add. Luetjohann, om. codd.; malim ante* civitas *addere* quia ‖ 20 cuiuscemodi *MPF*, huiuscemodi *C*, cuiusque modi *Luetjohann, frustra* ‖

modo scaenae moenium publicorum crebris terrae motibus concutiebantur; nunc ignes saepe flammati caducas culminum cristas superiecto favillarum monte tumulabant; nunc stupenda foro cubilia collocabat audacium pavenda mansuetudo cervorum: cum tu inter ista discessu primorum populariumque statu urbis exinanito ad nova celer veterum Ninivitarum exempla decurristi, ne divinae admonitioni tua quoque desperatio conviciaretur. 4. et vere iam de deo tu minime poteras absque peccato post virtutum experimenta diffidere. nam cum vice quadam civitas conflagrare coepisset, fides tua in illo ardore plus caluit; et cum in conspectu pavidae plebis obiectu solo corporis tui ignis recussus in tergum fugitivis flexibus sinuaretur, miraculo terribili novo invisitato affuit flammae cedere per reverentiam, cui sentire defuit per naturam. 5. igitur primum nostri ordinis viris et his paucis indicis ieiunia interdicis flagitia, supplicia praedicis remedia promittis; exponis omnibus nec poenam longinquam esse nec veniam; doces denuntiatae solitudinis minas orationum frequentia esse amoliendas; mones assiduitatem furentis incendii aqua potius oculorum quam fluminum posse restingui; mones minacem terrae motuum conflictationem fidei stabilitate firmandam. 6. cuius confestim sequax humilis turba consilii maioribus quoque suis fuit incitamento, quos cum non piguisset fugere, redire non puduit. qua devotione placatus inspector pectorum deus fecit esse obsecrationem vestram vobis saluti, ceteris imitationi, utrisque praesidio. denique illic deinceps non fuere vel damna calamitati vel ostenta formidini. quae omnia sciens populus iste Viennensibus tuis et accidisse prius et non accessisse posterius vestigia tam sacrosanctae informationis amplectitur, sedulo

1 scaenae] pinnae? *Mommsen; sed cf. Symmach. p. 327, 20 (ed. Seeck)* succedit scaena murorum . . . declivis *et Bonnet, le lat. de Grég. d. T. p. 213, 1* ‖ 2 saepe] sepe *codd.*, sulpure *Luetjohann* ‖ 14 invisitato *Haupt,* inusitato *codd.* ‖ 15 primum igitur *C* ‖ 16 nostri *usque ad* ieiunia *in ras. M²* | et his paucis nostri ordinis viris *CF* ‖ 19 esse *om. C* ‖

petens, ut conscientiae tuae beatitudo mittat orationum suarum suffragia, quibus exempla transmisit. 7. et quia tibi soli concessa est post avorum memoriam vel confessorem Ambrosium, duorum martyrum repertorem, in partibus orbis occidui martyris Ferreoli solida translatio adiecto nostri capite Iuliani, quod istinc turbulento quondam persecutori manus rettulit cruenta carnificis, non iniurium est, quod pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis hinc rediit pars patroni. memor nostri esse dignare, domine papa.

## II.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE GRAECO SALUTEM.

1. Oneras, consummatissime pontificum, verecundiam meam, multifaria laude cumulando, si quid stilo rusticante peraravero. atque utinam reatu careat, quod apicum primore congressu quamquam circumscriptus veritati resultantia tamen et diversa conexui; ignorantiae siquidem meae callidus viator imposuit. nam dum solum mercatoris praetendit officium, litteras meas ad formatae vicem, scilicet ut lector, elicuit, sed quas aliquam gratiarum actionem continere decuisset. namque, ut post comperi, plus Massiliensium benignitate profectus est, quam status sui seu per censum seu per familiam forma pateretur. 2. quae tamen ut gesta sunt si quispiam dignus relator evolveret, fierent iucunda memoratu. sed quoniam iubetis ipsi, ut aliquid vobis a me laetum copiosumque pagina ferat, date veniam, si hanc ipsam tabellarii nostri hospitalitatem comicis salibus comparandam salva vestrarum aurium severitate perstringamus, ne secundo insinuatum non nunc primum nosse videamur. simul et, si moris est regularum,

2 *cf. Greg. Tur. de virtut. S. Iuliani c. 2* ‖ 4 parte *P et corr. ut v. ex* parti *M*¹ ‖ 11 *ep. II totam om. LNVT* ‖ 24 ipsi *Luetjohann*, ipse *codd.* ‖ 28 non *CPF*, ñ ∗∗ *M*, nos *Leo* ‖ 29 moris est regularum *vix sanum* ‖

ut ex materia omni usurpentur principia dicendi, cur hic quoque quodcumque mihi sermocinaturo materia longius quaeratur expetaturque, nisi ut sermoni nostro sit ipse pro causa, cui erit noster sermo pro sarcina? 3. Arverni huic patria; parentes natalibus non superbis sed absolutis, et sicut nihil illustre iactantes, ita nihil servile metuentes, contenti censu modico sed eodem vel sufficiente vel libero; militia illis in clericali potius quam in Palatino decursa comitatu. pater istius granditer frugi et liberis parum liberalis quique per nimiam parsimoniam iuveni filio plus prodesse quam placere maluerit. quo relicto tunc puer iste vos petiit nimis expeditus, quod erat maximum conatibus primis impedimentum; nihil est enim viatico levi gravius. 4. attamen primus illi in vestra moenia satis secundus introitus. sancti Eustachii, qui vobis decessit, actutum dicto factoque gemina benedictio; hospitium brevi quaesitum, iam Eustachii cura facile inventum, celeriter aditum, civiliter locatum. iam primum crebro occursu excolere vicinos, identidem ab his ipse haud aspernanter resalutari. agere cum singulis, prout aetatis ratio permitteret; grandaevos obsequiis, aequaevos officiis obligare. 5. pudicitiam prae ceteris sobrietatemque sectari, quod tam laudandum in iuventute quam rarum. summatibus deinceps et tunc comiti civitatis non minus oportunis quam frequentibus excubiis agnosci innotescere familiarescere, sicque eius in dies sedulitas maiorum sodalitatibus promoveri; fovere boni quique certatim; votis omnes plurimi consiliis, privati donis cincti beneficiis adiuvare; perque haec spes opesque istius raptim saltuatimque cumulari. 6. forte accidit, ut deversorio, cui ipse successerat, quaedam femina non minus censu quam moribus idonea vicinaretur, cuius filia infantiae iam temporibus emensis nec-

3 nisi *MPF*, non *C* ‖ 13 enim *om. C* ‖ 16 benedictio *PF*, benedictio est *C et (add. s. l.* est $M^1$, *eras.* $M^2$*) M* ‖ 18 occursu *ego,* accursu *codd.; cf. c. XXIII, 411 et* occursio *ep. VII, 10, 2; 11, 1* ‖ 26 sedulita ∗∗ s *(2 litt. eras.* $M^1$*) M* ‖ 28 cincti *Vatican. 3421 aliique,* cuncti *(corr. ex* cincti $M^2$*) MCPF* ‖

dum tamen nubilibus annis appropinquabat. huic hic blandus (siquidem ea aetas infantulae, ut adhuc decenter) nunc quaedam frivola, nunc ludo apta virgineo scruta donabat; quibus isti parum grandibus causis plurimum virgunculae animus copulabatur. 7. anni obiter thalamo pares: quid morer multis? adulescens, solus tenuis, peregrinus filiusfamilias et e patria patre non solum non volente verum et ignorante discedens, puellam non inferiorem natalibus, facultatibus superiorem, medio episcopo, quia lector, solacio comitis, quia cliens, socru non inspiciente substantiam, sponsa non despiciente personam, uxorem petit impetrat ducit. conscribuntur tabulae nuptiales; et si qua est istic municipioli nostri suburbanitas, matrimonialibus illic inserta documentis mimica largitate recitatur. 8. peracta circumscriptione legitima et fraude sollemni levat divitem coniugem pauper adamatus et diligenter quae ad socerum pertinuerant rimatis convasatisque, non parvo etiam corollario facilitatem credulitatemque munificentiae socrualis emungens receptui in patriam cecinit praestigiator invictus. quo profecto mater puellae pro hyperbolicis instrumentis coepit actionem repetundarum velle proponere et tunc demum de mancipiorum sponsaliciae donationis paucitate maerere, quando iam de nepotum numerositate gaudebat. ad hanc placandam noster Hippolytus perrexerat, cum litteras meas prius obtulit. 9. habetis historiam iuvenis eximii, fabulam Miletiae vel Atticae parem. simul et ignoscite praeter aequum epistularem formulam porrigenti, quam ob hoc stilo morante produxi, ut non tamquam ignotum reciperetis, quem civem beneficiis reddidistis. pariter et natura comparatum est, ut, quibus impendimus studium, praestemus affectum. vos vero Eustachium pontificem tunc ex asse digno herede decessisse monstrabitis, si, ut propinquis testamenti, sic

1 annis *om.* *C* ‖ 6 moror *F* ‖ 8 et] etiam *C* ‖ 13 est *om.* *C* ‖ 17 socrum *C* ‖ 19 socralis *MP* ‖ 26 fabulae *malit Luetjohann* | militie *F*, miliciae *MCP* ‖

clientibus patrocinii legata solvatis. 10. ecce parui et oboedientis officium garrulitate complevi, licet, qui indocto negotium prolixitatis iniungit, aegre ferre non debeat, si non tam eloquentes epistulas recipit quam loquaces. memor nostri esse dignare, domine papa.

## III.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE MEGETHIO SALUTEM.

1. Diu multumque deliberavi, quamquam mihi animus affectu studioque parendi sollicitaretur, an destinarem, sicuti iniungis, contestatiunculas, quas ipse dictavi. vicit ad ultimum sententia, quae tibi obsequendum definiebat. igitur petita transmisi. et quid modo dicemus? grandisne haec oboedientia? puto, grandis est; grandior impudentia tamen. hac enim fronte possemus fluminibus aquas, silvis ligna transmittere; hac [enim] temeritate Apellen peniculo, caelo Fidian, malleo Polyclitum muneraremur. 2. dabis ergo veniam praesumptioni, papa sancte facunde venerabilis, quae doctissimo examini tuo naturali garrulitate deblaterat. habet consuetudo nostra pro ritu, ut, etsi pauca edit, multa conscribat, veluti est canibus innatum, ut, etsi non latrant, tamen hirriant. memor nostri esse dignare, domine papa.

## IV.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE FONTEIO SALUTEM.

1. Insinuare quoscumque iam paveo, quia commendatis nos damus verba, vos munera; tamquam non principalitas

6 *ep. III totam om. LNVT* | migethio *MC*, megethtio *P*, migerio *F* ‖ 7 animus affectu *Luetjohann*, animo affectus *codd.* ‖ 8 sollicitarentur *P* ‖ 14 enim *MPF*, *seclusit Luetjohann*, igitur *C* ‖ 15 periculo *C*, pigniculo *PF et* (igni *in ras.* *M*[2]) *M* | muneraremur *Bernensis aliique*, veneraremur (*corr. in* muneraremur *M*[1]) *MCP*, emularemur *F* ‖ 22 *ep. IV totam om. LN VT* | fontelo *C*, fonterio *F* ‖

sit censenda beneficii, quod a me peccatore digressis sanctae communionis portio patet. testis horum est Vindicius noster, qui segnius domum pro munificentiae vestrae fasce remeavit, quoquo loco est, constanter affirmans, cum sitis opinione magni, gradu maximi, non tamen esse vos amplius dignitate quam dignatione laudandos. 2. praedicat melleas sanctas et floridas, quae procedunt de temperata communione, blanditias; nec tamen ex hoc quicquam pontificali deperire personae, quod sacerdotii fastigium non frangitis comitate, sed flectitis. quibus agnitis sic inardesco, ut tum me sim felicissimum iudicaturus, cum mihi coram posito sub divina ope contigerit tam securum de deo suo pectus licet praesumptiosis, artis tamen fovere complexibus. 3. accipite confitentem: suspicio quidem nimis severos et imbecillitatis meae conscius aequanimiter fero asperos mihi; sed, quod fatendum est, hisce moribus facilius humilitate submittimur quam familiaritate sociemur. in summa, viderit, qua conscientiae dote turgescat, qui se ambientibus rigidum reddit; ego tamen morum illius aemulator esse praeelegerim, qui etiam longe positorum incitare in se affectat affectum. 4. illud quoque mihi inter maxima granditer cordi est, quod apostolatus vestri patrocinium copiosum verissimis dominis animae meae, Simplicio et Apollinari, intermina intercessione conferre vos comperi. si verum est, rogo, ut non habeat vestra caritas finem; si falsum est, peto, ut non differat habere principium. praeterea commendo gerulum litterarum, cui istic, id est in Vasionensi oppido quiddam necessitatis exortum sanari vestrae auctoritatis reverentiae⟨que⟩ pondere potest. memor nostri esse dignare, domine papa.

1 sit *s. l. add.* $M^2$, *om.* *F* ‖ 6 melleas *PF et in ras.* $M^2$, illas *C, fort. recte* ‖ 16 quod *s. l. add.* $M^1$, *om.* *C* ‖ 17 sociamur *corr. in* sociemur $M^1$, sotiemur *F*, sociamur *CP* | videris *C et (corr. in* viderit $M^1$*) M* ‖ 19 praeelegerim *vulgo*, perlegerim *codd.* ‖ 24 conferre *om.* *C* ‖ 29 reverentiaeque *Luetjohann*, reverentiae *codd.; an* reverendae? ‖

## V.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE AGROECIO SALUTEM.

1. Biturigas decreto civium petitus adveni: causa fuit evocationis titubans ecclesiae status, quae nuper summo viduata pontifice utriusque professionis ordinibus ambiendi sacerdotii quoddam classicum cecinit. fremit populus per studia divisus; pauci alteros, multi sese non offerunt solum sed inferunt. si aliquid pro virili portione secundum deum consulas veritatemque, omnia occurrunt levia varia fucata, et (quid dicam?) sola est illic simplex impudentia. 2. et nisi me immerito queri iudicaretis, dicere auderem tam praecipitis animi esse plerosque tamque periculosi, ut sacrosanctam sedem dignitatemque affectare pretio oblato non reformident, remque iam dudum in nundinam mitti auctionemque potuisse, si, quam paratus invenitur emptor, venditor tam desperatus inveniretur. proin quaeso, ut officii mei novitatem pudorem necessitatem exspectatissimi adventus tui ornes contubernio, tuteris auxilio. 3. nec te, quamquam Senoniae caput es, inter haec dubia subtraxeris intentionibus medendis Aquitanorum, quia minimum refert, quod nobis est in habitatione divisa provincia, quando in religione causa coniungitur. his accedit, quod de urbibus Aquitanicae primae solum oppidum Arvernum Romanorum reliquum partibus bella fecerunt. quapropter in constituendo praefatae civitatis antistite provincialium collegarum deficimur numero, nisi metropolita-

1 *epist. V initium usque ad § 2* sanctam sedem *om. LNVT* | agroetio *MCP*, agtio *F* ‖ 2 bituricas *codd.* ‖ 8 veritatemque *C*, veritati (*corr. ex* veritatemque *ut v. M*[1])*MPF* ‖ 10 inmerito me *C* ‖ 13 remque *LNT*, et rem *MC* ‖ 15 proinde *C* ‖ 16 exspectatissimi *Luetjohann*, spectatissimi *LMTCF*, spectantissimi *P* ‖ 17 *post* adventus tui *in Nanzii cod. haec legi:* muneres indultu et inter tantos motus partium factiosarum laborantem me fluctuantemque consilio confirmes collegio informes *testatur Savaro eademque ex 'optimo codice' add. Wouweren, fort. recte* ‖ 23 romanorum *NT*, romanunum *L*, romanis *MC* ‖ deficimur *corr. in* deficimus *M*[2], deficimus *T* ‖

norum reficiamur assensu. 4. de cetero quod ad honoris vestri spectat praerogativam, nullus a me hactenus nominatus, nullus adhibitus, nullus electus est; omnia censurae tuae salva inlibata solida servantur. tantum hoc meum duco, vestras invitare personas expectare voluntates laudare sententias, et cum in locum statumque pontificis quisque sufficitur, ut a vobis praeceptum, a me procedat obsequium. 5. sed si, quod tamen arbitror minime fore, precibus meis apud vos malesuadus obstiterit interpres, poteritis praesentiam vestram potius excusare quam culpam; sicut e diverso, si venitis, ostenditis, quia terminus potuerit poni vestrae quidem regioni, sed non potuerit caritati. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VI.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE BASILIO SALUTEM.

1. Sunt nobis munere dei novo nostrorum temporum exemplo amicitiarum vetera iura, diuque est, quod invicem diligimus ex aequo. porro autem, quod ad communem conscientiam pertinet, tu patronus (quamquam hoc ipsum praesumptiose loquar arroganterque: namque iniquitas mea tanta est, ut mederi de lapsuum eius assiduitate vix etiam tuae supplicationis efficacia queat). 2. igitur, quia mihi es tam patrocinio quam dilectione bis dominus, pariter et quod memini probe, quo polleas igne sensuum, fonte verborum, qui viderim Modaharium, civem Gothum, haereseos Arrianae iacula vibrantem quo tu spiritalium testimoniorum mucrone confoderis, servata ceterorum tam reverentia quam pace pontificum non iniuria tibi defleo, qualiter ecclesiasticas caulas istius aetatis lupus, qui peccatis pereuntium saginatur animarum, clandestino morsu necdum

6 et *secl. Wilamowitzium secutus Luetjohann* ‖ 14 *totam ep. VI om. LNVTP* | *cf. ad hanc epist. Greg. Tur. h. Fr. II, 25* ‖ 19 arroganterque loquar *CF* ‖ 25 arianae hereseos *C* ‖ 26 tam ceterorum *C* ‖ 28 aetatis *corr. ex* aeris *M*[1], aeris *CF*, haereseos *Wilamowitz, fort. recte* ‖

intellecti dentis arrodat. 3. namque hostis antiquus, quo facilius insultet balatibus ovium destitutarum, dormitantum prius incipit cervicibus imminere pastorum. neque ego ita mei meminens non sum, ut nequaquam me hunc esse reminiscar, quem longis adhuc abluenda fletibus conscientia premat; cuius stercora tamen sub ope Christi quandoque mysticis orationum tuarum rastris eruderabuntur. sed quoniam supereminet privati reatus verecundiam publica salus, non verebor, etsi carpat zelum in me fidei sinister interpres, sub vanitatis invidia causam prodere veritatis. 4. Euarix rex Gothorum quod limitem regni sui rupto dissolutoque foedere antiquo vel tutatur armorum iure vel promovet, nec nobis peccatoribus hic accusare nec vobis sanctis hic discutere permissum est. quin potius, si requiras, ordinis res est, ut et dives hic purpura byssoque veletur et Lazarus hic ulceribus et paupertate feriatur; ordinis res est, ut, dum in hac allegorica versamur Aegypto, Pharao incedat cum diademate, Israelita cum cophino; ordinis res est, ut, dum in hac figuratae Babylonis fornace decoquimur, nos cum Hieremia spiritalem Hierusalem suspiriosis plangamus ululatibus et Assur fastu regio tonans sanctorum sancta proculcet. 5. quibus ego praesentum futurarumque beatitudinum vicissitudinibus inspectis communia patientius incommoda fero; primum, quod mihi quae merear introspicienti, quaecumque adversa provenerint, leviora reputabuntur; dein, quod certum scio maximum esse remedium interioris hominis, si in hac area mundi variis passionum flagellis trituretur exterior. 6. sed, quod fatendum est, praefatum regem Gothorum, quamquam sit ob virium merita terribilis, non tam Romanis moenibus quam legibus Christianis insidiaturum pavesco. tantum, ut ferunt, ori, tantum pectori suo catholici mentio nominis acet, ut ambigas, ampliusne suae gentis an suae sectae teneat principatum. ad hoc armis potens acer animis alacer annis hunc solum patitur errorem, quod

2 prius dormitantum *C* ||

putat sibi tractatuum consiliorumque successum tribui pro religione legitima, quem potius assequitur pro felicitate terrena. 7. propter quod discite cito catholici status valetudinem occultam, ut apertam festinetis adhibere medicinam. Burdigala, Petrogorii, Ruteni, Lemovices, Gabalitani, Helusani, Vasates, Convenae, Auscenses multoque iam maior numerus civitatum summis sacerdotibus ipsorum morte truncatus nec ullis deinceps episcopis in defunctorum officia suffectis, per quos utique minorum ordinum ministeria subrogabantur, latum spiritalis ruinae limitem traxit. quam fere constat sic per singulos dies morientum patrum proficere defectu, ut non solum quoslibet haereticos praesentum verum etiam haeresiarchas priorum temporum potuerit inflectere: ita populos excessu pontificum orbatos tristis intercisae fidei desperatio premit. 8. nulla in desolatis cura dioecesibus parochiisque. videas in ecclesiis aut putres culminum lapsus aut valvarum cardinibus avulsis basilicarum aditus hispidorum veprium fruticibus obstructos. ipsa, pro dolor, videas armenta non modo semipatentibus iacere vestibulis sed etiam herbosa viridantium altarium latera depasci. sed iam nec per rusticas solum solitudo parochias; ipsa insuper urbanarum ecclesiarum conventicula rarescunt. 9. quid enim fidelibus solacii superest, quando clericalis non modo disciplina verum etiam memoria perit? equidem cum clericus quisque defungitur, si benedictione succidua non accipiat dignitatis heredem, in illa ecclesia sacerdotium moritur, non sacerdos. atque ita quid spei restare pronunties, ubi facit terminus hominis finem religionis? altius inspicite spiritalium damna membrorum: profecto intellegetis, quanti subrepti sunt episcopi, tantorum vobis populorum fidem peri-

5 burdegalȧ *MF et (corr. in* burdegali *C²) C* ‖ 8 truncatis *C* ‖ 16 parochiisque *vulgo*, parrochiis *(alt.* r *eras. M²) MCF; delet Leo* ‖ 19 obstructos *corr. ex* abstructos *M¹*, abstructos *C* ‖ 22 parrochias *(alt.* r *eras. M²) MCF* ‖ 30 quanto *C* | subrepti sunt *Luetjohann*, sub r&e p̄mitis *C*, sub * * * * p̄muntur *praeter* sub *et* p̄m˙ *in ras. M²*, surripiuntur *F* ‖ 31 ˙ *supra alt.* i *in* epi-

clitaturam. taceo vestros Crocum Simpliciumque collegas, quos cathedris sibi traditis eliminatos similis exilii cruciat poena dissimilis. namque unus ipsorum dolet se non videre quo redeat; alter se dolet videre quo non redit. 10. tu sacratissimorum pontificum, Leontii Fausti Graeci, urbe ordine caritate medius inveniris; per vos mala foederum currunt, per vos regni utriusque pacta condicionesque portantur. agite, quatinus haec sit amicitiae concordia principalis, ut episcopali ordinatione permissa populos Galliarum, quos limes Gothicae sortis incluserit, teneamus ex fide, etsi non tenemus ex foedere. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VII.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE GRAECO SALUTEM.

1. Ecce iterum Amantius, nugigerulus noster, Massiliam suam repetit, aliquid, ut moris est, de manubiis civitatis domum reportaturus, si tamen * * aut cataplus arriserit. per quem iOculariter plura garrirem, si pariter unus idemque valeret animus exercere laeta et tristia sustinere. siquidem nostri hic nunc est infelicis anguli status, cuius, ut fama confirmat, ⟨misera⟩ minus fuit sub bello quam sub pace condicio. 2. facta est servitus nostra pretium securitatis alienae; Arvernorum, pro dolor, servitus, qui, si prisca replicarentur, audebant se quondam fratres Latio dicere et sanguine ab Iliaco populos computare. si recentia memorabuntur, hi sunt, qui viribus

23 Lucan. I, 427 sq. Arvernique ausi Latio se fingere fratres, sanguine ab Iliaco populi.

scopi *ras.* $M^2$ ‖ 3 se dolet *C* ‖ 4 redeat alter se dolet videre *om.* *C* ‖ 8 amicitiae *Luetjohann,* amicitia *codd.;* amicitia, concordia principali ut *Mommsen* ‖ 13 *ep. VII totam om. LNVTP* ‖ 16 aut *exp.* $M^1$, *om. F; lacunam indicavit Luetjohann* ‖ 19 infelix *C* ‖ 20 ut *in ras.* $M^2$, et *C* | misera *addidi,* minus *C*, minor (or *s. l. add.* $M^1$) *M,* melior *F;* minus tristis *Luetjohann* ‖ 25 *ante* viribus *leg.* pro *in M* ‖

propriis hostium publicorum arma remorati sunt; cui saepe populo Gothus non fuit clauso intra moenia formidini, cum vicissim ipse fieret oppugnatoribus positis intra castra terrori. hi sunt, qui sibi adversus vicinorum aciem tam duces fuere quam milites; de quorum tamen sorte certaminum si quid prosperum cessit, vos secunda solata sunt, si quid contrarium, illos adversa fregerunt. illi amore reipublicae Seronatum barbaris provincias propinantem non timuerunt legibus tradere, quem convictum deinceps respublica vix praesumpsit occidere. 3. hoccine meruerunt inopia flamma, ferrum pestilentia, pingues caedibus gladii et macri ieiuniis proeliatores? propter huius tam inclitae pacis expectationem avulsas muralibus rimis herbas in cibum traximus, crebro per ignorantiam venenatis graminibus infecti, quae indiscretis foliis sucisque viridantia saepe manus fame concolor legit? pro his tot tantisque devotionis experimentis nostri, quantum audio, facta iactura est? 4. pudeat vos, precamur, huius foederis nec utilis nec decori. per vos legationes meant; vobis primum pax quamquam principe absente non solum tractata reseratur verum etiam tractanda committitur. veniabilis sit, quaesumus, apud aures vestras veritatis asperitas, cui convicii invidiam dolor eripit. parum in commune consulitis; et, cum in concilium convenitis, non tam curae publicis mederi periculis quam privatis studere fortunis; quod utique saepe diuque facientes iam non primi comprovincialium coepistis esse, sed ultimi. 5. at quousque istae poterunt durare praestigiae? non enim diutius ipsi maiores nostri hoc nomine gloriabuntur, qui minores incipiunt non habere. quapropter vel consilio, quo potestis, statum concordiae tam turpis incidite. adhuc, si necesse est, obsideri, adhuc pugnare, adhuc esurire delectat. si vero tradimur, qui non potuimus viribus obtineri, invenisse vos

12 tam *Luetjohann*, tamen *codd.* ‖ 17 nostri *vulgo*, nostris *codd.* ‖ 20 reserantur (n *eras.* $M^1$)*MC* ‖ 21 comittuntur *C* ‖ 22 cuius *CF* ‖ 24 concilio (*corr. in* concilium $M^1$)*MC* | curae est *F* ‖ 26 facientes diuque *C* ‖ 27 at] aut *MC* ‖

certum est, quid barbarum suaderetis ignavi. 6. sed cur dolori nimio frena laxamus? quin potius ignoscite afflictis nec imputate maerentibus. namque alia regio tradita servitium sperat, Arverna supplicium. sane si medicari nostris ultimis non valetis, saltim hoc efficite prece sedula, ut sanguis vivat, quorum est moritura libertas; parate exulibus terram, capiendis redemptionem, viaticum peregrinaturis. si murus noster aperitur hostibus, non sit clausus vester hospitibus. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VIII.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE EUPHRONIO SALUTEM.

1. Quandoquidem me clericalis officii vincula ligant, felicissimum mediocritatis meae statum pronuntiarem, si nobis haberentur quam territoria vicina tam moenia. de minimis videlicet rebus coronam tuam maximisque consulerem, fieretque actionum mearum quasi cuiuspiam fluvii placidus cursus atque inoffensus, si e tractatu tuo veluti ex saluberrimo fonte manaret. procul dubio tunc ille non esset aut spumosus per iactantiam aut turbidus per superbiam aut caenosus per conscientiam aut praeceps per iuventutem. quin potius in illo squalidum si quid ac putre sorderet, totum id admixta consilii tui vena dilueret. 2. sed quoniam huiuscemodi votis spatia sunt longa interposita praepedimento, sedulo precor, ut consulentem de scrupulo incursae ambiguitatis expedias et, quia Simplicium, spectabilem virum, episcopum sibi flagitat populus Biturix ordinari, quid super tanto debeam negotio facere, decernas. huius es namque vel erga me dignationis vel erga reliquos auctoritatis, ut, si quid fieri voles (voles autem, quicquid aequissimum est), non suadere tam debeas quam iubere.

1 suaderetis] adiuvaretis *Mommsen* || 3 maerentibus *om. C* || 17 placidus *L et (corr. in* placidissimus $N^1$*)N*, placidissimus *MCT* || 18 ex *LNT*, e *MC* || 23 quoniam *L*, quod *MCT et in ras.* $N^1$ ||

3. de quo tamen Simplicio scitote narrari plurima bona, atque ea quidem a plurimis bonis. quae testimonia mihi prima fronte conloquii non satis grata, quia satis gratiosa, iudicabantur. at postquam aemulos eius nihil vidi amplius quam silere, atque eos maxume, qui fidem fovent Arrianorum, neque quippiam nominato, licet necdum nostrae professionis, inlicitum opponi, animum adverti exactissimum virum posse censeri, de quo civis malus loqui, bonus tacere non posset. 4. sed cur ego istaec ineptus adieci, tamquam darem consilium qui poposci? quin potius omnia ex vestro nutu arbitrio litterisque disponentur sacerdotibus, popularibus manifestabuntur. neque enim ita desipimus in totum, ut evocandum te primum, si venire possibile est, deinde, si quid sequius, certe consulendum decerneremus, nisi in omnibus obsecuturi. memor nostri esse dignare, domine papa.

## IX.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE PERPETUO SALUTEM.

1. Desiderio spiritalium lectionum, quarum tibi tam per authenticos quam per disputatores bybliotheca fidei catholicae perfamiliaris est, etiam illa, quae maxumam tuarum scilicet aurium minime digna sunt occupare censuram, noscere cupis; siquidem iniungis, ut orationem, quam videor ad plebem Biturigis in ecclesia sermocinatus, tibi dirigam; cui non rhetorica partitio, non oratoriae minae, non grammaticales figurae congruentem decorem disciplinamque suppeditaverunt. 2. neque enim illic, ut exacte perorantibus mos est, aut pondera historica aut poetica schemata scin-

1 bona *om.* *C* ‖ 2 prima michi *C* ‖ 8 civis *LNT*, quivis *M*, vel civis *s. l. add.* *M*[1], vis *C* ‖ 9 ista haec *codd.* ‖ 11 popularibusque (que *eras.* *M*[1]) *MT* ‖ 13 venire *om.* *T* ‖ 14 sequius *L et ut v.* *N*, *sed corr. in* secus *N*[1], secus *MCT* ‖ 19 fidei catholicae *aut delere aut post* disputatores *transponere malit Luetjohann* ‖ 20 maxumam *Wouweren*, maxumum *L et (corr. in* maxume *N*[1]*)* *N*, maxime *MCT* ‖ 22 quam *NVMCT*, qua *L* ‖ 24 minae] *an* machinae? *cf. Quint. XI, 1, 44* ‖

tillasve controversalium clausularum libuit aptari. nam cum me partium seditiones studia varietates in diversa raptarent, sic dictandi mihi materiam suggerebat iniuria, quod tempus occupatio subtrahebat. etenim tanta erat turba competitorum, ut cathedrae unius numerosissimos candidatos nec duo recipere scamna potuissent. omnes placebant sibi, omnes omnibus displicebant. 3. neque [enim] valuissemus aliquid in commune consulere, nisi iudicii sui faciens plebs lenita iacturam sacerdotali se potius iudicio subdidisset, presbyterorum sane paucis angulatim fringultientibus, porro autem palam ne mussitantibus quidem, quia plerique non minus suum quam reliquos ordines pertimescebant. igitur, dum publice totos singuli cavent, factum est, ut omnes non aspernanter audirent, quod deinceps ambienter exponerent. 4. itaque paginam sume subditis voluminibus adiunctam, quam duabus vigiliis unius noctis aestivae Christo teste dictatam plurimum vereor ne ipsi amplius lectioni, quae hoc de se probat, quam mihi credas. memor nostri esse dignare, domine papa.

## CONTIO.

5. Refert historia saecularis, dilectissimi, quendam philosophorum discipulis advenientibus prius tacendi patientiam quam loquendi monstrasse doctrinam et sic incipientes quosque inter disputantium consectaneorum cathedras mutum sustinuisse quinquennium, ut etiam celeriora quorumpiam ingenia non liceret ante laudari quam deceret agnosci. ita fiebat, ut eosdem post longam taciturnitatem locutos quisque audire coeperat, non taceret; quia, donec scientiam natura conbiberit, non maior est gloria dixisse quod noveris quam siluisse quod nescias. 6. at nunc mediocritatem meam manet longe diversa condicio, cui per suspiriosas

8 enim *om. V, s. l. add.* $M^1$, *seclusit Luetjohann* ‖ 15 exponerent *NCT*, expeterent *LVM*, *var. lect., quam s. l. add.* $M^1$, *eras.* $M^2$ ‖ 24 disputantum *T* ‖ 27 eos *C* ‖ 28 taceret] tacere placeret *Mommsen* ‖

voragines et flagitiorum volutabra gradienti professionis huiusce pondus impactum est; et prius quam ulli bonorum reddam discentis obsequium, cogor debere ceteris docentis officium. adicitur huic inpossibilitati pondus pudoris, quod mihi peculiariter paginae decretalis oblatu pontificis eligendi mandastis arbitrium coram sacrosancto et pontificatu maximo dignissimo papa; qui cum sit suae provinciae caput, sit etiam mihi usu institutione, facundia privilegio, tempore aetate praestantior, ego deque coramque metropolitano verba facturus, et provincialis et iunior, pariter fero imperiti verecundiam, procacis invidiam. 7. sed quoniam vestro sic libitum errori, ut ipse prudentia carens prudentem vobis in cuiusque personam bona multa concurrant sub ope Christi episcopum exquiram, noveritis huiusmodi assensu multum me honoris, plus oneris excipere. primore loco grandem publicae opinionis sarcinam penditote, quod iniunxistis incipienti consummata iudicia atque ab hoc rectum consilii tramitem postulatis, in quo recolitis adhuc nuper erratum. igitur quia vobis id fuit cordi, obsecro, ut, quales nos fide creditis, tales intercessione faciatis atque dignemini humilitatem nostram orationibus potius in caelum ferre quam plausibus. 8. primum tamen nosse vos par est, in quas me obloquiorum Scyllas et in quos linguarum, sed humanarum, latratus quorundam vos infamare conantum turbo coniecerit. est enim haec quaedam vis malis moribus, ut innocentiam multitudinis devenustent scelera paucorum, cum tamen e diverso bonorum raritas flagitia multorum nequeat excusare virtutibus communicatis. 9. si quempiam nominavero monachorum, quamvis illum, Paulis Antoniis, Hilarionibus Macariis conferendum, sectatae anachoreseos praerogativa comitetur, aures ilico meas incondito tumultu circumstrepitas ignobilium pumilionum murmur everberat conquerentum: 'hic, qui

8 usu *L V*, *om. NMCT*, *sed* in *ex* institutione *in ras. 6 litt.* $M^1$ | et privilegio *T* ‖ 9 aetate (aeta *in ras.* $M^2$) *M*, et aetate *T* ‖ 14 huiuscemodi *C* ‖ 32 circumstrepitans *Parisin. 2784 (item Leo)* ‖

nominatur', inquiunt, 'non episcopi, sed potius abbatis complet officium et intercedere magis pro animabus apud caelestem quam pro corporibus apud terrenum iudicem potest'. sed quis non exacerbescat, cum videat sordidari virtutum sinceritatem criminatione vitiorum? 10. si eligimus humilem, vocatur abiectus: si proferimus erectum, superbire censetur; si minus institutum, propter imperitiam creditur inridendus: si aliquatenus doctum, propter scientiam clamatur inflatus; si severum, tamquam crudelis horretur: si indulgentem, facilitate culpatur; si simplicem, despicitur ut brutus: si acrem, vitatur ut callidus; si diligentem, superstitiosus decernitur: si remissum, neglegens iudicatur; si sollertem, cupidus: si quietum, pronuntiatur ignavus; si abstemium producimus, avarus accipitur: si eum, qui prandendo pascat, edacitatis impetitur: si eum, qui pascendo ieiunet, vanitatis arguitur. 11. libertatem pro improbitate condemnant: verecundiam pro rusticitate fastidiunt; rigidos ob austeritatem non habent caros: blandi apud eos communione vilescunt. ac sic, utrolibet genere vivatur, semper hic tamen bonarum partium mores pungentibus linguis maledicorum veluti bicipitibus hamis inuncabuntur. inter haec monasterialibus disciplinis aegre subditur vel popularium cervicositas vel licentia clericorum. 12. si clericum dixero, sequentes aemulantur, derogant antecedentes. nam ita ex his pauci, quod reliquorum pace sit dictum, solam clericatus diuturnitatem pro meritis autumant calculandam, ut nos in antistite consecrando non utilitatem velint eligere sed aetatem, tamquam diu potius quam bene vivere debeat accipi ad summum sacerdotium adipiscendum pro omnium gratiarum privilegio decoramento lenocinamento. et ita quipiam, in ministrando segnes in obloquendo celeres, in tractatibus otiosi in seditionibus occupati, in caritate infirmi in factione robusti, in aemu-

4 exacerbescat *LNC*, exacerbascat (cat *in ras.* $M^1$)*MT* || 9 inflatus (vel dus *add. s. l.* $M^1$)*MC*, inflandus *LNT* || 18 ob austeritatem *LNT*, ab austeritate *MC* ||

lationum conservatione stabiles in sententiarum assertione nutantes, nituntur regere ecclesiam, quos iam regi necesse erit per senectam. 13. sed nec diutius placet propter paucorum ambitus multorum notare personas: hoc solum astruo, quod, cum nullum proferam nuncupatim, ille confitetur repulsam, qui profitetur offensam. sane id liberius dico, de multitudine circumstantium multos episcopales esse, sed totos episcopos esse non posse; et, cum singuli diversorum charismatum proprietate potiantur, sufficere omnes sibi, omnibus neminem. 14. si militarem dixero forte personam, protinus in haec verba consurgitur: 'Sidonius ad clericatum quia de saeculari professione translatus est, ideo sibi assumere metropolitanum de religiosa congregatione dissimulat; natalibus turget, dignitatum fastigatur insignibus, contemnit pauperes Christi.' 15. quapropter in praesentiarum solvam quam non tam bonorum caritati quam maledicorum suspicioni debeo fidem (vivit spiritus sanctus, omnipotens deus noster, qui Petri voce damnavit in Simone mago, cur opinaretur gratiam benedictionis pretio sese posse mercari), me in eo, quem vobis oportunum censui, nec pecuniae favere nec gratiae, sed statu satis superque trutinato personae temporis, provinciae civitatis virum, cuius in consequentibus raptim vita replicabitur, competentissimum credidisse. 16. benedictus Simplicius, hactenus vestri iamque abhinc nostri, modo per vos deus annuat, habendus ordinis comes, ita utrique parti vel actu vel professione respondet, ut et respublica in eo quod admiretur et ecclesia possit invenire quod diligat. 17. si natalibus servanda reverentia est, quia et hos non omittendos euangelista monstravit (nam Lucas laudationem Iohannis aggressus praestantissimum computavit, quod de sacerdotali stirpe veniebat, et nobilitatem vitae praedicaturus prius tamen extulit familiae dignitatem): parentes

18 Act. 8, 18. 30 Lucas 1, 5.

3 erit *LNT*, est *MC*, vel erit *s. l. add.* *M*[1] ‖ 14 fatigatur (s *s. l. add.* *T*[1])*TC* ‖ 17 vivit] iuvet *Wilamowitz*, novit *Leo* ‖ 29 quia hos non omitendos et euangelista *C* ‖

ipsius aut cathedris aut tribunalibus praesederunt. inlustris in utraque conversatione prosapia aut episcopis floruit aut praefectis: ita semper huiusce maioribus aut humanum aut divinum dictare ius usui fuit. 18. si vero personam suam tractatu consiliosiore pensemus, invenimus eam tenere istic inter spectabiles principem locum. sed dicitis iure Eucherium et Pannychium inlustres haberi superiores: quod hactenus eos esto putatos, sed praesentem iam modo ad causam illi ex canone non requiruntur, qui ambo ad secundas nuptias transierunt. si annos ipsius computemus, habet efficaciam de iuventute, de senectute consilium. si litteras vel ingenium conferamus, certat natura doctrinae. 19. si humanitas requirenda est, civi clerico peregrino, minimo maximoque, etiam supra sufficientiam offertur, et suum saepius panem ille potius, qui non erat redditurus, agnovit. si necessitas arripiendae legationis incubuit, non ille semel pro hac civitate stetit vel ante pellitos reges vel ante principes purpuratos. si ambigitur, quo magistro rudimentis fidei fuerit imbutus: ut proverbialiter loquar, d o m i  h a b u i t  u n d e  d i s c e r e t. 20. postremo iste est ille, carissimi, cui in tenebris ergastularibus constituto multipliciter obserata barbarici carceris divinitus claustra patuerunt. istum, ut audivimus, tam socero quam patre postpositis ad sacerdotium duci oportere vociferabamini; quo quidem tempore plurimum laudis domum rettulit, quando honorari parentum maluit dignitate quam propria. 21. paene transieram, quod praeteriri non oportuerat. sub Moyse quondam, sicut psalmographus ait, in diebus antiquis, ut tabernaculi foederis forma consurgeret, totus Israel in heremo ante Beselehelis pedes oblaticii symbolam coacer-

20 Terent. Adelph. III, 3, 59 (413). 28 Psalm. 43, 2; Exod. 36, 1sqq.

1 in utraque illustris *C* || 6 principem *L et (corr. in* principes $N^1$*)N*, principes *MCT* | sed *LT*, si (i *in ras.* $M^1$*)MC*, vel sed *s. l. add.* $M^1$ | iure *Mommsen*, viro *LM*, viros *T et* (ros *s. l. add.* $N^1$*)N*, vero *C*, spectabili viro *Wilamowitz* || 17 vel *post* stetit *om. NMCT* | ante pellitos reges *s. l. add.* $N^1$ || 30 symbolam *L*, simbolum *(sed* um *in ras.* $N^1$*)NMC*, oblati

vavit impendii. Salomon deinceps, ut templum aedificaret in Solymis, solidas populi vires in opere concussit, quamvis Palaestinorum captivas opes et circumiectorum regum tributarias functiones australis reginae Sabaitis gaza cumulaverit. hic vobis ecclesiam iuvenis miles, tenuis solus, adhuc filiusfamilias et iam pater extruxit, nec illum a proposita devotione suspendit vel tenacitas senum vel intuitus parvulorum; et tamen fuit morum factura quae taceret. 22. vir est namque, ni fallor, totius popularitatis alienus; gratiam non captat omnium sed bonorum, non indiscreta familiaritate vilescens sed examinata sodalitate pretiosus et a bono viratu aemulis suis magis prodesse cupiens quam placere, severis patribus comparandus, qui iuvenum filiorum non tam cogitant vota quam commoda; in adversis constans in dubiis fidus in prosperis modestus, in habitu simplex in sermone communis, in contubernio aequalis in consilio praecellens; amicitias probatas enixe expetit constanter retinet perenniter servat, inimicitias indictas honeste exercet tarde credit celeriter deponit; maxime ambiendus, quia minime ambitiosus, non studet suscipere sacerdotium sed mereri. 23. dicit aliquis: 'unde tibi de illo tam cito tanta conperta sunt?' cui respondeo: prius Bituriges noveram quam Biturigas. multos in itinere multos in commilitio, multos in contractu multos in tractatu, multos in sua multos in nostra peregrinatione cognoscimus. plurima notitiae dantur et ex opinione compendia, quia non tam parvos terminos posuit famae natura quam patriae. quocirca si urbium status non tam murorum ambitu quam civium claritate taxandus est, non modo primum qui essetis, sed ubi essetis agnovi. 24. uxor illi de Palladiorum stirpe

crysimbolum *T* ‖ 6 propositi *T* ‖ 8 facta *C* | faceret *L* ‖ 9 nisi *MT* ‖ 12 a *LT*, *exp.* *N*[1], *om.* *MC* ‖ 23 biturigas *VM*, biturgas *LT*, bituricas *C* ‖ 24 multos in tractatu multos in contractu (*sed* multos in tractatu *s. l. add.* *M*[1])*MC* | quosdam in sua plerosque in nostra peregrinatione *C* ‖ 29 civium *om.* *C* | pensandus (pens *in ras.* *M*[1])*MPF*, vel taxandus, *quod s. l. add.* *M*[1], *eras.* *M*[2] | primum modo *C* ‖

descendit, qui aut litterarum aut altarium cathedras cum sui ordinis laude tenuerunt. sane quia persona matronae verecundam succinctamque sui exigit mentionem, constanter adstruxerim respondere illam feminam sacerdotiis utriusque familiae, vel ubi educta crevit vel ubi electa migravit. filios ambo bene et prudenter instituunt, quibus comparatus pater inde felicior incipit esse, quia vincitur. 25. et quia sententiam parvitatis meae in hac electione valituram esse iurastis, siquidem non est validius dicere sacramenta quam scribere: in nomine patris et filii et spiritus sancti Simplicius est, quem provinciae nostrae metropolitanum, civitati vestrae summum sacerdotem fieri debere pronuntio. vos autem de viro quo loquimur si novam sententiam meam sequimini, secundum vestram veterem consonate.'

## X (XI).

### SIDONIUS DOMINO PAPAE GRAECO SALUTEM.

1. Invideo felicitati consuetudinarii portitoris, a quo contigit saepius vos videri. sed quid de Amantio loquar, cum ipsas quoque litteras meas aemuler, quae sacrosanctis reserabuntur digitis, inspicientur obtutibus? et ego istic inter semiustas muri fragilis clausus angustias belli terrore contigui desiderio de vobis meo nequaquam satisfacere permittor. atque utinam haec esset Arvernae forma vel causa regionis, ut minus excusabiles excusaremur! 2. sed quod est durius, per iniustitiae nostrae merita conficitur, ut excusatio nobis iusta non desit. quocirca salutatione praefata, sicut mos poscit officii, magno opere deposco, ut interim remittatis occursionis debitum vel verba solventi. nam si commeandi libertas pace revocetur, illud

9 iuratis *LT* ‖ 13 quo *codd.*, quem *Luetjohann; sed cf. Ruric. ep. II, 29* de causa, qua mihi scribere dignati estis ‖ 17 contigit *LNT*, contingit *MC* ‖ 18 meas *om. C* ‖ 23 excusaremur *NMCT*, iudicaremur *LV; cf. Ruric. ep. I, 2* ad excusandas excusationes *et Psalm. 140, 4* ‖

magis verebor, ne assiduitas praesentiae meae sit potius futura fastidio. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XI (X).

### SIDONIUS DOMINO PAPAE AUSPICIO SALUTEM.

1. Si ratio temporum regionumque pateretur, non per sola officia verborum amicitias semel initas excolere curarem. sed quoniam fraternae quietis voto satis obstrepit conflictantium procella regnorum, saltim inter discretos separatosque litterarii consuetudo sermonis iure retinebitur, quae iam pridem caritatis obtentu merito inducta veteribus annuit exemplis. superest, ut sollicito veneratori culpam rarae occursionis indulgeas, quae quo minus assidue conspectus tui sacrosancta contemplatione potiatur, nunc periculum de vicinis timet, nunc invidiam de patronis. sed de his istaec: et iam multa sunt. 2. interim Petrum, tribunicium virum, portitorem nostri sermonis, insinuo, qui id ipsum sedulo exposcit quique, quid negotii ferat, praesentaneo conpendiosius potest intimare memoratu. cui, precor, quod in vobis opis est, intuitu paginae praesentis accedat, manente respectu nihilominus aequitatis, contra quam nec magis familiarium causas commendare consuevi. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XII.

### SIDONIUS FERREOLO SUO SALUTEM.

1. Si amicitiae nostrae potius affinitatisque quam personae tuae tempus ordinem statum cogitaremus, iure vobis in hoc opere, quantulumcumque est, primae titulorum rubricae, prima sermonum officia dedicarentur. isset per avitas tibi stilus noster curules, patricias nihilominus infulas

8 litterarum *C* ‖ 10 annuit *NVMCT*, anuit *L* ‖ 14 istaec *LN*, ista haec *MCT* | istaec: et iam *Leonem secutus distinxi* ‖ 18 opis est *LNT*, est opis *MC* ‖

enumeraturus; non tacuisset triplices praefecturas et Syagrio tuo pro totiens mutatis praeconibus praeconia non negasset; patrem inde patruosque minime silendos percucurrisset. 2. et quamlibet posset triumphalibus adoreis familiae tuae defetigari, non tamen eatenus explicandis antiquorum stemmatibus exinaniretur, ut ob hoc ad narrandam gloriam tuam fieret obtusior; qui, si etiam in scribendis maiorum tuorum virtutibus fuisset hebetatus, tuis denuo meritis cacuminaretur. sed salutationem tibi publicam destinaturus non quid fuisses, sed quid nunc potius esses consideravit. 3. praetermisit Gallias tibi administratas tunc, cum maxume incolumes erant. praetermisit Attilam Rheni hostem, Thorismodum Rhodani hospitem, Aetium Ligeris liberatorem sola te dispositionum salubritate tolerasse, propterque prudentiam tantam providentiamque currum tuum provinciales cum plausuum maximo accentu spontaneis subisse cervicibus, quia sic habenas Galliarum moderarere, ut possessor exhaustus tributario iugo relevaretur. praetermisit regem Gothiae ferocissimum inflexum affatu tuo melleo gravi, arguto inusitato et ab Arelatensium portis quem Aetius non potuisset proelio, te prandio removisse. 4. haec omnia praetermisit, sperans congruentius tuum salve pontificum quam senatorum iam nominibus adiungi; censuitque iustius fieri, si inter perfectos Christi quam si inter praefectos Valentiniani constituerere. neque te sacerdotibus potius admixtum vitio vertat malignus interpres; nam grandis ordinum ignorantia tenet hinc aliquid derogaturos, quia, sicuti, cum epulum festivitas publica facit, prior est in prima mensa conviva postremus ei, qui primus fuerit in secunda, sic absque conflictatione praestantior secundum

3 percucurrisset *LNT*, percurrisset *MC* ‖ 6 ut] et *L* ‖ 9 cacuminaretur *L et (pr.* c *eras.* $N^2$*)N*, acuminaretur *MCT; cf. c. VII, 412* saxoque cacuminat ensem; *XXIII, 295* ‖ 20 gravi *om. T* ‖ 21 et *eras.* $M^1$, *om. P; cf. c. IX, 40sqq.; ib. 208; XV, 173* ‖ 25 praefectos] perfectos *CT* ‖

bonorum sententiam computatur honorato maximo minimus religiosus. ora pro nobis.

## XIII.

### SIDONIUS SULPICIO SUO SALUTEM.

1. Himerius antistes, filius tuus, notus mihi hactenus parum vultu, satis opinione, quae quidem in bonam partem porrigebatur, Lugdunum nuper a Tricassibus venit, quo loci mihi raptim ac breviter inspectus sanctum episcopum Lupum, facile principem pontificum Gallicanorum, suae tam professionis magistrum quam dignitatis auctorem, morum nobis imitatione restituit. 2. deus bone, quae viro censura cum venustate, si quid vel deliberet forte vel suadeat! abundat animi sale, cum consulitur, melle, cum consulit. summa homini cura de litteris, sed maxime religiosis, in quibus eum magis occupat medulla sensuum quam spuma verborum. tota illi actionum suarum intentio celeritas mora Christus est. quodque mirere vel laudes, nihil otiosum facit, cum nihil faciat non quietum. 3. ieiuniis delectatur, edulibus adquiescit; illis adhaeret propter consuetudinem crucis, istis flectitur propter gratiam caritatis: summo utrumque moderamine, quia comprimit, quotiens prandere statuit, gulam, quotiens abstinere, iactantiam. officia multiplicat propria, vitat aliena; cumque ipsi vicissim deceat occurri, gratius habet, si sibi mutuus honos debeatur mage quam rependatur. 4. in convivio itinere consessu inferioribus cedit; quo fit, ut se illi voluptuosius turba postponat superiorum. sermonem maximo temperamento cum conloquente dispensat, in quo non patitur ullam aut verecundiam externus aut familiaris iniuriam, aut credulus invidiam aut curiosus repulsam

1 maximo *L et (corr. in* maxime *N*[1]*) N*, maxime *MCT* | minimus *Luetjohann,* minus *LMC,* quisque *T* || 2 ora pro nobis *LNT*, vale *VMC* || 11 vel *post* quid *exp. N*[1], *om. MCT* || 18 eduliis *MC* || 24 honor (r *corr. in* s *M*[1]) *MT* ||

aut suspiciosus nequitiam, aut peritus calumniam aut imperitus infamiam. simplicitatem columbae in ecclesia servat, in foro serpentis astutiam; bonis prudens, malis cautus, neutris callidus iudicatur. 5. quid plura? totum te nobis ille iam reddidit; totam tuam temperantiam religionem, libertatem verecundiam et illam delicatae mentis pudicissimam teneritudinem iucunda similitudine exscripsit. quapropter quantum volueris deinceps frui secreto, indulgere secessui, licebit indulgeas; quandoquidem nos in fratre meo Himerio avum nomine, patrem facie, utrumque prudentia iam tenemus. vale.

## XIV.

### SIDONIUS PHILAGRIO SUO SALUTEM.

1. Proxime inter summates viros (erat et frequens ordo) vestri mentio fuit. omnes de te boni in commune senserunt omnia bona, cum tamen singuli quique varia virtutum genera dixissent. sane cum sibi quipiam de praesentia tua, quasi te magis nossent, praeter aequum gloriarentur, incandui, quippe cum dici non aequanimiter admitterem virum omnium litterarum vicinantibus rusticis quam institutis fieri remotioribus notiorem. 2. processit in ulteriora contentio; et cum aliqui super hoc errore pervicaciter controversarentur (idiotarum siquidem est, sicut facile convinci, ita difficile compesci), constanter asserui, si eloquentibus amicis numquam agnitio contemplativa proveniat, esse asperum, utcumque tolerabile tamen, quia praevaleant ingenia sua, coram quibus imperitia civica peregrinatur, ad remotarum desideria provinciarum stilo adminiculante porrigere; per quem saepenumero absentum dumtaxat institutorum tantus colligitur affectus, quantus nec praesentanea sedulitate conficitur. igitur, si ita est, desistant calumniari communis absentiae

7 exscripsit *M*, vel expressit *s. l. add.* *M*[1] ‖ 10 patrem] patruum *C* ‖ 12 filagrio *LMCT* ‖

necessitatem vultuum mage quam morum praedicatores. 3. equidem si humana substantia rectius mole quam mente censenda est, plurimum ignoro, quid secundum corpulentiam per spatia quamvis porrecta finalem in homine miremur, quo nihil aeque miserum destitutumque nascendi condicio produxit; quippe cum praebeat tamquam ab adverso bovi pilus, apro saeta, volucri pluma vestitum (quibus insuper, ut vim vel inferant vel repellant, cornu dens unguis arma genuina sunt), membra vero nostra in hunc mundum sola censeas eiecta, non edita; cumque gignendis artibus animalium ceterorum multifario natura praesidio quasi quaedam sinu patente mater occurrat, humana tantum corpora effudit, quorum inbecillitati quodammodo novercaretur. 4. nam illud, sicuti ego censeo, qui animum tuum membris duco potiorem, non habet aequalitatem, quod statum nostrum supra pecudes veri falsique nescias ratiocinatio animae intellectualis evexit; cuius si tantisper summoveant dignitatem isti, qui amicos ludificabundi non tam iudicialiter quam oculariter intuentur, dicant velim, in hominis forma quid satis praestans, quid spectabile putent. 5. proceritatemne? quasi non haec saepe congruentius trabibus aptetur. an fortitudinem? quae valentior in leoninae cervicis toris regnat. an decorem liniamentorum? quem crebro melius infigit et argilla simulacris et cera picturis. an velocitatem? quae competentius canibus adscribitur. an vigilantiam? cui certat et noctua. an vocem? cui non cesserit asinus claritate. an industriam? cui pro suo modulo comparari nec formica formidat. 6. sed forsitan praeferunt vim videndi: tamquam non sit eminentior visus aquilarum. praeferunt

5 nichil *T*, nil *MC* ‖ 9 *post* arma *3 litt. (fort.* bis*) eras. L*² | sunt *om. L (non N)* ‖ 11 gignendis *(pr.* g *in ras. N*¹*) N MCT*, signendis *L*, fingendis *Luetjohann* | artibus *MCP*, artubus *TF*, artutibus *L et (corr. in* artubus *N*¹*) N; cf. ep. V, 2, 1* philosophiae membris artibus partibusque; *Faust. p. 265, 16 E.* ‖ 14 nam] *an* unum? ‖ 24 *an* infingit? *Luetjohann* ‖ 26 canibus competentius *M (inv. ord. LNTC* ‖

audiendi efficaciam: tamquam sus hispidus non antistet auditu. praeferunt odorandi subtilitatem: tamquam non praecedat vultur olfactu. praeferunt gustandi discretionem: tamquam non plurimum hinc nos cedamus et simio. quid de tactu loquar, quinto sensu corporis nostri? quem sibi indifferenter tam philosophus quam vermiculus usurpant. taceo hic de appetitibus inlecebrosis, quos in coitu motui beluino carnis humanae voluptas inclinata communicat. 7. ecce quam miseriam praeferunt excoluntque, qui mihi, quod eis solo sis obtutu notior, turgidi insultant. ast ego illum semper Philagrium video, cuius si tacentis viderem faciem, Philagrium non viderem. unde illud simile vulgatum est, quod ait quidam in causa dispari sententia pari: 'filium Marci Ciceronis populus Romanus non agnoscebat loquentem'. conclamata sunt namque iudicio universali scientiae dignitas virtus praerogativa, cuius ad maximum culmen meritorum gradibus ascenditur. 8. primum etiam bestiale corpus, si iam forte formatum est, dignitate transcendit materiam informem; deinde formato praeponitur corpus animatum; tertio praecedit animam pecudis animus humanus, quia, sicut inferior est caro vitae, sic vita rationi, cuius assequendae substantiam nostram compotem deus artifex, ferinam vero impotem fecit; ita tamen, quod in statu mentis humanae pollet bipertita condicio. nam sicut animae humanitus licet ratiocinantes, hebetes tamen pigrioresque prudentum acutarumque calcantur ingenio, ita si quae sunt, quae sola naturali sapientia vigent, hae peritarum se meritis superveniri facile concedunt. 9. quorum ego graduum differentiam observans illum Philagrium cordis oculo semper inspicio, cui me animus potentialiter notum morum similitudine facit. nam licet bonis omnibus placeas, nemo te plus valuit intrinsecus intueri quam qui forinsecus affectat

4 nos cedamus *T*, nosse cedamus *LNMC; an* nos decedamus? ‖ 15 conclamata *LNMT*, conclamati *C*; conclamata sunt: namque *dist. Luetjohann; malim* conclamatae ‖ 16 sunt namque] sancitaque *Wilamowitz* ‖ 32 plus te *C* ‖

imitari. sane qualiter studiorum tuorum consectaneus fiam, consequa paginae parte reserabitur. 10. amas, ut comperi, quietos; ego et ignavos. barbaros vitas, quia mali putentur; ego, etiamsi boni. lectioni adhibes diligentiam; ego quoque in illa parum mihi patior nocere desidiam. comples ipse personam religiosi; ego vel imaginem. aliena non appetis; ego etiam refero ad quaestum, si propria non perdam. delectaris contuberniis eruditorum; ego turbam quamlibet magnam litterariae artis expertem maxumam solitudinem appello. 11. diceris esse laetissimus; ego quoque lacrimas omnes perire definio, quas quisque profuderit, nisi quotiens deo supplicat. humanissimus esse narraris; nostram quoque mensulam nullus, ut specum Polyphemi, hospes exhorruit. summa clementia tibi in famulos esse perhibetur; nec ego torqueor, si mei, quotiens peccaverint, non totiens torqueantur. 12. ieiunandum alternis putas? non piget sequi; prandendum? non pudet praevenire. de cetero, si vos a me videri Christi munere datur, ita gaudeam tamquam cui de te nec minora subtracta sint. porro autem quae sint in te maiora, iam satis novi. propter quae fieri facilius potest, ut et si quandoque faciem tuam coram positus inspexero, aliqua de te recens mihi laetitia potius quam sententia accedat. vale.

## XV.

### SIDONIUS SALONIO SUO SALUTEM.

1. Quotiens Viennam venio, emptum maximo velim, ut te fratremque communem colonum civitatis habitatio plus haberet, qui mihi non amore solum verum etiam professione sociamini. sed et ille imputationem meam praetextu frequentatae suburbanitatis eludit, per quam efficitur, ut nobis nec praesens ipse nec reus sit, et tu

6 ipse *L et (exp. $N^1$)N, om. VMCT* ‖ 17 *ante* prandendum *leg.* ad *in PF, add. in marg.* $M^1$ ‖ 21 et *om. T* ‖ 23 *post* vale *leg.* in Christo *in MTP* ‖ 24 Salanio *C* ‖

habes quo te interim excuses, quod te diu possidet vix recepta possessio. 2. quicquid illud est, iam venite, hac deinceps condicione discessum impetraturi, ut aut vicissim redeatis aut serius. nam quamlibet ruri positi strenuos impleatis agricolas, tum vere propriam terram fecundabitis, si ecclesiam, quam plurimum colitis, plus colatis. vale.

## XVI.

### SIDONIUS CHARIOBAUDO ABBATI SALUTEM.

1. Facis, unice in Christo patrone, rem tui pariter et amoris et moris, quod peregrini curas amici litteris mitigas consolatoriis. atque utinam mei semper sic recorderis, ut sollicitudines ipsas angore succiduo concatenatas, qui exhortator attenuas, intercessor incidas! 2. de cetero, libertos tuos causis, quas iniunxeras, expeditis reverti puto, quos ita strenue constat rem peregisse, ut nec eguerint adiuvari. per quos nocturnalem cucullum, quo membra confecta ieiuniis inter orandum cubandumque dignanter tegare, transmisi, quamquam non oportune species villosa mittatur hieme finita iamque temporibus aestatis appropinquantibus. vale.

## XVII.

### SIDONIUS VOLUSIANO FRATRI SALUTEM.

1. Iubes me, domine frater, lege amicitiae, quam nefas laedi, iam diu desides digitos incudibus officinae veteris imponere et sancto Abrahae diem functo neniam sepul-

1 quod *L et (corr. in* quia *N*[1]*) N*, quia *MCT* ‖ 4 *an* saepius? | nam quamlibet *LNT*, namque libet *corr. in* namque licet *V*[1], namque licet *C*, nanque licet *M*, vel quamlibet *add. s. l. M*[1] ‖ 5 vere *LNVMT*, vel vero *s. l. add. M*[1], vero *C* ‖ 7 Chariobaudo *(post.* o *corr. in* i *L*[2]*) L*, Chariobaldo *T*, Chariobaudi *NMC* | abbati *LMT*, suo *C* ‖ 8 unice *LT*, o unice *MC* et (o s. l. *add. N*[1]*) N* ‖ 10 semper mei *C* ‖ 20 fratri *LMT*, suo
st nefas *leg.* est *in CT et s. l. in M*[1]*, om. LNV* ‖
*eras. M*[2]*) LNVMT,* die *C* ‖

chralem luctuosis carminibus inscribere. celeriter iniunctis obsecundabo, cum tua tractus auctoritate, tum principaliter amplissimi viri Victorii comitis devotione praeventus, quem iure saeculari patronum, iure ecclesiastico filium excolo ut cliens, ut pater diligo; qui satis docuit, quae sibi aut qualis erga famulos Christi cura ferveret, cum torum circa decumbentis antistitis, non dignitatem minus quam membra curvatus ac supra vultum propinqua morte pallentem dolore concolor factus, quid viro vellet, lacrimis indicibus ostenderet. 2. et quia sibi maximas humandi funeris partes ipse praeripuit, totum apparatu supercurrentis impendii quod funerando sacerdoti competeret impertiens, saltim ad obsequium quae remanserunt verba conferimus, nihil aliud exaraturi stili scalpentis impressu quam testimonium mutuae dilectionis. ceterum viri mores gesta virtutes indignissime meorum vilitate dictorum ponderabuntur.

Abraham sanctis merito sociande patronis,
quos tibi collegas dicere non trepidem;
nam sic praecedunt, ut mox tamen ipse sequare:
dat partem regni portio martyrii.
natus ad Euphraten, pro Christo ergastula passus
et quinquennali vincula laxa fame,
elapsus regi truculento Susidis orae
occiduum properas solus ad usque solum.
sed confessorem virtutum signa sequuntur
spiritibusque malis fers, fugitive, fugam.
quaque venis, Lemurum se clamat cedere turba;
daemonas ire iubes exul in exilium.
expeteris cunctis, nec te capit ambitus ullus;
est tibi delatus plus onerosus honor.
Romuleos refugis Byzantinosque fragores
atque sagittifero moenia fracta Tito.
murus Alexandri te non tenet Antiochique;
spernis Elisseae Byrsica tecta domus.

11 totum *s. l. add.* *M*[1] | apparatum *M* ||

rura paludicolae temnis populosa Ravennae
et quae lanigero de sue nomen habent.
angulus iste placet paupertinusque recessus
et casa, cui culmo culmina pressa forent.
aedificas hic ipse deo venerabile templum,
ipse dei templum corpore facte prius.
finiti cursus istic vitaeque viaeque:
sudori superest dupla corona tuo.
iam te circumstant paradisi milia sacri;
Abraham iam te conperegrinus habet;
iam patriam ingrederis, sed de qua decidit Adam;
iam potes ad fontem fluminis ire tui.

3. Ecce, ut iniunxeras, quae restant sepulto iusta persolvimus; sed, si vicissim caritatis imperiis fratres amicos commilitones obsequi decet, ad vicem, quaeso, tu quoque quibus emines institutis discipulos eius aggredere solari fluctuantemque regulam fratrum destitutorum secundum statuta Lirinensium patrum vel Grinincensium festinus informa; cuius disciplinae si qui rebelles, ipse castiga; si qui sequaces, ipse conlauda. 4. praepositus illis quidem videtur sanctus Auxanius, qui vir, ut nosti, plusculum iusto et corpore infirmus et verecundus ingenio eoque parendi quam imperandi promptior exigit te rogari, ut tuo ipse sub magisterio monasterii magister accedat et, si quis illum de iunioribus spreverit tamquam imperitum vel pusillanimem, per te unum sentiat utrumque non impune contemni. quid multa? vis ut paucis quid velim agnoscas? quaeso, ut abbas sit frater Auxanius supra congregationem, tu vero et supra abbatem. vale.

v. 28 te iam *C* ‖ 6 grinnicensium *C* ‖

## XVIII.

### SIDONIUS CONSTANTIO SUO SALUTEM.

1. A te principium, tibi desinet. nam petitum misimus opus raptim electis exemplaribus, quae ob hoc in manus pauca venerunt, quia mihi nil de libelli huiusce conscriptione meditanti hactenus incustodita nequeunt inveniri. sane ista pauca, quae quidem et levia sunt, celeriter absolvi, quamquam incitatus semel animus necdum scripturire desineret, servans hoc sedulo genus temperamenti, ut epistularum produceretur textus, si numerus breviaretur. 2. pariter et censui librum, quem lector delicatissimus desiderares, et satis habilem nec parum excusabilem fore, si, quoniam te sensuum structurarumque levitas poterat offendere, membranarum certe fascibus minus onerarere. commendo igitur varios iudicio tuo nostri pectoris motus, minime ignarus, quod ita mens pateat in libro velut vultus in speculo. dictavi enim quaepiam hortando, laudando plurima et aliqua suadendo, maerendo pauca iocandoque nonnulla. 3. et si me uspiam lectitavisti in aliquos concitatiorem, scias volo Christi dextera opitulante numquam me toleraturum animi servitutem, compertissimum tenens bipertitam super his moribus hominum esse censuram. nam ut timidi me temerarium, ita constantes liberum appellant. inter quae ipse decerno satis illius iacere personam, cuius necesse est latere sententiam. 4. ad propositum redeo. interea tu, si quid a lectionis sacrae continuatione respiras, his licebit neniis avocere. nec faciet materia ut immensa fastidium, quia, cum singulae causae singulis ferme epistulis finiantur, cito cognitis in quae oculum intenderis ante legere cessabis quam lecturire desistas. vale.

2 Verg. ecl. VIII, 11.
3 electis *LNT*, relectis *VMC* || 9 *post* epistularum *leg.* non *in F, s. l. add. in M*[1] || 26 *inde ab* his licebit *epist. exitus om. in LNVT, partim in ras. partim in marg. add. in M*[1] ||

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER OCTAVUS.

### I.

SIDONIUS PETRONIO SUO SALUTEM.

1. Tu quidem pulchre (mos hic tuus, et persevera), vir omnium bonorum, qui uspiam degunt, laude dignissime, quod amicorum gloriae, sicubi locus, lenocinaris. hinc est quod etiam scrinia Arverna petis eventilari, cui sufficere suspicabamur, si quid superiore vulgatu protulissemus. itaque morem geremus iniunctis, actionem tamen stili eatenus prorogaturi, ut epistularum seriem nimirum a primordio voluminis inchoatarum in extimo fine parvi adhuc numeri summa protendat, opus videlicet explicitum quodam quasi marginis sui limbo coronatura. 2. sed plus cavendum est, ne sera propter iam propalati augmenta voluminis in aliquos forsitan incidamus vituperones, quorum fugere linguas cote livoris naturalitus acuminatas ne Demosthenis quidem Ciceronisque sententiae artifices et eloquia fabra potuere, quorum anterior orator Demaden, citerior Antonium toleravere derogatores; qui lividi cum fuerint malitiae clarae, dictionis obscurae, tamen ad notitiam posterorum per odia virtutum decucurrerunt. 3. sed quia hortaris, repetitis laxemus vela turbinibus et qui veluti maria transmisimus, hoc quasi stagnum pernavigemus. nam satis habeo deliberatum, sicut adhibendam in conscriptione diligentiam, ita tenendam in editione con-

14 naturaliter *T* | a*cuminatas *(1 litt. eras. M²)M* | ne *LV*, nec *NMTC* ‖ 16 orator *MCTP*, oratur *N*, oratus *L*, *om. F* ‖ 17 *an secludendum* lividi? *Luetjohann* ‖ 19 decucurrerunt *L*, de**currerunt *(2 litt. eras. N²M²)NM*, decurrerunt *CT* ‖ 20 turbinibus *MCT*, turbidinis *L* ‖

stantiam. demum vero medium nihil est: namque aut minimum ex hisce metuendum est aut per omnia omnino conticescendum. vale.

## II.

### SIDONIUS IOHANNI SUO SALUTEM.

1. Credidi me, vir peritissime, nefas in studia committere, si distulissem prosequi laudibus, quod aboleri tu litteras distulisti, quarum quodammodo iam sepultarum suscitator fautor assertor concelebraris, teque per Gallias uno magistro sub hac tempestate bellorum Latina tenuerunt ora portum, cum pertulerint arma naufragium. 2. debent igitur vel aequaevi vel posteri nostri universatim ferventibus votis alterum te ut Demosthenen, alterum ut Tullium nunc statuis, si liceat, consecrare, nunc imaginibus, qui te docente formati institutique iam sinu in medio sic gentis invictae, quod tamen alienae, natalium vetustorum signa retinebunt: nam iam remotis gradibus dignitatum, per quas solebat ultimo a quoque summus quisque discerni, solum erit posthac nobilitatis indicium litteras nosse. 3. nos vero ceteros supra doctrinae tuae beneficia constringunt, quibus aliquid scribere assuetis quodque venturi legere possint elaborantibus saltim de tua schola seu magisterio competens lectorum turba proveniet. vale.

## III.

### SIDONIUS LEONI SUO SALUTEM.

1. Apollonii Pythagorici vitam, non ut Nicomachus senior e Philostrati sed ut Tascius Victorianus e Nico-

1 demum vero] *cf. Claud. Mam. p. 20, 9 E* || 4 *totam ep. II om. LNVT* || 8 celebraris *C* || 12 demosthenem *P* || 15 alienae natalium *Luetjohann,* aliena *(corr. in* alienae *M*[1]*)* talium *MC,* alienae talium *PF* || 19 *an* supra ceteros? *Luetjohann; sed cf. ep. IX, 9, 16* idque supra ||

machi schedio exscripsit, quia iusseras, misi; quam, dum parere festino, celeriter eiecit in tumultuarium exemplar turbida et praeceps et Opica translatio. neque mihi rem credito diuturnius elaboratam vitio vertas: nam dum me tenuit inclusum mora moenium Livianorum, cuius incommodi finem post opem Christi tibi debeo, non valebat curis animus aeger saltim saltuatim tradenda percurrere, nunc per nocturna suspiria, nunc per diurna officia districtus. 2. ad hoc et, cum me defetigatum ab excubiis ad devorsorium crepusculascens hora revocaverat, vix dabatur luminibus inflexis parvula quies; nam fragor ilico, quem movebant vicinantes impluvio cubiculi mei duae quaepiam Getides anus, quibus nil umquam litigiosius bibacius vomacius erit. sane, cum primum reduci aliquid otii fuit, inpolitum hunc semicrudumque et, ut aiunt, tamquam musteum librum plus desiderii tui quam officii mei memor obtuli. 3. quocirca sepone tantisper Pythicas lauros Hippocrenenque et illos carminum modos tibi uni tantum penitissime familiares, qui tamen doctis, ut es ipse, personis non tam fonte quam fronte sudantur. suspende perorandi illud quoque celeberrimum flumen, quod non solum gentilicium sed domesticum tibi quodque in tuum pectus per succiduas aetates ab atavo Frontone transfunditur. sepone pauxillulum conclamatissimas declamationes, quas oris regii vice conficis, quibus ipse rex inclitus modo corda terrificat gentium transmarinarum, modo de superiore cum barbaris ad Vachalin trementibus foedus victor innodat, modo per promotae limitem sortis ut populos sub armis, sic frenat arma sub legibus. 4. exuere utcumque continuatissimis curis et otium tuum molibus aulicis motibusque furare. historiam flagitatam tunc recognosces opor-

2 parere *(corr. ex* parare *N*[1]*) NVMCT*, parare *L; cf. ep. IX, 9, 2* parere properanti ‖ 8 districtus *Luetjohann*, destrictus *L et (corr. in* distractus *ut v. N*[2]*) N*, distractus (us *in ras. M*[1]) *MCT* ‖ 16 musteum librum] *cf. Plin. ep. VIII, 21, 6* ‖ 19 ipsa *L* ‖ 21 flumen *CM*, vel fulmen *s. l. add. M*[1], fulmen *LNT* ‖ 24 conclamantissimas *(post.* n *eras. M*[1]*) MC* ‖ 27 vacalin *C* ‖

tunc competenterque, si cum Tyaneo nostro nunc ad Caucasum Indumque, nunc ad Aethiopum gymnosophistas Indorumque Bracmanas totus lectioni vacans et ipse quodammodo peregrinere. 5. lege virum fidei catholicae pace praefata in plurimis similem tui, id est a divitibus ambitum nec divitias ambientem; cupidum scientiae continentem pecuniae; inter epulas abstemium, inter purpuratos linteatum, inter alabastra censorium; concretum hispidum hirsutum in medio nationum delibutarum atque inter satrapas regum tiaratorum murrhatos pumicatos malobathratos venerabili squalore pretiosum; cumque proprio nihil esui aut indutui de pecude conferret, regnis ob hoc, quae pererravit, non tam suspicioni quam [fuisse] suspectui; et a fortuna regum sibi in omnibus obsecundante illa tantum beneficia poscentem, quae mage sit suetus oblata praestare quam sumere. 6. quid multis? si vera metimur aestimamusque, fors fuat an philosophi vitae scriptor aequalis maiorum temporibus accesserit, certe par saeculo meo per te lector obvenit. vale.

## IV.

### SIDONIUS CONSENTIO SUO SALUTEM.

1. Umquamne nos dei nutu, domine maior, una videbit ille ager tuus Octavianus, nec tuus tantum quantum amicorum? qui civitati fluvio mari proximus hospites epulis, te pascit hospitibus, praeter haec oculis intuentum situ decorus, primore loco, quod domicilium parietibus adtollitur ad concinentiam scilicet architectonicam fabre locatis; tum sacrario porticibus ac thermis conspicabilibus late coruscans; ad hoc agris aquisque, vinetis atque olivetis, vestibulo campo colle amoenissimus; iam super penum vel supellectilem copiosam thesauris bibliothecalibus large refertus, ubi ipse dum non minus stilo quam vomeri in-

3 bracmanas *LN*, bragmanas *MCT* ‖ 13 fuisse *secl. Luetjohann* | a *LT*, *exp.* *N*[1], *om.* *MC* ‖ 26 architectoricam *CT* ‖ 31 dum *om.* *CT* ‖

cumbis, difficile discernitur, domini plusne sit cultum rus an ingenium. 2. igitur hic tu, quantum recordor, citos iambos, elegos acutos ac rotundatos hendecasyllabos et cetera carmina musicos flores thymumque redolentia, nunc Narbonensibus cantitanda, nunc Biterrensibus, ambigendum celerius an pulchrius elucubrasti, apud aequaevos gratiam tuam, famam apud posteros ampliaturus. certe mihi, quotiens tui versus a meditationis incude tamquam adhuc calidi deferebantur, sic videbatur, qui, etsi non bene scribo, bene iudico. 3. sed, quod fatendum est, talibus studiis anterior aetas iuste vacabat seu, quod est verius, occupabatur; modo tempus est seria legi, seria scribi deque perpetua vita potius quam memoria cogitari nimiumque meminisse nostra post mortem non opuscula sed opera pensanda. 4. quae quidem ad praesens non ita loquor, quasi tu non utraque laudanda conficias aut, si adhuc durat in sermone laetitia, non custodiatur in actione censura, sed ut, qui Christo favente clam sanctus es, iam palam religiosa venerandus iugo salubri colla pariter et corda subdare invigiletque caelestibus lingua praeconiis, anima sententiis, dextra donariis: praecipue tamen dextra donariis, quia quicquid ecclesiis spargis, tibi colligis; ad cuius exercitia virtutis illud vel principaliter te poterit accendere, quod inter opes quaslibet positi, quae bona stultis falso vocantur, si quid agimus, nostrum, si quid habemus, alienum est. vale.

## V.

### SIDONIUS FORTUNALI SUO SALUTEM.

1. Ibis et tu in paginas nostras, amicitiae columen, Fortunalis, Hibericarum decus inlustre regionum; neque enim tibi familiaritas tam parva cum litteris, ut per has

2 hic igitur *C* ‖ 3 cetera et *L* ‖ 23 principaliter te *NMC*, principaliter (*om.* te) *T*, principale te *LV*; *cf. ep. III*, *3, 3* illud in te affectum principaliter universitatis accendit ‖

ipsas de te aliquid post te superesse non deceat. vivet ilicet, vivet in posterum nominis tui gloria. 2. nam si qua nostris qualitercumque gratia reverentia fides chartulis inest, sciat aetas volo postuma nihil tua fide firmius forma pulchrius, sententia iustius patientia tolerantius, consilio gravius convivio laetius colloquio iucundius. illud quoque supra cetera agnoscet, praeconia laudibus tuis ex votorum contrarietate venisse. nam prope est, ut eminentius censeatur, quod probaverunt te adversa constantem, quam si celarent secunda felicem. vale.

## VI.

### SIDONIUS NAMATIO SUO SALUTEM.

1. Gaium Caesarem dictatorem, quo ferunt nullum rem militarem ducalius administrasse, studia certatim dictandi lectitandique sibi mutuo vindicavere. et licet in persona unius eiusdemque tempore suo principis viri castrensis oratoriaeque scientiae cura certaverit ferme gloria aequipari, idem tamen numquam se satis duxit in utriusque artis arce compositum, priusquam vestri Arpinatis testimonio ceteris mortalibus anteferretur. 2. quod mihi quoque, si parva magnis componere licet, secundum modulum meum quamquam dissimillimo similiter accessit. quae super cunctos te quam primum decuit agnoscere, quia tibi est tam gloria mea quam verecundia plurimum curae. Flavius Nicetius, vir ortu clarissimus, privilegio spectabilis, merito inlustris et hominum patriae nostrae prudentia peritiaque iuxta maxumus, praeconio, quantum comperi, immenso praesentis opusculi volumina extollit, insuper praedicans, quod plurimos iuvenum nec senum paucos vario genere dictandi militandique, quippe adhuc aevo viridis, ipse sim supergressus. 3. equidem, in quantum

1 te *ante* superesse *om. CT* ‖ 11 nammatio *MC et (corr. ex* nammautio *ut vid. T*[1]*) T* ‖ 22 primum *om. C* ‖ 23 tam *om. C* | plurimum] primum *C* ‖

fieri praeter iactantiam potest, gaudeo de praestantissimi viri auctoritate, si certus est, amore, si fallitur: licet quis provocatus nunc ad facta maiorum non inertissimus, quis quoque ad verba non infantissimus erit? namque virtutes artium istarum saeculis potius priscis saeculorum rector ingenuit, quae per aetatem mundi iam senescentis lassatis veluti seminibus emedullatae parum aliquid hoc tempore in quibuscumque, atque id in paucis, mirandum ac memorabile ostentant. 4. huius tamen ego, etsi studiorum omnium caput est litterarumque, quia personam semper excolui, vereor sententiam supra quam veritas habet affectu ponderatiore prolatam. neque ob hoc infitias ierim me saepe luculentis eius actionibus adstitisse, quarum me, etsi reddere mutuum videor, vel ex parte cursimque fieri memorem fas est. 5. audivi eum adulescens atque adhuc nuper ex puero, cum pater meus praefectus praetorio Gallicanis tribunalibus praesideret, sub cuius videlicet magistratu consul Astyrius anni sui fores votivum trabeatus aperuerat. adhaerebam sellae curuli, etsi non latens per ordinem, certe non sedens per aetatem, mixtusque turmae censualium paenulatorum consuli proximae proximus eram. itaque, ut primum brevi peracta, nec brevis, sportula datique fasti, acclamatum est ab omni Galliae coetu primoribus advocatorum, ut festivitate praeventas horas antelucanas, quae diem serum cum silentio praestolarentur, congrua emeritorum fascium laude honestarent. 6. Nice-

7 in *ante* hoc *ins.* *NCT et s. l. add.* $M^1$, *om.* *LV Vatic. 3421* ‖ 10 quia *LMC*, qui *T*, qui∗ *et s. l. add.* vel quia $M^2$ ‖ 11 supra quam veritas habet] *cf. Faust. p. 105, 21 E.* ut habet veritas ‖ 12 in (in *add.* $M^2$) inficias *MC* ‖ 18 astyrius *L*, astirius *(corr. in* asterius $M^2$*) MT*, asterius *C* ‖ 19 *post* latens *leg.* generositatis *in C et s. l. in* $M^1$ ‖ 21 consuli proxime proximus *(corr. in* proximis $M^1$*) M*, consuli proxime proximis *C*, consulis proximae proximus *L*, consuli∗ *(1 litt. eras.)* proxime proximus *V*, proxime (e *in ras.* $N^1$) consuli proximis (i *corr. ex* u $N^1$) *N*, proximae proximis consuli *T* ‖ 25 quae *L et* (ae *in ras.* $M^1$) *M*, que *PF*, qui *CT* ‖ 26 congrua emeritorum *L*, congrua meritorum *(corr. ex* congruaemeritorum *ut v.* $N^2$*) N* (a *in ras.* $M^2$)

tium protinus circumspexere conspecti, qui non sensim singulatimque sed tumultuatim petitus et cunctim cum quodam prologo pudoris vultum modeste demissus inrubuit. atque ob hoc illi maximum sophos non eloquentia prius quam verecundia dedit. dixit disposite graviter ardenter, magna acrimonia maiore facundia maxima disciplina, et illam Sarranis ebriam sucis inter crepitantia segmenta palmatam plus picta oratione, plus aurea convenustavit. 7. per ipsum fere tempus, ut decemviraliter loquar, lex de praescriptione tricennii fuerat proquiritata, cuius peremptoriis abolita rubricis lis omnis in sextum tracta quinquennium terminabatur. hanc intra Gallias ante nescitam primus, quem loquimur, orator indidit prosecutionibus edidit tribunalibus, prodidit partibus addidit titulis, frequente conventu raro sedente, paucis sententiis multis laudibus. 8. praeter ista per alias vices doctrinam illius, quo more citius homo discitur, inobservatus inspexi tunc, cum quae regit provincias fascibus Nicetiano regeretur praefectura consilio. quid multa? nil quod non meum vellem, nil quod non admirarer, audivi. 9. propter quae omnia bona in viro sita laetor ad puncta censoris omnium voce concelebrati. granditer enim sua in utramvis de me opinionem sententia valet; quae, si vera comperimus, tantum mihi est favens securitati, quantum fieret adversata formidini. de cetero fixum apud me stat constitutumque, prout rem ex asse cognovero, vel silentio lora laxare vel stringere frena garritui. namque si supradicti confirmor assensu, Athenis loquacior, si minus, Amyclis ipsis taciturnior ero. 10. sed de sodali deque me satis dictum. tu nunc inter ista quid rerum? quas mihi ad vicem nosse non minus cordi. venaris, aedificas, rusticarisne? an horum aliquid unum? an singula vicissim? an pariter cuncta? sed de Vitruvio sive Columella, seu alterutrum

*MCT* ‖ 1 conspicati *Mommsen* ‖ 3 erubuit *C* ‖ 12 ante nescitam *LMT*, vel anne sciam *s. l. add. M*[2], an nesciam *C* ‖ 21 sita] ista *L* ‖ 24 adversata *LV*, adversa∗ *M*[1], adversa *NCT* ‖ 26 *ante* lora *leg.* me *in MCT et s. l. add. N*[1] ‖ 33 cuncta *NT*, cunctim

ambosve sectere, decentissime facis. potes enim utrumque more quo qui optimo, id est ut cultor aliquis e primis architectusque. 11. ceterum, ut tibi de venatoris officio quam minimum blandiaris, maxume iniungo. namque apros frustra in venabula vocas, quos canibus misericordissimis, quibus abundas, et quidem solus, movere potius quam commovere consuesti. esto, sit indulgentia dignum, quod reformidant catuli tui bestiis appropinquare terribilibus corpulentisque: illud ignoro quomodo excuses, quod capreas, pecus simum, pariter et dammas in fugam pronos iacentibus animis pectoribus erectis, passibus raris crebris latratibus prosequuntur. 12. quapropter de reliquo fructuosius retibus cassibusque scrupeas rupes atque opacandis habilia lustris plosor statarius nemora circumvenis ac, pudor si quis, temperas cursibus apertis quatere campos et insidiari lepusculis Olarionensibus; quos nec est tanti, raro te insectante superandos, copulis palam ductis inquietari, nisi forsitan, dum tibi ac patri noster Apollinaris intervenit, rectius fiet ut exerceantur. 13. exceptis iocis fac sciam tandem, quid te, quid domum circa. sed ecce dum iam epistulam, quae diu garrit, claudere optarem, subitus a Santonis nuntius; cum quo dum tui obtentu aliquid horarum sermocinanter extrahimus, constanter asseveravit nuper vos classicum in classe cecinisse atque inter officia nunc nautae, modo militis litoribus Oceani curvis inerrare contra Saxonum pandos myoparones, quorum quot remiges videris, totidem te cernere putes archipiratas: ita simul omnes imperant parent, docent discunt latrocinari. unde nunc etiam ut quam plurimum caveas, causa suc-

(im *in ras.*) *V*, et cuncta *M*, vel cunctim *add. in marg.* $M^1$, et cuncta** $L^2$, et cunctim *C*, vel cuncta *add. s. l.* $C^1$; *cf. Plin. ep. II, 8, 1* studes an piscaris an venaris an simul omnia: *ib. 2* omnia simul ‖ 6 et quidem solus (u *corr. ex* i $V^1$) *VMTC*, etsi quidem solis *L*, et* *(1 litt. eras.* $N^2$*)* quidem solis (solis *corr. in* solus $N^1$) *N*, et iis quidem solis *Mommsen*, etsi quietem solvis *Leo* ‖ 7 consuevisti *C* ‖ 8 reformident *C* ‖ 9 ignoro illud *C* ‖ 14 plosor *L*, closor *corr. in* clusor $V^1$, clusor *TC et in ras.* $M^1$, c *et* u *in ras.* $N^1$ ‖ 15 *an* apertos? *Luetjohann* ‖

cessit maxuma monendi. 14. hostis est omni hoste truculentior. inprovisus aggreditur praevisus elabitur; spernit obiectos sternit incautos; si sequatur, intercipit, si fugiat, evadit. ad hoc exercent illos naufragia, non terrent. est eis quaedam cum discriminibus pelagi non notitia solum sed familiaritas. nam quoniam ipsa si qua tempestas est huc securos efficit occupandos, huc prospici vetat occupaturos, in medio fluctuum scopulorumque confragosorum spe superventus laeti periclitantur. 15. praeterea, priusquam de continenti in patriam vela laxantes hostico mordaces anchoras vado vellant, mos est remeaturis decimum quemque captorum per aquales et cruciarias poenas plus ob hoc tristi quod superstitioso ritu necare superque collectam turbam periturorum mortis iniquitatem sortis aequitate dispergere. talibus se ligant votis, victimis solvunt; et per huiusmodi non tam sacrificia purgati quam sacrilegia polluti religiosum putant caedis infaustae perpetratores de capite captivo magis exigere tormenta quam pretia. 16. qua de re metuo multa, suspicor varia, quamquam me e contrario ingentia hortentur: primum, quod victoris populi signa comitaris; dein, quod in sapientes viros, quos inter iure censeris, minus annuo licere fortuitis; tertio, quod pro sodalibus fide iunctis, sede discretis frequenter incutiunt et tuta maerorem, quia promptius de actionibus longinquis ambigendisque sinistra quaeque metus augurat. 17. sed dicas non esse tantum forte curanda quae perhorresco. id quidem verum est; sed nec hoc falsum, quod his, quos amplius diligimus, plus timemus. unde nihilominus, precor, obortum tui causa sensibus nostris quam primum prospero relatu exime angorem. neque enim ex integro flecti umquam ad hoc possum, ut

7 *bis* huc *corr. in* hinc *M*[1] ‖ 12 aquales *LNVMTC*, aequales *Vatican. 3421* | crucarias *LMC* ‖ 15 se ligant *L*, eligant *(corr. in* eligunt *N*[1]*V*[1]*) NV*, eligunt *MCT* | *post* votis *add.* quos *ut v. V*[1], *5 litt. eras. M*[1] | solvant *V et (corr. in* solvunt *M*[1]*) M* ‖ 19 qua de re *LNT*, quamobrem *MC*, vel qua de re *add. s. l. M*[1] ‖ 30 prospero (s *in ras. M*[1]) *LNMT*,

de peregrinantibus amicis, quippe quos bellicum militarisque tessera terit, donec secunda cognosco, non adversa formidem. 18. Varronem logistoricum, sicut poposceras, et Eusebium chronographum misi; quorum si ad te lima pervenerit, si quid inter excubiales curas, utpote in castris, saltim sortito vacabis, poteris, postquam arma deterseris, ori quoque tuo loquendi robiginem summovere. vale.

## VII.

### SIDONIUS AUDACI SUO SALUTEM.

1. Ubinam se nunc, velim dicas, gentium abscondunt, qui saepe sibi de molibus facultatum congregatarum deque congestis iam nigrescentis argenti struibus blandiebantur? ubi etiam illorum praerogativa, qui contra indolem iuniorum sola occasione praeecedentis aetatis intumescebant? ubi sunt illi, quorum affinitas nullo indicio maiore cognoscitur quam simultate? nempe, cum primum bonis actibus locus et ad trutinam iudicii principalis appensa tandem non nummorum libra sed morum, remansere illi, qui superbissime opinabantur solo se censu esse censendos quique sic vitiis ut divitiis incubantes volunt vanitatis videri alienam surrexisse personam, cum nolint cupiditatis notari suam crevisse substantiam. in qua tamen detrahendi palaestra exercitati tamquam per oleum sic per infusa aemulationum venena macerantur. 3. tu vero inter haec macte, qui praefecturae titulis ampliatus, licet hactenus e prosapia inlustri computarere, peculiariter nihilo segnius elaborasti, ut a te gloriosius posteri tui numerarentur. nil enim est illo per sententiam boni cuiusque generosius, quisquis ingenii corporis opum iunctam in

propero *C* ‖ 1 bellicum *L*, bellica* (a *corr.*, m *eras.* *N*[1])*N*, bellica *MCT* ‖ 2 tessera terit *om.* *L* ‖ 3 formidem (em *in ras.* *M*[1]) *MCT*, formidinem *L* ‖ 6 sortito *in ras.* *M*[1], fortuito *T* ‖ 24 *an* licet et? ‖ 25 inlustri *L*, illustri *T*, illustris (*corr. ex* inlustris *N*[1])*NMC*; *cf. ep. VII, 9, 17* inlustris in utraque conversatione prosapia ‖ 27 nichil *MT* ‖

hoc constans operam exercet, ut maioribus suis anteponatur. 4. quod superest, deum posco, ut te filii consequantur aut, quod plus decet velle, transcendant, et quicumque non sustinet diligere provectum, medullitus aestuantes a semet ipso livoris proprii semper exigat poenas, cumque nullas in te habuerit umquam misericordiae causas, habeat invidiae; siquidem iuste sub iusto principe iacet, qui, per se minimus et tantum per sua maxumus, animo exiguus vivit et patrimonio plurimus. vale.

## VIII.

### SIDONIUS SYAGRIO SUO SALUTEM

1. Dic, Gallicanae flos iuventutis, quousque tandem ruralium operum negotiosus urbana fastidis? quamdiu attritas tesserarum quondam iactibus manus contra ius fasque sibi vindicant instrumenta cerialia? quousque tua te Taionnacus patriciae stirpis lassabit agricolam? quousque prati comantis exuvias hibernis novalibus non ut eques sed ut bubulcus abscondis? quousque pondus ligonis obtusi nec perfossis antibus ponis? 2. quid Serranorum aemulus et Camillorum cum regas stivam, dissimulas optare palmatam? parce tantum in nobilitatis invidiam rusticari. agrum si mediocriter colas, possides; si nimium, possideris. redde te patri, redde te patriae, redde te etiam fidelibus amicis, qui iure ponuntur inter affectus. aut si te tantum Cincinnati dictatoris vita delectat, duc ante Raciliam, quae boves iungat. 3. neque dixerim sapienti viro rem domesticam non esse curandam, sed eo

3 quod *NMCT*, quod te *L* | plus ** decet *(2 litt. eras.* $N^2$*)* *N*, decet plus *T* ‖ 4 sustinet *L*, sustinet te (te *s. l. add.* $N^1$) *NMC*, sustinent te *T* ‖ 20 tandem *C* ‖ 23 te *ante* etiam *om.* *L* ‖ 24 te tantum *LNM*, tantum te *C*, tantum (*om.* te) *s. l. add.* $T^1$ | ducanter aciliam *L*, ducanteraciliam *(corr. in* ducunt erciliam $N^1$*)* *N*, duc *** erciliam *(3 litt. eras.* $M^2$*)* *M*, ducant herciliam *T*, duc erciliam *C* ‖ 25 iungant *(post.* n *eras.* $M^1$*)* *LMT* ‖

temperamento, quod non solum quid habere sed quid debeat esse consideret. nam si ceteris nobilium studiorum artibus repudiatis sola te propagandae rei familiaris urtica sollicitat, licet tu deductum nomen a trabeis atque eboratas curules et gestatorias bratteatas et fastos recolas purpurissatos, is profecto inveniere, quem debeat sic industrium quod latentem non tam honorare censor quam censetor onerare. vale.

## IX.

### SIDONIUS LAMPRIDIO SUO SALUTEM.

1. Cum primum Burdigalam veni, litteras mihi tabellarius tuus obtulit plenas nectaris florum margaritarum, quibus silentium meum culpas et aliquos versuum meorum versibus poscis, qui tibi solent per musicum palati concavum tinnientes voce variata quasi tibiis multiforatilibus effundi. sed hoc tu munificentia regia satis abutens iam securus post munera facis, quia forsitan satiricum illud de satirico non recordaris: satur est cum dicit Horatius 'euhoe.' 2. quid multis? merito me cantare ex otio iubes, quia te iam saltare delectat. quicquid illud est, pareo tamen, idque non modo non coactus verum etiam spontaliter facio; tantum tu utcumque moderere Catonianum superciliosae frontis arbitrium. nosti enim probe laetitiam poetarum, quorum sic ingenia maeroribus ut pisciculi retibus amiciuntur; et si quid asperum aut triste, non statim sese poetica teneritudo a vinculo incursi angoris elaqueat. necdum enim quicquam de hereditate

17 Iuvenal. VII, 62.

1 quod *NVMCT*, quo *L*, *fort. recte* ‖ 6 inveniere *L et (corr. ex* invenire $M^2$*)M*, invenire *VNCT* ‖ 7 censitor (censetor *ego*) onerare *Luetjohann*, censet oronerare *L*, censens onerare (*post.* ens *s. l. et ras. add.* $N^2$*)NM*, censens honerare *T*, censes onerare *C*; *cf. Alc. Avit. c. VI, 613* ‖ 10 tuas michi *C* ‖ 13 *post* versibus *leg.* tuis *in T, s. l. add.* $P^1$ ‖ 18 *fort.* immerito *Luetjohann, frustra* ‖ 21 cumque (*om.* ut) *L* | moderare *T* ‖ 25 sese *L et (alt.* se *eras. ut v.* $N^2$*)N*, se ** $M^1$, se *CT* ‖

socruali vel in usum tertiae sub pretio medietatis obtinui. 3. interim tu videris, quam tibi sit epigrammatis flagitati lemma placiturum; me tamen nequaquam sollicitudo permittit aliud nunc habere in actione, aliud in carmine. illud sane praeter iustitiam feceris, si in praesentiarum vicissim scripta quasi compares. ago laboriosum, agis ipse felicem; ago adhuc exulem, agis ipse iam civem; et ob hoc inaequalia cano, quia similia posco et paria non impetro. 4. quod si quopiam casu ineptias istas, quas inter animi supplicia conscripsimus, nutu indulgentiore susceperis, persuadebis mihi, quia cantuum similes fuerint olorinorum, quorum est modulatior clangor in poenis; similes etiam chordae lyricae violentius tensae, quae quo plus torta, plus musica est. ceterum si probari nequeunt versus otii aut hilaritatis expertes, tu quoque in pagina, quam supter attexui, nil, quod placeat, invenies. 5. his adhuc adde, quod materiam, cui non auditor potius sed lector obtigerit, nihil absentis auctoris pronuntiatio iuvat. neque enim post opus missum superest, quod poeta vel vocalissimus agat, quem distantia loci nec hoc facere permittit, quod solent chori pantomimorum, qui bono cantu male dictata commendant.

Quid Cirrham vel Hyantias Camenas,
quid doctos Heliconidum liquores,
scalptos alitis hinnientis ictu,
nunc in carmina commovere temptas,
nostrae o Lampridius decus Thaliae,
et me scribere sic subinde cogis,
ac si Delphica Delio tulissem
instrumenta tuo novusque Apollo
cortinam tripodas, chelyn pharetras,
arcus grypas agam duplaeque frondis

9 copiam *LT* | cusu *L* ‖ 16 nichil *MC* ‖ 17 adde adhuc *C* ‖ 21 bona cantu *L*, bono cantus *MC* ‖ v. 5 o *del. Wilamowitz* ‖ v. 9 chelin *T*, chelim *MC* ‖ v. 10 frondis *L et (corr. in* frontis *N*[1]*) N*, frontis (tis *corr. ut v. ex* dis *M*[2]*) MCT* ‖

hinc bacas quatiam vel hinc corymbos?
tu iam, Tityre, rura post recepta
myrtos et platanona pervagatus
pulsas barbiton atque concinentes
ora et plectra tibi modos resultant,
chorda voce metro stupende psaltes;
nos istic positos semelque visos
bis iam menstrua luna conspicatur.
nec multum domino vacat vel ipsi,
dum responsa petit subactus orbis.
istic Saxona caerulum videmus
assuetum ante salo solum timere;
cuius verticis extimas per oras
non contenta suos tenere morsus
altat lammina marginem comarum,
et sic crinibus ad cutem recisis
decrescit caput additurque vultus.
hic tonso occipiti, senex Sygamber,
postquam victus es, elicis retrorsum
cervicem ad veterem novos capillos.
hic glaucis Herulus genis vagatur,
imos Oceani colens recessus
algoso prope concolor profundo.
hic Burgundio septipes frequenter
flexo poplite supplicat quietem.
istis Ostrogothus viget patronis
vicinosque premens subinde Chunos,
his quod subditur, hinc superbit illis.
hinc, Romane, tibi petis salutem,
et contra Scythicae plagae catervas,
si quos Parrhasis Ursa fert tumultus,
Eorice, tuae manus rogantur,
ut Martem validus per inquilinum
defendat tenuem Garunna Thybrim.

v. 12 tityre *LN*, titire *T*, o titire *MC* ‖ v. 23 per horas *MCTPF*, personas *L* ‖ v. 25 artat *Mommsen* ‖ v. 44 defendat

ipse hic Parthicus Arsaces precatur,
aulae Susidis ut tenere culmen
possit foedere sub stipendiali.
nam quod partibus arma Bosphoranis
grandi hinc surgere sentit apparatu,
maestam Persida iam sonum ad duelli
ripa Euphratide vix putat tuendam;
qui cognata licet sibi astra fingens
Phoebea tumeat propinquitate,
mortalem hic tamen implet obsecrando.
haec inter terimus moras inanes.
sed tu, Tityre, parce provocare;
nam non invideo magisque miror,
qui, dum nil mereor precesque frustra
impendo, Meliboeus esse coepi.

6. En carmen, quod recenseas otiabundus nostrumque sudorem ac pulverem spectans veluti iam coronatus auriga de podio. de reliquo non est quod suspiceris par me officii genus repetiturum, etiamsi delectere praesenti, nisi prius ipse destiterim vaticinari magis damna quam carmina. vale.

## X.

### SIDONIUS RURICIO SUO SALUTEM.

1. Esse tibi usui pariter et cordi litteras granditer gaudeo. nam stilum vestrum quanta comitetur vel flamma sensuum vel unda sermonum, liberius assererem, nisi, dum me laudare non parum studes, laudari plurimum te vetares. et quamquam in epistula tua servet caritas dulcedinem, natura facundiam, peritia disciplinam, in sola materiae tamen electione peccasti, licet id ipsum praedicari possit in voto, quod videris errasse ⟨in⟩ iudicio. ingentes praeconiorum titulos moribus meis applicas; sed

*LNT*, defenset *MC* ‖ v. 49 sensit *C* ‖ 2 expectans *L* ‖ 6 vale *om. LM* ‖ 10 liberius *MCT et, partim in ras., N*[1], brevius *L* ‖ 14 tamen matheriae *C* ‖ 15 in *addidi, om. codd.* ‖

si pudoris nostri fecisses utcumque rationem, Symmachianum illud te cogitare par fuerat: ut vera laus ornat, ita falsa castigat. 2. quo loci tamen si animum vestrum bene metior, super affectum, quem maximum ostendis, hoc tu et arte fecisti. nam moris est eloquentibus viris ingeniorum facultatem negotiorum probare difficultatibus et illic stilum peritum quasi quendam fecundi pectoris vomerem figere, ubi materiae sterilis argumentum velut arida caespitis macri glaeba ieiunat. scaturrit mundus similibus exemplis: medicus in desperatione, gubernator in tempestate cognoscitur; horum omnium famam praecedentia pericula extollunt, quae profecto delitescit, nisi ubi probetur invenerit. 3. sic et magnus orator, si negotium aggrediatur angustum, tunc amplum plausibilius manifestat ingenium. Marcus Tullius in actionibus ceteris ceteros, pro Aulo Cluentio ipse se vicit; Marcus Fronto cum reliquis orationibus emineret, in Pelopem se sibi praetulit; Gaius Plinius pro Attia Viriola plus gloriae de centumvirali suggestu domum rettulit, quam cum Marco Ulpio incomparabili principi comparabilem panegyricum dixit. 4. sic et ipse fecisti, qui, dum vis exercere scientiam tuam, non veritus es fore tibi impedimento etiam conscientiam meam. quin potius supplicando meis medere languoribus neque per decipulum male blandientis eloquii aegrotantis adhuc animae fragilitatem gloriae falsae pondere premas. sane cum tibi sermone pulchro vita sit pulchrior, plus mihi indulges, si mei causa orare potius velis quam perorare. vale.

## XI.

### SIDONIUS LUPO SUO SALUTEM.

1. Quid agunt Nitiobroges, quid Vesunnici tui, quibus de te sibi altrinsecus vindicando nascitur semper sancta

1 si *om.* *C* ‖ 2 fuerat *LT et (corr. in* fuerit *N*[1]*) N,* fuerit (i *corr. in* a *M*[1]*) MC* ‖ 24 decipulum *LN*, decipulam *MCT* ‖ 25 falso *MC* ‖ 27 indulgeas *F* ‖ 30 nisiobroges *codd.* ‖

contentio? unus te patrimonio populus, alter etiam matrimonio tenet; cumque hic origine, iste coniugio, melius illud, quod uterque iudicio. te tamen munere dei inter ista felicem, de quo diutius occupando possidendoque operae pretium est votiva populorum studia confligere! 2. tu vero utrisque praesentiam tuam disposite vicissimque partitus nunc Drepanium illis, modo istis restituis Anthedium; et si a te instructio rhetorica poscatur, hi Paulinum, illi Alcimum non requirunt. unde te magis miror, quem cotidie tam multiplicis bybliothecae ventilata lassat egeries, aliquid a me veterum flagitare cantilenarum. pareo quidem, licet intempestiva videatur recordatio iocorum tempore dolendi. 3. Lampridius orator modo primum mihi occisus agnoscitur, cuius interitus amorem meum summis conficeret angoribus, etiamsi non eum rebus humanis vis impacta rapuisset. hic me quondam, ut inter amicos ioca, Phoebum vocabat ipse a nobis vatis Odrysii nomine accepto. quod eo congruit ante narrari, ne vocabula figurata subditum carmen obscurent. huic quodam tempore Burdigalam invisens metatoriam paginam quasi cum Musa praevia misi. puto hanc liberius offerri, quam si aliquid super decedentis occasu lugubre componens, qui non placebam per eloquentiam, per materiam displicerem.

Dilectae nimis et peculiari
Phoebus commonitorium Thaliae.
Paulum depositis, alumna, plectris
sparsam stringe comam virente vitta,
et rugas tibi syrmatis profundi
succingant hederae expeditiores.
soccos ferre cave nec, ut solebat,
laxo pes natet altus in coturno;
sed tales crepidas ligare cura,
quales Harpalyce vel illa vinxit,
quae victos gladio procos cecidit.

7 drypanium *LMTF*, dripanium *CP* ‖ 18 acceptus *Wilamowitz* ‖ v. 11 stadio *Leo* ‖

perges sic melius volante saltu,
si vestigia fasceata nudi
per summum digiti regant citatis
firmi ingressibus atque vinculorum
concurrentibus ansulis reflexa
ad crus per cameram catena surgat.
hoc pernix habitu meum memento
Orpheum visere, qui cotidiana
saxa et robora corneasque fibras
mollit dulciloqua canorus arte;
Arpinas modo quem tonante lingua
ditat, nunc stilus aut Maronianus
aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcaeo melior lyristes ipso,
et nunc inflat epos tragoediarum,
nunc comoedia temperat iocosa,
nunc flammant satirae et tyrannicarum
declamatio controversiarum.
dic: 'Phoebus venit atque post veraedos
remis velivolum quatit Garunnam;
occurras iubet, ante sed parato
actutum hospitio.' Leontioque,
prisco Livia quem dat e senatu,
dic: 'iam nunc aderit.' satis facetum et
solo nomine Rusticum videto.
sed si tecta negant ut occupata,
perge ad limina mox episcoporum,
sancti et Gallicini manu osculata
tecti posce brevis vacationem,
ne, si destituor domo negata,
maerens ad madidas eam tabernas
et claudens geminas subinde nares
propter fumificas gemam culinas,

v. 12 pergis *L* ‖ v. 19 cotidiano *Luetjohann* ‖ v. 22 quem *LT et (corr. ut v. ex* quam *N*[1]*) N,* quam *(corr. ex* quem *V*[1]*) VMC* ‖ vv. 24 et 25 *om. L* ‖ v. 24 beans *Leo* ‖ v. 25 lyrista es *Leo* ‖ v. 26 tragoedia atrum *Wilamowitz* ‖

qua serpylliferis olet catinis
bacas per geminas ruber botellus
ollarum aut nebulae vapore iuncto
fumant cum crepitantibus patellis.
hic cum festa dies ciere ravos
cantus coeperit et voluptuosam
scurrarum querimoniam crepare,
tunc, tunc carmina digniora vobis
vinosi hospitis excitus Camena
plus illis ego barbarus susurrem.

4. O necessitas abiecta nascendi, vivendi misera, dura moriendi! ecce quo rerum volubilitatis humanae rota ducitur. amavi, fateor, satis hominem, licet quibusdam, tamen veniabilibus, erratis implicaretur atque virtutibus minora misceret. namque crebro levibus ex causis, sed leviter, excitabatur, quod nilominus ego studebam sententiae ceterorum naturam potius persuadere quam vitium; adstruebamque meliora, quatinus in pectore viri iracundia materialiter regnans, quia naevo crudelitatis fuerat infecta, praetextu saltim severitatis emacularetur. praeterea etsi consilio fragilis, fide firmissimus erat; incautissimus, quia credulus; securissimus, quia non nocens. nullus illi ita inimicus, qui posset eius extorquere maledictum; et tamen nullus sic amicus, qui posset effugere convicium. difficilis aditu, cum facilis inspectu, et portandus quidem, sed portabilis. 5. de reliquo, si orationes illius metiaris, acer rotundus, compositus excussus; si poemata, tener multimeter, argutus artifex erat. faciebat siquidem versus oppido exactos tam pedum mira quam figurarum varietate: hendecasyllabos lubricos et enodes; hexametros crepantes et coturnatos; elegos vero nunc echoicos nunc recurrentes nunc per anadiplosin fine principiisque conexos. 6. huc,

v. 45 catinis *ego,* catenis (*vel* cathenis) *codd.*, catillis *Wilamowitz* ‖ v. 48 concrepitantibus *codex Helmstad.*, *fort. recte* ‖ 4 veniabilibus *LN*, venialibus *MCT* ‖ 6 nilominus *L*, nichilominus (chi *s. l. add.* $N^2$) *NMTC* ‖ 15 aditu *om. C* ‖ 22 huc *L*

ut arreptum suaserat opus, ethicam dictionem pro personae temporis loci qualitate variabat, idque non verbis qualibuscumque, sed grandibus pulchris elucubratis. in materia controversiali fortis et lacertosus; in satirica sollicitus et mordax; in tragica saevus et flebilis; in comica urbanus multiformisque; in fescennina vernans verbis, aestuans votis; in bucolica vigilax parcus carminabundus; in georgica sic rusticans multum, quod nihil rusticus. 7. praeterea, quod ad epigrammata spectat, non copia sed acumine placens, quae nec brevius disticho neque longius tetrasticho finiebantur, eademque cum non pauca piperata, mellea multa conspiceres, omnia tamen salsa cernebas. in lyricis autem Flaccum secutus nunc ferebatur in iambico citus, nunc in choriambico gravis, nunc in Alcaico flexuosus, nunc in Sapphico inflatus. quid plura? subtilis aptus instructus quaque mens stilum ferret eloquentissimus, prorsus ut eum iure censeres post Horatianos et Pindaricos cygnos gloriae pennis evolaturum. 8. aleae aut sphaerae non iuxta deditus; nam cum tesseris ad laborem occuparetur, pila tantum ad voluptatem. fatigabat libenter, quodque plus dulce, libentius fatigabatur. scribebat assidue, quamquam frequentius scripturiret. legebat etiam incessanter auctores cum reverentia antiquos, sine invidia recentes, et, quod inter homines difficillimum est, nulli difficulter ingenii laude cedebat. 9. illud sane non solum culpabile in viro fuit, sed peremptorium, quod mathematicos quondam de vitae fine consuluit, urbium cives Africanarum, quorum ut est regio, sic animus ardentior; qui con-

*et (corr. in* hic $N^1$*)N,* hic *VMCT* || 1 et hic amdictionem *L NT*, et hic addi*tionem (c *ut v. eras.* $M^1$)*M*, et hic additionem *(corr. in* ethicam dictionem *man. rec.) C* | persona (a *corr. in* ae $M^1$) temporis loci qualitate *M*, persone temporis loquacitate *LN*, personae et temporis et loci qualitate *T*, persona (et *add. man. rec.*) temporis et loci qualitate *C* || 10 neque] nec *C* || 12 multa *om. C* || 17 et in pindaricos *L* || 18 aut *LV*, et *T, om. MC, 4 litt. eras.* $N^2$, ut *Luetjohann*, at *Mommsen* || 28 quorum *L et (corr. in* quibus $N^1$*)N,* quibus *MCT et s. l. add. V* ||

stellatione percontantis inspecta pariter annum mensem diemque dixerunt, quos, ut verbo matheseos utar, climactericos esset habiturus, utpote quibus themate oblato quasi sanguinariae geniturae schema patuisset, quia videlicet amici nascentis anno, quemcumque clementem planeticorum siderum globum in diastemata zodiaca prosper ortus erexerat, hunc in occasu cruentis ignibus inrubescentes seu super diametro Mercurius asyndetus seu super tetragono Saturnus retrogradus seu super centro Mars apocatastaticus exacerbassent. 10. sed de his, si qua vel quoquo modo sunt, quamquam sint maxume falsa ideoque fallentia, si quid plenius planiusque, rectius coram, licet et ipse arithmeticae studeas et, quae diligentia tua, Vertacum Thrasybulum Saturninum sollicitus evolvas, ut qui semper nil nisi arcanum celsumque meditere. interim ad praesens nil coniecturaliter gestum, nil per ambages, quandoquidem hunc nostrum temerarium futurorum sciscitatorem et diu frustra tergiversantem tempus et qualitas praedictae mortis innexuit. 11. nam domi pressus strangulatusque servorum manibus obstructo anhelitu gutture obstricto, ne dicam Lentuli Iugurthae atque Seiani, certe Numantini Scipionis exitu periit. haec in hac caede tristia minus, quod nefas ipsum cum auctore facti parricidalis diluculo inventum. nam quis ab hominum tam procul sensu, quis ita gemino obtutu eluminatus, qui exanimati cadavere inspecto non statim signa vitae colligeret extortae? 12. etenim protinus argumento fuere livida cutis, oculi protuberantes et in obruto vultu non minora irae vestigia quam doloris. inventa est

6 diastemata zodiaca *vulgo,* diastema zodiaca *LNCT*, diastemate zodiaco *PF*, die (e *eras.* $M^1$) astemate zodiaca *(corr. in* zodiaco $M^1$*)* *M* ‖ 9 apocatastaticus *MT*, vel apotastaticus *s. l. add.* $M^1$, apocatasticus *(corr. in* apocatastaticus $L^2$*)* *L C* ‖ 10 si qua vel quoque (e *corr. in* o $L^1$)*L*, si qua quoque *(corr. in* qualia quoque $N^1$*)* *N*, qualia vel quoque *T*, qualia quoque *MC*; vel *malim secludere; cf. ep. I, 9, 1* si quis quoquo modo ... aditus ‖ 12 coram *LT et (corr. in* coheret $N^1$*)* *N*, cohaeret *VMC; cf. Plin. ep. VIII, 22, 4* sed melius coram ‖ 13 diligentia tua *LNT*, tua (tua *s. l. add.* $M^1$) diligentia *MC* ‖

quidem terra tabo madefacta deciduo, quia post facinus ipsi latrones ad pavimentum conversa defuncti ora pronaverant, tamquam sanguinis eum superaestuans fluxus exinanisset. sed protinus capto qui fuerat ipsius factionis fomes incentor antesignanus ceterisque complicibus oppressis seorsumque discussis criminis veritatem de pectoribus invitis tormentorum terror extraxit. 13. atque utinam hunc finem, dum inconsulte fidens vana consultat, non meruisset excipere! nam quisque praesumpserit interdicta secreta vetita rimari, vereor huiusmodi a catholicae fidei regulis exorbitaturum et effici dignum, in statum cuius respondeantur adversa, dum requiruntur inlicita. secuta quidem est ultio extinctum, sed magis prosunt ista victuris. nam quotiens homicida punitur, non est remedium sed solacium vindicari. 14. longiuscule me progredi amor impulit, cuius angorem silentio exhalare non valui. tu interim, si quid istic cognitu dignum, citus indica, saltim ob hoc scribens, ut animum meum tristitudine gravem lectio levet. namque confuso pectori maeror, et quidem iure, plurimus erat, cum paginis ista committerem sola. neque enim satis mihi aliud hoc tempore manu sermone consilio scribere loqui volvere libet. vale.

## XII.

### SIDONIUS TRYGETIO SUO SALUTEM.

1. Tantumne te Vasatium civitas non caespiti imposita sed pulveri, tantum Syrticus ager ac vagum solum et volatiles ventis altercantibus harenae sibi possident, ut te magnis flagitatum precibus, parvis separatum spatiis, multis exspectatum diebus adtrahere Burdigalam non potestates, non amicitiae, non opimata vivariis ostrea queant? an

8 fidens *Wilamowitz,* fides *codd.* | varia *L* ‖ 10 *post* huiusmodi *add.* hominem *Luetjohann, frustra* ‖ 11 cuius *corr. in* cui $C^2$ ‖ 12 requiruntur *LNT*, requirantur *MC* ‖ 16 exhalare *LC*, ex *** halare *(3 litt. eras. $M^1$)M*, extorbale *T* ‖ 29 amicitia

temporibus hibernis viarum te dubia suspendunt et, quia solet Bigerricus turbo mobilium aggerum indicia confundere, quoddam vereris in itinere terreno pedestre naufragium? 2. ubi, quaesumus, animo tam celeriter excessit vestigiis tuis nuper subacta Calpis? ubi fixa tentoria in occiduis finibus Gaditanorum? ubi ille Trygetio meo idem qui Herculi quondam terminus peregrinandi? tantumne a te ipso ipse tu discrepas, ut totus in desidiae iura concesseris, quo peragrante secreta regionum fabulosarum prius defuit actio laboris quam fatigationis intentio? 3. et post haec portum Alingonis tam piger calcas, ac si tibi nunc esset ad limitem Danuvinum contra incursaces Massagetas proficiscendum, vel si nunc etiam tuae navi stagna Nilotidis aquae per indigenas formidata crocodillos transfretarentur. et cum nec duodecim milium obiectu sic retarderis, quid, putamus, cum exercitu Marci Catonis in Leptitana Syrte fecisses? 4. sed quamlibet sola hiemalium mensuum nomina tremas, tam clemens est facies caeli, tam tepida, tam suda et sic auras mage quam ventos habet, ut te non valeat enixius retinere tempus quam invitare temperies. sed si epistulam spernis evocatoriam, credo, vel versibus non reluctaberis, impulsoribus blandis et desiderii mei, quantum suspicor, strenuis executoribus, quorum in te castra post biduum commovebuntur. 5. ecce Leontius meus, facile primus Aquitanorum, ecce iam parum inferior parente Paulinus ad locum quem supra dixi per Garunnae fluenta refluentia non modo tibi cum classe verum etiam cum flumine occurrent. hic tuas laudes modificato celeumate simul inter transtra remiges, gubernatores inter aplustria canent. hic te aedificatus culcitis

(a *corr. in* ae *M*[1]) *MT* ‖ 2 solet *leg. post* confundere *in C* ‖ 3 naufragium pedestre *C* ‖ 13 navi *L et (corr. in* naves *N*[2]*) N*, naves (es *in ras. V*[1]*M*[2]) *VMCT* ‖ 14 transfretarentur *L et (corr. in* transfretarent *N*[1]*) N*, transfretarent *VMCT* ‖ 17 sed] de *L* ‖ 18 mensuum *L*, mensium *NVMCT* ‖ 21 invitare *LT*, minitare *MC*, vel invitare *s. l. add. M*[1], invitare *eras.*, vel minitare *s. l. add. N*[2] ‖

torus, hic tabula calculis strata bicoloribus, hic tessera frequens eboratis resultatura pyrgorum gradibus exspectat; hic, ne tibi pendulum tinguat volubilis sentina vestigium, pandi carinarum ventres abiegnarum trabium textu pulpitabuntur; hic superflexa crate paradarum sereni brumalis infida vitabis. 6. quid delicatae pigritiae tuae plus poterit impendi, quam ut te pervenisse invenias, cum venire vix sentias? quid mussitas? quid moraris? ipsae mihi tuum videntur adventum reptiles cocleae cum domibus nativis antecessurae. est praeterea tibi copiosissima penus aggeratis opipare farta deliciis, modo sit eventilando par animus impendio. 7. quid multa? veni, ut aut pascaris aut pascas; immo, quod gratius, ut utrumque; veni cum mediterraneo instructu ad debellandos subiugandosque istos Medulicae supellectilis epulones. hic Aturricus piscis Garunnicis mugilibus insultet; hic ad copias Lapurdensium lucustarum cedat vilium turba cancrorum. 8. tu tamen etsi ceteris eris in hoc genere pugnandi dimicaturus, si quid iudicio meo censes adquiescendum (neque enim iniustum est credere experto), senatorem nostrum, hospitem meum, conflictui huic facies exsortem; cuius si convivio tectoque succedas, dapes Cleopatricas et loca lautia putas. nam quamvis super hoc studio tam ipse quam patria confligant, olim lata sententia est, quod ille transeat ceteros cives, licet et illa ceteras civitates. vale.

2 respectat *L* ‖ 9 videntur tuum *C* ‖ 11 farta *L V*, referta (re *s. l. add.* *M*[1]) *M* (*corr. ex* refarta *N*[1]) *NCT* ‖ 12 aut ut pascas *C* ‖ 14 medullicae *MC* ‖ 17 tamen etsi *L et* (*corr. in* tametsi *N*[1]) *N*, tametsi *MCTV* ‖ 18 eris ceteris *M* | iudicio meo *LNT*, meo iuditio *MC* ‖ 22 latia *CT et in ras.* *M*[1], a latio *s. l. add.* *M*[1] | putas *LPF et* (*corr. in* putes *N*[1]*M*[1]) *NM*, putes *CT*, puta *Mommsen* ‖

## XIII.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE NUNECHIO SALUTEM.

1. Multa in te genera virtutum, papa beatissime, munere superno congesta gaudemus. siquidem agere narraris sine superbia nobilem sine invidia potentem, sine superstitione religiosum sine iactantia litteratum, sine ineptia gravem sine studio facetum, sine asperitate constantem sine popularitate communem. 2. praeterea his hoc praestantissimum bonis fama superaggerat, quod te asserit hasce tot gratias fastigatissimae caritatis arce transcendere; fama, inquam, quae de laudibus tuis cum canat multa, plus reticet. nam longius constitutis actionum tuarum propositum potest assignare, non numerum. quarum relatione succensus ultro primus, ut longe inferiorem decet, ad solvenda officia procurro nec vereor garrulitatis aliquando argui, qui potui taciturnitatis hucusque culpari. 3. commendo Promotum gerulum litterarum, vobis quidem ante iam cognitum, sed nostrum nuper effectum vestris orationibus contribulem; qui cum sit gente Iudaeus, fide tamen praeelegit censeri Israelita quam sanguine, et municipatum caelestis illius civitatis affectans occidentemque litteram spiritu vivificante fastidiens, pariter huc iustis praemia proposita contemplans, huc, nisi faceret ad Christum de circumcisione transfugium, praevidens sese per aeterna saecula aequiterna supplicia passurum, patriam sibi maluit Hierusalem potius quam Hierusolymam computari. 4. quibus agnitis adventantem Abrahae nunc filium veriorem maternis ulnis spiritalis Sarra suscipiat. namque ad Agar ancillam pertinere tunc desiit, cum legalis observantiae servitutem gratiae libertate mutavit. de cetero, quae ipsi

1 nonechio *LMC*, nonnechio *T* || 9 arce] apice *Wilamowitz* || 16 vobis *L et (corr. in* nobis *N*[1]*)N*, nobis *MCT* || 19 praelegit *L et (corr. in* praeelegit *M*[1]*)M* || 21 huc *L et (corr. in* hinc *N*[1]*)N*, hinc *MCT* || 22 huc *L et (corr. in* hinc *N*[1]*)N*, hinc *MCT* ||

fuerit isto causa veniendi, praesentaneo conducibilius idem poterit explicare memoratu. nobis vero propter quae supra scripsi carissimus habetur; quod ideo significo, quia is efficacissime quemque commendat, qui meras causas iustae commendationis aperuerit. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XIV.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE PRINCIPIO SALUTEM.

1. Iam diu nobis, papa venerabilis, etsi necdum vester vultus aspectus, tamen actus inspectus est. namque sanctorum laus diffusa meritorum stringi spatiis non est contenta finalibus. hinc est quod, quia bonae conscientiae modus non ponitur, nec bonae opinioni terminus invenitur. 2. quae loquor, falsa censete, nisi professioni meae competens adstipulator accesserit, satis in illo quondam coenobio Lirinensi spectabile caput, Luporum concellita Maximorumque et parsimoniae saltibus consequi affectans Memphiticos et Palaestinos archimandritas. is est episcopus Antiolus, cuius relatu, qui pater vobis, quique qualesque vos fratres, qua morum praerogativa pontificatu maximo ambo fungamini, sollicitus cognoscere studui, gaudens cognovisse me memini. 3. cui patri quondam, videlicet vos habenti, vix domus Aaron pontificis antiqui merito compararetur; quem licet primum in medio plebis heremitidis sanctificationis oleo legiferi fratris dextra perfuderit, filios eius in similis officii munia vocans, tamen ipsius super Ithamare et Eleazaro felicitatem Nadab et Abiu fulminibus afflati decoloravere; quorum quamlibet interemptorum credamus absolvendas animas, punitas tamen scimus esse personas. 4. vos vero tacturi paginam altaris nihil, ut audio, offertis ignis alieni, sed comitantibus

3 ideo *L*, eo (e *in ras. 3 litt.* $N^1$)*NMCT* ‖ 10 diffusa laus (a *in ras. et* laus *s. l. add.* $M^2$)*MC* ‖ 17 is est *vulgo*, is et *codd.; an* scilicet? *Luetjohann* ‖ 18 antiolus *LCT*, antiolius (n *in ras.* $M^1$)*M* ‖ 26 Ithamare *Luetjohann*, ithamar *codd.* ‖

victimis caritatis castitatisque flagrantissimum incensum turibulis cordis adoletis. ad hoc quotiens iugum legis cervicibus superbientum per vincula praedicationis adstringitis, tunc deo tauros spiritaliter immolatis. quotiens conscientiae luxuriantis faetore pollutos ad suaveolentiam pudicitiae stimulis correctionis impellitis, hircorum vos obtulisse virulentiam Christus sibi computat. 5. quotiens hortantibus vobis in quocumque conpuncto culpas suas anima poenaliter recordata suspirat, quis vos ambigat paria turturum aut binos pullos columbarum, qui duplicem substantiam utriusque hominis nostri tam numero quam gemitu assignant, mystico litasse sacrificio? quotiens vestro monitu obesum quicumque corpus aestuantemque turgidi ventris arvinam crebro ieiuniorum decoquendus igne torruerit, nulli dubium est vos tunc simulam frictam in quadam continentiae sartagine consecraturos. 6. quotiens aliquem mentis perfidae figmenta ponentem sanam respondere doctrinam fidem credere, viam tenere vitam sperare suadetis, quis vos dubitet in huius emendatione conversi, qui iam sit liber ab haeresi, liber ab hypocrisi, liber ab schismate, purgatissimum propositionis panem cum sinceritatis et veritatis azymis dedicaturos? 7. postremo quis nesciat, quicquid legis diebus figuraliter immolabatur in corporibus, quod totum id gratiae tempore manifeste vos offeratis in moribus? atque ideo gratias uberes deo refero, quod secundum vestrae paginae qualitatem facile agnosco antistitem suprafatum de vobis, cum magna dixerit, maiora tacuisse. quapropter nemo dubitaverit, qui bonus es, cum indicaris, et melior, cum legeris, esse te optimum, cum videris. 8. Megethius clericus, vestri gerulus eloquii, rebus ex sententia gestis, quia tuorum apicum detulit munera,

1 fragrantissimum *vulgo* || 3 cervicibus superbientium *MC*, cervitium (um *corr. in* bus $T^1$) superbientibus (bus *corr. in* um $T^1$)*T* || 9 poenaliter] lacrimaliter *F* || 11 hominis nostri utriusque *C* || 15 similam frictam *MCT*, vel frixam *add. s. l.* $M^1$ || 25 grates uberes (uberes *in ras.* $M^1$)*M* || 29 te esse *CT et in ras.* $M^1$ ||

meorum reportat obsequia; quem saltim iuvimus voto, quia re forsitan non valemus. per quem obsécro impense, ut sitim nostram frequenter litteris litteratis ambo germani, tu frequentius, inrigetis. sed si difficultas itineris intersiti resultat optatis, vel aliquotiens pro supplicibus supplicate. maius est autem, si nobis tribuere dignemini raris intercessionibus salutem quam si crebris affatibus dignitatem. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XV.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE PROSPERO SALUTEM.

1. Dum laudibus summis sanctum Annianum, maximum consummatissimumque pontificem, Lupo parem Germanoque non imparem, vis celebrari fideliumque desideras pectoribus infigi viri talis ac tanti mores merita virtutes, cui etiam illud non absque iustitia gloriae datur, quod te successore decessit, exegeras mihi, ut promitterem tibi Attilae bellum stilo me posteris intimaturum, quo videlicet Aurelianensis urbis obsidio oppugnatio, inruptio nec direptio et illa vulgata exauditi caelitus sacerdotis vaticinatio continebatur. 2. coeperam scribere; sed operis arrepti fasce perspecto taeduit inchoasse; propter hoc nullis auribus credidi, quod primum me censore damnaveram. dabitur, ut spero, precatui tuo et meritis antistitis summi, quatenus praecónio suo sub quacumque et quidem celeri occasione famulemur. ceterum tu creditor iustus laudabiliter hoc imprudentiae temerarii debitoris indulseris, ut, quod mihi insolubile videtur, tibi quoque videatur inreposcibile. memor nostri esse dignare, domine papa.

6 nobis *LT et in ras.* $M^2$, bonis *C et ut v. M*, vel nobis *ut v. s. l. add.* $M^1$, *eras.* $M^2$ ‖ 10 annianum *LN*, anianum *MCT* ‖ 22 et *om. C* | quatenus *LN*, quatinus *MCT* ‖

## XVI.

### SIDONIUS CONSTANTIO SUO SALUTEM.

1. Spoponderam Petronio, inlustri viro, praesens opusculum paucis me epistulis expediturum; cuius auribus non peperci, dum tuis parco. malui namque, ut illum correctionis labor, te honor editionis aspiceret perveniretque in manus vestras volumen istud alieno periculo, obsequio meo. peracta promissio est; nam peritia tua si coactorum in membranas inspiciat signa titulorum, iam copiosum te, ni fallor, pulsat exemplar; iam venitur ad margines umbilicorum, iam tempus est, ut satiricus ait, Orestem nostrum vel super terga finiri. 2. non hic ego commenticiam Terpsichoren more studii veteris adscivi nec iuxta scaturriginem fontis Aganippici per roscidas ripas et pumices muscivos stilum traxi. atque utinam hic nil molle, nil fluidum, nil de triviis compitalibus mutuatum reperiretur! siquidem maturo, ut es ipse, lectori non tantum dictio exossis tenera delumbis, quantum vetuscula torosa et quasi mascula placet. sed reserventur ista potioribus; mihi sufficit, si cito ignoscas, quod sumus tardi. 3. praeterea si vir inlustris aliquid insuper ampliuscule scribi depoposcisset, in moras grandes incidissemus. nam per armariola et zotheculas nostras non remanserunt digna prolatu. unde cognosce, quod, etsi tacere necdum, coepimus certe taciturire, duplici ex causa: ut, si placemus, pauca lecturis incitent voluptatem; si refutamur, non excitent multa fastidium, quippe in hoc stilo, cui non urbanus lepos inest, sed pagana simplicitas. 4. unde enim nobis illud loquendi

10 cf. Iuven. sat. I, 5 sq.

summi plena iam margine libri
scriptus et in tergo nec dum finitus Orestes.

6 vestras manus *C* ‖ 7 peracta] infracta *Mommsen* ‖ 8 in *om.* *L* ‖ 14 muscivos *L et (corr. in* muscidos *N*[1]*) N*, muscidos *MCT* ‖ 23 necdum *LNM*, nondum *CT* | cepimus cepimus *T* ‖ 24 *post* taciturire *leg.* iam deliberavimus *in C* ‖

tetricum genus ac perantiquum? unde illa verba saliaria vel Sibyllina vel Sabinis abusque Curibus accita, quae magistris plerumque reticentibus promptius fetialis aliquis aut flamen aut veternosus legalium quaestionum aenigmatista patefecerit? nos opuscula sermone condidimus arido exili, certe maxima ex parte vulgato, cuius hinc honor rarus, quod frequens usus, hinc difficilis gratia, quod facilis inventio est. 5. sane profiteor audenter, sicut istic nil acre, nil eloquens, ita nihil inditum non absolutum, non ab exemplo. sed quid haec pluribus? dictio mea, quod mihi sufficit, placet amicis. in quibus tamen utrumque complector, sive non fallunt examine seu caritate falluntur, deumque, quod restat, in posterum quaeso, ut secuturi aut fallantur similiter aut censeant. vale.

---

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII EPISTULARUM

## LIBER NONUS.

### I.

SIDONIUS FIRMINO SUO SALUTEM.

1. Exigis, domine fili, ut epistularum priorum limite irrupto stilus noster in ulteriora procurrat, numeri supradicti privilegio non contentus includi. addis et causas, quibus hic liber nonus octo superiorum voluminibus accrescat: eo quod Gaius Secundus, cuius nos orbitas

5 condidimus *L et (corr. in* edidimus $N^1$*)N*, edidimus *MCT* ‖ 9 absolutum] *cf. Faust. p. 4, 24E.* ut, quae putabantur obscura, absolutiora tardioribus redderentur ‖ 10 hoc *C* ‖ 12 contemplor *C* ‖ 15 *totam ep. I om. LNT* ‖

sequi hoc opere pronuntias, paribus titulis opus epistulare determinet. 2. quae iubes, non sunt improbabilia; quamquam et hoc ipsum, quod pie iniungis, arduum existat ac laudi quantulaecumque iam semel partae non oportunum, primum, quod opusculo prius edito praesentis augmenti sera coniunctio est; deinde, quod arbitros ante quoscumque, nisi fallimur, indecentissimum est materiae unius simplex principium, triplices epilogos inveniri. 3. pariter et nescio, qualiter fieri veniabile queat, quod coherceri nostra garrulitas nec post denuntiatum terminum sustinet: nisi quia forsitan qui modus [potest] paginis, non potest poni ipse amicitiis. quapropter esse te in quadam tuendae opinionis meae quasi specula decet curiosisque facti huiusce rationem manifestare quidve ad hoc sentiant optimi quique, rescripto quam frequentissimo mihi pandere. 4. porro autem si me garrire compulso ipse reticere perseveraveris, te quoque silentii nostri talione ad vicem plecti non periniurium est. itaquę tu primus, tu maxime ignosce negotio quod imponis ac ministerio. nos vero, si quod exemplar manibus occurrerit, libri marginibus octavi celeriter addemus. 5. etsi Apollinaris, totius studii in ceteris rebus, est in hac certe neglegentissimus, quippe qui perexiguum lectione teneatur vel coactus vel voluntarius; quantum tamen mihi videtur, qui patribus his iungi non recusaverim, quorum studio voto timori laudabile aliquid in filiis, licet difficile persuadeatur, difficilius sufficit. vale.

7 nisi] non *C* ‖ 10 nostra garrulitas coherceri *C* ‖ 11 potest *(post* modus*) om.* $M^1$*CF; seclusi; cf. Tac. ann. III, 56* deesse nobis terra in vitam; in qua moriamur, non potest; *ib. XII, 64 et supra ep. VIII, 16, 3* etsi tacere necdum, coepimus certe taciturire ‖ 12 contuendae *C* ‖ 14 quidque *Luetjohann* ‖ 21 totius studii in ceteris rebus *ego;* tuus cui studium in ceteris rebus *F*, tuus cui animus cum in ceteris rebus *C*, tuus cum in ceteris rebus tum *P et in ras.* $M^2$, vel cui studi//// in ceteris rebu//// *in marg. add.* $M^1$, tuus frugi in ceteris rebus *Wilamowitz* ‖

## II.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE EUPHRONIO SALUTEM.

1. Albiso antistes Proculusque levites, ideo nobis morum magistri pronuntiandi, quia vestri merentur esse discipuli, litteras detulerunt, quarum me sacrosancto donastis affatu; quae tamen litterae plurimum nobis honoris, plus oneris inponunt. unde et ipsarum sic benedictione laetor, quod iniunctione confundor, quippe qui ex asse turbatus vel ex parte non pareo. iubetis enim tam diversa quam nimia explicarique decernitis opus, quod ab extremitate mea tam difficile completur quam inprudenter incipitur. 2. sed si amplitudinem in vobis pietatis expertae bene metior, plus laborastis, ut affectus vestri cordis quam nostri operis effectus publicaretur. neque enim, cum Hieronymus interpres, dialecticus Augustinus, allegoricus Origenes gravidas tibi spiritalium sensuum spicas doctrinae salubris messe parturiant, nunc scilicet tibi a partibus meis arida ieiunantis linguae stipula crepitabunt. hoc more tu et olorinis cantibus anseres ravos et modificatis lusciniarum querellis inproborum passerum fringultientes susurros iure sociaveris. 3. quid quod sic quoque arroganter fieret indecenterque, si negotii praecepti pondus aggrederer, novus clericus peccator antiquus, scientia levi gravi conscientia, videlicet ut, si scriptum quocumque misissem, persona mea nec tunc abesset risui iudicantum, cum defuisset obtutui? ne, quaeso, domine papa, nimis exigas verecundiam meam qualitercumque latitantem coepti operis

5 affatu *C*, affectu (vel fa *s. l. add.* $N^1T^2$, vel a $M^1$) *L NMT; cf. ep. IX, 8, 1* affatu secundo vel potius benedictione donatus ‖ 9 nimia *L*, minima *NMCT* | explicari quae *L* ‖ 10 inprudenter *L et (pr.* r *eras.* $N^1$) *N*, impudenter *MCT* ‖ 13 neque] haec *Mommsen* ‖ 16 nunc *L*, non *(corr. ex* num $N^1$) *NMT*, num *C* | a *om. NMCT* ‖ 17 *an* aridae .. stipulae? *Luetjohann* | crepitabunt *L et (corr. in* crepitabit $N^1$) *N*, crepitabit *M CT* ‖ 20 sic *Elmenhorst*, si *L, om. NMCT* ‖ 21 aggredirer *L (non N)* ‖

huiusce temeritate devenustari, quia tantus est livor derogatorum, ut materia, quam mittis, velocius sortiatur inchoata probrum quam terminata suffragium. memor nostri esse dignare, domine papa.

## III.

SIDONIUS DOMINO PAPAE FAUSTO SALUTEM.

1. Servat consuetudinem suam tam facundia vestra quam pietas, atque ob hoc granditer, quod diserte scribitis, eloquium suspicimus, quod libenter, affectum. ceterum ad praesens petita venia prius impetrataque cautissimum reor ac saluberrimum per has maxume civitates, quae multum situ segreges agunt, dum sunt gentium motibus itinera suspecta, stilo frequentiori renuntiare dilataque tantisper mutui sedulitate sermonis curam potius assumere conticescendi. quod inter obstrictas affectu mediante personas asperrimum quamquam atque acerbissimum est, non tamen causis efficitur qualibuscumque, sed plurimis certis et necessariis quaeque diversis proficiscuntur ex originibus. 2. quarum ista calculo primore numerabitur, quod custodias aggerum publicorum nequaquam tabellarius transit inrequisitus, qui etsi periculi nihil, utpote crimine vacans, plurimum sane perpeti solet difficultatis, dum secretum omne gerulorum pervigil explorator indagat. quorum si forte responsio quantulumcumque ad interrogata trepidaverit, quae non inveniuntur scripta, mandata creduntur; ac per hoc sustinet iniuriam plerumque, qui mittitur, qui mittit, invidiam, plusque in hoc tempore, quo aemulantum invicem sese pridem foedera statuta regnorum denuo per condiciones discordiosas ancipitia redduntur. 3. praeter hoc ipsa mens nostra domesticis hinc inde

7 diserte scribitis eloquium suspicimus *Wouweren*, diserte (disserte *C*) scriptis eloquium suscipimus *LNCT*, sic diserte in scriptis eloquium suscipimus (sic diser *in ras.* *M*[2], in *s. l. add.* *M*[1]) *M* ‖ 14 obtrectas *L* ‖ 15 *post* asperrimum *leg.* est *in L* ‖ 22 secreto *L* ‖

dispendiis saucia iacet; nam per officii imaginem vel, quod est verius, necessitatem solo patrio exactus, hoc relegatus variis quaquaversum frangor angoribus, quia patior hic incommoda peregrini, illic damna proscripti. quocirca solvere modo litteras paulo politiores aut intempestive petor aut inpudenter aggredior, quas vel ioco lepidas vel stilo cultas alternare felicium est. porro autem quidam barbarismus est morum sermo iucundus et animus afflictus. 4. quin potius animam male sibi consciam et per horas ad recordata poenalis vitae debita contremiscentem frequentissimis tuis illis et valentissimis orationum munerare suffragiis, precum peritus insulanarum, quas de palaestra congregationis heremitidis et de senatu Lirinensium cellulanorum in urbem quoque, cuius ecclesiae sacra superinspicis, transtulisti, nil ab abbate mutatus per sacerdotem, quippe cum novae dignitatis obtentu rigorem veteris disciplinae non relaxaveris. his igitur, ut supra dixi, precatibus efficacissimis obtine, ut portio nostra sit dominus atque ut ascripti turmis contribulium levitarum non remaneamus terreni, quibus terra non remanet, inchoemusque ut a saeculi lucris, sic quoque a culpis peregrinari. 5. tertia est causa vel maxuma, exinde scribere tibi cur supersederim, quod immane suspicio dictandi istud in vobis tropologicum genus ac figuratum limatisque plurifariam verbis eminentissimum, quod vestra quam sumpsimus epistula ostendit: licet olim praedicationes tuas, nunc repentinas, nunc, ratio cum poposcisset, elucubratas, raucus plosor audierim, tunc praecipue, cum in Lugdunensis ecclesiae dedicatae festis hebdomadalibus collegarum sacrosanctorum

2 hoc *LNCT*, hic *(corr. ex* hoc *M*[1]*)M* | relegatus *L et* (us *eras. N*[1]*)N*, relegatur *(corr. in* relegor *M*[1]*) MCT* ‖ 3 frangor angoribus *Wouweren*, fragoribus *codd.* | fragoribus (*del.* quia) *Mommsen; an* feror angoribus? | patior hic *(corr. ut v. ex* patioris *N*[1]*)NMCT*, patioris *L*; *an* patior istic? ‖ 4 solvere modo] solveremus (mus *eras. C*[2]*)C* ‖ 24 genus *om. C* ‖ 26 licet olim *Luetjohann*, leceto in *L*, lecet eni *(corr. in* licet enim *N*[1]*) N*, licet enim *MCT*, licet etiam *ego* ‖ 27 cum racio *C* | plusor *L* ‖

rogatu exorareris, ut perorares. ubi te inter spiritales regulas vel forenses medioximum quiddam contionantem, quippe utrarumque doctissimum disciplinarum, pariter erectis sensibus auribusque curvatis ambiebamus, hinc parum factitantem desiderio nostro, quia iudicio satisfeceras. 6. hisce de causis temperavi stilo temperaboque, breviter locutus, ut paream, longum taciturus, ut discam. sunt de cetero tuae partes, domine papa. doctrinae salutaris singularisque victuris operibus incumbere satis; neque enim, quisquis auscultat docentem te disputantemque, plus loqui discit quam facere laudanda. nunc vero, quod restat, donate venia paginam rusticantem vobis obsecundantem, cui me quoque auctore, si vestris litteris comparetur, stilus infantissimus inest. 7. sed ista quorsum stolidus allego? nam nimis deprecari ineptias ipsas est ineptissimum, in quibus tu merus arbiter, si rem ex asse discingas, ridebis plurima, plura culpabis. sed et illud amplector, si pro caritate qua polles non fueris usquequaque censendi continentissimus, id est, si sententia tua quippiam super his apicibus antiquet. tunc enim certius te probasse reliqua gaudebo, si liturasse aliqua cognovero. memor nostri esse dignare, domine papa.

## IV.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE GRAECO SALUTEM.

1. Viator noster ac tabellarius terit orbitas itineris assueti spatium viae regionumque, quod oppida nostra discriminat, saepe relegendo. quocirca nos quoque decet semel propositae sedulitatis officia sectari, quae cum reliquis commeantibus tum praecipue Amantio intercurrente

1 ubi *L*, ibi *(pr.* i *in ras. 3 litt.* $N^1$*)NMCT* ‖ 9 *post* singularisque *ins.* virtutis *Wilamowitz* | victoris *LT* | incumbere *NMCT*, incumbere incumbere *L*; sunt d. c. t. p., d. p., doctrinae salutaris singularisque: victuris operibus incumbere incumbere satis *Luetjohann* ‖ 12 rusticantem *NMCT*, rusticanter *L, fort. recte* ‖ 15 *an* ipsum? *Luetjohann* ‖

geminare cum quadam mentis intentione debemus, ne forte videatur ipse plus litteras ex more deposcere quam nos ex amore dictare, domine papa; ideoque vestrorum plus mementote, quos inter praesumimus computari, quique, sicut vestris erigimur secundis, ita deprimimur adversis. 2. nam quod nuper quorumpiam fratrum necessitate multos pertuleritis angores, flebili ad flentes relatione pervenit. sed tu, flos sacerdotum gemma pontificum, scientia fortis fortior conscientia, minas undasque mundialium sperne nimborum, quia frequenter ipse docuisti, quod ad promissa convivia patriarcharum vel ad nectar caelestium poculorum per amaritudinum terrenarum calices perveniretur. 3. velis nolis, quisque contempti mediatoris consequitur regnum, sequitur exemplum. quantumlibet nobis anxietatum pateras vitae praesentis propinet afflictio, parva toleramus, si recordamur, quid biberit ad patibulum, qui invitat ad caelum. memor nostri esse dignare, domine papa.

## V.

SIDONIUS DOMINO PAPAE IULIANO SALUTEM.

1. Etsi plusculum forte discreta, quam communis animus optabat, sede consistimus, non tamen medii itineris obiectu, quantum ad solvendum spectat officium, nostra sedulitas impediretur, nisi quod per regna divisi a commercio frequentiore sermonis diversarum sortium iure revocamur; quae nunc saltim post pacis initam pactionem quia fidelibus animis foederabuntur, apices nostri incipient commeare crebri, quoniam cessant esse suspecti. 2. proinde, domine papa, cum sacrosanctis fratribus vestris pariter Christo supplicaturas iungite preces, ut dignatus prospe-

3 ideoque *L*, ideo *(corr. in* in deo *M*[1]*) MCT* ‖ 5 sic *L* | ita deprimimur *om. L* ‖ 14 quantaslibet *C* ‖ 16 recordimur *L*, *i. e.* recordemur, *fort. recte* ‖ 23 nisi] non *C* ‖ 24 frequentiore *M*, vel ris *s. l. add. M*[1] ‖ 29 supplicaturas Christo *CT* ‖

rare quae gerimus nostrique dominii temperans lites arma compescens illos muneretur innocentia, nos quiete, totos securitate. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VI.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE AMBROSIO SALUTEM.

1. Viguit pro dilectissimo nostro (quid loquar nomen, personam? tu recognosces cuncta) apud Christum tua sanctitas intercessionis effectu; de cuius facilitate iuvenali saepe nunc arbitris palam adscitis conquerebare, nunc tacitus ingemiscebas. igitur hic proxime abrupto contubernio ancillae propudiosissimae, cui se totum consuetudine obscena vinctus addixerat, patrimonio posteris famae subita sui correctione consuluit. 2. namque per rei familiaris damna vacuatus ut primum intellegere coepit et retractare, quantum de bonusculis avitis paternisque sumptuositas domesticae Charybdis abligurrisset, quamquam sero resipiscens, attamen tandem veluti frenos momordit excussitque cervices atque Ulixeas, ut ferunt, ceras auribus figens fugit adversum vitia surdus meretricii blandimenta naufragii puellamque, prout decuit, intactam vir laudandus in matrimonium adsumpsit, tam moribus natalibusque summatem quam facultatis principalis. 3. haec quidem gloria, si voluptates sic reliquisset, ut nec uxori coniugaretur; sed, etsi forte contingat ad bonos mores ab errore migrare, paucorum est incipere de maxumis, et eos, qui diu totum indulserint sibi, protinus totum et pariter incidere. 4. quocirca vestrum est copulatis obtinere quam primum prece sedula spem liberorum; consequens erit, ut filio uno alterove susceptis (et nimis dixi) absti-

1 dominii *CPF et (corr. ex* domini $M^1$) *M*, domini *T*, domi *sequ. litura 7 litt. L;* nostrorumque dominorum *Leo* ‖ 5 piguit (p *add.* $T^2$) *T*, egitur *L* ‖ 7 iuvenili *CT* ‖ 11 iunctus *MCT* ‖ 21 haec *L*, esset *MCT* ‖ 24 megrari *L* | *an* et difficillimum eos? *Luetjohann* ‖ 26 est *om. L* ‖ 27 consequens *L*, et post consequens (et post *s. l. add.* $N^1$) *NMCT* ‖

neat de cetero licitis, qui inlicita praesumpsit. namque et coniuges ipsi, quamquam nupti nuper, his moribus agunt, hac verecundia, vere ut agnoscas, si semel videris, plurimum esse quod differat ille honestissimus uxorius amor figmentis inlecebrisque concubinalibus. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VII.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE REMIGIO SALUTEM.

1. Quidam ab Arvernis Belgicam petens (persona mihi cognita est, causa ignota; nec refert), postquam Remos advenerat, scribam tuum sive bybliopolam pretio fors fuat officione demeritum copiosissimo velis nolis declamationum tuarum schedio emunxit. qui redux nobis atque oppido gloriabundus, quippe perceptis tot voluminibus, quaecumque detulerat, quamquam mercari paratis, quod tamen civis (nec erat iniustum), pro munere ingessit. curae mihi e vestigio fuit hisque, qui student, cum merito lecturiremus, plurima tenere, cuncta transcribere. 2. omnium assensu pronuntiatum pauca nunc posse similia dictari. etenim rarus aut nullus est, cui meditaturo par affatim assistat dispositio per causas, positio per litteras, compositio per syllabas, ad hoc oportunitas in exemplis fides in testimoniis, proprietas in epithetis urbanitas in figuris, virtus in argumentis pondus in sensibus, flumen in verbis fulmen in clausulis. 3. structura vero fortis et firma coniunctionumque perfacetarum nexa caesuris insolubilibus, sed nec hinc minus lubrica et levis ac modis omnibus erotundata quaeque lectoris linguam inoffensam decenter

2 nuptiae *L* | agunt *om. C* ‖ 3 hac] ac *LCT* ‖ 7 *cum epist. VI ceteris omissis desinunt N.T; quae sequuntur, pallidiore atramento exarata sunt in M* ‖ 10 seu *MC* ‖ 11 officiovene (ne *exp. F*[1])*F* ‖ 13 quaecumque *L*, quicquid *MC* | quicquid quamquam mercari paratis detulerat *C* ‖ 15 civis *L*, cuius *C*, ut civis (ut *s. l. add. M*[1])*MPF* ‖ 19 affatim *om. MCPF* ‖ 26 *post* levis *deficit in ima pagina L* ‖

expediat, ne salebrosas passa iuncturas per cameram palati volutata balbutiat; tota denique liquida prorsus et ductilis, veluti cum crystallinas crustas aut onychitinas non impacto digitus ungue perlabitur, quippe si nihil eum rimosis obicibus exceptum tenax fractura remoretur. 4. quid plura? non extat ad praesens vivi hominis oratio, quam peritia tua non sine labore transgredi queat ac supervadere. unde et prope suspicor, domine papa, propter eloquium exundans atque ineffabile (venia sit dicto) te superbire. sed licet bono fulgeas ut conscientiae sic dictionis ordinatissimae, nos tibi tamen minime sumus refugiendi, qui bene scripta laudamus, etsi laudanda non scribimus. 5. quocirca desine in posterum nostra declinare iudicia, quae nihil mordax, nihil quoque minantur increpatorium. alioquin, si distuleris nostram sterilitatem facundis fecundare colloquiis, aucupabimur nundinas involantum et ultro scrinia tua coniventibus nobis ac subornantibus effractorum manus arguta populabitur inchoabisque tunc frustra moveri spoliatus furto, si nunc rogatus non moveris officio. memor nostri esse dignare, domine papa.

## VIII.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE PRINCIPIO SALUTEM.

1. Quamquam nobis non opinantibus, desiderantibus tamen litteras tuas reddidit gerulus antiquus, idoneus inventus, cui iure repetita credantur officia, quandoquidem prima sic detulit. igitur affatu secundo vel potius benedictione donatus ipse quoque rependo alterum salve, obsequia combinans numeris aequata, non meritis. 2. et quia, domine papa, modo vivimus <animis> iunctis abiunctisque regionibus conspectibusque mutuis frui dissociatae situ habitationis inhibemur, orate, ut optabili religiosoque

3 onychitinas *Luetjohann*, onychintinas *vel* onichintinas *codd.* || 16 aucupabimus *C* || 28 animis *add. Luetjohann, om. codd.* || 29 conspectibus (que *om.*) *F* ||

decessu vitae praesentis angoribus atque onere perfuncti, cum iudicii dies sanctus offulserit cum resurrectione, agminibus vestris famulaturi vel sub Gabaoniticae servitutis occasione iungamur; quia secundum promissa caelestia, quae spoponderunt filios dei de nationibus congregandos, si nos reos venia soletur, dum vos beatos gloria manet, etsi per actionum differentiam, non tamen per locorum distantiam dividemur. memor nostri esse dignare, domine papa.

## IX.

SIDONIUS DOMINO PAPAE FAUSTO SALUTEM.

1. Longum tacere, vir sacratissime, nos in commune dequestus es; cognosco vestrae partis hinc studium, nostrae reatum non recognosco. namque iam pridem iussus garrire non silui litteris istas antecurrentibus; quibus et iam recensendis, cum Reios advenerant, qui tunc Aptae fuistis, aptissime defuistis. idque votivum mihi granditer fuit ac peroptatum, ut epistula iniuncta nec negaretur scripta amicitiae nec subderetur lecta censurae. 2. ista omittamus. mitti paginam copiosam denuo iubes. parere properanti adsunt vota, causae absunt. nam salutatio, nisi negotium aliquod activa deportet materia, succincta est; quam qui porrigit verbis non necessariis, a regula Sallustiani tramitis detortus exorbitat, qui Catilinam culpat habuisse satis eloquentiae, sapientiae parum. unde ave dicto mox vale dicimus. orate pro nobis. 3. sed bene est, bene est, quia chartulam iam iamque compli-

24 Sallust. Cat. V, 4.

2 sanctis *Wilamowitz* | obfulserit *F*, effulserit *malit Luetjohann; sed cf. Cod. Theod. II, 8, 25* in ea (*sc.* die) aut imperii nostri ortus .. offulserit || 5 dei *F*, fidei *MCP* || 14 quibus etiam *MPF*, quibusdam etiam *C*, quibus tamen *Luetjohann* || 15 Aptae *Sirmond.*, apte *codd.* || 20 salutationi si *codd.* || 21 non deportet *C* | *an* activam deportet materiam? *Luetjohann* || 24 parum sapientiae *C* || 26 iam iamque *vulgo*, iamque *codd.* | iamque quia cartulam *C* ||

caturo res forte succurrit, de qua exprobranda si diutius vel laetitia sese mea vel ira cohibuerit, ipse me accepta dignum contumelia iudicabo. venisti, magister, in manus meas (nec exulto tantum, verum insulto), venisti, et quidem talis, qualem abhinc longo iam diu tempore desideria nostra praestolabantur. dubito sane utrum et invitus, at certe similis invito, quippe quo providente vel, si tamen hoc nimis abnuis, adquiescente sim tuis libris insalutatus hisque, quod multo est iniuriosius, territorium Arvernum cum praeterirent, non solum moenia mea, verum etiam latera radentibus. 4. an verebare, ne tuis dictis invideremus? sed dei indultu vitio nulli minus addicimur; cui si ita ut ceteris a mea parte subiaceretur, sic quoque auferret congrediendi aemulationem desperatio consequendi. an supercilium tamquam difficilis ac rigidi plosoris extimescebas? et quaenam est cuiquam peritiae cervix tanta quive hydrops, ut etiam tepida vestra non ferventissimis laudibus prosequatur? 5. an ideo me fastidiendum neglegendumque curasti, quia contemneres iuniorem? quod parum credo. an quia indoctum? quod magis fero, ita tamen, ut qui dicere ignorem, non et audire; quia et qui circensibus ludis adfuerunt, sententiam de curribus non ferunt. an aliquo casu dissidebamus, ut putaremur his quos edidissetis libellis derogaturi? atqui praesule deo tenues nobis esse amicitias nec inimici fingere queunt. 6. 'ista quorsum'? inquis. ecce iam pando, vel quid indagasse me gaudeam vel quid te celasse succenseam. legi volumina tua, quae Riochatus antistes ac monachus atque istius mundi bis peregrinus Britannis tuis pro te reportat, illo iam in praesentiarum fausto potius, qui non senescit quique viventibus non defuturus post sepulturam fiet per ipsa quae scripsit sibi superstes. igitur hic ipse venerabilis

1 forte succurrit *Luetjohann*, fortis accurrit *codd.* ‖ 3 contumelia dignum *C* ‖ 6 at *MP*, aut *C*, ac *F* ‖ 12 addicimur *CF*, addimur *MP*, vel addicimur *s. l. add. M*[1] ‖ 16 ecquaenam *Luetjohann* ‖ 17 quive] ingenive *Leo* ‖ 23 edidissetis libellis *Luetjohann*, libellis edidissetis *codd.* ‖ 32 hic igitur *C* ‖

apud oppidum nostrum cum moraretur, donec gentium concitatarum procella defremeret, cuius immanis hinc et hinc turbo tunc inhorruerat, sic reliqua dona vestra detexit, ut perurbane quae praestantiora portabat operuerit, spinas meas illustrare dissimulans tuis floribus. 7. sed post duos aut his amplius menses sic quoque a nobis cito profectum cum quipiam prodidissent de viatoribus mysticae gazae clausis involucris clam ferre thesauros, pernicibus equis insecutus abeuntem, qui facile possent itineris pridiani spatia praevertere, osculo in fauces occupati latronis insilui, humano ioco, gestu ferino, veluti si excussura quemcumque catulorum Parthi colla raptoris pede volatili tigris orbata superemicet. 8. quid multa? capti hospitis genua complector iumenta sisto, frena ligo sarcinas solvo, quaesitum volumen invenio produco, lectito excerpo maxima ex magnis capita defrustans. tribuit et quoddam dictare celeranti scribarum sequacitas saltuosa compendium, qui comprehendebant signis quod litteris non tenebant. quibus lacrimis sane maduerimus mutuo vicissim fletu rigati, tunc cum ab amplexu saepe repetito separaremur, longum est dixisse nec refert; quod triumphali sufficit gaudio, spoliis onustum caritatis et spiritalis compotem praedae me domum rettuli. 9. quaeris nunc, quid de manubiis meis iudicem. nollem adhuc prodere, quo diuturnius exspectatione penderes; plus me enim ulciscerer, si quod sensi tacerem. sed iam nec ipse frustra superbis, utpote intellegens tibi inesse virtutem sic perorandi, ut lectori tuo seu reluctanti seu voluntario vis voluptatis excudat praeconii necessitatem. proinde accipe, quid super scriptis tuis et iniuriam passi censeamus. 10. legimus opus opero-

2 immanis *Luetjohann*, imaginis *MCP*, ymaginis *F* 7 quippiam *CF* || 9 possint (i *corr. in* e $M^1$) *MCF* || 12 collo (*post.* o *in ras.* $M^2$) *MPF* | volatili *Vatican. 3421*, volatici (*post.* i *corr. in* o $M^1$) *MC*, volatico *PF* || 20 ab *om.* *C* || 23 manibus (*corr. in* manubiis $P^1$) *CP* || 24 quod (*corr. in* quo $M^1$) *MCF* || 27 operandi *C* || 30 passi et iniuriam *C* | passi *s. l. add.* $F^1$ ||

sissimum multiplex, acre sublime, digestum titulis exemplisque congestum, bipertitum sub dialogi schemate, sub causarum themate quadripertitum. scripseras autem plurima ardenter plura pompose, simpliciter ista nec rustice, argute illa nec callide, gravia mature profunda sollicite, dubia constanter argumentosa disputatorie, quaedam severe quaepiam blande, cuncta moraliter lecte, potenter eloquentissime. 11. itaque per tanta te genera narrandi toto latissimae dictationis campo secutus nil in facundia ceterorum, nil in ingeniis facile perspexi iuxta politum. quae me vera sentire satis approbas, cum nec offensus aliter iudico. denique absentis oratio, quantum opinamur, plus nequit crescere, nisi forsitan aliquid his addat coram loquentis auctoris vox manus, motus pudor artifex. 12. igitur his animi litterarumque dotibus praeditus mulierem pulchram, sed illam deuteronomio astipulante nubentem, domine papa, tibi iugasti; quam tu adhuc iuvenis inter hostiles conspicatus catervas, atque illic in acie contrariae partis adamatam, nil per obstantes repulsus proeliatores, desiderii brachio vincente rapuisti, philosophiam scilicet, quae violenter e numero sacrilegarum artium exempta raso capillo superfluae religionis ac supercilio scientiae saecularis amputatisque pervetustarum vestium rugis, id est tristis dialecticae flexibus falsa morum et illicita velantibus, mystico amplexu iam defaecata tecum membra coniunxit. 13. haec ab annis vestra iam dudum pedisequa primoribus, haec tuo lateri comes inseparabilis, sive in palaestris exerceris urbanis sive in abstrusis macerare solitudinibus, haec Athenaei consors, haec monasterii, tecum mundanas abdicat, tecum supernas praedicat disciplinas. huic copulatum te matrimonio qui lacessiverit, sentiet ecclesiae Christi Platonis Academiam militare teque nobilius philosophari;

1 titulis exemplisque congestum *om.* *C* || 4 rustice *ut v. eras.* $M^1$, *om.* *CPF* || 9 di**cationis *(ut v. corr. ex* dictationis $M^1$*)* *M*, dicationis *PF* || 10 in *ante* ingeniis *s. l. add.* $M^1$, *om.* *CF* | facile *s. l. add.* $M^1$ || 14 his igitur *C* || 28 macerare *(corr. in* macerere $M^2 P^1$*)* *MCP*, macerere *F* ||

14. primum ineffabilem dei patris asserere cum sancti spiritus aeternitate sapientiam; tum praeterea non caesariem pascere neque pallio aut clava velut sophisticis insignibus gloriari aut affectare de vestium discretione superbiam, nitore pompam, squalore iactantiam neque te satis hoc aemulari, quod per gymnasia pingantur Areopagitica vel prytanea curva cervice Speusippus Aratus panda, Zenon fronte contracta Epicurus cute distenta, Diogenes barba comante Socrates coma cadente, Aristoteles brachio exerto Xenocrates crure collecto, Heraclitus fletu oculis clausis Democritus risu labris apertis, Chrysippus digitis propter numerorum indicia constrictis, Euclides propter mensurarum spatia laxatis, Cleanthes propter utrumque corrosis. 15. quin potius experietur, quisque conflixerit, Stoicos Cynicos Peripateticos haeresiarchas propriis armis, propriis quoque concuti machinamentis. nam sectatores eorum, Christiano dogmati ac sensui si repugnaverint, mox te magistro ligati vernaculis implicaturis in retia sua praecipites implagabuntur, syllogismis tuae propositionis uncatis volubilem tergiversantum linguam inhamantibus, dum spiris categoricis lubricas quaestiones tu potius innodas acrium more medicorum, qui remedium contra venena, cum ratio compellit, et de serpente conficiunt. 16. sed hoc temporibus istis sub tuae tantum vel contemplatione conscientiae vel virtute doctrinae. nam quis aequali vestigia tua gressu sequatur, cui datum est soli loqui melius quam didiceris, vivere melius quam loquaris? quocirca merito te beatissimum boni omnes idque supra omnes tua tempestate concelebrabunt, cuius ita dictis vita factisque dupliciter inclaruit, ut, quandoquidem tuos annos iam dextra numera-

30 cf. Iuvenal. sat. X, 248 sq.

7 prytanea *(corr. ex* prytaneñ *M*[1]*) MP*, pritaneum *C*, prytaneum *F* | zeutippus curva cervice *C* | Speusippus *Savaro*, zeuzippus *M*, zeutippus *CF*, zeutipus *P* || 9 cadente *Laurentian. XLV, 26 aliique*, candente *MCPF* | exerto] extento *C* || 25 gressu insequatur (su *in fine vers.*, in *in ras. add. M*[2]*) MP* || 30 annos *om. C* ||

verit, saeculo praedicatus tuo, desiderandus alieno, utraque laudabilis actione decedas te relicturus externis, tua proximis. memor nostri esse dignare, domine papa.

## X.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE APRUNCULO SALUTEM.

1. Reddidit tibi epistulas meas, quem mihi tuas offerre par fuerat; nam frater noster Caelestius nuper ad te reversus de Biterrensi quoddam mihi super statu Iniuriosi nostri vinculum cessionis elicuit. quod quidem scripsi non minus tua verecundia fractus quam voluntate; namque nos ultro vestro pudori quasi quibusdam pedibus obsequii decuit occurrere. 2. quocirca me quoque volente posside indultum, sed liberaliter (nec enim, ut suspicor, plus aliquid hoc genere solacii vel ipse quaesisti), quem litteris istis non commendatoriis minus quam refusoriis iam placatus insinuo; sic tamen, ut tibi assistat, tibi pareat, te sequatur atque ut, si permanserit tecum, neutri nostrum iudicetur famulus, si forte discesserit, quaeratur utrique fugitivus. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XI.

### SIDONIUS DOMINO PAPAE LUPO SALUTEM.

1. Propter libellum, quem non ad vos magis quam per vos missum putastis, epistulam vestram non ad me magis quam in me scriptam recepi. ad exprobrata respondeo pro aequitate causae, non pro aequalitate facundiae. quamquam quis nunc ego aut quantus, qui agere praesumam vobis imputantibus innocentem? quocirca delicto huic, quantulumcumque est, inter principia confestim supplico ignosci, diffidentiae tantum, non et superbiae fassus

5 reddidit *vulgo,* reddidi *codd.* | *post* meas *leg.* tibi dico *in P* ‖ 27 quantulocumque *F* | est *s. l. add.* $P^1$ ‖ 28 et non *C* ‖

ritus
vel v
sequ
vivei
mun
cele
clar

tan
zeu
*tia*
25
|| 3

1.

r
ia
ae
im
ius
iat;
nae.
acet,
bene-
ividia
n iam
iquam
tamen
enim
tionum
remum.
ui usus
quique
amplius
et his
et malo
, depre-
nunc nec
scribere
tandem
detrectat.
(quidnam

antistitum
. tu) *C*; *an*
er *P et corr.*
|| 13 autolo-
ate *C et (corr.*
lar *Mommsen*
ris; *cf. ep. I,*
rae *M*¹) *MC* |
ui supradicto
*dd.*

errorem. 2. nam cum mihi rigor censurae tuae in litteris aeque ut ⟨in⟩ moribus sit ambifariam contremiscendus, fateor tamen in voluminis ipsius operisque reseratu illam mihi fuisse plus oneri quam praetenditis caritatem. nec citra iustum ista conicio, quandoquidem mortalium mentibus vis haec naturalitus inest, ut, si quid perperam fiat, minus indulgeant plus amici. 3. scripseram librum, sicut pronuntiatis, plenum onustumque vario causarum temporum personarumque congestu: facturus rem videbar impudentissimam, si tantum mihi cuncta placuissent, ut nulla tibi displicitura confiderem; huc item, quisquis iudicii eventus foret, vidi partibus meis nequaquam pietatis ex solido constare rationem, si non saltim vobis esset anterius allatum volumen, etsi non videretur oblatum; sub hoc scilicet temperamento, ut, si forte placuissem, non vos arrogantia praeterisse, si secus, non vos improbitas expetisse iudicaretur. 4. nec sane multo labore me credidi deprecaturum vitatas causas erubescendi. pariter illud nosse vos noveram, quod auctores in operibus edendis pudor potius quam constantia decet quodque tetricis puncta censoribus tardius procacitas recitatoris quam trepidatio excudit. alioquin, si quis est ille qui cum fiduciae praerogativa thematis ante inauditi operam pervulgat, incipit expectationi publicae, quamvis solverit multa, plura redhibere. praeterea quicquid super huiusce rescripti tenore censueris, malui factum confiteri simpliciter quam trebaciter diffiteri. 5. dixisset alius: 'neminem tibi praetuli, nullas ad ullum peculiares litteras dedi. quem praelatum suspicabare, unius epistulae forma contentus abscessit, atque ea quidem nihil super praesenti negotio deferente: tu, qui te quereris omissum, tribus loquacissimis paginis

2 in *add. editio Bareti, om. codd.* ‖ 4 oneri *vulgo*, oneris *codd.* ‖ 6 hoc naturaliter *C*, naturaliter (*om.* haec) *F* ‖ 12 partibus *in ras.* $M^1$, patribus *C* ‖ 14 allatum *om. C* ‖ 15 videlicet *C* ‖ 16 si secus *PF*, si secius *corr. in* si secus $M^1$, sise c'* *(1 litt. eras.* $C^1$*) C* ‖ 23 opera *Luetjohann* | provulgat *CF* ‖ 25 scripti *CP* ‖ 30 disserente *C* ‖

fatigatus potius in nauseam concitaris, dum frequenter insulsae lectionis verbis inanibus immoraris. adde, quia etiam in hoc, quod forsitan non notasti, reverentiae tuae meritorumque ratio servata est, quod sicut tu antistitum ceterorum cathedris, prior est tuus in libro titulus. illius nomen vix semel tantum et sibi ascripta pagina sonat; tuo praeter tibi deputatas frequenter illustrantur alienae. 6. illud his iunge, quod, si quid ibi vel causaliter placet, tu per consilium meum lectitas, ille quandoque per beneficium tuum, qui munusculi mei incassum pressus invidia necdum ad facultatem legendi, ut suspicor, venit, cum iam diu ipse perveneris ad copiam transferendi (aio, tamquam non sit autholographas membranas arbitraturus, si, tamen quod ante percurras, vel exemplar acceperit; neque enim in his, quae tractaveris, ulla culpabitur aut distinctionum raritas aut frequentia barbarismorum). nempe ad extremum palam videtur etiam tibi transmissa proprietas, cui usus absque temporis fixi praescriptione transmissus est quique supradicto tamdiu potes uti libello, ut eum non amplius zothecula tua quam memoria concludat.' 7. haec et his plura fors aliquis. ego vero cuncta praetereo et malo precari veniam quam reatum, si hoc esse creditur, deprecari. praesentum quoque neglegentiam litterarum nunc nec excuso, primum quod, etsi cupiam, parum cultius scribere queo, dein quod libellari opere confecto animus tandem feriaturus iam quae propalare dissimulat excolere detrectat. 8. attamen, cum satis tibi et quidem merito (quidnam

1 nausiam *C* ‖ 3 in hoc *MPF*, michi *C* ‖ 4 tu antistitum (tu *s. l. add.*, um *in ras.* *M*[1]) *MPF*, antistitum (*om.* tu) *C*; *an* tua antistitum c. c: prior est, ita tuus? ‖ 8 casualiter *P et corr. ex* causaliter *M*[1] ‖ 12 aio] addo *Mommsen, frustra* ‖ 13 autolographas *CP*, autolografas *M*, autulographas *F* ‖ 14 ate *C et (corr. in* ante *M*[1]) *M* | si a me quod ante percurras exemplar *Mommsen* | percurreras *Luetjohann* ‖ 15 *malim* retractaveris; *cf. ep. I, 1, 1; V, 15, 1* ‖ 18 perscriptione (per *corr. in* prae *M*[1]) *MC* | quique supradicto (que supra *in ras.* *M*[2]) *M*, qui supradicto (*om.* que) *CF* ‖ 20 includat *C* | similia *C*, vel plura *s. l. add.* *C*[1] ‖ 22 esse *om.* *C* ‖

enim simile?) in omnibus cedam, quippe qui in alio genere virtutum iam per quinquennia decem non aequaevis sacerdotibus tantum verum et antiquis, quotiens collatus, antelatus quoque sis, noveris volo, quamvis astra questibus quatias atque maiorum cineres favillasque in testimonium laesae caritatis implores, pedem me conflictui tuo, si mutuo super amore certandum est, non retracturum, quia cum in ceteris rebus tum foedissimum perquam est in dilectione superari. quae velis nolis certa professio conviciis tuis illis cuncta sane blandimentorum mella vincentibus non praeter aequum reponderatur. 9. ecce habes litteras tam garrulas ferme quam requirebas; quamquam sunt omnes, si quae uspiam tamen sunt, loquacissimae. namque in audentiam sermocinandi quem non ipse compellas? qui omnium (de me enim taceo) litteratorum, licet occuli affectent, sic ingenia producis, ut solet aquam terrae visceribus absconditam per atomos bibulas radius extrahere solaris; cuius lucis aculeo non sola penetratur aut harena subtilis aut humus fossilis, sed si saxei montis oppressu fontium conditorum vena celetur, aperit arcanum liquentis elementi secretorum caelestium natura violentior. ita si quos, vir sacrosancte, studiosorum senseris aut quietos aut verecundos aut in obscuro iacentis famae recessu delitescentes, hos eloquii tui claritas artifice confabulatu, dum compellat, et publicat. 10. sed quorsum † quam moris est? redeamus ad causam, super cuius abundante blateratu, quia pareo, precor, ut errata confessum veniae clementis indultu placatus impertias, licet, quae laetitia tua sancta quaeque

1 qui *om.* *CF* ‖ 3 antelatus quoque *ego*, antelatus que *codd.* ‖ 4 questibus quatias astra *C* ‖ 9 promissio *C* ‖ 12 quamque *MCF* ‖ 15 litterarum (*corr. in* litteratorum $M^1$)*MC* | occuli *in ras.* $M^1$, oculi (*corr. in* occuli $F^1$)*FP*, occili (*corr. in* oculi $C^1$)*C* ‖ 17 bibulas (*corr. in* bibulos $M^1$)*M*, bibulos (os *in ras.*, o *corr. ex* a $C^1$)*CPF* ‖ 18 lucis *secl.* *Luetjohann* ‖ 23 iacentes (e *corr. in* i $M^1$)*MC* ‖ 24 compellat (a *corr. in* i $M^1$)*M* ‖ 25 quam moris est *MCP*, vel quod morarum est *s. l. add.* $M^1$, quod morarum est *F*; *an* ⟨plusculum⟩ quam moris est? ‖

communio, copiosius hilarere, si meae culpae defensio potius tibi scripta feratur quam satisfactio. memor nostri esse dignare, domine papa.

## XII.

### SIDONIUS ORESIO SUO SALUTEM.

1. Venit in nostras a te profecta pagina manus, quae trahit multam similitudinem de sale Hispano in iugis caeso Tarraconensibus. nam recensenti lucida et salsa est, nec tamen propter hoc ipsum mellea minus. sed sermo dulcis et propositionibus acer: sic enim oblectat eloquio, quod turbat imperio, quippe qui parum metiens, quid ordinis agam, carmina a nobis nunc nova petat. primum ab exordio religiosae professionis huic principaliter exercitio renuntiavi, quia nimirum facilitati posset accommodari, si me occupasset levitas versuum, quem respicere coeperat gravitas actionum. 2. tum praeterea constat omnem operam, si longa intercapedine quiescat, aegre resumi. quisnam enim ignoret cunctis aut artificibus aut artibus maximum decus usu venire, cumque studia consueta non frequentantur, brachia in corporibus, ingenia pigrescere in artibus? unde est et illud, quod sero correptus aut raro plus arcus manui, iugo bos, equus freno rebellat. insuper desidiae nostrae verecundia comes ad hoc sententiam inclinat, ut me, postquam in silentio decurri tres olympiadas, tam pudeat novum poema conficere quam pigeat. 3. huc item nefas etiam difficilia factu tibi negari, cuius affectum tanto minus decipi decet, quanto constantius nil repulsam veretur. tenebimus igitur quippiam medium et sicut epi-

2 feratur *P et corr. ex* feretur *M*[1], *ferretur (a *ut v. eras.* *C*[1])*C*, ferretur *F* ‖ 6 hispano *corr. in* hispanico *M*[1], hispanico *P* ‖ 8 minus sed *C*, minus si *(corr. in* minus *M*[1]*)M*, minus (*om.* sed) *PF* ‖ 9 et] e *Mommsen* | praepositionibus *MP* | acet *Wilamowitz* ‖ 11 petit *PF et corr. ex* petat *M*[1] ‖ 13 possit *(corr. in* posset *M*[1]*)MCF* ‖ 20 et *om. C* ‖ 21 arcui manus bos iugo *C* ‖ 24 huc *(corr. in* hoc *M*[1]*)MC*, hoc *PF* ‖

grammata recentia modo nulla dictabo, ita litteras, si quae iacebunt versu refertae, scilicet ante praesentis officii necessitatem, mittam tibi, petens, ne tu sis eatenus iustitiae praevaricator, ut me opineris numquam ab huiusmodi conscriptione temperaturum. neque enim suffragio tuo minus augear, si forte digneris iam modestum potius quam facetum ⟨me⟩ existimare. vale.

## XIII.

### SIDONIUS TONANTIO SUO SALUTEM.

1. Est quidem, fateor, versibus meis sententia tua tam plausibilis olim, tam favorabilis, ut poetarum me quibusque lectissimis comparandum putes, certe compluribus anteponendum. crederem tibi, si non, ut multum sapis, ita quoque multum me amares. hinc est quod de laudibus meis caritas tua mentiri potest nec potest fallere. 2. praeter hoc poscis, ut Horatiana incude formatos Asclepiadeos tibi quospiam, quibus inter bibendum pronuntiandis exerceare, transmittam. pareo iniunctis, licet, si umquam, modo maxime prosario loquendi genere districtus occupatusque. denique probabis circa nos plurima ex parte metrorum studia refrigescere; non enim promptum est unum eundemque probe facere aliquid et raro.

Iam dudum teretes hendecasyllabos
attrito calamis pollice lusimus,
quos cantare magis pro choriambicis
excusso poteras mobilius pede;
sed tu per Calabri tramitis aggerem
vis ut nostra dehinc cursitet orbita,
qua Flaccus lyricos Pindaricum ad melos
frenis flexit equos plectripotentibus,
dum metro quatitur chorda Glyconio,

6 *ex* facetum *in ras. leg.* cetum *in* $M^1$, tu *in* $C^2$ ‖ 7 me *addidi, om. codd.* ‖ 11 quam plurimis *C*, vel compluribus *s. l. add.* $C^1$ ‖ 17 licet sim usque modo *C* ‖

nec non Alcaico vel Pherecratio
iuncto Lesbiaco sive anapaestico,
vernans per varii carminis eglogas
verborum violis multicoloribus.
istud, da veniam, fingere vatibus
priscis difficile est, difficile et mihi,
ut diversa sonans os epigrammata
nil crebras titubet propter epistulas,
quas cantu ac modulis luxuriantibus
lascivire vetat mascula dictio.
istud vix Leo, rex Castalii chori,
vix, hunc qui sequitur, Lampridius queat,
declamans gemini pondere sub stili
coram discipulis Burdigalensibus.
hoc me teque decet: parce, precor, iocis;
quaeso, pollicitam servet ad extimum
oratoris opus cura modestiam,
quo nil deterius, si fuerit simul
in primis rigidus, mollis in ultimis.

3. quin immo quotiens epulo mensae lautioris hilarabere, religiosis, quod magis approbo, narrationibus vaca; his proferendis confabulatio frequens, his redicendis sollicitus auditus inserviat. certe si saluberrimis avocamentis, ut qui adhuc iuvenis, tepidius inflecteris, a Platonico Madaurensi saltim formulas mutuare convivialium quaestionum, quoque reddaris instructior, has solve propositas, has propone solvendas hisque te studiis, et dum otiaris, excerce. 4. sed quia mentio conviviorum semel incidit tuque sic carmen nobis vel ad aliam causam personamque compositum sedulo exposcis, ut me eius edendi diutius

v. 15 et michi *F et in ras.* $M^1$, est michi *C* || v. 25 quaeso (ae *in ras.* $M^1$)*M*, quamsi *C* || v. 26 opus cura (cur *in ras.* $M^1$) *MF*, opus clara *C*, cura opus *P* || 3 redicendis] retinendis *Luetjohann*, recipiendis *Wilamowitz et Leo* || 8 te *om. F* | otiaris (ris *s. l. add.* $M^1$)*M*, otia *C* || 9 exerce ** *(2 litt. eras.* $M^1$*)M*, exercer *C* || 11 eius me *C* ||

habere non possis haesitatorem, suscipe libens, quod temporibus Augusti Maioriani, cum rogatu cuiusdam sodalis ad cenam conveniremus, in Petri librum magistri epistularum subito prolatum subitus effudi, meis quoque contubernalibus, dum rex convivii circa ordinandum moras nectit oxygarum, Domnulo, Severiano atque Lampridio, paria pangentibus (iactanter hoc dixi, immo meliora); quos undique urbium ascitos imperator in unam civitatem, invitator in unam cenam forte contraxerat. 5. id morae tantum, dum genera metrorum sorte partimur. placuit namque pro caritate collegii, licet omnibus eadem scribendi materia existeret, non uno tamen epigrammata singulorum genere proferri, ne quispiam nostrum, qui ceteris dixisset exilius, verecundia primum, post morderetur invidia. etenim citius agnoscitur in quocumque recitante, si quo ceteri metro canat, an eo quoque scribat ingenio. tu vero tunc oportunius subiecta laudabis, cum totus otio indulseris. non enim iustum est, ut censor incipias cum severitate discutere, quod non potuit amicus cum serietate dictare.

Age, convocata pubes,
locus hora, mensa causa
iubet, ut volumen istud,
quod et aure et ore discis,
studiis in astra tollas.
Petrus est tibi legendus,
in utraque disciplina
satis institutus auctor.
celebremus ergo, fratres
pia festa litterarum.
peragat diem cadentem
dape, poculis, choreis
genialis apparatus.

17 totus ocio *C*, totus otio *corr. in* totum te sotio *M*[1], totum te socio *PF* || 19 serietate] severitate *C* ||

Rutilum toreuma bysso
rutilasque ferte blattas,
recoquente quas aeno
Meliboea fucat unda,
opulentet ut meraco
bibulum colore vellus.
peregrina det supellex
Ctesiphontis ac Niphatis
iuga texta beluasque
rapidas vacante panno,
acuit quibus furorem
bene ficta plaga cocco
iaculoque ceu forante
cruor incruentus exit;
ubi torvus et per artem
resupina flexus ora
it equo reditque telo
simulacra bestiarum
fugiens fugansque Parthus.

Nive pulchriora lina
gerat orbis atque lauris
hederisque pampinisque
viridantibus tegatur.
cytisos, crocos, amellos,
casias, ligustra, caltas
calathi ferant capaces,
redolentibusque sertis
abacum torosque pingant.
manus uncta suco amomi
domet hispidos capillos
Arabumque messe pinguis
petat alta tecta fumus.
veniente nocte nec non
numerosus erigatur
laquearibus coruscis

v. 23 vagante *C* ||

camerae in superna lychnus;
oleumque nescientes
adipesque glutinosos
utero tumente fundant
opobalsamum lucernae.

Geruli caput plicantes
anaglyptico metallo
epulas superbiores
umeris ferant onustis.
paterae, scyphi, lebetes
socient Falerna nardo
tripodasque cantharosque
rosa sutilis coronet.
iuvat ire per corollas
alabastra ventilantes;
iuvat et vago rotatu
dare fracta membra ludo,
simulare vel trementes
pede, veste, voce Bacchas.
bimari remittat urbe
thymelen palenque doctas
tepidas ad officinas
citharistrias Corinthus,
digiti quibus canentes
pariter sonante lingua
vice pectinis fatigent
animata fila pulsu.

Date et aera fistulata,
Satyris amica nudis;
date ravulos choraulas,
quibus antra per palati
crepulis reflanda buccis
gemit aura tibialis.

v. 69 palenque *MCF*, palemque *P* ‖ v. 70 tepidas (idas *in ras.* $M^1$)*M* | officinis (*extr.* i *corr. in* a $M^1$)*M*; *an* tepidis ab officinis? ‖

date carminata socco,
date dicta sub coturno,
date quicquid advocati,
date quicquid et poetae
vario strepunt in actu:
Petrus haec et illa transit.
opus editum tenemus,
bimetra quod arte texens
iter asperum viasque
labyrinthicas cucurrit.
sed in omnibus laborans
et ab omnibus probatus
rapit hinc et inde palmam,
per et ora docta fertur.
procul hinc et Hippocrenen
Aganippicosque fontes
et Apollinem canorum
comitantibus Camenis
abigamus et Minervam
quasi praesulem canendi;
removete ficta fatu:
deus ista praestat unus.

Stupuit virum loquentem
diadematis potestas,
toga, miles, ordo equester
populusque Romularis;
et adhuc sophos volutant
fora templa, rura castra.
super haec fragorem alumno
Padus atque civitatum
dat amor Ligusticarum.
similis favor resultat
Rhodanitidas per urbes,
imitabiturque Gallos
feritas Hibericorum.

vv. 107—109 *om.* *C* ||

nec in hoc moratus axe
cito ad arva perget euri
aquilonibusque et austris
zephyrisque perferetur.

6. ecce, dum quaero quid cantes, ipse cantavi. tales enim nugas in imo scrinii fundo muribus perforatas post annos circiter viginti profero in lucem, quales pari tempore absentans, cum domum rediit, Ulixes invenire potuisset. proinde peto, ut praesentibus ludicris libenter ignoscas. illud vero nec verecunde nec impudenter iniungo, ut, quod ipse de familiaris mei integro libro pronuntiavi, hoc tu quasi sollicitatus exempli necessitate de meo sentias. vale.

## XIV.

### SIDONIUS BURGUNDIONI SUO SALUTEM.

1. Dupliciter excrucior, quod nostrum uterque lecto tenetur. nihil enim est durius, quam cum praesentes amici dividuntur communione languoris; quippe si accidat, ut nec intra unum conclave decumbant, nulla sunt verba, nulla solacia, nulla denique mutui oratus vicissitudo: ita singulis maeror ingens, isque plus de altero; nam parum possis, quamquam et infirmus, periclitante quem diligas tibi timere. 2. sed deus mihi, fili amantissime, pro te paventi validissimum scrupulum excussit, quia pristinas incipis vires recuperare. diceris enim iam velle consurgere, quodque plus opto, iam posse. me certe taliter consulis et sollicitudine prope praecoqua quaestiunculis litterarum iam quasi ex asse vegetus exerces, audire plus ambiens etsi adhuc aeger Socraten de moribus quam

v. 120 pergeretur *PF et (corr. ex* pergetur $M^1$*)M* ‖ 6 imprudenter *(pr.* r *eras.* $C^2$*) C* ‖ 8 exemplo *C* | de meo sentias *om. C* ‖ 11 est *om. C* | quam *om. C, add.* $M^1$ ‖ 12 accidat *corr. ex* accedat $M^1$ ‖ 14 nulla sunt solacia *C* | itaque *P* ‖ 16 *an* et ipse? ‖ 19 recuperare *CF*, resumere *P et ita, ut infra et supra lin. rasura sit, M* ‖ 21 et sollicitudine *usque ad* quaestiunculis *om. C* ‖ 22 exerces (s *in ras.* $M^2$)*M*, exercens *C* ‖ 23 socratem

Hippocraten de corporibus disputantem; dignus omnino, quem plausibilibus Roma foveret ulnis quoque recitante crepitantis Athenaei subsellia cuneata quaterentur. 3. quod procul dubio consequebare, si pacis locique condicio permitteret, ut illic senatoriae iuventutis contubernio mixtus erudirere. cuius te gloriae pariter ac famae capacem de orationis tuae qualitate coniecto, in qua te decentissime nuper pronuntiante quae quidem scripseras extemporaliter admirabantur benivoli, mirabantur superbi, morabantur periti. sed ne impudenter verecundiam tuam laudibus nimiis ultro premamus, praeconia tua iustius de te quam tibi scribimus. hoc potius, unde est causa sermonis, intromittamus. 4. igitur interrogas per pugillatorem, quos recurrentes asseram versus, ut celer explicem, sed sub exemplo. hi nimirum sunt recurrentes, qui metro stante neque litteris loco motis ut ab exordio ad terminum, sic a fine releguntur ad summum. sic est illud antiquum:

Roma tibi subito motibus ibit amor

[et illud:

sole medere pede, ede perede melos.]

5. nec non habentur pro recurrentibus, qui pedum lege servata etsi non per singulos apices, per singula tamen verba replicantur, ut est unum distichon meum (qualia reor equidem legi multa multorum), quod de rivulo lusi, qui repentino procellarum pastus illapsu publicumque aggerem confragoso diluvio supergressus subdita viae culta inundaverat, quamquam depositurus insanam mox abundantiam, quippe quam pluviis appendicibus intumescentem nil superna venae perennis pondera inflarent. 6. igitur istic (nam viator adveneram), dum magis ripam quam

*PF* ‖ 8 pronuntiantem *Luetjohann* | quae *om.* *C* ‖ 9 mirabantur *et* morabantur *vulgo,* mirabuntur *et* morabuntur *codd.* ‖ 18 *post* amor *legitur in C:* et. si bene te tua laus taxat sua laute tenebis ‖ 19 et illud *usque ad* melos *seclusit* *Luetjohann* ‖ 20 pedes *F* ‖ 23 verba] membra *F* ‖ 24 equidem *F*, et quidem *MCP* ‖ 26 culta viae *C* ‖ 29 nichil *P*, nihil *M* ‖

vadum quaero, tali iocatus epigrammate per turbulenti terga torrentis his saltim pedibus incessi:

Praecipiti modo quod decurrit tramite flumen
tempore consumptum iam cito deficiet.

hoc si recurras, ita legitur:

Deficiet cito iam consumptum tempore flumen
tramite decurrit quod modo praecipiti.

en habes versus, quorum syllabatim mirere rationem. ceterum pompam, quam non habent, non docebunt. sufficienter indicasse me suspicor, quod tu requirendum existimasti. 7. simile quiddam facis et ipse, si proposita restituas eque diverso quae repeteris expedias. namque imminet tibi thematis celeberrimi votiva redhibitio, laus videlicet peroranda, quam edideras, Caesaris Iulii. quae materia tam grandis est, ut studentum si quis fuerit ille copiosissimus, nihil amplius in ipsa debeat cavere, quam ne quid minus dicat. nam si omittantur quae de titulis dictatoris invicti scripta Patavinis sunt voluminibus, quis opera Suetonii, quis Iuventii Martialis historiam quisve ad extremum Balbi ephemeridem fando adaequaverit? 8. sed tuis ceris haec reservamus. officii magis est nostri auditoribus scamna componere, praeparare aures fragoribus intonaturis, dumque virtutes tu dicis alienas, nos tuas dicere. neque vereare me quospiam iudices Catonianos advocaturum, qui modo invidiam, modo ignorantiam suam factae severitatis velamine tegant. quamquam imperitis venia debetur; cete-

5 hoc *MPF*, hos *C* ‖ 7 *post* praecipiti *leg. in C:* et. Musa michi causas memora quo numine leso ‖ 8 en] ecce *C* | mirere *CF et in ras. M*[1], mi**rere *(2 litt. eras. P*[2]*)P,* rimere *Luetjohann,* metiere *Wilamowitz* ‖ 10 tu *PF*, te *corr. in* tu *M*[1], te *C* ‖ 12 imminet *Wilamowitz,* eminet *codd.* ‖ 14 quam edideras *PF*, quam idideras (idideras *in ras. M*[1])*M,* quae dederas *C,* quam edixeras *Wilamowitz* ‖ 17 dimittantur *F*, demitantur *corr. in* dimitantur *C*[2] ‖ 21 nostri est *MP* ‖ 22 intonaturas *ed. Savaronis* ‖ 23 *post* nos *leg.* moliamur *in C* ‖ 25 fictae *P et corr. ex* factae *ut v. M*[1] ‖

rum quisquis ita malus est, ut intellegat bene scripta nec tamen laudet, hunc boni intellegunt nec tamen laudant. 9. proinde curas tuas hoc metu absolvo: faventes audient cuncti, cuncti foventes, gaudiisque quae facies recreaturis ūna fruemur. nam plerique laudabunt facundiam tuam, plurimi ingenium, toti pudorem. non enim minus laudi feretur adulescentem vel, quod est pulchrius, paene adhuc puerum de palaestra publici examinis tam morum referre suffragia quam litterarum. vale.

## XV.

### SIDONIUS GELASIO SUO SALUTEM.

1. Probas (neque deprecor) me deliquisse; deliqui, quippe qui necdum nomine tuo ullas operi meo litteras iunxerim. sed tamen scribis tum quod erraverim veniabile fore, si quod et ipse decantes mittam ab exemplo, quia scilicet Tonantio meo ad parem causam futuras usui litteras bimetras miserim. praeter hoc quereris paginam meam, si resolvatur in lusum, solis hendecasyllabis frequentari. qua de re trochaica garrulitate suspensa senariolos aliquos plus requiris. servio iniunctis; tu modo placidus excipias, sive oden hanc ipsam mavis vocare sive eglogam. nam metrum diu infrequentatum durius texitur.

Iubes, amice, nostra per volumina
modis resultet incitatioribus
ferox iambus, ut trochaeus hactenus,
pigrasque bigas et quaterna tempora
spondeus addat, ut moram volucripes
habeat parumper insitam trimetria,

3 audient *ed. Sirmondi,* audiunt *codd.* ‖ 4 recreaturis *C et* (i *corr. in* u $M^1$) *M,* recreaturus *PF,* recitaturus *vulgo,* recreatus *Wilamowitz* ‖ 6 *an* laude *vel* laudibus? *Luetjohann* ‖ 20 accipias *C* | oden *Luetjohann,* odem *CFM et* (a *s. l. add.* $P^1$) *P* ‖ v. 3 ut *ed. Elmenhorstii,* et *codd.* ‖ v. 6 insitam *vulgo,* insita *codd.* ‖

resonetque mixtus ille pes celerrimus,
bene nuncupatus quondam ab arte pyrricha,
loco locandus undecumque in ultimo;
spondam daturus et subinde versui,
modo in priore parte, nunc in extima
anapaestus, ipse quamquam et absolutius
pronuntietur, cum secuta tertia
geminae brevique longa adhaeret syllaba.

Quae temperare vix valet gregarius
poeta, ut ipse cernis esse Sollium;
mihi pecten errat nec per ora concava
vaga lingua flexum competenter explicat
epos. sed istud aptius paraverit
Leo, Leonis aut secutus orbitas
cantu in Latino, cum prior sit Attico
Consentiorum qui superstes est patri,
fide, voce, metris ad fluenta Pegasi
cecinisse dictus omniforme canticum,
quotiensque verba Graia carminaverit,
tenuisse celsa iunctus astra Pindaro
montemque victor isse per biverticem
nullis secundus inter antra Delphica.
at uterque vatum si lyrae poeticae
Latiare carmen aptet absque Dorico,
Venusina, Flacce, plectra ineptus exeras
Iapygisque verna cygnus Aufidi
Atacem tonare cum suis oloribus
cana et canora colla victus ingemas.

Nec ista sola sunt perita pectora,
licet et peritis haec peritiora sint:

v. 17 mihi pecten errat *Luetjohann*, mi in pectine erat *(corr. in* errat $P^1$*)* $P$, mi in pectine errat (mi i *in ras.* $M^1$) $M$ *et in marg. add.* mi $M$, mihi *(hoc in extr. v. 16)* in pectine errat (erat $F$) $PF$ ‖ v. 25 carminaverat $C$ ‖ v. 28 nulli *vulgo* | antra *Luetjohann*, astra *codd.* ‖ v. 29 at *vulgo*, aut $C$, ast $PF$ *et corr. ex* aut $M^1$ ‖ v. 33 atacen $MP$, atagen $F$, a∗tacen *(1 litt. eras.* $C^2$*)* $C$ | sonare *Leo* ‖

Severianus ista rhetor altius,
Afer vaferque Domnulus politius,
scholasticusque sub rotundioribus
Petrus Camenis dictitasset acrius,
epistularis usquequaque nec stilus
virum vetaret, ut stupenda pangeret.
potuisset ista semper efficacius
humo atque gente cretus in Ligustide
Proculus melodis insonare pulsibus
limans faceta quaeque sic poemata,
Venetam lacessat ut favore Mantuam
Homericaeque par et ipse gloriae,
rotas Maronis arte sectans compari.

Ego corde et ore iure despicabilis
quid inter hosce te rogante garriam,
loquacitatis impudentiam probans
animique vota destituta litteris?
sed quid negabo nec pudore territus?
amor timere nescit: inde parui.

2. ignosce desueta repetenti atque ob impleta quae iusseras nihil amplius quam raritatis indulgentiam praestolaturo. ceterum mihi, si similia post iusseris, quo queam fieri magis obsequens, sic curabis ad vicem carminis aut dictare quae cantem aut saltare quae rideam. vale.

v. 46 quaeque *om. C* ‖ v. 49 arte sectans *PF et in ras. M*[1], artexate *C*, artet axe *ed. Elmenhorstii; an* artet arte? ‖ v. 52 approbans *Leo* ‖ v. 53 destituta *Sirmond.*, destentuta *CF*, distent ut a *P*, diset (*s.* et *add.* n *M*[1]) ut a *M* ‖ 3 similia post si *C* | iniunxeris *Wilamowitz* ‖ 4 magis fieri *CF* | sic curabis *PF*, si curabis *C et (corr. in* sic curabis *M*[1]*) M*; sis curabis *Engelbrecht*, scilicet curabis *Luetjohann*, ipse curabis *Wilamowitz*, si curabis, ad v. c. aut dicta q. c. aut salta *Mommsen* ‖

## XVI.

### SIDONIUS FIRMINO SUO SALUTEM.

1. Si recordaris, domine fili, hoc mihi iniunxeras, ut hic nonus libellus peculiariter tibi dictatus ceteris octo copularetur, quos ad Constantium scripsi, virum singularis ingenii, consilii salutaris, certe in tractatibus publicis ceteros eloquentes, seu diversa sive paria decernat, praestantioris facundiae dotibus antecellentem. sponsio impleta est, non quidem exacte, sed vel instanter. 2. nam peragratis forte dioecesibus cum domum veni, si quod schedium temere iacens chartulis putribus ac veternosis continebatur, raptim coactimque translator festínus exscripsi, tempore hiberno nil retardatus, quin actutum iussa complerem, licet antiquarium moraretur insiccabilis gelu pagina et calamo durior gutta, quam iudicasses imprimentibus digitis non fluere, sed frangi. sic quoque tamen compotem officii prius agere curavi, quam duodecimum nostrum, quem Numae mensem vos nuncupatis, Favonius flatu teporo pluviisque natalibus maritaret. 3. restat, ut te arbitro non reposcamur res omnino discrepantissimas, maturitatem celeritatemque. nam quotiens liber quispiam scribi cito iubetur, non tantum honorem spectat auctor a merito quantum ab obsequio. de reliquo, quia tibi nuper ad Gelasium virum sat benignissimum missos iambicos placuisse pronuntias, per hos te quoque Mytilenaei oppidi vernulas munerabor.

Iam per alternum pelagus loquendi
egit audacem mea cymba cursum
nec bipertito timuit fluento
flectere clavum.

3 dicatus *Luetjohann* ‖ 5 salutaris consilii *C* ‖ 8 quidem exacte *MP*, exacte quidem *CF; cf. Faust. p. 83, 30 E.* non quidem in ... primordiis, sed dumtaxat ‖ 12 hiberno (o *ex corr.* *M*[1]) *M*, hiberni *C* ‖ 16 nostrum] numerum *C* ‖ 17 nuncupatis] vocatis nuncupando *C* ‖ 19 celeritatemque *om. C, s. l. add. M*[1] ‖ 23 sat *in ras. M*[1], sic *C* | *an* iambos? *Luetjohann; sed cf. Prudent. epil. 7* citos iambicos ‖ v. 3 fluento *in ras. M*[1], secundo *C* ‖

Solvit antemnas, legit alta vela,
palmulam ponit manus, atque transtris
litori iunctis petit osculandam
saltus harenam.

Mussitans quamquam chorus invidorum
prodat hirritu rabiem canino,
nil palam sane loquitur pavetque
publica puncta.

Verberant puppim, quatiunt carinam,
ventilant spondas laterum rotundas,
arborem circa volitant sinistrae
sibila linguae.

Nos tamen rectam comite arte proram,
nil tumescentes veriti procellas,
sistimus portu, geminae potiti
fronde coronae,

Quam mihi indulsit populus Quirini,
blattifer vel quam tribuit senatus,
quam peritorum dedit ordo consors
iudiciorum,

Cum meis poni statuam perennem
Nerva Traianus titulis videret,
inter auctores utriusque fixam
bibliothecae;

Quamque post, visus prope, post bilustre
tempus accepi, capiens honorem,
qui patrum ac plebis simul unus olim
iura gubernat.

Praeter heroos ioca multa multis
texui pannis; elegos frequenter

v. 5 solvit (it *in ras.* *M*[1]) *M*, solvat *C* | legat *C et* (*corr. in* legit *M*[1]) *M* ‖ v. 33 heroos *C*, heroes *F*, choreos *MP* ‖

subditos senis pedibus rotavi
commate bino.

Nunc per undenas equitare suetus
syllabas lusi celer atque metro
Sapphico creber cecini, citato
rarus iambo.

Nec recordari queo, quanta quondam
scripserim primo iuvenis calore;
unde pars maior utinam taceri
possit et abdi!

Nam senectutis propiore meta
quicquid extremis sociamur annis,
plus pudet, si quid leve lusit aetas,
nunc reminisci.

Quod perhorrescens ad epistularum
transtuli cultum genus omne curae,
ne reus cantu petulantiore
sim reus actu;

Neu puter solvi per amoena dicta,
schema si chartis phalerasque iungam,
clerici ne quid maculet rigorem
fama poetae.

Denique ad quodvis epigramma posthac
non ferar pronus, teneroque metro
vel gravi nullum cito cogar exhinc
promere carmen:

Persecutorum nisi quaestiones
forsitan dicam meritosque caelum
martyras mortis pretio parasse
praemia vitae.

v. 44 posset *Luetjohann* ‖ v. 49 iam quod horrescens *C* ‖ v. 53 ne *corr. in* neu *M*[1], nec *corr. in* neu *F*[1] ‖

E quibus primum mihi psallat hymnus,
qui Tolosatem tenuit cathedram,
de gradu summo Capitoliorum
praecipitatum;

Quem negatorem Iovis ac Minervae
et crucis Christi bona confitentem
vinxit ad tauri latus iniugati
plebs furibunda,

Ut per abruptum bove concitato
spargeret cursus lacerum cadaver
cautibus tinctis calida soluti
pulte cerebri.

Post Saturninum volo plectra cantent,
quos patronorum reliquos probavi
anxio duros mihi per labores
auxiliatos,

Singulos quos nunc pia nuncupatim
non valent versu cohibere verba;
quos tamen chordae nequeunt sonare,
corda sonabunt.

4. redeamus in fine ad oratorium stilum materiam praesentem proposito semel ordine terminaturi, ne, si epilogis musicis opus prosarium clauserimus, secundum regulas Flacci, ubi amphora coepit institui, urceus potius exisse videatur. vale.

1 fine *Luetjohann*, finem *codd.* ‖ 4 *cf. Horat. a. p. 21 sq.* ‖

# GAI SOLLII APOLLINARIS SIDONII CARMINA.

## I.

### PRAEFATIO PANEGYRICI DICTI ANTHEMIO AUGUSTO BIS CONSULI.

Cum iuvenem super astra Iovem natura locaret
susciperetque novus regna vetusta deus,
certavere suum venerari numina numen
disparibusque modis par cecinere sophos.
Mars clangente tuba patris praeconia dixit
laudavitque sono fulmina fulmineo;
Arcas et Arcitenens fidibus strepuere sonoris,
doctior hic citharae pulsibus, ille lyrae;
Castalidumque chorus vario modulamine plausit,
carminibus, cannis, pollice, voce, pede.
sed post caelicolas etiam mediocria fertur
cantica semideum sustinuisse deus.
tunc Faunis Dryades Satyrisque Mimallones aptae
fuderunt lepidum, rustica turba, melos.
alta cicuticines liquerunt Maenala Panes
postque chelyn placuit fistula rauca Iovi.
hos inter Chiron, ad plectra sonantia saltans,
flexit inepta sui membra facetus equi;
semivir audiri meruit meruitque placere,
quamvis hinnitum, dum canit, ille daret.
ergo sacrum dives et pauper lingua litabat
summaque tunc voti victima cantus erat.
sic nos, o Caesar, nostri spes maxima saecli,
post magnos proceres parvula tura damus,

19 semifer *M* ‖ 21 divesque *F* ‖

audacter docto coram Victore canentes,
aut Phoebi aut vestro qui solet ore loqui;
qui licet aeterna sit vobis quaestor in aula,
aeternum nobis ille magister erit.
ergo colat variae te, princeps, hostia linguae;
nam nova templa tibi pectora nostra facis.

## II.

### PANEGYRICUS.

Auspicio et numero fasces, Auguste, secundos
erige et effulgens trabealis mole metalli
annum pande novum consul vetus ac sine fastu
scribere bis fastis; quamquam diademate crinem
fastigatus eas umerosque ex more priorum
includat Sarrana chlamys, te picta togarum
purpura plus capiat, quia res est semper ab aevo
rara frequens consul. tuque o cui laurea, Iane,
annua debetur, religa torpore soluto
quavis fronde comas, subita nec luce pavescas
principis aut rerum credas elementa moveri.
nil natura novat: sol hic quoque venit ab ortu.
hic est, o proceres, petiit quem Romula virtus
et quem vester amor; cui se ceu victa procellis
atque carens rectore ratis respublica fractam
intulit, ut digno melius flectenda magistro,
ne tempestates, ne te, pirata, timeret.
te prece ruricola expetiit, te foedere iunctus
adsensu, te castra tubis, te curia plausu,
te punctis scripsere tribus collegaque misit
te nobis regnumque tibi; suffragia tot sunt,
quanta legit mundus. fateor, trepidavimus omnes,
ne vellet collega pius permittere voto

I 25 Victore *Sirmondus* $P^b$] **tore $P^a$, victure *M*, doctore *CFT* || 27 quilibet $P^a M$ || II 1 secundo *P* || 17 nec *bis M* || 22 quando *M* ||

publica vota tuo. credet ventura propago:
in nos ut possint, princeps, sic cuncta licere,
de te non totum licuit tibi? facta priorum
exsuperas, Auguste Leo; nam regna superstat,
qui regnare iubet: melius respublica vestra
nunc erit una magis, quae sic est facta duorum.
salve, sceptrorum columen, regina Orientis,
orbis Roma tui, rerum mihi principe misso
iam non Eoo solum veneranda Quiriti,
imperii sedes, sed plus pretiosa, quod extas
imperii genetrix. Rhodopen quae portat et Haemum,
Thracum terra tua est, heroum fertilis ora.
excipit hic natos glacies et matris ab alvo
artus infantum molles nix civica durat.
pectore vix alitur quisquam, sed ab ubere tractus
plus potat per vulnus equum; sic lacte relicto
virtutem gens tota bibit. crevere parumper:
mox pugnam ludunt iaculis; hos suggerit illis
nutrix plaga iocos. pueri venatibus apti
lustra feris vacuant, rapto ditata iuventus
iura colit gladii, consummatamque senectam
non ferro finire pudet: tali ordine vitae
cives Martis agunt. at tu circumflua ponto
Europae atque Asiae commissam carpis utrimque
temperiem; nam Bistonios Aquilonis hiatus
proxima Calchidici sensim tuba temperat Euri.
interea te Susa tremunt ac supplice cultu
flectit Achaemenius lunatum Persa tiaram.
Indus odorifero crinem madefactus amomo
in tua lucra feris exarmat guttur alumnis,
ut pandum dependat ebur; sic trunca reportat
Bosphoreis elefas inglorius ora tributis.
porrigis ingentem spatiosis moenibus urbem,
quam tamen angustam populus facit; itur in aequor
molibus et veteres tellus nova contrahit undas;

34 *om.* *M* ‖ 36 gnatos *M* ‖ 37 n. candida *MP*ᵇ ‖ 56 *om.* *M* ‖

namque Dicarcheae translatus pulvis harenae
intratis solidatur aquis durataque massa
sustinet advectos peregrino in gurgite campos.
sic te dispositam spectantemque undique portus,
vallatam pelago terrarum commoda cingunt.
Fortunata sat es Romae partita triumphos,
et iam non querimur: valeat divisio regni.
concordant lancis partes; dum pondera nostra
suscipis, aequasti. tali tu civis ab urbe
Procopio genitore micas, cui prisca propago
Augustis venit a proavis; quem dicere digno
non datur eloquio, nec si modo surgat Averno,
qui cantu flexit scopulos digitisque canoris
compulit auritas ad plectrum currere silvas,
cum starent Hebri latices cursuque ligato
fluminis attoniti carmen magis unda sitiret.
Huic quondam iuveni reparatio credita pacis
Assyriae; stupuit primis se Parthus in annis
consilium non ferre senis; conterritus haesit,
quisque sedet sub rege satraps: ita vinxerat omnes
legati genius. tremuerunt Medica rura,
quaeque draconigenae portas non clauserat hosti,
tum demum Babylon nimis est sibi visa patere.
partibus at postquam statuit nova formula foedus
Procopio dictante magis, iuratur ab illis
ignis et unda deus, nec non rata pacta futura
hic divos testatur avos. Chaldaeus in extis
pontificum de more senex arcana peregit
murmura; gemmantem pateram rex ipse retentans
fudit turicremis carchesia cernuus aris.
suscipit hinc reducem duplicati culmen honoris:
patricius nec non peditumque equitumque magister
praeficitur castris, ubi Tauri claustra cohercens
Aethiopasque vagos belli terrore relegans

64 sat es *ego,* satis codd. ‖ 65 en iam *Leo* ‖ 66 lances *M* ‖ 88 fundit *C* ‖ 91 ut *sup.* ubi $T^b$ ‖

gurgite pacato famulum spectaret Orontem.
Huic socer Anthemius, praefectus, consul et idem,
iudiciis populos atque annum nomine rexit.
purpureos Fortuna viros cum murice semper
prosequitur, solum hoc tantum mutatur in illis,
ut regnet, qui consul erat. sed omittimus omnes.
iam tu ad plectra veni, tritus cui casside crinis
ad diadema venit, rutilum cui Caesaris ostrum
deposito thorace datur sceptroque replenda
mucrone est vacuata manus. cunabula vestra
imperii fulsere notis et praescia tellus
aurea converso promisit saecula fetu.
te nascente ferunt exorto flumina melle
dulcatis cunctata vadis oleique liquores
isse per attonitas baca pendente trapetas.
protulit undantem segetem sine semine campus
et sine se natis invidit pampinus uvis.
hibernae rubuere rosae spretoque rigore
lilia permixtis insultavere pruinis.
tale puerperium quotiens Lucina resolvit,
mos elementorum cedit regnique futuri
fit rerum novitate fides. venisse beatos
sic loquitur natura deos: constantis Iuli
lambebant teneros incendia blanda capillos;
Astyages Cyro pellendus forte nepoti
inguinis expavit diffusum vite racemum;
praebuit intrepido mammas lupa feta Quirino;
Iulius in lucem venit, dum laurea flagrat;
magnus Alexander nec non Augustus habentur
concepti serpente deo Phoebumque Iovemque
divisere sibi: namque horum quaesiit unus
Cinyfia sub Syrte patrem; maculis genetricis
alter Phoebigenam sese gaudebat haberi,

96 *an* purpureo? *Luetjohann* || 105 exortu *M*, exorta *F* | mella *MP*ᵇ || 107 *an* attonitos? || 115 cunctantis *TCPF* || 117 sorte *Barthius* ||

Paeonii iactans Epidauria signa draconis.
multos cinxerunt aquilae subitumque per orbem
lusit venturas famulatrix penna coronas.
ast hunc, egregii proceres, ad sceptra vocari
iam tum nosse datum est, laribus cum forte paternis
protulit excisus iam non sua germina palmes.
imperii ver illud erat; sub imagine frondis
dextra per arentem florebant omina virgam.
at postquam primos infans exegerat annos,
reptabat super arma patris, quamque arta terebat
lammina cervicem gemina complexus ab ulna
livida laxatis intrabat ad oscula cristis.
ludus erat puero raptas ex hoste sagittas
festina tractare manu captosque per arcus
flexa reluctantes in cornua trudere nervos,
nunc tremulum tenero iaculum torquere lacerto
inque frementis equi dorsum cum pondere conti
indutas Chalybum saltu transferre catenas,
inventas agitare feras et fronde latentes
quaerere, deprensas modo claudere cassibus artis,
nunc torto penetrare veru: tum saepe fragore
laudari comitum, frendens cum belua ferrum
ferret et intratos exirent arma per armos.
conde Pelethronios, alacer puer et venator,
Aeacida, titulos, quamquam subiecta magistri
terga premens et ob hoc securus lustra pererrans
tu potius regereris equo. non principe nostro
spicula direxit melius Pythona superstans
Paean, cum vacua turbatus paene pharetra
figeret innumeris numerosa volumina telis.
Nec minus haec inter veteres audire sophistas:
Mileto quod crete Thales vadimonia culpas;
Lindie quod Cleobule canis 'modus optimus esto';
ex Efyra totum meditaris quod Periander;

135 quamquam *F* || 140 rudere *M*, tendere *Buecheler* || 144 fronde] forte *M* || 156 minor *TP*ᵇ*F* ||

Attice quodve Solon finem bene respicis aevi;
Prienaee Bia, quod plus tibi turba malorum est;
noscere quod tempus, Lesbo sate Pittace, suades;
quod se nosse omnes vis, ex Lacedaemone Chilon.
praeterea didicit varias, nova dogmata, sectas:
quicquid laudatum est Scythicis Anacharsis in arvis;
quicquid legifero profecit Sparta Lycurgo;
quicquid Erechtheis Cynicorum turba volutat
gymnasiis, imitata tuos, Epicure, sodales;
quicquid nil verum statuens Academia duplex
personat; arroso quicquid sapit ungue Cleanthes;
quicquid Pythagoras, Democritus, Heraclitus
deflevit, risit, tacuit; quodcumque Platonis
ingenium, quod in arce fuit, docet ordine terno,
quae vel Aristoteles, partitus membra loquendi,
argumentosis dat retia syllogismis;
quicquid Anaximenes, Euclides, Archyta, Zenon,
Arcesilas, Chrysippus Anaxagorasque dederunt,
Socraticusque animus post fatum in Faedone vivus,
despiciens vastas tenuato in crure catenas,
cum tremeret mors ipsa reum ferretque venenum
pallida securo lictoris dextra magistro.
praeterea quicquid Latialibus indere libris
prisca aetas studuit, totum percurrere suetus:
Mantua quas acies pelagique pericula lusit
Zmyrnaeas imitata tubas, quamcumque loquendi
Arpinas dat consul opem, sine fine secutus
fabro progenitum, spreto cui patre polita
eloquiis plus lingua fuit, vel quicquid in aevum

165 laudavit *vulgo* ‖ 170 Cleanthes *vulgo;* cleanus *TCF*, eleanus *P*. Cleanthes *cum vv. 171 et 172 praeter* Platonis *om. M* ‖ 171 Heraclitus *editio Mediol. 1498*, heraclitusque *codd.* 177 archesilaus (archisilaus $M^1$) *codd.; cf. c. XV, 94* ‖ 178 socrati * * * que $C^b$, socratisque *M* ‖ 179 in] *C, om. MPTF* ‖ 182 laciaribus *M* ‖ *vv. 183—548 om. M* ‖ 185 loquenti *CF* ‖ 186 secutus fabro progenitum *ego (item Luetjohann);* locutus fabro progenitus *codd.* ‖

mittunt Euganeis Patavina volumina chartis;
qua Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
quo genio Plautus, quo fulmine Quintilianus,
qua pompa Tacitus numquam sine laude loquendus.
His hunc formatum studiis, natalibus ortum,
moribus imbutum princeps, cui mundus ab Euro
ad Zephyrum tunc sceptra dabat, cui nubilis atque
unica purpureos debebat nata nepotes,
elegit generum; sed non ut deside luxu
fortuna soceri contentus et otia captans
nil sibi deberet; comitis sed iure recepto
Danuvii ripas et tractum limitis ampli
circuit, hortatur, disponit, discutit, armat.
sic sub patre Pius moderatus castra parentis,
sic Marcus vivente Pio, post iura daturi,
innumerabilibus legionibus imperitabant.
hinc reduci datur omnis honos, et utrique magister
militiae consulque micat, coniuncta potestas
patricii, celerique gradu privata cucurrit
culmina conscenditque senum puer ipse curulem,
sedit et emerito iuvenis veteranus in auro.
Iamque parens divos: sed vobis nulla cupido
imperii; longam diademata passa repulsam
insignem legere virum, quem deinde legentem
spernere non posses: soli tibi contulit uni
hoc Fortuna decus, quamquam te posceret ordo,
ut lectus princeps mage quam videare relictus.
post socerum Augustum regnas, sed non tibi venit
purpura per thalamos et coniunx regia regno
laus potius quam causa fuit; nam iuris habenis
non generum legit respublica, sed generosum.
fallor, bis gemino nisi cardine rem probat orbis:
ambit te Zephyrus rectorem, destinat Eurus,

191 flumine *T* ‖ 205 honos *ed. Greg. et Collomb.*, honor *codd.* | utrisque *P* ‖ 210 *an* sidus? *cf. infra v. 482* sidus divale parentis ‖ 211 imperii] regnandi *T* ‖

ad Boream pugnas et formidaris ad Austrum.
Ante tamen quam te socium collega crearet,
perstrinxisse libet, quos Illyris ora triumphos
viderit, excisam quae se Valameris ab armis
forte ducis nostri vitio deserta gemebat.
haud aliter, caesus quondam cum Caepio robur
dedidit Ausonium, subita cogente ruina
electura ducem post guttura fracta Iugurthae
ultum Arpinatem Calpurnia foedera lixam
opposuit rabido respublica territa Cimbro.
hic primum ut vestras aquilas provincia vidit,
desiit hostiles confestim horrere dracones.
ilicet edomiti bello praedaque carentes
mox ipsi tua praeda iacent. sed omittimus istos
ut populatores: belli magis acta revolvo.
quod bellum non parva manus nec carcere fracto
ad gladiaturam tu Spartace vincte parasti,
sed Scythicae vaga turba plagae, feritatis abundans,
dira, rapax, vehemens, ipsis quoque gentibus illic
barbara barbaricis, cuius dux Hormidac atque
civis erat. quis tale solum est moresque genusque:
albus Hyperboreis Tanais qua vallibus actus
Riphaea de caute cadit, iacet axe sub Ursae
gens animis membrisque minax: ita vultibus ipsis
infantum suus horror inest. consurgit in artum
massa rotunda caput; geminis sub fronte cavernis
visus adest oculis absentibus; acta cerebri
in cameram vix ad refugos lux pervenit orbes,
non tamen et clausos; nam fornice non spatioso
magna vident spatia, et maioris luminis usum
perspicua in puteis compensant puncta profundis.
tum, ne per malas excrescat fistula duplex,
obtundit teneras circumdata fascia nares,

239 vaga] nova *T* ‖ 242 moresque *ego (item Luetjohann in adn.)*; murique *codd.* ‖ 246 atrum *C* ‖ 251 maiorem *T* ‖ 254 fascea *P (corr. ex* facea*) C* ‖

ut galeis cedant: sic propter proelia natos
maternus deformat amor, quia tensa genarum
non interiecto fit latior area naso.
cetera pars est pulchra viris: stant pectora vasta,
insignes umeri, succincta sub ilibus alvus.
forma quidem pediti media est, procera sed extat,
si cernas equites: sic longi saepe putantur,
si sedeant. vix matre carens ut constitit infans,
mox praebet dorsum sonipes; cognata reare
membra viris: ita semper equo ceu fixus adhaeret
rector; cornipedum tergo gens altera fertur,
haec habitat. teretes arcus et spicula cordi,
terribiles certaeque manus iaculisque ferendae
mortis fixa fides et non peccante sub ictu
edoctus peccare furor. gens ista repente
erumpens solidumque rotis transvecta per Histrum
venerat et siccas inciderat orbita lymphas.
hanc tu directus per Dacica rura vagantem
contra is, aggrederis, superas, includis; et ut te
metato spatio castrorum Serdica vidit,
obsidione premis. quae te sic tempore multo
in vallo positum stupuit, quod miles in agros
nec licitis nec furtivis excursibus ibat.
cui deesset cum saepe Ceres semperque Lyaeus,
disciplina tamen non defuit; inde propinquo
hoste magis timuere ducem. sic denique factum est,
ut socius tum forte tuus, mox proditor, illis
frustra terga daret commissae tempore pugnae.
qui iam cum fugeret flexo pede cornua nudans,
tu stabas acies solus, te sparsa fugaci
expetiit ductore manus, te Marte pedestri
sudantem repetebat eques, tua signa secutus
non se desertum sensit certamine miles.
i nunc et veteris profer praeconia Tulli,

271 siccas *ego;* sectas *CPT*, seccas *ut vid. F;* strictas *Rossberg,* tectas *Buecheler (cl. Claud. c. 57, 1; 60, 1* || 284 acie *F* ||

aetas cana patrum, quod pulchro hortamine mendax
occuluit refugi nutantia foedera Metti.
nil simile est fallique tuum tibi non placet hostem.
tunc vicit miles, dum se putat esse iuvandum;
hic vicit, postquam se comperit esse relictum.
dux fugit: insequeris; renovat certamina: vincis;
clauditur: expugnas; elabitur: obruis atque
Sarmaticae paci pretium sua funera ponis.
paretur; iussum subiit iam transfuga letum
atque peregrino cecidit tua victima ferro:
ecce iterum, si forte placet, conflige, vetustas;
Hannibal ille ferox ad poenam forte petitus,
etsi non habuit ius vitae fine supremo,
certe habuit mortis: quem caecus carcer et uncus
et quem exspectabat fracturus guttura lictor,
hausit Bebrycio constantior hospite virus;
nam te qui fugit, mandata morte peremptus
non tam victoris periit quam iudicis ore.
  Nunc ades, o Paean, lauro cui grypas obuncos
docta lupata ligant, quotiens per frondea lora
flectis penniferos hederis bicoloribus armos;
huc converte chelyn: non est modo dicere tempus
Pythona exstinctum nec bis septena sonare
vulnera Tantalidum, quorum tibi funera servat
cantus et aeterno vivunt in carmine mortes.
vos quoque, Castalides, paucis, quo numine nobis
venerit Anthemius gemini cum foedere regni,
pandite: pax rerum misit qui bella gubernat.
  Auxerat Augustus naturae lege Severus
divorum numerum. quem mox Oenotria casum
vidit ut aerei de rupibus Appennini,
pergit caerulei vitreas ad Thybridis aedes,
non galea conclusa genas (nec sutilis illi

291 non] nec *PT, fort. recte* ‖ 303 spectabat *C* ‖ 318 vix *Wilamowitz* ‖ 319 vidit, et *Buecheler,* ut videt *Leo; sed cf. c. VI, 19* protulit ut mox te ‖

circulus inpactis loricam texuit hamis),
sed nudata caput; pro crine racemifer exit
plurima per frontem constringens oppida palmes,
perque umeros teretes, rutilantes perque lacertos
pendula gemmiferae mordebant suppara bullae.
segnior incedit senio venerandaque membra
viticomam retinens baculi vice flectit ad ulmum.
sed tamen Ubertas sequitur: quacumque propinquat,
incessu fecundat iter; comitataque gressum
laeta per impressas rorat Vindemia plantas.
ilicet ingreditur Tiberini gurgitis antrum.
currebat fluvius residens et harundinis altae
concolor in viridi fluitabat silva capillo;
dat sonitum mento unda cadens, licet hispida saetis
suppositis multum sedaret barba fragorem;
pectore ructabat latices lapsuque citato
sulcabat madidam iam torrens alveus alvum.
terretur veniente dea manibusque remissis
remus et urna cadunt. veniae tum verba paranti
illa prior: 'venio viduatam praesule nostro
per te, si placeat, lacrimis inflectere Romam:
expetat Aurorae partes fastuque remoto
hoc unum praestet, iam plus dignetur amari.
instrue quas quaerat vires orbique iacenti
quo poscat dic orbe caput. quemcumque creavit
axe meo natum, confestim fregit in illo
imperii fortuna rotas. hinc Vandalus hostis
urget et in nostrum numerosa classe quotannis
militat excidium, conversoque ordine fati
torrida Caucaseos infert mihi Byrsa furores.
praeterea invictus Ricimer, quem publica fata
respiciunt, proprio solus vix Marte repellit
piratam per rura vagum, qui proelia vitans
victorem fugitivus agit. quis sufferat hostem,

327 senio *corr. in* genio *m. pr. in Vaticano 3421;* genio *CPTF* || 329 quocumque *F* ||

qui pacem pugnamque negat? nam foedera nulla
cum Ricimere iacit. quem cur nimis oderit, audi.
incertum crepat ille patrem, cum serva sit illi
certa parens; nunc, ut regis sit filius, effert
matris adulterium. tum livet, quod Ricimerem
in regnum duo regna vocant; nam patre Suebus,
a genetrice Getes. simul et reminiscitur illud,
quod Tartesiacis avus huius Vallia terris
Vandalicas turmas et iuncti Martis Halanos
stravit et occiduam texere cadavera Calpen.
quid veteres narrare fugas, quid damna priorum?
Agrigentini recolit dispendia campi.
inde furit, quod se docuit satis iste nepotem
illius esse viri, quo viso, Vandale, semper
terga dabas. nam non Siculis illustrior arvis
tu, Marcelle, redis, per quem tellure marique
nostra Syracusios presserunt arma penates;
nec tu, cui currum Curii superare, Metelle,
contigit, ostentans nobis elefanta frequentem,
grex niger albentes tegeret cum mole iugales
auctoremque suum celaret pompa triumphi.
Noricus Ostrogothum quod continet, iste timetur;
Gallia quod Rheni Martem ligat, iste pavori est;
quod consanguineo me Vandalus hostis Halano
diripuit radente, suis hic ultus ab armis.
sed tamen unus homo est nec tanta pericula solus
tollere, sed differre potest: modo principe nobis
est opus armato, veterum qui more parentum
non mandet sed bella gerat, quem signa moventem
terra vel unda tremant, ut tandem iure recepto
Romula desuetas moderentur classica classes.'
Audiit illa pater, simul annuit. itur in urbem.
continuo videt ipse deam, summissus adorat,
pectus et exertam tetigerunt cornua mammam;

372 siracusios *codd.; cf. Auson. XVIII, 2, 304; Claudian. c. LXVIII, 6;* Syracosios *Luc. Mueller* ‖ 382 sed] si *Buecheler* ‖

mandatas fert inde preces. quas diva secuta
apparat ire viam. laxatos torva capillos
stringit et inclusae latuerunt casside turres;
infula laurus erat. bullis hostilibus asper
applicat a laeva surgentem balteus ensem.
inseritur clipeo victrix manus; illius orbem
Martigenae, lupa, Thybris, Amor, Mars, Ilia complent.
fibula mordaci refugas a pectore vestes
dente capit. micat hasta minax, quercusque trophaeis
curva tremit placitoque deam sub fasce fatigat.
perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
sistitur ad digitos, retinacula bina cothurnis
mittit in adversum vincto de fomite pollex,
quae stringant crepidas et concurrentibus ansis
vinclorum pandas texant per crura catenas.
ergo, sicut erat, liquidam transvecta per aethram
nascentis petiit tepidos Hyperionis ortus.
 Est locus Oceani, longinquis proximus Indis,
axe sub Eoo, Nabataeum tensus in Eurum:
ver ibi continuum est, interpellata nec ullis
frigoribus pallescit humus, sed flore perenni
picta peregrinos ignorant arva rigores;
halant rura rosis, indiscriptosque per agros
fragrat odor; violam, cytisum, serpylla, ligustrum,
lilia, narcissos, casiam, colocasia, caltas,
costum, malobathrum, myrrhas, opobalsama, tura
parturiunt campi; nec non pulsante senecta
hinc rediviva petit vicinus cinnama Phoenix.
hic domus Aurorae rutilo crustante metallo
bacarum praefert leves asprata lapillos.
diripiunt diversa oculos et ab arte magistra
hoc vincit, quodcumque vides; sed conditur omnis
sub domina praesente decor, nimioque rubore

399 placitoque *Drakenborch,* placidoque *codd.* ‖ 402 iuncto *CF* ‖ 412 indiscriptosque *ego (item Luetjohann),* indescriptosque *codd.* ‖ 413 fragrat *F*, flagrat *CPT* ‖ 419 profert *C* ‖

gemmarum varios perdit, quia possidet, ignes.
fundebat coma pexa crocos flexoque lacerto
lutea depressus comebat tempora pecten.
fundebant oculi radios; color igneus illis,
non tamen ardor erat, quamvis de nocte recussa
excepti soleant sudorem fingere rores.
pectora bis cingunt zonae, parvisque papillis
invidiam facit ipse sinus; pars extima pepli
perfert puniceas ad crura rubentia rugas.
sic regina sedet solio; sceptri vice dextram
lampadis hasta replet; Nox adstat proxima divae,
iam refugos conversa pedes, ac pone tribunal
promit Lux summum vix intellecta cacumen.
hinc Romam liquido venientem tramite cernens
exiluit propere et blandis prior orsa loquelis:
'quid, caput o mundi,' dixit, 'mea regna revisis?
quidve iubes?' paulum illa silens atque aspera miscens
mitibus haec coepit: 'venio (desiste moveri
nec multum trepida), non ut mihi pressus Araxes
imposito sub ponte fluat nec ut ordine prisco
Indicus Ausonia potetur casside Ganges,
aut ut tigriferi pharetrata per arva Niphatis
depopuletur ovans Artaxata Caspia consul.
non Pori modo regna precor nec ut hisce lacertis
frangat Hydaspeas aries inpactus Erythras.
non in Bactra feror nec committentia pugnas
nostra Semiramiae rident ad classica portae.
Arsacias non quaero domus nec tessera castris
in Ctesiphonta datur. totum hunc tibi cessimus axem:
et nec sic mereor, nostram ut tueare senectam?
omne, quod Euphraten Tigrimque interiacet, olim
sola tenes: res empta mihi est de sanguine Crassi,
ad Carrhas pretium scripsi; nec inulta remansi

446 Pori *Sirmond.*; phari *CPT*, pharii *F* ‖ 449 strident *vulgo* ‖ 451 ctisiphonta *C*, tisifonta *PT*, tesifonta *F*; *cf. ep. IX, 13, 5 v. 21* ‖

aut periit sic emptus ager; si fallo, probasti,
Ventidio mactate Sapor. nec sufficit istud:
Armenias Pontumque dedi, quo Marte petitum,
dicat Sylla tibi; forsan non creditur uni:
consule Lucullum. taceo iam Cycladas omnes:
adquisita meo servit tibi Creta Metello.
transcripsi Cilicas: hos Magnus fuderat olim.
adieci Syriae, quos nunc moderaris, Isauros:
hos quoque sub nostris domuit Servilius armis.
concessi Aetolos veteres Acheloiaque arva,
transfudi Attalicum male credula testamentum,
Epirum retines: tu scis, cui debeat illam
Pyrrhus. in Illyricum specto te mittere iura
ac Macetum terras: et habes tu, Paule, nepotes.
Aegypti frumenta dedi: mihi vicerat olim
Leucadiis Agrippa fretis. Iudaea tenetur
sub dicione tua, tamquam tu miseris illuc
insignem cum patre Titum. tibi Cypria merces
fertur: pugnaces ego pauper laudo Catones.
Dorica te tellus et Achaica rura tremiscunt,
tendis et in bimarem felicia regna Corinthon:
dic, Byzantinus quis rem tibi Mummius egit?
   Sed si forte placet veteres sopire querelas,
Anthemium concede mihi. sit partibus istis
Augustus longumque Leo; mea iura gubernet,
quem petii; patrio vestiri murice natam
gaudeat Euphemiam sidus divale parentis.
adice praeterea privatum ad publica foedus:
sit socer Augustus genero Ricimere beatus;
nobilitate micant: est vobis regia virgo,
regius ille mihi. si concors annuis istud,
mox Libyam sperare dabis. circumspice taedas
antiquas: par nulla tibi sic copula praesto est.
proferat hic veterum thalamos discrimine partos
Graecia, ni pudor est: reparatis Pisa quadrigis

475 rura *ego,* iura *codd.* ‖ 480 iura] regna *T* ‖

suscitet Oenomaum, natae quem fraude cadentem
cerea destituit resolutis axibus obex;
procedat Colchis prius agnita virgo marito
crimine quam sexu; spectet de carcere circi
pallentes Atalanta procos et poma decori
Hippomenis iam non pro solo colligat auro;
Deianira, tuas Achelous gymnade pinguis
illustret taedas et ab Hercule pressus anhelo
lassatum foveat rivis rivalibus hostem:
quantumvis repetam veteris conubia saecli,
transcendunt hic heroas, heroidas illa.
hos thalamos, Ricimer, Virtus tibi pronuba poscit
atque Dionaeam dat Martia laurea myrtum.
ergo age, trade virum non otia pigra foventem
deliciisque gravem, sed quem modo nauticus urit
aestus Abydenique sinus et Sestias ora
Hellespontiacis circumclamata procellis;
quas pelagi fauces non sic tenuisse vel illum
crediderim, cui ruptus Athos, cui remige Medo
turgida silvosam currebant vela per Alpem;
nec Lucullanis sic haec freta cincta carinis,
segnis ad insignem sedit cum Cyzicon hostis,
qui cogente fame cognata cadavera mandens
vixit morte sua. sed quid mea vota retardo?
trade magis.' tum pauca refert Tithonia coniunx:
'duc age, sancta parens, quamquam mihi maximus usus
invicti summique ducis, dum mitior extes
et non disiunctas melius moderemur habenas.
nam si forte placet veterum meminisse laborum,
et qui pro patria vestri pugnaret Iuli,
ut nil plus dicam, prior hinc ego Memnona misi.'
  Finierant; geminas iunxit Concordia partes,
electo tandem potitur quod principe Roma.
nunc aliquos voto simili vel amore, vetustas,

500 veteris repetam *F* ‖ 501 heroidas *vulgo,* heroides *codd.* ‖ 506 sestus *PT*, astus *F* ‖

te legisse crepa, numquam non invida summis
emeritisque viris. Brenni contra arma Camillum
profer ab exilio Cincinnatoque secures
expulso Caesone refer flentemque parentem
a rastris ad rostra roga, miseroque tumultu
pelle prius, quos victa petas; si ruperit Alpes
Poenus, ad afflictos condemnatosque recurre;
improbus ut rubeat Barcina clade Metaurus,
multatus tibi consul agat, qui milia fundens
Hasdrubalis, rutilum sibi cum fabricaverit ensem,
concretum gerat ipse caput. longe altera nostri
gratia iudicii est: scit se non laesus amari.
Sed mea iam nimii propellunt carbasa flatus;
siste, Camena, modos tenues, portumque petenti
iam placido sedeat mihi carminis ancora fundo.
at tamen, o princeps, quae nunc tibi classis et arma
tractentur, quam magna geras quam tempore parvo,
si mea vota deus produxerit, ordine recto
aut genero bis mox aut te ter consule dicam.
nam modo nos iam festa vocant, et ad Ulpia poscunt
te fora, donabis quos libertate, Quirites,
quorum gaudentes exceptant verbera malae.
perge, pater patriae, felix atque omine fausto
captivos vincture novos absolve vetustos.

## III.

## AD LIBELLUM.

Quid faceret laetas segetes, quod tempus amandum
messibus et gregibus, vitibus atque apibus,
ad Maecenatis quondam sunt edita nomen;
hinc, Maro, post audes arma virumque loqui.
at mihi Petrus erit Maecenas temporis huius;

II 537 sed *Luetjohann,* et *codd.* ‖ III 1 mandum $P^a$, amando $M^a$; *an* amicum? *cf. Stat. silv. V, 2, 38 sq.* quod tempus amicum fraudibus ‖ 5 at] hoc *M* ‖

nam famae pelagus sidere curro suo.
si probat, emittit, si damnat carmina, celat,
nec nos ronchisono rhinocerote notat.
i, liber: hic nostrum tutatur, crede, pudorem;
hoc censore etiam displicuisse placet.

## IV.

### PRAEFATIO PANEGYRICI DICTI DOMINO IMPERATORI CAESARI IULIO VALERIO MAIORIANO AUGUSTO.

Tityrus ut quondam patulae sub tegmine fagi
volveret inflatos murmura per calamos,
praestitit afflicto ius vitae Caesar et agri,
nec stetit ad tenuem celsior ira reum;
sed rus concessum dum largo in principe laudat,
caelum pro terris rustica Musa dedit;
nec fuit inferius Phoebeia dona referre:
fecerat hic dominum, fecit et ille deum.
et tibi, Flacce, acies Bruti Cassique secuto
carminis est auctor, qui fuit et veniae.
sic mihi diverso nuper sub Marte cadenti
iussisti erecto, victor, ut essem animo.
serviat ergo tibi servati lingua poetae
atque meae vitae laus tua sit pretium.
non ego mordaci fodiam modo dente Maronem
nec civem carpam, terra Sabella, tuum.
res minor ingenio nobis, sed Caesare maior;
vincant eloquio, dummodo nos domino.

## V.

### PANEGYRICUS.

Concipe praeteritos, respublica, mente triumphos:
imperium iam consul habet, quem purpura non plus

IV 2 solveret *C* ‖ 12 erecto victor *Leo,* victor victor *codd.* (placido victor *vulgo*); *cf. c. XXIII, 19* ‖

quam lorica operit, cuius diademata frontem
non luxu sed lege tegunt, meritisque laborum
post palmam palmata venit; decora omnia regni
accumulant fasces et princeps consule crescit.
personat ergo tuum caelo, rure, urbibus, undis
exultans Europa sophos, quod rector haberis,
victor qui fueras. fateor, trepidaverat orbis,
dum non vis vicisse tibi nimioque pudore,
quod regnum mereare, doles tristique repulsa
non moderanda subis, quae defendenda putasti.
Sederat exerto bellatrix pectore Roma,
cristatum turrita caput, cui pone capaci
casside prolapsus perfundit terga capillus.
laetitiam censura manet terrorque pudore
crescit, et invita superat virtute venustas.
ostricolor pepli textus, quem fibula torto
mordax dente forat; tum quicquid mamma refundit
tegminis, hoc patulo concludit gemma recessu.
hinc fulcit rutilus spatioso circite laevum
umbo latus; videas hic crasso fusa metallo
antra Rheae fetamque lupam, quam fauce retecta
blandiri quoque terror erat; quamquam illa vorare
Martigenas et picta timet; pars proxima Thybrim
exprimit; hic scabri fusus sub pumice tofi
proflabat madidum per guttura glauca soporem;
pectus palla tegit, quam neverat Ilia coniunx,
liquenti quae iuncta toro vult murmura lymphis
tollere et undosi somnum servare mariti.
ista micant clipeo; cuspis trabe surgit eburna,
ebria caede virum. propter Bellona trophaeum
exstruit et quercum captivo pondere curvat.
consurgit solium saxis, quae caesa rubenti
Aethiopum de monte cadunt, ubi sole propinquo
nativa exustas afflavit purpura rupes.
iungitur hic Synnas, Nomadum lapis additur istic,

6 crescens *M* ‖ 19 forat *Wilamowitz,* vorat *codd.* ‖

antiquum mentitus ebur; post caute Laconum
marmoris herbosi radians interviret ordo.
ergo ut se mediam solio dedit, advolat omnis
terra simul. tum quaeque suos provincia fructus
exposuit: fert Indus ebur, Chaldaeus amomum,
Assyrius gemmas, Ser vellera, tura Sabaeus,
Atthis mel, Phoenix palmas, Lacedaemon olivum,
Arcas equos, Epirus equas, pecuaria Gallus,
arma Chalybs, frumenta Libys, Campanus Iacchum,
aurum Lydus, Arabs guttam, Panchaia myrrham,
Pontus castorea, blattam Tyrus, aera Corinthus;
Sardinia argentum, naves Hispania defert,
fulminis et lapidem; scopulos iaculabile fulgur
fucat et accensam silicem fecunda maritat
ira deum; quotiens caelum se commovet illic,
plus ibi terra valet. subito flens Africa nigras
procubuit lacerata genas et cernua frontem
iam male fecundas in vertice fregit aristas
ac sic orsa loqui: 'venio pars tertia mundi,
infelix felice uno. famula satus olim
hic praedo et dominis extinctis barbara dudum
sceptra tenet tellure mea penitusque fugata
nobilitate furens quod non est non amat hospes.
o Latii sopite vigor, tua moenia ridet
insidiis cessisse suis: non concutis hastam?
non pro me vel capta doles? tua nempe putantur
surgere fata malis et celsior esse ruina.
sed melius, quod terror abit: iam vincere restat,
si pugnas, ut victa soles. Porsenna superbum
Tarquinium inpingens complevit milite Tusco
Ianiculum quondam; sed dum perrumpere portas
obsidione parat, totam te pertulit uno

38 post] de *T* ‖ 46 Libys *vulgo,* libes *codd.* ‖ *v. 48 om. P* ‖ 56 *post* loqui *add.* est *CPTF; sed cf. Verg. Aen. VI, 125; Ovid. Met. IV, 320; Claud. XVIII, 391; Avit. carm. II, 240* ‖ 58 et *malit delere Luetjohann* ‖ 60 o spes *Vatican. 3421* ‖ 65 quo *CPTF*, cum *(quom) Gustafsson* | abiit *MCT* ‖

Coclitis in clipeo; presserunt milia solum
multa virum pendente via; nec ponte soluto,
cum caderet, cecidit. rex idem denique morte
admonitus scribae didicit sibi bella moveri
non solum cum bella forent; mox pace petita
in regnum rediit, non tam feriente fugatus
quam flagrante viro. steterat nam corde gelato
Scaevola et apposito dextram damnaverat igni,
plus felix peccante manu, cum forte satelles
palleret constante reo tormentaque capti
is fugeret, qui tortor erat. Brennum tremuisti,
post melior: quodcumque tuum est, quodcumque vocaris,
iam solus Tarpeius erat; sed reppulit unus
tum quoque totam aciem, Senones dum garrulus anser
nuntiat et vigilat vestrum sine milite fatum.
me quoque (da veniam, quod bellum gessimus olim)
post Trebiam Cannasque domas, Romanaque tecta
Hannibal ante meus quam nostra Scipio vidit.
quid merui? fatis cogor tibi bella movere,
cum volo, cum nolo. trepidus te territat hostis,
sed tutus claudente freto, velut hispidus alta
sus prope tesqua iacet claususque cacuminat albis
os nigrum telis gravidum; circumlatrat ingens
turba canum, si forte velit concurrere campo;
ille per obiectos vepres tumet atque superbit,
vi tenuis fortisque loco, dum proximus heia
venator de colle sonat: vox nota magistri
lassatam reparat rabiem; tum vulnera caecus
fastidit sentire furor. quid proelia differs?
quid mare formidas, pro cuius saepe triumphis
et caelum pugnare solet? quid quod tibi princeps
est nunc praeterea eximius, quem saecula clamant

87 vidit Scipio nostra *C* (*de* nostrā *cf. c. XVII, 2 et Luc. Mueller de re metr. p. 319 sq.*) | nostrans *M* ‖ 94 timet *M*[a] *CPTF* ‖ 96 sonet *TCPF* ‖ 101 praeterea *M*] praetura *CPTF*; est nunc eximius quem praescia saecula clamant *codd. Bernensis et Parisinus 2782* (*hic tamen* et n. eximus) ‖

[illegible]

sceptra tenet tellure mea penitu[...]
nobilitate furens quod non est [...]
o Latii sopite vigor, tua moenia [...]
insidiis cessisse suis: non concu[...]
non pro me vel capta doles? tu[...]
surgere fata malis et celsior ess[...]
sed melius, quod terror abit: ia[...]
si pugnas, ut victa soles. Porse[...]
Tarquinium inpingens complevit [...]
Ianiculum quondam; sed dum pe[...]
obsidione parat, totam te pertuli[...]

[illegible]

germani plus morte nefas, dum funere pugnat
et fratrem sibi tela facit; vel cum obruit ignem
taurorum plus ipsa calens texitque trementem
frigida flamma virum, quem defendente veneno
inter flagrantes perhibent alsisse iuvencos.
ergo animi dudum impatiens, postquam audiit isti
imperium et longum statui, laniata lacertos
ingreditur, qua strata viri, vocemque furentem
his rumpit: 'secure iaces, oblite tuorum,
o piger: et mundo princeps (sic saecula poscunt)
Maiorianus erit; clamant hoc sidera signis,
hoc homines votis. isti quid sidera quaero,
fatum aliud cui fecit amor? nil fortius illo.
et puer est cupidus numquam, sed parcus habendi,
pauper adhuc iam spargit opes, ingentia suadet
consilia et sequitur, totum quod cogitat altum est,
urget quod sperat. ludum si forte retexam,
consumpsit, quicquid iaculis fecisse putaris,
istius una dies: tribus hunc tremuere sagittis
anguis, cervus, aper. non sic libravit in hostem
spicula, qui nato serpentis corpore cincto
plus timuit, cum succurrit, dum iactibus isdem
interitum vitamque daret stabilemque teneret
corde tremente manum, totamque exiret in artem
spe propiore metus, dans inter membra duorum
unius mortem. libeat decernere caestu:
cessit Eryx Siculus, simili nec floruit arte
Sparta, Therapnaea pugilem cum gymnade pinguem
stratus Bebryciis Amycus suspexit harenis.
qui vigor in pedibus! frustra sibi natus Ofelte
Sicaniam tribuit palmam, plantasque superbas
haud ita per siccam Nemeen citus extulit Arcas,
cuius in Aetolo volitantem pulvere matrem

143 rumpit *Luetjohann*, rupit *codd.; cf. Verg. Aen. II, 129; III, 246; XI, 377* ‖ 152 consumit *TCPF* ‖ 167 matrem *M*[a]] martem *M*[b] *T*[a] *CPF* vel currum *T*[b] ‖

horruit Hippomenes, multo qui caespite circi
contemptu praemissus erat, cum carceris antro
emicuit pernix populo trepidante virago,
nil toto tactura gradu, cum pallidus ille
respiceret medium post se decrescere campum
et longas ad signa vias flatuque propinquo
pressus in hostili iam curreret anxius umbra,
donec ad anfractum metae iam iamque relictus
concita ter sparso fregit vestigia pomo.
qui videt hunc equitem, Ledaeum spernit alumnum
ac iuvenem, Sthenoboea, tuum, cui terga vetustas
pennati largitur equi Lyciamque Chimaeram
quem superasse refert, vulnus cum sustulit unum
tres animas. vitam tum si tibi fata dedissent,
Maioriane ferox, vetuisses Castora frenos,
Pollucem caestus, Alconem spicula nosse,
Bellerofonteis insultaturus opimis.
si clipeum capiat, vincit Telamone creatum,
qui puppes inter Graias contra Hectoris ignem
ipsam etiam infidi classem defendit Ulixis.
missile si quanto iaculetur pondere quaeris,
segnius insertae trepidans pro fasce Camillae
excussit telum Metabus, nec turbine tanto
stridula Pelidae per Troilon exiit ornus;
nec sic heroum tardantem busta Creontem
Atticus Aegides rupit Marathonide quercu;
nec sic intortum violatae Phoebados ultrix
in Danaos fulmen iecit, cum Graecia Troiae
noctem habuit similemque facem fixusque Caferei
cautibus inter aquas flammam ructabat Oileus.
parva loquor. quid quod, quotiens tibi bella geruntur,
discipulus, non miles adest? et fingit alumnum:
aemulus econtra spectat. quod viceris, odit

169 contempto *CTF*, contento *P* ‖ 180 sustulit] subripit $T^a$, suscipit $T^b$*CPF* ‖ 194 viciatae *M; cf. c. VII, 62* ‖ 199 et] ei *M* ‖

et quos vincis, amat. totus dormitat ad istum
magnus Alexander, patris quem gloria torsit.
quid faciam infelix? nato quae regna parabo
exclusa sceptris Geticis, respublica si me
praeterit et parvus super hoc Gaudentius huius
calcatur fatis? istum iam Gallia laudat
quodque per Europam est. rigidis hunc abluit undis
Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus,
Clitis, Elaris, Atax, Vacalis; Ligerimque bipenni
excisum per frusta bibit. cum bella timentes
defendit Turonos, aberas; post tempore parvo
pugnastis pariter, Francus qua Cloio patentes
Atrebatum terras pervaserat. hic coeuntes
claudebant angusta vias arcuque subactum
vicum Helenam flumenque simul sub tramite longo
artus suppositis trabibus transmiserat agger.
illic te posito pugnabat ponte sub ipso
Maiorianus eques. fors ripae colle propinquo
barbaricus resonabat hymen Scythicisque choreis
nubebat flavo similis nova nupta marito.
hos ergo, ut perhibent, stravit; crepitabat ad ictus
cassis et oppositis hastarum verbera thorax
arcebat squamis, donec conversa fugatus
hostis terga dedit; plaustris rutilare videres
barbarici vaga festa tori coniectaque passim
fercula captivasque dapes cirroque madente
ferre coronatos redolentia serta lebetas.
ilicet increscit Mavors thalamique refringit
plus ardens Bellona faces; rapit esseda victor
nubentemque nurum. non sic Pholoetica monstra
atque Pelethronios Lapithas Semeleius Euan
miscuit, Haemonias dum flammant orgia matres

203 gnato *M* ‖ 204 a sceptris *M* ‖ 205 proterit *Gustafsson* ‖ 209 olitis *Bernensis et Parisinus 2782* ‖ 210 frustra *CPTF* ‖ 212 francis *CPT*, fracis *F* ‖ 226 captivas vestes *PTF* ‖

et Venerem Martemque cient ac prima cruentos
consumunt ad bella cibos Bacchoque rotato
pocula tela putant, cum crudescente tumultu
polluit Emathium sanguis Centauricus Othryn.
nec plus nubigenum celebrentur iurgia fratrum:
hic quoque monstra domat, rutili quibus arce cerebri
ad frontem coma tracta iacet nudataque cervix
saetarum per damna nitet, tum lumine glauco
albet aquosa acies ac vultibus undique rasis
pro barba tenues perarantur pectine cristae.
strictius assutae vestes procera cohercent
membra virum, patet his altato tegmine poples,
latus et angustam suspendit balteus alvum.
excussisse citas vastum per inane bipennes
et plagae praescisse locum clipeosque rotare
ludus et intortas praecedere saltibus hastas
inque hostem venisse prius; puerilibus annis
est belli maturus amor. si forte premantur
seu numero seu sorte loci, mors obruit illos,
non timor; invicti perstant animoque supersunt
iam prope post animam. tales te teste fugavit
et laudante viros. quisnam ferat? omnia tecum,
te sine multa facit. pugnant pro principe cuncti:
quam timeo, ne iam iste sibi! si regna tenebit,
huic vincis, quodcumque domas. nil fata relinquunt
hic medium: percussor enim si respuis esse,
servus eris. certe recto si tramite servat
sidera Chaldaeus, novit si gramina Colchus,
fulgura si Tuscus, si Thessalus elicit umbras,
si Lyciae sortes sapiunt, si nostra volatu
fata loquuntur aves, doctis balatibus Hammon
si sanctum sub Syrte gemit, si denique verum,
Phoebe, Themis, Dodona, canis, post tempora nostra

255 cuncti *M*] multi *CPTF; cf. Pacati paneg. 10* alios imperatori pugnare, te tibi ‖ 257 vincas *PT* ‖ 263 *om. P* | locuntur *codd.* ‖

Iulius hic Augustus erit. coniunctus amore
praeterea est iuveni, grandis quem spiritus armat
regis avi. quo te vertas? ad culmina mundi
hic fatum fert, ambo animum. consurge simulque
aggredere ignaros; neutrum mactare valebis,
si iubeas utrumque mori; sed necte dolosas
blanditias uni, ferro tamen iste petatur.
quid loquor incassum? nihil est, quod tanta cavemus:
ut regnet, victurus erit!' commotus in iras
Aetius sic pauca refert: 'compesce furentis
impia vota animi. mortem mandare valebo
insontis, taceam nostri? quisquamne precatur,
ut sine criminibus crimen fiat bene nasci?
ad poenam quis fata vocet? tua viscera ferro,
Maioriane, petam, Phoebus si nocte refulget,
Luna die, duplex ponto si plaustra novatur
Parrhasis, Atlantem Tanais, si Bagrada cernit
Caucason, Hercynii nemoris si stipite lintris
texta Nabataeum pro Rheno sulcat Hydaspen,
si bibit Hispanus Gangen tepidisque ab Erythris
ad Tartesiacum venit Indus aquator Hiberum,
si se Pollucis perfundit sanguine Castor,
Thesea Pirithoi, Pyladen si stravit Orestae
vel furibunda manus, raperet cum Taurica sacra
matricida pius. sed ne sprevisse dolorem
forte tuum videar, vivat careatque parumper
militia. heu potuit nobis, nisi triste putasses,
fortunam debere suam.' sic fatur et illum
rure iubet patrio suetos mutare labores,
fatorum currente rota, quo disceret, agri
quid possessorem maneat, quos denique mores
ius civile paret, ne solam militis artem
ferret ad imperium. suspenderat ilicet arma

284. 285 *om.* *T* ‖ 285 gangem *PTF* ‖ 288 pirithous *CTF*, pyritheus *P* ‖ 292 *om.* *C* ‖ 295 qua *M* | agri *Luetjohann*, agro *codd.* ‖

emeritus iuvenis, sterilis ieiunia terrae
vomere fecundans. sic quondam consule curvo
vertebas campos, paulum si pace sequestra
classica laxasses, fortis cui laeva regebat
stivam post aquilas, humili dum iuncta camino
victoris fumum biberet palmata bubulci.
Principis interea gladio lacrimabile fatum
clauserat Aetius; cuius quo tutius ille
magna Palatinis coniungeret agmina turmis,
evocat hunc precibus. sed non se poena moratur
sanguinis effusi (numerum collegerat ergo,
non animum populi): ferri mala crimina ferro
solvit et in vestram plus concidit ille ruinam.
iam tunc imperium praesentis principis aurea
volvebant bona fata colu; sed publica damna
invidiam fugere viri. quicumque fuerunt
nomen in Augustum lecti, tenuere relictum
Caesaribus solium: postquam tu capta laboras,
hic, quod habet, fecit. Traianum Nerva vocavit,
cum pignus iam victor erat; Germanicus esset
ut titulis, meritis fuerat. res ordine currit;
hanc ambit famam, quisquis sic incipit. olim
post Capreas Tiberi, post turpia numina Gai,
censuram Claudi, citharam thalamosque Neronis,
post speculi immanis pompam, quo se ille videbat
hinc turpis, quod pulcher, Otho, post quina Vitelli
milia famosi ventris damnata barathro,
his titulis princeps lectus similique labore
Vespasianus erat. sed ne fortasse latronis
me clausam virtute putes, consumpsit in illo
vim gentis vitae vitium; Scythicam feritatem
non vires, sed vota tenent, spoliisque potitus
immensis robur luxu iam perdidit omne,
quo valuit, dum pauper erat. mea viscera pro se
in me nunc armat; laceror tot capta per annos

326 labori *CPTF* ||

iure suo, virtute mea, fecundaque poenis,
quos patiar, pario. propriis nil conficit armis:
Gaetulis, Nomadis, Garamantibus Autololisque,
Arzuge, Marmarida, Psyllo, Nasamone timetur
segnis, et ingenti ferrum iam nescit ab auro.
ipsi autem color exsanguis, quem crapula vexat
et pallens pinguedo tenet, ganeaque perenni
pressus acescentem stomachus non explicat auram.
par est vita suis; non sic Barcaeus opimam
Hannibal ad Capuam periit, cum fortia bello
inter delicias mollirent corpora Baiae
et, se Lucrinas qua vergit Gaurus in undas,
brachia Massylus iactaret nigra natator.
atque ideo hunc dominum saltem post saecula tanta
ultorem mihi redde, precor, ne dimicet ultra
Carthago Italiam contra.' sic fata dolore
ingemuit lacrimisque preces adiuvit obortis.
his haec Roma refert: 'longas succinge querelas,
o devota mihi: vindex tibi nomine divum
Maiorianus erit. sed paucis pauca retexam.
ex quo Theudosius communia iura fugato
reddidit auctoris fratri, cui guttura fregit
post in se vertenda manus, mea Gallia rerum
ignoratur adhuc dominis ignaraque servit.
ex illo multum periit, quia principe clauso,
quisquis erat, miseri diversis partibus orbis
vastari sollemne fuit. quae vita placeret,
cum rector moderandus erat? contempta tot annos
nobilitas iacuit: pretium respublica forti
rettulit invidiam. princeps haec omnia noster
corrigit atque tuum vires ex gentibus addens
ad bellum per bella venit; nam maximus isse est,

336 Autololisque *vulgo*, autoloisque (autholoisque) *codd.* || 348 victorem *M* || 350 adiungit *P* || 352 numine *T* || 353 paucis *vulgo*, parvis *codd.* *(in ras.* $P^b$*)* | parva *C* || 359 quisquid $C^a$, quicquid $C^bT$ || 361 moderans derat *Mommsen* ||

non pugnasse labor. terimus cur tempora verbis?
pervenit et vincit.' tali sermone peractum
concilium, verbisque deae famulante metallo
aurea concordes traxerunt fila sorores.
Hos me, quos cecini, Romae Libyaeque labores
vota hominum docuere loqui; iam tempus ad illa
ferre pedem, quae fanda mihi vel Apolline muto:
pro Musis Mars vester erit. conscenderat Alpes
Raetorumque iugo per longa silentia ductus
Romano exierat populato trux Alamannus
perque Cani quondam dictos de nomine campos
in praedam centum novies dimiserat hostes.
iamque magister eras: Burconem dirigis illo
exigua comitante manu. sed sufficit istud,
cum pugnare iubes; certa est victoria nostris
te mandasse acies; peragit fortuna triumphum
non populo, sed amore tuo; nolo agmina campo,
quo mittis paucos. felix te respicit iste
eventus belli. certatum est iure magistri,
Augusti fato nuper: post hostis aperto
errabat lentus pelago, postquam ordine vobis
ordo omnis regnum dederat, plebs, curia, miles,
et collega simul. Campanam flantibus Austris
ingrediens terram securum milite Mauro
agricolam aggreditur; pinguis per transtra sedebat
Vandalus opperiens praedam, quam iusserat illuc
captivo capiente trahi. sed vestra repente
inter utrumque hostem dederant sese agmina planis,
quae pelagus collemque secant portumque reducto
efficiunt flexu fluvii. perterrita primum
montes turba petit, trabibus quae clausa relictis
praedae praeda fuit; tum concitus agmine toto

368 concilium] concilium est *CF* ‖ 372 muto] vel nullo $T^b$; *cf. Martial. II, 89, 3* carmina quod scribis Musis et Apolline nullo ‖ 376 canis *Lindenbrog* ‖ 378 illuc $M^a$, illoc $M^b$ ‖ 386 postquam] simul *C* ‖ 391 illic $MCP^a$ ‖ 396 radibus (*i. e.* ratibus) *M, fort. recte* ‖

in pugnam pirata coit: pars lintre cavata
iam dociles exponit equos, pars ferrea texta
concolor induitur, teretes pars explicat arcus
spiculaque infusum ferro latura venenum,
quae feriant bis missa semel. iam textilis anguis
discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis
turgescit zephyris; patulo mentitur hiatu
iratam pictura famem, pannoque furorem
aura facit, quotiens crassatur vertile tergum
flatibus, et nimium iam non capit alvus inane.
at tuba terrisono strepuit grave rauca fragore,
responsat clamor lituis, virtusque repente
ignavis vel parva furit. cadit undique ferrum,
hinc tamen in iugulos: hunc torta falarica iactu
proterit, ad mortem vix cessatura secundam;
hunc conti rotat ictus; equo ruit aclyde fossus
ille veruque alius; iacet hic simul alite telo,
absentem passus dextram; pars poplite secto
mortis ad invidiam vivit, partemque cerebri
hic galeae cum parte rapit, fortique lacerto
dissicit ancipiti miserabile sinciput ense.
ut primum versis dat tergum Vandalus armis,
succedit caedes pugnae: discrimine nullo
sternuntur passim campis, et fortia quaeque
fecit iners. trepidante fuga mare pallidus intrat
et naves pertransit eques, turpique natatu
de pelago ad cymbam rediit. sic tertia Pyrrhi
quondam pugna fuit: caesis cum milibus illum
Dentatus premeret, lacerae vix fragmina classis
traxit in Epirum, qui Chaonas atque Molossos,
qui Thracum Macetumque manus per litora vestra
sparserat et cuius vires Oenotria pallens
ipsaque, quae petiit, trepidaverat uncta Tarentus.

410 fuit *M* ‖ 412 proterit *Luetjohann*, preterit *CP*, praeterit *MTF* ‖ 417 hinc *P* ‖ 418 dissicit *M*] disicit *(corr. ex* didicit $C^2$*)* *CTPF* ‖

hostibus expulsis campum qui maximus extat
iam lustrare vacat; videas hic strage sub illa
utrorumque animos: nullus non pectore caesus,
quisquis vester erat; nullus non terga foratus,
illorum quisquis. clamant hoc vulnera primi
praedonum tum forte ducis, cui regis avari
narratur nupsisse soror, qui pulvere caeco
clausus et elisus pilis vestigia turpis
gestat adhuc probrosa fugae. sic agmina vestra
cum spoliis campum retinent et Marte fruuntur.
interea duplici texis dum litore classem
inferno superoque mari, cadit omnis in aequor
silva tibi nimiumque diu per utrumque recisus,
Appennine, latus, navali qui arbore dives
non minus in pelagus nemorum quam mittis aquarum.
Gallia continuis quamquam sit lassa tributis,
hoc censu placuisse cupit nec pondera sentit,
quae prodesse probat. non tantis maior Atrides
Carpathium texit ratibus, cum Doricus hostis
Sigeas rapturus opes Rhoeteia clausit
Pergama; nec tantae Seston iuncturus Abydo
Xerxes classis erat, tumidas cum sterneret undas
et pontum sub ponte daret, cum stagna superbo
irrupit temerata gradu turmaeque frequentes
Hellespontiaco persultavere profundo;
nec sic Leucadio classis Mareotica portu
Actiacas abscondit aquas, in bella mariti
dum venit a Fario dotalis turba Canopo,
cum patrio Cleopatra ferox circumdata sistro
milite vel piceo fulvas onerata carinas
Dorida diffusam premeret Ptolomaide gaza.
hoc tu non cultu pugnas, sed more priorum
dite magis ferro, merito cui subiacet aurum
divitis ignavi. tales ne sperne rebelles:

444 navali qui *ego*, navalique *codd.*, navali robore *Wilamowitz* || 447. 448 nec p. s. q. p. probat *om.* *P* | sensit *CTF* || 464 sperne labores *P* ||

etsi non acies, decorant tamen ista triumphos.
nec me Lageam stirpem memorasse pigebit
hostis ad exemplum vestri; namque auguror hisdem
regnis fortunam similem, cum luxus in illa
parte sit aequalis, nec peior Caesar in ista.
ilicet aggrederis, quod nullus tempore nostro
Augustus potuit: rigidum septemplicis Histri
agmen in arma rapis. nam quicquid languidus axis
cardine Sithonio sub Parrhase parturit Ursa,
hoc totum tua signa pavet; Bastarna, Suebus,
Pannonius, Neurus, Chunus, Geta, Dacus, Halanus,
Bellonotus, Rugus, Burgundio, Vesus, Alites,
Bisalta, Ostrogothus, Procrustes, Sarmata, Moschus
post aquilas venere tuas; tibi militat omnis
Caucasus et Scythicae potor Tanaiticus undae.
quid faciat fortuna viri? quascumque minatur,
has tremuit iam Roma manus; modo principe sub te,
ne metuat, prope parva putat, nisi serviat illi,
quod timuit regnante alio. iam castra movebas
et te diversis stipabant milia signis:
obsequium gens una negat, quae nuper ab Histro
rettulit indomitum solito truculentior agmen,
quod dominis per bella caret populoque superbo
Tuldila plectendas in proelia suggerit iras.
hic tu vix armis positis iterum arma retractas:
Bistonides veluti Ciconum cum forte pruinas
Ogygiis complent thiasis, seu Strymonos arvis
seu se per Rhodopen seu, qua nimbosus in aequor
volvit Hyperboreis in cautibus Hismarus Hebrum,
dat somno vaga turba, simul lassata quiescunt
orgia et ad biforem reboat nec tibia flatum;
vix requies, iam † ponte ligant, rotat enthea thyrsum
Bassaris et maculis Erythraeae nebridos horrens

467 isdem *CTP* || 477 Pirustes *Wilamowitz* || 491 strymonis *C*, strimonis *F* || 493 cotibus *M* || 496 sponte *T* | iam fronde ligans *Mommsen*, campos relegunt *Buecheler, uterque dubitanter* ||

excitat Odrysios ad marcida tympana mystas.
tu tamen hanc differs poenam, sed sanguinis auctor
maioris, dum parcis, eras. non pertulit ultra
hoc pro te plus cauta manus vestrumque pudorem
sprevit pro vobis; primi cadit hostia belli,
quisque rebellis erat. praedam quoque dividis illis,
mens devota quibus fuerat: quae territa servit
exemplo, gaudet pretio. Pharsalica Caesar
arva petens subitas ferro compescuit iras;
sed sua membra secans et causae mole coactus
flevit, quos perimit; vestris haec proficit armis
seditio: quodcumque iubes, nisi barbarus audit,
hic cadit, ut miles timeat. iam tempore brumae
Alpes marmoreas atque occurrentia iuncto
saxa polo rupesque vitri siccamque minantes
per scopulos pluviam primus pede carpis et idem
lubrica praemisso firmas vestigia conto.
coeperat ad rupis medium quae maxima turba est
interno squalere gelu, quod colle supino
artatis conclusa viis reptare rigenti
non poterat revoluta solo: fors unus ab illo
agmine, canentem cuius rota triverat Histrum,
exclamat: 'gladios malo et sollemne quieta
quod frigus de morte venit; mea torpor inerti
membra rigore ligat, quodam mihi corpus adustum
frigoris igne perit. sequimur sine fine labori
instantem iuvenem; quisquis fortissimus ille est
aut rex aut populus, castris modo clausus aprica
vel sub pelle iacet; nos anni vertimus usum.
quod iubet hic, lex rebus erit; non flectitur umquam
a coeptis damnumque putat, si temporis iras
vel per damna timet. qua dicam gente creatum,
quem Scytha non patior? cuius lac tigridis infans
Hyrcana sub rupe bibit? quae sustulit istum
axe meo gravior tellus? en vertice summo

508 perimit] feriit *M* ‖ 510 hinc *M* ‖ 522 quondam *CPT*

algentes cogit turmas ac frigora ridet,
dum solus plus mente calet. cum classica regis
Arctoi sequerer, Romani principis arma
Caesareumque larem luxu torpere perenni
audieram: dominos nil prodest isse priores,
si rex hic quoque fortis erat.' maiora parantem
dicere de scopulo verbis accendis amaris:
'quisquis es, oppositi metuis qui lubrica clivi,
frange cutem pendentis aquae scalptoque fluento
sit tibi lympha gradus. turpes depone querelas:
otia frigus habent. numquid mihi membra biformis
Hylaei natura dedit? num Pegasus alis
adiuvit, quicquid gradior, pennasque volanti
dat Calais Zetusque mihi, quem ninguida cernis
calcantem iam dorsa iugi? vos frigora frangunt,
vos Alpes? iam iam studeam pensare pruinas:
aestatem sub Syrte dabo.' sic agmina voce
erigis exemploque levas primusque labores
aggrederis, quoscumque iubes; tum cetera paret
turba libens, servit propriis cum legibus auctor.
Qui tibi praeterea comites quantusque magister
militiae, vestrum post vos qui compulit agmen,
sed non invitum! dignus, cui cederet uni
Sylla acie, genio Fabius, pietate Metellus,
Appius eloquio, vi Fulvius, arte Camillus.
si praefecturae quantus moderetur honorem
vir quaeras, tendit patulos qua Gallia fines,
vix habuit mores similes, cui teste senatu
in se etiam tractum commiserat Ulpius ensem.
qui dictat modo iura Getis, sub iudice vestro
pellitus ravum praeconem suscipit hostis.
quid loquar hic illum, qui scrinia sacra gubernat,
qui, cum civilis dispenset partis habenas,

537 isse] desse *M* ‖ 538 *an* erit? *Luetjohann* ‖ 546 mihi] suas *M* ‖ 548 pruinas *vulgo*, ruinas *codd.* ‖ 558 quantum *P* ‖ 563 raucum *T* | suspicit *MT* | hospes *M* ‖

sustinet armati curas, interprete sub quo
flectitur ad vestras gens effera condiciones?
quid laudare Petrum parvis, temeraria Clio,
viribus aggrederis? cuius dignatur ab ore
Caesar in orbe loqui, licet et quaestore diserto
polleat; attamen hic nuper, placidissime princeps,
obside percepto nostrae de moenibus urbis
visceribus miseris insertum depulit ensem.
et quia lassatis nimium spes unica rebus
venisti, nostris, petimus, succurre ruinis
Lugdunumque tuam, dum praeteris, aspice victor:
otia post nimios poscit te fracta labores.
cui pacem das, redde animum: lassata iuvenci
cervix deposito melius post sulcat aratro
telluris glaebam solidae. bove, fruge, colono,
civibus exhausta est. stantis fortuna latebat;
dum capitur, vae quanta fuit! post gaudia, princeps,
delectat meminisse mali. populatibus, igni
etsi concidimus, veniens tamen omnia tecum
restituis: fuimus vestri quia causa triumphi,
ipsa ruina placet. cum victor scandere currum
incipies crinemque sacrum tibi more priorum
nectet muralis, vallaris, civica laurus
et regum aspicient Capitolia fulva catenas,
cum vesties Romam spoliis, cum divite cera
pinges Cinyfii captiva mapalia Bocchi,
ipse per obstantes populos raucosque fragores
praecedam et tenui, sicut nunc, carmine dicam
te geminas Alpes, Syrtes te, te mare magnum,
te freta, te Libycas pariter domuisse catervas,
ante tamen vicisse mihi. quod lumina flectis
quodque serenato miseros iam respicis ore,
exultare libet: memini, cum parcere velles,

573 ensem] hostem *MC*[a]*T*[a] ‖ 578 qui *C* ‖ 590 vestes *MP*, vestis *T*[a] ‖ 594 Syrtes, Alpes te *Wilamowitz; sed cf. Sil. II, 333; Prudent. perist. II, 538* binis remotos Alpibus ‖

hic tibi vultus erat; mitis dat signa venustas.
annue: sic vestris respiret Byrsa trophaeis,
sic Parthus certum fugiat Maurusque timore
albus eat; sic Susa tremant positisque pharetris
exarmata tuum circumstent Bactra tribunal.

## VI.

### PRAEFATIO PANEGYRICI DICTI AVITO AUGUSTO.

Pallados armisonae festum dum cantibus ortum
  personat Hismario Thracia vate chelys,
et dum Mopsopium stipantur per Marathonem
  qui steterant fluvii quaeque cucurrit humus,
dulcisonum quatitur fidibus dum pectine murmur,
  has perhibent laudes laude probasse deam:
'diva, Gigantei fudit quam tempore belli
  armatus partus vertice dividuo,
quam neque Deliacis peperit Latona sub antris,
  fixura errantem Cyclada pignoribus,
nec quae Cadmeis pariens Alciden in oris
  suspendit triplici nocte puerperium,
nec cuius pluvio turris madefacta metallo est,
  cum matrem impleret filius aurigena:
sed te, cum trepidum spectaret Flegra Tonantem,
  impulit excussam vertice ruptus apex;
cumque deos solae traherent in proelia vires,
  confusum valde te sine robur erat:
protulit ut mox te patrius, Sapientia, vertex,
  tum mage vicerunt, te cum habuere dei.
te propter cessit, manibus constructa tremendis,
  iam prope per rutilum machina tensa polum.
Pindus, Othrys, Pholoe dextris cecidere Gigantum,
  decidit et Rhoeti iam gravis Ossa manu.
sternitur Aegaeon, Briareus, Ephialta Mimasque,

VI 11 horis *codd.* ‖ 17 salae *MP*, aliae *C* ‖ 20 cum te *M PT* ‖

Arctoas sueti lambere calce rotas.
Enceladus patri iacuit fratrique Typhoeus:
Euboicam hic rupem sustinet, hic Siculam.'
hinc sese ad totam genetricem transtulit Orpheus
et docuit chordas dicere Calliopam.
assurrexerunt Musae sub laude sororis
et placuit divae carmine plus pietas.
quod si maternas laudes cantasse favori est
nec valeo priscas aequiperare fides,
publicus hic pater est, vovi cui carmen, Avitus:
materia est maior, si mihi Musa minor.

## VII.

### PANEGYRICUS.

Phoebe, peragrato tandem visurus in orbe,
quem possis perferre parem, da lumina caelo:
sufficit hic terris. nec se iam signifer astris
iactet, Marmaricus quem vertice conterit Atlans:
sidera sunt isti. quae sicut mersa nitescunt,
adversis sic Roma micat, cui fixus ab ortu
ordo fuit crevisse malis. modo principe surget
consule; nempe, patres, collatos cernere fasces
vos iuvat et sociam sceptris mandasse curulem:
credite, plus dabitis: currus. iam necte bifrontes,
anceps Iane, comas duplicique accingere lauro.
principis anterior, iam consulis iste coruscat
annus, et emerita trabeis diademata crescunt.
incassum iam, Musa, paves, quod propulit Auster
vela ratis nostrae; pelago quia currere famae
coepimus, en sidus, quod nos per caerula servet.
Forte pater superum prospexit ab aethere terras:
ecce viget, quodcumque videt; mundum reparasse
aspexisse fuit; solus fovet omnia nutus.

VI 26 ausi *vel* nisi *malit Luetjohann* ‖ 30 decuit *MPTF* ‖ VII 7 surgit *M* ‖ 13 *om. M* ‖ 14 protulit *M* ‖

iamque ut conveniant superi, Tegeaticus ales
nunc plantis, nunc fronte volat; vix contigit arva:
et toto descendit avo. mare, terra vel aer
indigenas misere deos. germane Tonantis,
prime venis, viridi qui Dorida findere curru
suetus in attonita spargis cito terga serenum;
umentes Nymphas Forcus comitatur ibique
glaucus, Glauce, venis, vatum et certissime Proteu,
certus eras. longo veniunt post ordine divi:
pampineus Liber, Mars trux, Tirynthius hirtus,
nuda Venus, fecunda Ceres, pharetrata Diana,
Iuno gravis, prudens Pallas, turrita Cybebe,
Saturnus profugus, vaga Cynthia, Phoebus ephebus,
Pan pavidus, Fauni rigidi, Satyri petulantes.
convenere etiam caelum virtute tenentes:
Castor equo, Pollux caestu, ⟨tum⟩ Perseus harpe,
fulmine Vulcanus, Tiphys rate, gente Quirinus.
quis canat hic aulam caeli, rutilantia cuius
ipsa pavimentum sunt sidera? iam pater aureo
tranquillus sese solio locat, inde priores
consedere dei (fluviis quoque contigit illo,
sed senibus, residere loco, tibi, maxime fluctu
Eridane et flavis in pocula fracte Sygambris,
Rhene tumens, Scythiaeque vagis equitate catervis
Hister et ignotum plus notus, Nile, per ortum):
cum procul erecta caeli de parte trahebat
pigros Roma gradus, curvato cernua collo
ora ferens; pendent crines de vertice, tecti
pulvere, non galea, clipeusque inpingitur aegris
gressibus, et pondus, non terror fertur in hasta.
utque pii genibus primum est adfusa Tonantis,

20 tegeticus *codd.* | ales *Bitschofsky,* archas *codd.* ‖ 21 fronde *CPTF* ‖ 22 *cf. Verg. Aen. IV, 258* materno veniens ab avo ‖ 24 cursu *P*, curvo $M^1$, curro $M^2$ ‖ 31 cybebes *P*, cybeles (cibeles) *CT F*, cibele *M* ‖ 35 ⟨tum⟩ Perseus *ego,* Perseius *codd.* (Danaeius *Wilamowitz)* | arpe *TCPF* ‖ 44 note plus *Leo* ‖ 47 crines *om. M* ‖ 50 piis *T* ‖

Agrippina fuit, fortis, pius, integer, acer.
talem capta precor. Traianum nescio si quis
aequiperet, ni fors iterum tu, Gallia, mittas,
qui vincat.' lacrimae vocem clausere precantis,
et quicquid superest, luctus rogat. undique caeli
assurgunt proceres, Mars, Cypris, Romulus et qui
auctores tibi, Roma, dei; iam mitior ipsa
flectitur atque iras veteres Saturnia donat.
Iuppiter ista refert: 'Fatum, quo cuncta reguntur
quoque ego, non licuit frangi. sat celsa laborant
semper, et elatas nostro de munere vires
invidit Fortuna sibi; sed concipe magnos,
quamquam fracta, animos. si te Porsenna soluto
plus timuit de ponte fremens, si moenia capta
mox Brenni videre fugam, si denique dirum
Hannibalem iuncto terrae caelique tumultu
reppulimus (cum castra tuis iam proxima muris
starent, Collina fulmen pro turre cucurrit,
atque illic iterum timuit natura paventem
post Flegram pugnare Iovem): torpentia tolle
lumina, detersam mentem caligo relinquat.
te mirum est vinci; incipies cum vincere, mirum
non erit. utque tibi pateat, quo surgere tandem
fessa modo possis, paucis, cognosce, docebo.
Est mihi, quae Latio se sanguine tollit alumnam,
tellus clara viris, cui non dedit optima quondam
rerum opifex natura parem; fecundus ab urbe
pollet ager, primo qui vix proscissus aratro
semina tarda sitit vel luxuriante iuvenco
arcana exponit piceam pinguedine glaebam.
assurrexit huic, coxit quod torridus Auster,
Niliacum Libycumque solum, collataque semper

118 precantes *CP*, precantem *F* || 126 fortuna *M*] natura *CPTF* || 127 quamquam] postquam *M* || 128 fremens *M*] tremens *CPTF* || 133 parentem *Mommsen; sed cf. c. VI, 15* || 135 demersam *Wilamowitz* || 137—600 *om. P* || 141 ab urbe] *fort.* abunde *Luetjohann* || 144 exposcit $C^1T$, expuit *M* ||

arida Mygdoniae damnarunt Gargara falces;
Apulus et Calaber cessit. spes unica rerum,
hanc, Arverne, colens nulli pede cedis in armis,
quosvis vincis equo. testis mihi Caesaris esto
hic nimium fortuna pavens, cum colle repulsus
Gergoviae castris miles vix restitit ipsis.
hos ego tam fortes volui, sed cedere Avitum
dum tibi, Roma, paro, rutilat cui maxima dudum
stemmata complexum germen, palmata cucurrit
per proavos, gentisque suae te teste, Philagri,
patricius resplendet apex. sed portio quanta est
haec laudum, laudare patres, quos quippe curules
et praefecturas constat debere nepoti?
sint alii, per quos se postuma iactet origo,
et priscum titulis numeret genus alter: Avite,
nobilitas tu solus avos. libet edere tanti
gesta viri et primam paucis percurrere vitam.
Solverat in partum generosa puerpera casti
ventris onus; manifesta dedi mox signa futuri
principis ac totam fausto trepidi patris aulam
implevi augurio, licet idem grandia nati
culparet fata et pueri iam regna videret.
sed sibi commissum tanto sub pignore cernens
mundi depositum, ne quid tibi, Roma, periret,
iuvit fortunam studio. lactantia primum
membra dedit nivibus, glaciemque irrumpere plantis
iussit et attritas parvum ridere pruinas.
surgentes animi Musis formantur et illo
quo Cicerone tonas; didicit quoque facta tuorum
ante ducum; didicit pugnas libroque relegit,
quae gereret campo. primus vix coeperat esse
ex infante puer, rabidam cum forte cruentis

156 filagri *CTF* || 157 apex *om. M* || 160 sint *F*] sunt *M CT* || 166 actutum *MTF* | aulam *om. M* || 167 gnati *M* || 172 irrepere *Sirmond.* || 174 animi Musis] animosis *M* || 175 *cf. Claudian. c. XLI, 4* seu Cicerona tonas || 177 campo primus. vix *Buecheler* ||

rictibus atque escas ieiuna fauce parantem
plus catulis stravit (fuerant nam fragmina propter)
arrepta de caute lupam, fractusque molari
dissiluit vertex et saxum vulnere sedit.
sic meus Alcides, Nemeae dum saltibus errat,
occurrit monstro vacuus, non robora portans,
non pharetras; stetit ira fremens atque hoste propinquo
consuluit solos virtus decepta lacertos.
parva quidem, dicenda tamen: quis promptior isto
tensa catenati summittere colla Molossi
et lustris recubare feras interprete nare
discere non visas et in aere quaerere plantas?
iam si forte suem latratibus improbus Umber
terruit, albentes nigro sub gutture lunas
frangere ludus erat colluctantique lacerto
vasta per adversas venabula cogere praedas.
quam pulchrum, cum forte domum post lustra revertens
horrore splenderet apri virtusque repugnans
proderet invitum per fortia facta pudorem!
sic Pandioniis castae Tritonidos arvis
Hippolytus roseo sudum radiabat ab ore,
sed simul, a gemino flagrans cum Cressa furore
transiit affectu matres et fraude novercas.
quid volucrum studium, dat quas natura rapaces
in vulgus prope cognatum? quis doctior isto
instituit varias per nubila iungere lites?
alite vincit aves, celerique per aethera plausu
hoc nulli melius pugnator militat unguis.
nec minus haec inter civilia iura secutus
eligitur primus, iuvenis, solus, mala fractae
alliget ut patriae poscatque informe recidi
vectigal. procerum tum forte potentior illic,

181 arreptam *MT* ‖ 182 dissiliit *M* ‖ 185 fremens *Buecheler (coll. A. L. 881, 35 R.) et Wilamowitz:* tremens $M^b$ *TCF*, potens $M^a$ | hoste *om. M* ‖ 199 roseus udum *M* ‖ 200 simul a] simula *C*, simili *MTF* | congressa *M*, sed simul, a, gemino conflagrans Cr. f. *Leo* ‖ 201 novercae *M* ‖

post etiam princeps, Constantius omnia praestat,
indole defixus tanta et miratus in annis
parvis grande bonum vel in ore precantis ephebi
verba senis. ducis hinc pugnas et foedera regum
pandere, Roma, libet. variis incussa procellis
bellorum regi Getico tua Gallia pacis
pignora iussa dare est, inter quae nobilis obses
tu, Theodore, venis, quem pro pietate propinqui
expetis in media pelliti principis aula
tutus, Avite, fide; probat hoc iam Theudoris altum
exemplum officii. res mira et digna relatu,
quod fueris blandus, regi placuisse feroci.
hinc te paulatim praelibat sensibus imis
atque nimis vult esse suum; sed spernis amicum
plus quam Romanum gerere. stupet ille repulsam
et plus inde places. rigidum sic, Pyrrhe, videbas
Fabricium, ingestas animo cum divite fugit
pauper opes, regem temnens, dum supplice censu
pignus amicitiae vili mendicat ab auro.
  Aetium interea, Scythico quia saepe duello est
edoctus, sequeris; qui, quamquam celsus in armis,
nil sine te gessit, cum plurima tute sine illo.
nam post Iuthungos et Norica bella subacto
victor Vindelico Belgam, Burgundio quem trux
presserat, absolvit iunctus tibi. vincitur illic
cursu Herulus, Chunus iaculis Francusque natatu,
Sauromata clipeo, Salius pede, falce Gelonus,
vulnere vel si quis plangit, cui flesse feriri est
ac ferro perarasse genas vultuque minaci
rubra cicatricum vestigia defodisse.
  Illustri iam tum donatur celsus honore.
squameus et rutilis etiamnunc livida cristis
ora gerens vix arma domum sordentia castris

212 et *om.* *M* ‖ 214 rerum *CTF* ‖ 220 theodoris *MC*, theodorus *TF* ‖ 224 nimis *ego*, animis *codd.* ‖ 230 qui *CTF* | est *om.* *M* ‖ 232 tute *Luc. Mueller:* tu *MCTF*, tu p. saepe s. i. *cod. Helmstad.* ‖ 238 feriri $C^a$ *F*] perire *M*$C^b$ *T* ‖

rettulerat: nova bella iterum pugnamque sub ipsis
iam patriae muris periurus commovet hostis.
Litorius Scythicos equites tum forte subacto
celsus Aremorico Geticum rapiebat in agmen
per terras, Arverne, tuas, qui proxima quaeque
discursu, flammis, ferro, feritate, rapinis
delebant, pacis fallentes nomen inane.
huius tum famulum quidam truculentior horum,
mox feriende, feris; ruit ille et tristia fata
commendat domino absenti partemque futuram
vindictae moriens Stygium spe portat ad amnem.
et iam fama viro turres portasque tuenti
intuitu pavidae plebis perfert scelus actum.
excutitur, restat, pallet, rubet, alget et ardet,
ac sibimet multas vultum variata per unum
ira facit facies, vel, qui mos saepe dolenti,
plus amat extinctum; tandem prorumpit et arma,
arma fremit, pinguisque etiamnum sanguine fertur
lorica, obtusus per barbara vulnera contus
atque sub assiduis dentatus caedibus ensis.
includit suras ocreis capitique micantem
imponit galeam, fulvus cui crescit in altum
conus et iratam iaculatur vertice lucem.
et iam scandit equum vulsisque a cardine portis
emicat; adsistunt socio Virtusque Dolorque
et Pudor: armatas pilo petit impiger alas
pugnando pugnam quaerens, pavidumque per agmen
multorum interitu compensat, quod latet unus.
sic Phrygium Emathia victorem cuspide poscens
Aeacides caeso luctum frenavit amico
per mortes tot, Troia, tuas, iam vilia prae se

245 periurus *Wilamowitz:* periturus *codd.* ‖ 253 *fort.* futurae *Luetjohann* ‖ 258 cariata *codd.* ‖ 262 lorica et obt. *MCT* ‖ 263 sub] ab *MT* ‖ 268 socium *F; fort.* sociae *Luetjohann* ‖ 274 prae *ego:* per *codd.;* ruere *transit.; cf. Sil. V, 393* ferroque ruens densissima; *Cyprian. Gall. Exod. 1223* oblatosque ruunt cuneos (per vilia iam se *Leo,* p. v. i. sic *Buecheler*) ‖

agmina contentus ruere strictumque per amplos
exerere gladium populos; natat obruta tellus
sanguine, dumque hebetat turba grave caedua telum,
absens in cuncto sibi vulnere iam cadit Hector.
proditus ut tandem tanti qui causa tumultus,
inquit Avitus: 'Age, Scythica nutrite sub Arcto,
qui furis et caeso tantum qui fidis inermi,
congredere armato. multum tibi praestitit ira
iam mea: concessi pugnam iubeoque resistas;
certantem mactasse iuvat.' sic fatur et aequor
prosilit in medium, nec non ferus advenit hostis.
ut primum pectus vel comminus ora tulere,
hic ira tremit, ille metu. iam cetera turba
diversis trepidat votis variosque per ictus
pendet ab eventu. sed postquam prima, secunda
tertiaque acta rota est, venit ecce et celsa cruentum
perforat hasta virum, post et confinia dorsi
cedit transfosso ruptus bis pectore thorax.
et dum per duplicem sanguis singultat hiatum,
dividua ancipitem carpserunt vulnera vitam.
  Haec post gesta viri (temet, Styx livida, testor)
intemerata mihi praefectus iura regebat:
et caput hoc sibimet solitis defessa ruinis
Gallia suscipiens Getica pallebat ab ira.
nil prece, nil pretio, nil milite fractus agebat
Aetius; capto terrarum damna patebant
Litorio; in Rhodanum proprios producere fines
Theudoridae fixum, nec erat pugnare necesse,
sed migrare Getis. rabidam trux asperat iram
victor; quod sensit Scythicum pro moenibus hostem,
imputat; et nil est gravius, si forsitan umquam
vincere contingat, trepido. postquam undique nullum
praesidium ducibusque tuis nil, Roma, relictum est,
foedus, Avite, novas; saevum tua pagina regem

291 post *vulgo*] postque *CTF*, que *M* ‖ 294 dividuam ancipiti *M* | vulnere *M* ‖ 297 defixa *MTF* ‖ 302 theodoridae *CT F*, theodori *M* ‖

lecta domat; iussisse sat est te, quod rogat orbis.
credent hoc umquam gentes populique futuri?
littera Romani cassat, quod, barbare, vincis.
iura igitur rexit; namque hoc quoque par fuit, ut tum
assertor fieret legum, qui nunc erit auctor,
ne dandus populis princeps, caput, induperator,
Caesar et Augustus solum fera proelia nosset.
Iam praefecturae perfunctus culmine tandem
se dederat ruri (numquam tamen otia, numquam
desidia imbellis: studiumque et cura quieto
armorum semper): subito cum rupta tumultu
barbaries totas in te transfuderat Arctos,
Gallia. pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux sequitur; Scirum Burgundio cogit;
Chunus, Bellonotus, Neurus, Bastarna, Toringus,
Bructerus, ulvosa vel quem Nicer alluit unda
prorumpit Francus; cecidit cito secta bipenni
Hercynia in lintres et Rhenum texuit alno;
et iam terrificis diffuderat Attila turmis
in campos se, Belga, tuos. vix liquerat Alpes
Aetius, tenue et rarum sine milite ducens
robur in auxiliis, Geticum male credulus agmen
incassum propriis praesumens adfore castris.
nuntius at postquam ductorem perculit, Hunos
iam prope contemptum propriis in sedibus hostem
expectare Getas, versat vagus omnia secum
consilia et mentem curarum fluctibus urget.
tandem nutanti sedit sententia celsum
exorare virum, collectisque omnibus una
principibus coram supplex sic talibus infit:
'orbis, Avite, salus, cui non nova gloria nunc est,

313 assertor fieret *T*] fieret assertor *MCF* || 314 induperator *vulgo;* imperatorque *MCT*, imperiumque *F* || 322 Scirum] Scyrum *Sirmond.*, scoerum *CT*, socerum *F*, serum *M* || 324 vel quem *Wilamowitz;* quem vel *codd.* || 332 honos *M* || 333 contentos (*i. e.* contemptos) *M* || 336 nutanti *M*] cunctanti *CTF* ||

quod rogat Aetius; voluisti, et non nocet hostis;
vis: prodest. inclusa tenes tot milia nutu,
et populis Geticis sola est tua gratia limes;
infensi semper nobis pacem tibi praestant.
victrices, i, prome aquilas; fac, optime, Chunos,
quorum forte prior fuga nos concusserat olim,
bis victos prodesse mihi.' sic fatur, et ille
pollicitus votum fecit spem. protinus inde
avolat et famulas in proelia concitat iras.
ibant pellitae post classica Romula turmae,
ad nomen currente Geta; timet aere vocari
dirutus, opprobrium, non damnum barbarus horrens.
hos ad bella trahit iam tum spes orbis Avitus,
vel iam privatus vel adhuc. sic cinnama busto
collis Erythraei portans Phoebeius ales
concitat omne avium vulgus; famulantia currunt
agmina, et angustus pennas non explicat aer.
  Iam prope fata tui bis senas vulturis alas
complebant (scis namque tuos, scis, Roma, labores):
Aetium Placidus mactavit semivir amens.
vixque tuo impositum capiti diadema, Petroni:
ilico barbaries, nec non sibi capta videri
Roma Getis tellusque suo cessura furori.
raptores ceu forte lupi, quis nare sagaci
monstrat odor pinguem clausis ab ovilibus auram,
irritant acuuntque famem portantque rapinae
in vultu speciem, patulo ieiunia rictu
fallentes; iam iamque tener spe frangitur agnus,
atque absens avido crepitat iam praeda palato.
quin et Aremoricus piratam Saxona tractus
sperabat, cui pelle salum sulcare Britannum
ludus et assuto glaucum mare findere lembo.
Francus Germanum primum Belgamque secundum

340 et *deleri vult Wilamowitz; sed cf. infra v. 427* || 348 avolat *cod. Helmstad.;* advolat *MCTF* || 352 tum iam *C* || 357 tibi $M^a$ ||

sternebat, Rhenumque, ferox Alamanne, bibebas
Romani ripis et utroque superbus in agro
vel civis vel victor eras. sed perdita cernens
terrarum spatia princeps iam Maximus, unum
quod fuit in rebus, peditumque equitumque magistrum
te sibi, Avite, legit. collati rumor honoris
invenit agricolam, flexi dum forte ligonis
exercet dentes vel pando pronus aratro
vertit inexcoctam per pinguia iugera glaebam.
sic quondam ad patriae res fractas pauper arator,
Cincinnate, venis, veterem cum te induit uxor
ante boves trabeam dictatoremque salignae
excepere fores atque ad sua tecta ferentem,
quod non persevit, turpique e fasce gravata
vile triumphalis portavit purpura semen.
Ut primum ingesti pondus suscepit honoris,
legas, qui veniam poscant, Alamanne, furori,
Saxonis incursus cessat, Chattumque palustri
alligat Albis aqua; vixque hoc ter menstrua totum
luna videt, iamque ad populos ac rura feroci
tenta Getae pertendit iter, qua pulsus ab aestu
Oceanus refluum spargit per culta Garunnam;
in flumen currente mari transcendit amarus
blanda fluenta latex, fluviique impacta per alveum
salsa peregrinum sibi navigat unda profundum.
hic iam disposito laxantes frena duello
Vesorum proceres raptim suspendit ab ira
rumor, succincto referens diplomate Avitum
iam Geticas intrare domos positaque parumper
mole magisterii legati iura subisse.
obstupuere duces pariter Scythicusque senatus
et timuere, suam pacem ne forte negaret.
sic rutilus Phaetonta levem cum carperet axis

374 Romanis *vulgo* ‖ 386 permiscuit *M*, persecuit *F* ‖ 390 cessant *F* ‖ 391 *om.* *F* | vix *Wilamowitz* ‖ 401 domus *M; cf. c. II, 450* ‖ 405 fetonta levem *M*, phoeton aleuum *C*, pheton leuum *T*, feton levum *F* ‖

iam pallente die flagrantique excita mundo
pax elementorum fureret vel sicca propinquus
saeviret per stagna vapor limusque sitiret
pulvereo ponti fundo, tunc unica Phoebi
insuetum clemens extinxit flamma calorem.
Hic aliquis tum forte Getes, dum falce recocta
ictibus informat saxoque cacuminat ensem,
iam promptus caluisse tubis, iam iamque frequenti
caede sepulturus terram non hoste sepulto,
claruit ut primum nomen venientis Aviti,
exclamat: 'periit bellum, date rursus aratra.
otia si replico priscae bene nota quietis,
non semel iste mihi ferrum tulit. o pudor! o di!
tantum posse fidem! quid foedera lenta minaris,
in damnum mihi fide meum? compendia pacis
et praestare iubes nos et debere: quis umquam
crederet? en Getici reges, parere volentes,
inferius regnasse putant. nec dicere saltim
desidiae obtentu possum te proelia nolle:
pacem fortis amas. iam partes sternit Avitus;
insuper et Geticas praemissus continet iras
Messianus; adhuc mandasti, et ponimus arma.
quid restat, quod posse velis? quod non sumus hostes,
parva reor; prisco tu si mihi notus in actu es,
auxiliaris ero: vel sic pugnare licebit.'
Haec secum rigido Vesus dum corde volutat,
ventum in conspectum fuerat. rex atque magister
propter constiterant; hic vultu erectus, at ille
laetitia erubuit veniamque rubore poposcit.
post hinc germano regis, hinc rege retento
Palladiam implicitis manibus subiere Tolosam.
haud secus insertis ad pulvinaria palmis
Romulus et Tatius foedus iecere, parentum
cum ferro et rabidis cognato in Marte maritis

412 ferroque *T* ‖ 426 continet] temperat *T* ‖ 429 tu] quod *T* ‖ 431 dum vesus *F* ‖

Hersilia inseruit Pallantis colle Sabinas.
  Interea incautam furtivis Vandalus armis
te capit, infidoque tibi Burgundio ductu
extorquet trepidas mactandi principis iras.
heu facinus! in bella iterum quartosque labores
perfida Elisseae crudescunt classica Byrsae.
nustristis quod, fata, malum? conscenderat arces
Euandri Massyla phalanx montesque Quirini
Marmarici pressere pedes rursusque revexit
quae captiva dedit quondam stipendia Barce.
exilium patrum, plebis mala, principe caeso
captivum imperium ad Geticas rumor tulit aures.
luce nova veterum coetus de more Getarum
contrahitur; stat prisca annis viridisque senectus
consiliis; squalent vestes ac sordida macro
lintea pinguescunt tergo, nec tangere possunt
altatae suram pelles, ac poplite nudo
peronem pauper nodus suspendit equinum.
  Postquam in consilium seniorum venit honora
pauperies pacisque simul rex verba poposcit,
dux ait: 'optassem patriis securus in arvis
emeritam, fateor, semper fovisse quietem,
ex quo militiae post munia trina superbum
praefecturae apicem quarto iam culmine rexi.
sed dum me nostri princeps modo Maximus orbis
ignarum, absentem procerum per mille repulsas
ad lituos post iura vocat voluitque sonoris
praeconem mutare tubis, promptissimus istud
arripui officium, vos quo legatus adirem.
foedera prisca precor, quae nunc meus ille teneret,
iussissem si forte, senex, cui semper Avitum
sectari crevisse fuit. tractare solebam
res Geticas olim; scis te nescisse frequenter,

440 pallantis *F*] palantis *M*, palantes *CT*, vagantes *mg.* *C*[b] ‖ 441 incautum *CT*, incatum *F* ‖ 446 nutritis *CTF* ‖ 451 ad *vulgo, om. codd.* ‖ 454 consilii *M* ‖ 458 concilium *vulgo* ‖ 465 per] post *vulgo* ‖

quae suasi, nisi facta. tamen fortuna priorem
abripuit genium; periit, quodcumque merebar,
cum genitore tuo. Narbonem tabe solutum
ambierat (tu parvus eras), trepidantia cingens
milia in infames iam iamque coegerat escas;
iam tristis propriae credebat defore praedae,
si clausus fortasse perit, cum nostra probavit
consilia et refugo laxavit moenia bello.
teque ipsum (sunt ecce senes) hoc pectore fultum
hae flentem tenuere manus, si forsitan altrix
te mihi, cum nolles, lactandum tolleret. ecce
advenio et prisci repeto modo pignus amoris.
si tibi nulla fides, nulla est reverentia patris,
i durus pacemque nega.' prorumpit ab omni
murmur concilio fremitusque, et proelia damnans
seditiosa ciet concordem turba tumultum.
tum rex effatur: 'dudum, dux inclite, culpo
poscere te pacem nostram, cum cogere possis
servitium, trahere ac populos in bella sequaces.
ne, quaeso, invidiam patrio mihi nomine inuras:
quid mereor, si nulla iubes? suadere sub illo
quod poteras, modo velle sat est, solumque moratur,
quod cupias, nescisse Getas. mihi Romula dudum
per te iura placent, parvumque ediscere iussit
ad tua verba pater, docili quo prisca Maronis
carmine molliret Scythicos mihi pagina mores;
iam pacem tum velle doces. sed percipe, quae sit
condicio obsequii: forsan rata pacta probabis.
testor, Roma, tuum nobis venerabile nomen
et socium de Marte genus (vel quicquid ab aevo,
nil te mundus habet melius, nil ipsa senatu),
me pacem servare tibi vel velle abolere,
quae noster peccavit avus, quem fuscat id unum,
quod te, Roma, capit; sed di si vota secundant,

474 arripuit *CT* ‖ 481 fultum *CTF*] fatum $M^a$, fotum $M^b$ ‖ 487 consilio *T* ‖ 501 numen *cod. Helmstad.* ‖

excidii veteris crimen purgare valebit
ultio praesentis, si tu, dux inclite, solum
Augusti subeas nomen. quid lumina flectis?
invitum plus esse decet. non cogimus istud,
sed contestamur: Romae sum te duce amicus,
principe te miles. regnum non praeripis ulli,
nec quisquam Latias Augustus possidet arces;
qua vacat, aula tua est. testor, non sufficit istud,
ne noceam; atque tuo hoc utinam diademate fiat,
ut prosim! suadere meum est; nam Gallia si te
compulerit, quae iure potest, tibi pareat orbis,
ne pereat.' dixit pariterque in verba petita
dat sanctam cum fratre fidem. discedis, Avite,
maestus, qui Gallos scires non posse latere,
quod possint servire Getae te principe. namque
civibus ut patuit trepidis te foedera ferre,
occurrunt alacres ignaroque ante tribunal
sternunt; utque satis sibimet numerosa coisse
nobilitas visa est, quam saxa nivalia Cotti
despectant, variis nec non quam partibus ambit
Tyrrheni Rhenique liquor, vel longa Pyrenei
quam iuga ab Hispano seclusam iure cohercent,
aggreditur nimio curarum pondere tristem
gaudens turba virum. procerum tum maximus unus,
dignus, qui patriae personam sumeret, infit:
'quam nos per varios dudum fortuna labores
principe sub puero laceris terat aspera rebus,
fors longum, dux magne, queri, cum quippe dolentum
maxima pars fueris, patriae dum vulnera lugens
sollicitudinibus vehementibus exagitaris.
has nobis inter clades ac funera mundi
mors vixisse fuit. sed dum per verba parentum
ignavas colimus leges sanctumque putamus

507 crimen veteris *T* ‖ 512 arripis *M* ‖ 515 tuo *om. T* | hoc *om. M* ‖ 521 quod *ego;* quid *codd.* | *an* iamque? ‖ 527 *an* Pyrenes? ‖

rem veterem per damna sequi, portavimus umbram
imperii, generis contenti ferre vetusti
et vitia ac solitam vestiri murice gentem
more magis quam iure pati. promptissima nuper
fulsit condicio, proprias qua Gallia vires
exereret, trepidam dum Maximus occupat urbem;
orbem sat potuit, si te sibi tota magistro
regna reformasset. quis nostrum Belgica rura,
litus Aremorici, Geticas quis moverit iras,
non latet: his tantis tibi cessimus, inclite, bellis.
nunc iam summa vocant; dubio sub tempore regnum
non regit ignavus. postponitur ambitus omnis,
ultima cum claros quaerunt: post damna Ticini
ac Trebiae trepidans raptim respublica venit
ad Fabium; Cannas celebres Varrone fugato
Scipiadumque etiam turgentem funere Poenum
Livius electus fregit. captivus, ut aiunt,
orbis in urbe iacet; princeps perit, hic caput omne
nunc habet imperium. petimus, conscende tribunal,
erige collapsos; non hoc modo tempora poscunt,
ut Romam plus alter amet. nec forte reare
te regno non esse parem: cum Brennica signa
Tarpeium premerent, scis, tum respublica nostra
tota Camillus erat, patriae qui debitus ultor
texit fumantes hostili strage favillas.
non tibi centurias aurum populare paravit,
nec modo venales numerosoque asse redemptae
concurrunt ad puncta tribus; suffragia mundi
nullus emit. pauper legeris; quod sufficit unum,
es meritis dives. patriae cur vota moraris,
quae iubet, ut iubeas? haec est sententia cunctis:
si dominus fis, liber ero'. fragor atria complet
Uierni, quo forte loco pia turba senatus

546 orbem sat potuit *Leo*] orbem ego sat potui *MC*, orbem immo potuit *TF* | si te sibi tota *TF*] vite sibi pota *M*, mihi subdere teque *C*[b], *om.* *C*[a] ‖ 551 reget *M* ‖ 560 ne *vulgo; sed cf. Avit. carm. I, 313* nec vos forte premat ‖ 572 uierni

detulerat vim, vota, preces. locus, hora diesque
dicitur imperio felix, ac protinus illic
nobilium excubias gaudens sollertia mandat.
  Tertia lux refugis Hyperiona fuderat astris:
concurrunt proceres, ac milite circumfuso
aggere composito statuunt ac torque coronant
castrensi maestum donantque insignia regni;
nam prius induerat solas de principe curas.
haud alio quondam vultu Tirynthius heros
pondera suscepit caeli simul atque novercae,
cum Libyca se rupe Gigas subduceret et cum
tutior Herculeo sedisset machina dorso.
  Hunc tibi, Roma, dedi, patulis dum Gallia campis
intonat Augustum plausu faustumque fragorem
portat in exsanguem Boreas iam fortior Austrum.
hic tibi restituet Libyen per vincula quarta,
et cuius solum amissas post saecula multa
Pannonias revocavit iter, iam credere promptum est,
quid faciat bellis. o quas tibi saepe iugabit
inflictis gentes aquilis, qui maxima regni
omina privatus fugit, cum forte vianti
excuteret praepes plebeium motus amictum!
laetior at tanto modo principe, prisca deorum
Roma parens, attolle genas ac turpe veternum
depone: en princeps faciet iuvenescere maior,
quam pueri fecere senem'. finem pater ore
vix dederat: plausere dei fremitusque cucurrit
concilio. felix tempus nevere sorores
imperiis, Auguste, tuis et consulis anno
fulva volubilibus duxerunt saecula pensis.

*M*] thierni *CT*, tierni *F*; Ugerni *Sirmond.* ‖ 580 nam *ego;* iam *codd.* ‖ 583 gigans *CF* | et cum] *an* et iam? ‖ 588 Libyen *vulgo;* libiem *MCT*, lybiem *F* ‖ 589 multa] tanta *M*[a] ‖ 592 qui] quas *M* ‖ 593 omnia *MCF* | fudit *Mommsen* ‖ 597 et *M* ‖

## VIII.

### AD PRISCUM VALERIANUM VIRUM PRAEFECTORIUM.

Prisce, decus semper nostrum, cui principe Avito
cognatum sociat purpura celsa genus,
ad tua cum nostrae currant examina nugae,
dico: 'state, vagae; quo properatis? amat.
destrictus semper censor, qui diligit, extat;
dura fronte legit mollis amicitia.
nil totum prodest adiectum laudibus illud,
Ulpia quod rutilat porticus aere meo
vel quod adhuc populo simul et plaudente senatu
ad nostrum reboat concava Roma sophos.'
respondent illae: 'properabimus, ibimus, et nos
non retines: tanto iudice culpa placet.
cognitor hoc nullus melior; bene carmina pensat
contemptu tardo, iudicio celeri.'
et quia non potui temeraria sistere verba,
hoc rogo, ne dubites lecta dicare rogo.

## IX.

### AD FELICEM.

Largam Sollius hanc Apollinaris
felici domino pioque fratri
dicit Sidonius suus salutem.
Dic, dic, quod peto, Magne, dic, amabo,
Felix nomine, mente, honore, forma,
natis, coniuge, fratribus, parente,
germanis genitoris atque matris
et summo patruelium Camillo:
quid nugas temerarias amici,
sparsit quas tenerae iocus iuventae,

VIII 1 principi *PT* ‖ 5 destrictus *Wilamowitz*, districtus *CPTF*, districtos *M* ‖ 7 totum *T*] votum *CPF*, vocum *M* | illum *M*, *om.* *F* ‖ 16 hoc *M*] haec *CPTF* | *post alt.* rogo *deficit codex M* ‖ IX *vv. 1—3 om. T* ‖

in formam redigi iubes libelli,
ingentem simul et repente fascem
conflari invidiae et perire chartam?
mandatis famulor, sed ante testor,
lector quas patieris hic salebras.
   Non nos currimus aggerem vetustum
nec quicquam invenies, ubi priorum
antiquas terat orbitas Thalia.
non hic antipodas salumque rubrum,
non hic Memnonios canemus Indos
Aurorae face civica perustos;
non Artaxata, Susa, Bactra, Carrhas,
non coctam Babylona personabo,
quae largum fluvio patens alumno
inclusum bibit hinc et inde Tigrim.
non hic Assyriis Ninum priorem,
non Medis caput Arbacen profabor,
nec quam divite, cum refugit hostem,
arsit Sardanapallus in favilla.
non Cyrum Astyagis loquar nepotem,
nutritum ubere quem ferunt canino,
cuius non valuit rapacitatem
vel Lydi satiare gaza Croesi;
cuius nec feritas subacta tunc est,
caesis milibus ante cum ducentis
in vallis Scythicae coactus artum
orbatae ad Tomyris veniret utrem.
   Non hic Cecropios leges triumphos,
vel si quo Marathon rubet duello,
aut, cum milia mille concitaret,
inflatum numerositate Xerxen,
atque hunc fluminibus satis profundis
confestim ebibitis adhuc sitisse;
nec non Thermopylas et Helles undas
spretis obicibus soli salique

19 *om. P* || 44 Helles *Luc. Mueller:* hellis *CTF*, helis *P* ||

insanis equitasse cum catervis
admissoque in Athon tumente ponto
iuxta frondiferae cacumen Alpis
scalptas classibus isse per cavernas.
Non prolem Garamantici Tonantis,
regnis principibusque principantem,
porrectas Asiae loquar paterno
actum fulmine pervolasse terras
et primum Darii tumultuantes
praefectos satrapasque perculisse,
mox ipsum solio patrum superbum
cognatosque sibi deos crepantem
captis coniuge, liberis, parente
in casus hominis redire iussum;
qui cum maxima bella concitasset
tota et Persidis undique gregatae
uno constituisset arma campo,
hoc solum perhibetur assecutus,
dormire ut melius liberet hosti.
Non vectos Minyas loquente silva
dicam Phasiaco stetisse portu,
forma percita cum ducis Pelasgi
molliret rabidos virago tauros,
nec tum territa, cum suus colonus
post anguis domiti satos molares
armatas tremebundus inter herbas
florere in segetem stuperet hostem
et pugnantibus hinc et hinc aristis
supra belliferas madere glaebas
culmosos viridi cruore fratres.
Non hic terrigenam loquar cohortem
admixto mage vividam veneno,
cui praeter speciem modo carentem
angues corporibus voluminosis

53 actum] *sic codd.* ‖ 57 deos sibi *T* ‖ 65 vectos *vulgo;* vescos *CPT*, vescas *F; an* priscos? *Luetjohann* ‖

alte squamea crura porrigentes
in vestigia fauce desinebant.
sic formae triplicis procax iuventus
tellurem pede proterens voraci
currebat capitum stupenda gressu
et, cum classica nominum sonabant,
mox contra tonitrus resibilante
audebat superos ciere planta.
nec Flegrae legis ampliata rura,
missi dum volitant per astra montes
Pindus, Pelion, Ossa, Olympus, Othrys
cum silvis, gregibus, feris, pruinis,
saxis, fontibus, oppidis levati
vibrantum spatiosiore dextra.
  Non hic Herculis excolam labores,
cui sus, cerva, leo, Gigas, Amazon,
hospes, taurus, Eryx, aves, Lycus, fur,
Nessus, Libs, iuga, poma, virgo, serpens,
Oete, Thraces equi, boves Hiberae,
luctator fluvius, canis triformis
portatusque polus polum dederunt.
  Non hic Elida nobilem quadrigis
nec notam nimis amnis ex amore
versu prosequar, ut per ima ponti
Alpheus fluat atque transmarina
in fluctus cadat unda coniugales.
  Non hic Tantaleam domum retexam,
qua mixtum Pelopea per parentem est
prolis facta soror novoque monstro
infamem genuit pater nepotem;
nil maestum hic canitur; nec esculentam
fletus pingimus ad dapem Thyestae,

97 libs *CT*] lyps *PF* ‖ 98 Oete *Luetjohann*; oethe *TF*, oethae *C*, othe *P* ‖ 100 dedere *T* ‖ 102 minus *CF* ‖ 107 est *om. T* ‖ 110 asculentam *P*; execrandam *Leo* ‖ 111 pingimus] *cf. infra v. 229 et Vogel. ind. Ennod. s. v.*; pangimus *vulgo*; fingimus *Buecheler* ‖

fratris crimine qui miser voratis
vivum pignoribus fuit sepulcrum,
cum post has epulas repente flexis
Titan curribus occidens ad ortum
convivam fugeret, diem fugaret.
Nec Fryx pastor erit tibi legendus,
decrescens cui Dindymon reciso
fertur vertice texuisse classem,
cum iussu Veneris patrocinantis
terras Oebalias et hospitales
raptor depopulatus est Amyclas,
praedam trans pelagus petens sequacem.
sed nec Pergama nec decenne bellum
nec saevas Agamemnonis phalangas
nec periuria persequar Sinonis,
arx quo Palladio dicata signo
pellaci reserata proditore
portantem pedites equum recepit.
Non hic Maeoniae stilo Camenae
civis Dulichiique Thessalique
virtutem sapientiamque narro,
quorum hic Peliaco putatur antro
venatu, fidibus, palaestra et herbis
sub Saturnigena sene institutus,
dum nunc lustra terens puer ferarum
passim per Pholoen iacet nivosam,
nunc praesepibus accubans amatis
dormit mollius in iuba magistri;
inde Scyriadum datus parenti
falsae nomina pertulisse Pyrrhae
atque inter tetricae choros Minervae
occultos Veneri rotasse thyrsos;
postremo ad Frygiae sonum rapinae
tractus laudibus Hectoris trahendi.
ast illum, cui contigit paternam

141 praetulisse *PT* ‖

quartum post Ithacam redire lustrum,
nec Zmyrnae satis explicat volumen.
nam quis continuare possit illos
quos terra et pelago tulit labores:
raptum Palladium, repertum Achillem,
captum praepetibus Dolona plantis
et Rhesi niveas prius quadrigas,
Xanthi quam biberent fluenta, tractas,
ereptam quoque quam deus patronus,
Filocteta, tibi dedit pharetram,
Aiacem Telamonium furentem,
quod sese ante rates agente causam
pugnacis tulit eloquens coronam,
vitatum hinc Polyphemon atque Circen
et Laestrygonii famem tyranni,
tum pomaria divitis, Calypso et
Sirenas pereuntibus placentes,
vitatas tenebras facemque Naupli
et Scyllae rabidum voracis inguen
vel Tauromenitana quos Charybdis
ructato scopulos cavat profundo?
  Non divos specialibus faventes
agris, urbibus insulisque canto,
Saturnum Latio Iovemque Cretae
Iunonemque Samo Rhodoque Solem,
Hennae Persephonen, Minervam Hymetto,
Vulcanum Liparae, Papho Dionen,
Argis Persea, Lampsaco Priapum,
Thebis Euhion Ilioque Vestam,
Thymbrae Delion, Arcadem Lycaeo,
Martem Thracibus ac Scythis Dianam,
quos fecere deos dicata templa,
tus, sal, far, mola vel superfluarum
consecratio caerimoniarum.

162 *distinxit Buecheler* (Calypsus *ed. Mediol. et Sirmond.*) ‖ 165 rapidum *PTF* ‖ 172 Persephonen *Luetjohann;* persiphonen *T*, persifonen *C*, persiphonem *PF* ‖ 173 Dionen *Luet-*

Non cum Triptolemo verendam Eleusin,
qui primas populis dedere aristas
pastis Chaonium per ilicetum,
non Apin Mareoticum sonabo
ad Memphitica sistra concitari.
non dicam Lacedaemonos iuventam
unctas Tyndaridis dicasse luctas,
doctos quos patriis palen Therapnis
gymnas Bebrycii tremit theatri;
non sortes Lyciasque Caeritumque,
responsa aut Themidis priora Delphis,
nec quae fulmine Tuscus expiato
saeptum numina quaerit ad bidental;
nec quos Euganeum bibens Timavum
colle Antenoreo videbat augur
divos Thessalicam movere pugnam;
nec quos Amphiaraus et Melampus

* * *

ex ipsis rapuit deos favillis
per templum male fluctuante flamma
gaudens lumine perdito Metellus.
non hic Cinyfius canetur Hammon
mitratum caput elevans harenis,
vix se post hecatombion litatum
suetus promere Syrtium barathro.
non hic Dindyma nec crepante buxo
Curetas Berecynthiam sonantes,
non Bacchum trieterica exerentem
describam et tremulas furore festo
ire in Bassaridas vel infulatos
aram ad turicremam rotare mystas.
Non hic Hesiodea pinguis Ascrae
spectes carmina Pindarique chordas;

*johann;* dionem *PTF*, didonem *C* ‖ 197 *hic aliquot versus intercidisse (quorum argumentum haud scio an ex Statii Theb. III, 449 sqq. ductum fuerit) in progr. Sondersh. 1877 indicavi* ‖ 198 *an* deam? ‖ 208 et *delere malit Luetjohann; sed cf. c. XV, 172 sq.* ‖

non hic socciferi iocos Menandri,
non laesi Archilochi feros iambos,
vel plus Stesichori graves Camenas,
aut quod composuit puella Lesbis;
non quod Mantua contumax Homero
adiecit Latiaribus loquelis,
aequari sibimet subinde livens
busto Parthenopam Maroniano;
non quod post satiras epistularum
sermonumque sales novumque epodon,
libros carminis ac poeticam artem
Phoebi laudibus et vagae Dianae
conscriptis voluit sonare Flaccus;
non quod Papinius tuus meusque
inter Labdacios sonat furores
aut cum forte pedum minore rhythmo
pingit gemmea prata silvularum.
  Non quod Corduba praepotens alumnis
facundum ciet, hic putes legendum,
quorum unus colit hispidum Platona
incassumque suum monet Neronem,
orchestram quatit alter Euripidis,
pictum faecibus Aeschylon secutus
aut plaustris solitum sonare Thespin,
qui post pulpita trita sub cothurno
ducebant olidae marem capellae;
pugnam tertius ille Gallicani
dixit Caesaris, ut gener socerque
cognata impulerint in arma Romam,
tantum dans lacrimas suis Philippis,
ut credat Cremerae levem ruinam,
infra et censeat Alliam dolendam
ac Brenni in trutina Iovem redemptum,
postponat Trebiam gravesque Cannas,

216 Lesbis *Luetjohann;* lesbi *codd.* ‖ 220 parthenopen *T* ‖ 221 post *Leo;* per *codd.* ‖ 225 *an* valuit? *Luetjohann* ‖

stragem nec Trasimenicam loquatur,
fratres Scipiadas putet silendos,
quos Tartesiacus retentat orbis,
Eufraten taceat male appetitum,
Crassorum et madidas cruore Carrhas
vel quos, Spartace, consulum solebas
victrici gladios fugare sica,
ipsum nec fleat ille plus duellum,
quod post Cimbrica turbidus trophaea
et vinctum Nasamonium Iugurtham,
dum quaerit Mithridaticum triumphum,
Arpinas voluit movere Syllae.
Non Gaetulicus hic tibi legetur,
non Marsus, Pedo, Silius, Tibullus,
non quod Sulpiciae iocus Thaliae
scripsit blandiloquum suo Caleno,
non Persi rigor aut lepos Properti,
sed nec centimeter Terentianus.
non Lucilius hic Lucretiusque est,
non Turnus, Memor, Ennius, Catullus,
Stella et Septimius Petroniusque
aut mordax sine fine Martialis,
non qui tempore Caesaris secundi
aeterno incoluit Tomos reatu,
nec qui consimili deinde casu
ad vulgi tenuem strepentis auram
irati fuit histrionis exul,
non Pelusiaco satus Canopo,
qui ferruginei toros mariti
et Musa canit inferos superna,
nec qui iam patribus fuere nostris
primo tempore maximi sodales,
quorum unus Bonifatium secutus
nec non praecipitem Sebastianum

255 *an* turgidus? ‖ 256 victum *Buecheler* ‖ 260 Silius *vulgo;* silvius *codd.* ‖ 265 est *malit delere Luetjohann* ‖

natales puer horruit Cadurcos
plus Pandionias amans Athenas;
cuius si varium legas poema,
tunc Phoebum vel Hyantias puellas
potato madidas ab Hippocrene,
tunc Amphiona filiumque Maiae,
tunc vatem Rhodopeium sonare
collato modulamine arbitreris.
Non tu hic nunc legeris tuumque fulmen,
o dignissime Quintianus alter,
spernens qui Ligurum solum et penates
mutato lare Gallias amasti,
inter classica, signa, pila, turmas
laudans Aetium vacansque libro,
in castris hederate laureatis.
sed nec tertius ille nunc legetur,
Baetin qui patrium semel relinquens
undosae petiit sitim Ravennae,
plosores cui fulgidam Quirites
et carus popularitate princeps
Traiano statuam foro locarunt.
Sed ne tu mihi comparare temptes,
quos multo minor ipse plus adoro,
Paulinum Ampeliumque Symmachumque,
Messalam ingenii satis profundi
et nulli modo Martium secundum,
dicendi arte nova parem vetustis
Petrum et cum loquitur nimis stupendum,
vel quem municipalibus poetis
praeponit bene vilicum senatus,
nostrum aut quos retinet solum disertos,
dulcem Anthedion et mihi magistri

284 tunc *Mommsen;* tum *PTF*, cum *C* ‖ 285 potato *codd.;* potata *Luetjohann; sed cf. c. XXIII, 207* ‖ 295 hederate laureatis *Chatelain (item Luetjohann);* hedera (edera *P*) ter laureatus *CPTF*, hedera ter aureatus *vulgo* ‖ 302 *malim* nec ‖ 310 vilicum] *cf. Iuvenal. IV, 77* ‖

Musas sat venerabiles Hoeni,
acrem Lampridium, catum Leonem
praestantemque tuba Severianum
et sic scribere non minus valentem,
Marcus Quintilianus ut solebat.
Nos valde sterilis modos Camenae
rarae credimus hos brevique chartae,
quae scombros merito piperque portet.
nam quisnam deus hoc dabit reiectae,
ut vel suscipiens bonos odores,
nardum ac pinguia Nicerotianis
quae fragrant alabastra tincta sucis,
Indo cinnamon ex rogo petitum,
quo Phoenix iuvenescit occidendo,
costum, malobathrum, rosas, amomum,
myrrham, tus opobalsamumque servet?
quapropter facinus meum tuere
et condiscipuli tibi obsequentis
incautum, precor, asseras pudorem.
germanum tamen ante sed memento,
doctrinae columen, Probum advocare,
isti qui valet exarationi
destrictum bonus applicare theta.
novi sed bene, non refello culpam,
nec doctis placet impudens poeta;
sed nec turgida contumeliosi
lectoris nimium verebor ora,
si tamquam gravior severiorque
nostrae Terpsichores iocum refutans
rugato Cato tertius labello
narem rhinoceroticam minetur.
non te terreat hic nimis peritus;
verum si cupias probare, tanta
nullus scit, mihi crede, quanta nescit.

317 valebat *T* ‖ 324 fragrant *vulgo;* flagrant *codd.* ‖ 329 tueare *CP*, tuare *F* ‖ 335 districtum *codd.* ‖ 336 sed] sat *Wilamowitz* ‖ 342 tetricus *vulgo; cf. Iuvenal. II, 40* ‖

## X.

### PRAEFATIO EPITHALAMII DICTI RURICIO ET HIBERIAE.

Flucticolae cum festa nurus Pagasaea per antra
rupe sub Emathia Pelion explicuit,
angustabat humum superum satis ampla supellex;
certabant gazis hinc polus hinc pelagus;
ducebatque choros viridi prope tectus amictu
caeruleae pallae concolor ipse socer;
nympha quoque in thalamos veniens de gurgite nuda
vestiti coepit membra timere viri.
tum divum quicumque aderat terrore remoto
quo quis pollebat lusit in officio.
Iuppiter emisit tepidum sine pondere fulmen
et dixit: 'melius nunc Cytherea calet.'
Pollux tum caestu laudatus, Castor habenis,
Pallas tum cristis, Delia tum pharetris;
Alcides clava, Mavors tum lusit in hasta,
Arcas tum virga, nebride tum Bromius.
hic et Pipliadas induxerat optimus Orpheus
chordis, voce, manu, carminibus, calamis.
ambitiosus Hymen totas ibi contulit artes;
qui non ingenio, fors placuit genio.
Fescennina tamen non sunt admissa, priusquam
intonuit solita noster Apollo lyra.

## XI.

### EPITHALAMIUM.

Inter Cyaneas, Ephyraea cacumina, cautes
qua super Idalium levat Orithyion in aethram
exesi sale montis apex, ubi forte vagantem
atque recurrentem ructantem ad rauca Maleam,

X 17 Pipliadas *Luetjohann;* pepliadas *codd.* ‖ XI 2 orithion *codd.* ‖ *v. 5 Buechelero suadente ante v. 4 posui* | 5 ructantem *ego,* ructatum *codd.* | r. M.] aurica mala eam *F* ‖

dum fugit, et fixit trepidus Symplegada Tifys,
exit in Isthmiacum pelagus claudentibus alis
saxorum de rupe sinus, quo saepe recessu
sic tamquam toto coeat de lumine caeli,
artatur collecta dies tremulasque per undas
insequitur secreta vadi, transmittitur alto
perfusus splendore latex, mirumque relatu,
lympha bibit solem tenuique inserta fluento
perforat arenti radio lux sicca liquorem.
  Profecit studio spatium; nam Lemnius illic
ceu templum lusit Veneri fulmenque relinquens
hic ferrugineus fumavit saepe Pyragmon.
hic lapis est, de quinque locis dans quinque colores,
Aethiops, Frygius, Parius, Poenus, Lacedaemon,
purpureus, viridis, maculosus, eburnus et albus.
postes chrysolithi fulvus diffulgurat ardor;
myrrhina, sardonyches, amethystus Hiberus, iaspis
Indus, Chalcidicus, Scythicus, beryllus, achates
attollunt duplices argenti cardine valvas,
per quas inclusi lucem vomit umbra smaragdi;
limina crassus onyx crustat propterque hyacinthi
caerula concordem faciunt in stagna colorem.
exterior non compta silex, sed prominet alte
asper ab assiduo lympharum verbere pumex.
interiore loco simulavit Mulciber auro
extantes late scopulos atque arte magistra
ingenti cultu naturae inculta fefellit,
huic operi insistens, quod necdum noverat illa
quae post Lemniacis damnavit furta catenis.
squameus huc Triton duplicis confinia dorsi
qua coeunt supra sinuamina tortilis alvi
inter aquas calido portavit corde Dionen.
sed premit adiecto radiantis pondere conchae

11 mirumque *ego (item Luetjohann in adnot.);* miroque *codd.* || 18 aethiops *TF*, aethyops *CP*; Aethiopus *Colvius* || 26 *an* iaciunt? *Luetjohann* || 32 hunc *PT*, nunc *T* || 36 Dionen *Luetjohann;* Dionem *codd.* ||

semiferi Galatea latus, quod pollice fixo
vellit, et occulto spondet conubia tactu.
tum gaudens torquente ioco subridet amator
vulnere iamque suam parcenti pistre flagellat.
pone subit turmis flagrantibus agmen Amorum;
hic cohibet delphina rosis, viridique iuvenco
hic vectus spretis pendet per cornua frenis;
hi stantes motu titubant plantaque madenti
labuntur firmantque pedum vestigia pennis.
illa recurvato demiserat ora lacerto
mollia; marcebant violae graviorque sopore
coeperat attritu florum descendere cervix.
solus de numero fratrum qui pulchrior ille est
deerat Amor, dum festa parat celeberrima Gallis,
quae socer Ommatius, magnorum maior avorum
patriciaeque nepos gentis, natae generoque
excolit auspiciis faustis. sed fulsit ut ille
forte dies, matrem celeri petit ipse volatu,
cui fax, arcus, gorytus pendebat. at ille
cernuus et laevae pendens in margine palmae
libratos per inane pedes adverberat alis,
oscula sic matris carpens somnoque refusae
semisopora levi scalpebat lumina penna.
tum prior his alacer coepit: 'nova gaudia porto
felicis praedae, genetrix. calet ille superbus
Ruricius nostris facibus dulcique veneno
tactus votivum suspirat corde dolorem.
esset si praesens aetas, impenderet illi
Lemnias imperium, Cressa stamen labyrinthi,
Alceste vitam, Circe herbas, poma Calypso,
Scylla comas, Atalanta pedes, Medea furores,
Hippodame ceras, cygno Iove nata coronam;
huic Dido in ferrum, simul in suspendia Phyllis,

50 ille] *cf. c. V, 524; XXII, 218* ‖ 56 cuius *CPT* | *an* splendebat? *Luetjohann;* fax arcus gorytus [iners] pendebat *Leo* ‖

Euadne in flammas et Sestias isset in undas.'
His haec illa refert: 'Gaudemus, nate, rebellem
quod vincis laudasque virum; sed forma puellae est,
quam si spectasset quondam Stheneboeius heros,
non pro contemptu domuisset monstra Chimaerae;
Thermodontiaca vel qui genetrice superbus
sprevit Gnosiacae temeraria vota novercae,
hac visa occiderat, fateor, sed crimine vero;
et si iudicio forsan mihi quarta fuisset,
me quoque Rhoetea damnasset pastor in Ida;
'vincere' vel 'si optas, istam da, malo, puellam'
dixerat: hanc dederam formam pro munere formae.
tantus honor geniusque genis; collata rubori
pallida blatta latet depressaque lumine vultus
nigrescunt vincto bacarum fulgura collo.
te quoque multimodis ambisset, Hiberia, ludis
axe Pelops, cursu Hippomenes luctaque Achelous,
Aeneas bellis, spectatus Gorgone Perseus;
nec minor haec species, totiens cui Iuppiter esset
Delia, taurus, olor, Satyrus, draco, fulmen et aurum.
quare age, iungantur; nam census, forma genusque
conveniunt: nil hic dispar tua fixit harundo.
sed quid vota moror?' dixit currumque poposcit,
cui dederant crystalla iugum, quae frigore primo,
orbis adhuc teneri glacies ubi Caucason auget,
strinxit Hyperboreis Tanaitica crusta pruinis
naturam sumens gemmae, quia perdidit undae.
perforat hunc fulvo formatus temo metallo;
miserat hoc fluvius, cuius sub gurgite Nymphae
Mygdonium fovere Midam, qui pauper in auro
ditavit versis Pactoli flumina votis.
splendet perspicuo radios rota margine cingens
Marmaricae de fauce ferae, dum belua curvis

75 Chimaerae *vulgo:* cietrae (cietre) *codd.* || 79 *an* in iudicio? *Luetjohann* || 85 iuncto *C* || 92 hinc *P* || 98 hunc *(sc. currum) ego;* hanc *codd.; an* haec? *Luetjohann* || 102 perspicue *C* ||

dentibus excussis gemit exarmarier ora;
misit et hoc munus tepidas qui nudus Erythras,
concolor Aethiopi vel crinem pinguis amomo,
fluxus odoratis vexat venatibus Indus.
illa tamen pasci suetos per Cypron olores
vittata stringit myrto, quis cetera tensis
lactea puniceo sinuantur colla corallo.
Ergo iter aggressi: pendens rota sulcat inanem
aera et in liquido non solvitur orbita tractu.
hic triplex uno comitatur Gratia nexu,
hic redolet patulo Fortunae Copia cornu,
hic spargit calathis, sed flores Flora perennes,
hic Cererem Siculam Farius comitatur Osiris,
hic gravidos Pomona sinus pro tempore portat,
hic Pallas madidis venit inter prela trapetis,
hic distincta latus maculosa nebride Thyias
Indica Echionio Bromii rotat orgia thyrso,
hic et Sigeis specubus qui Dindyma ludit
iam sectus recalet Corybas, cui gutture ravo
ignem per bifores regemunt cava buxa cavernas.
Sic ventum ad thalamos: tus, nardum, balsama, myrrhae
hic sunt, hic Phoenix busti dat cinnama vivi.
proxima quin etiam festorum afflata calore
iam minus alget hiemps, speciemque tenentia vernam
hoc dant vota loco, quod non dant tempora mundo.
tum Paphie dextram iuvenis dextramque puellae
complectens paucis cecinit sollemnia dictis,
ne facerent vel verba moram: 'feliciter aevum
ducite concordes; sint nati sintque nepotes;
cernat et in proavo sibimet quod pronepos optet.'

108 solitos *T* || 112 *fort.* volvitur *Luetjohann; vix recte* || 119 Thyias *Luetjohann;* thyas *T*, thias *CPF* || 124 myrrhae *vulgo;* myrthae (mirthae) *codd.* || 133 *om. F* ||

## XII.

### AD V. C. CATULLINUM.

Quid me, etsi valeam, parare carmen
Fescenninicolae iubes Diones
inter crinigeras situm catervas
et Germanica verba sustinentem,
laudantem tetrico subinde vultu,
quod Burgundio cantat esculentus,
infundens acido comam butyro?
vis dicam tibi, quid poema frangat?
ex hoc barbaricis abacta plectris
spernit senipedem stilum Thalia,
ex quo septipedes videt patronos.
felices oculos tuos et aures
felicemque libet vocare nasum,
cui non allia sordidaeque caepae
ructant mane novo decem apparatus,
quem non ut vetulum patris parentem
nutricisque virum die nec orto
tot tantique petunt simul Gigantes,
quot vix Alcinoi culina ferret.
Sed iam Musa tacet tenetque habenas
paucis hendecasyllabis iocata,
ne quisquam satiram vel hos vocaret.

## XIII.

### AD IMPERATOREM MAIORIANUM.

Amphitryoniaden perhibet veneranda vetustas,
dum relevat terras, promeruisse polos.
sed licet in nuda torvus confregerit ulna
ille Cleonaeae guttura rava ferae,
et quamquam ardenti gladio vix straverit hydram,

XII 21 *om. T* ‖ XIII 3 sed *ego;* et *codd.* ‖ 4 rauca *C; cf. c. XI, 122* ‖

cum duplices pareret vulnere mors animas,
captivumque ferens silva ex Erymanthide monstrum
exarmata feri riserit ora suis,
collaque flammigenae disrumpens fumida furis
tandem directas iusserit ire boves,
taurus, cerva, Gigas, hospes, luctator, Amazon,
Cres, canis, Hesperides sint monimenta viri,
nulla tamen fuso prior est Geryone pugna,
uni tergeminum cui tulit ille caput.
haec quondam Alcides; at tu Tirynthius alter,
sed princeps, magni maxima cura dei,
quem draco, cervus, aper paribus sensere sagittis,
cum dens, cum virus, cum fuga nil valuit,
Geryonen nos esse puta monstrumque tributum;
hinc capita, ut vivam, tu mihi tolle tria.

Has supplex famulus preces dicavit
responsum opperiens pium ac salubre.
ut reddas patriam simulque vitam
Lugdunum exonerans suis ruinis,
hoc te Sidonius tuus precatur:
sic te Sidonio recocta fuco
multos purpura vestiat per annos;
sic lustro imperii perennis acto
quinquennalia fascibus dicentur;
sic ripae duplicis tumore fracto
detonsus Vachalim bibat Sygamber.
quod si contuleris tuo poetae,
mandem perpetuis legenda fastis,
quaecumque egregiis geris triumphis.
nam nunc Musa loquax tacet tributo,
quae pro Virgilio Terentioque

11 gigans *P* ‖ 12 crea *P*, cre *F*, grex *T*; Thraex *Luetjohann* ‖ 19 Geryonen *Luetjohann* (Geryones *Casellius*); hystriones *CP*, histriones *TF* | nostrumque tributum *Wilamowitz*, monstrumque triforme *Luetjohann in adnot.* ‖ 20 hinc *Luetjohann*; hic *codd.* ‖

sextantes legit unciasque fisci,
Marsyaeque timet manum ac rudentem,
qui Phoebi ex odio vetustiore
nunc suspendia vatibus minatur.

## XIV.

### SIDONIUS POLEMIO SUO SALUTEM.

1. Dum post profectionem tuam, mi Polemi, frater amantissime, mecum granditer reputo, quatinus in votis tuis philosophi Fescennina cantarem, obrepsit materia, qua decursa facile dinosci valet magis me doctrinae quam causae tuae habuisse rationem. omissa itaque epithalamii teneritudine per asperrimas philosophiae et salebrosissimas regulas stilum traxi; quarum talis ordo est, ut sine plurimis novis verbis, quae praefata pace reliquorum eloquentum specialiter tibi et Complatonicis tuis nota sunt, nugae ipsae non valuerint expediri. 2. videris, utrum aures quorundam per imperitiam tenerae mentionem centri, proportionis, diastematum, climatum vel myrarum epithalamio conducibilem non putent. illud certe consulari viro vere Magno, quaestorio viro Domnulo, spectabili viro Leone ducibus audacter affirmo, musicam et astrologiam, quae sunt infra arithmeticam consequentia membra philosophiae, nullatenus posse sine hisce nominibus indicari; quae si quispiam ut Graeca, sicut sunt, et peregrina verba contempserit, noverit sibi aut super huiuscemodi artis mentione supersedendum aut nihil omnino se aut certe non ad assem Latiari lingua hinc posse disserere. 3. quod si aliquis secus atque assero rem se habere censuerit, do quidem absens obtrectatoribus manus; sed noverint sen-

XIV 2 um $PT^a$, cum $T^b$ ‖ 4 philosophē *Buecheler*, tuis *deleri vult Wilamowitz* ‖ 5 valeret *C* ‖ 8 regiones *Buecheler* ‖ 12 tenerae *ego;* temere *codd. (Luetjohann* temere *delendum censet)* ‖ 14 certe *in fine versus om. C* ‖ 19 sicut sunt et peregrina *vulgo;* sicut et sunt p. *codd.* ‖ 20 super] semper *Buecheler* ‖ 22 latiali *T* | hic *C* ‖

tentiam meam discrepantia sentientes sine Marco Varrone, sine Sereno, non Septimio, sed Sammonico, sine Censorino, qui de die natali volumen illustre confecit, non posse damnari. 4. lecturus es hic etiam novum verbum, id est essentiam; sed scias hoc ipsum dixisse Ciceronem; nam essentiam nec non et indoloriam nominavit, addens: 'licet enim novis rebus nova nomina imponere'; et recte dixit. nam sicut ab eo, quod est verbi gratia sapere et intellegere, sapientiam et intellegentiam nominamus, regulariter et ab eo, quod est esse, essentiam non tacemus. igitur, quoniam tui amoris studio inductus homo Gallus scholae sophisticae intromisi materiam, vel te potissimum facti mei deprecatorem requiro. illi Venus vel Amorum commenticia pigmenta tribuantur, cui defuerit sic posse laudari. vale.

## PRAEFATIO EPITHALAMII DICTI POLEMIO ET ARANEOLAE.

Prosper conubio dies coruscat,
quem Clotho niveis benigna pensis,
albus quem picei lapillus Indi,
quem pacis simul arbor et iuventae
aeternumque virens oliva signet.
eia, Calliope, nitente palma
da sacri laticis loquacitatem,
quem fodit pede Pegasus volanti
cognato madidus iubam veneno.
non hic impietas, nec hanc puellam
donat mortibus ambitus procorum;
non hic Oenomai cruenta circo
audit pacta Pelops nec insequentem
pallens Hippomenes ad ima metae
tardat Schoenida ter cadente pomo;

1 sentientis *Wilamowitz* ‖ 5 cf. Ciceron. fragm. 16 p. 145 Bait. ‖ 15 vale *om. codd.* ‖ *Praef.* 7 sacri *om. C* ‖ 12 cirno *PTF* ‖

non hic Herculeas videt palaestras
Aetola Calydon stupens ab arce,
cum cornu fluvii superbientis
Alcides premeret, subinde fessum
undoso refovens ab hoste pectus;
sed doctus iuvenis decensque virgo,
ortu culmina Galliae tenentes,
iunguntur: cito, diva, necte chordas
nec, quod detonuit Camena maior,
nostram pauperiem silere cogas.
ad taedas Thetidis probante Phoebo
et Chiron cecinit minore plectro,
nec risit pia turba rusticantem,
quamvis saepe senex biformis illic
carmen rumperet hinniente cantu.

## XV.

### EPITHALAMIUM.

Forte procellosi remeans ex arce Caferei,
Phoebados Iliacae raptum satis ulta pudorem,
Pallas Erechtheo Xanthum mutabat Hymetto.
aurato micat aere caput, maiusque serenum
de terrore capit; posito nam fulmine necdum
Cinyphio Tritone truces hilaraverat artus.
Gorgo tenet pectus medium, factura videnti
et truncata moras; nitet insidiosa superbum
effigies vivitque anima pereunte venustas;
alta cerastarum spiris caput asperat atrum
congeries, torquet maculosa volumina mordax
crinis, et irati dant sibila taetra capilli.
squameus ad mediam thorax non pervenit alvum
post chalybem pendente peplo; tegit extima limbi
circite palla pedes, qui cum sub veste moventur,
crispato rigidae crepitant in syrmate rugae.

XV 14 limi *PT*, lini *F* ||

laevam parma tegit Flegraei plena tumultus:
hic rotat excussum vibrans in sidera Pindum
Enceladus, rabido fit missilis Ossa Typhoeo;
Porfyrion Pangaea rapit, Rhodopenque Damastor
Strymonio cum fonte levat, veniensque superne
intorto calidum restinguit flumine fulmen;
hic Pallas Pallanta petit, cui Gorgone visa
invenit solidum iam lancea tarda cadaver;
hic Lemnon pro fratre Mimas contra aegida torquet,
impulsumque quatit iaculabilis insula caelum;
plurimus hic Briareus populoso corpore pugnat,
cognatam portans aciem, cui vertice ab uno
cernas ramosis palmas fruticare lacertis.
nec species solas monstris, dedit arte furorem
Mulciber atque ipsas timuit quas finxerat iras.
hastam dextra tenet, nuper quam valle Aracynthi
ipsa sibi posita Pallas protraxit oliva.
hoc steterat genio, super ut vestigia divae
labens distendat Marathonia baca trapetas.
    Hic duo templa micant; quorum supereminet unus
ut meritis sic sede locus, qui continet alta
scrutantes ratione viros, quid machina caeli,
quid tellus, quid fossa maris, quid turbidus aer,
quid noctis lucisque vices, quid menstrua lunae
incrementa parent, totidem cur damna sequantur.
ilicet hic summi resident septem sapientes,
innumerabilium primordia philosophorum:
Thales Mileto genitus vadimonia damnat;
Lindie tu Cleobule iubes, modus optimus ut sit;

19 rabido *ego (item Luetjohann)*; rapido *codd.* ‖ 20 adamastor *C; cf. Claudian. XXXVII, 101* ‖ 21 fonte *vulgo;* forte *codd.* | supernus *P* ‖ 24 *an* inveniet? ‖ 31 fecerat *T* ‖ 32 qua vale *P* ‖ 33 positam *P* | paulisper traxit *PT*, plausiper traxit *F* ‖ 34 super ut] super *PF*, supra *C* ‖ 35 labens distendat *ego,* labentes teneat *codd.* | *post v. 35 quaedam intercidisse suspicatur Luetjohann* ‖ 39 *cf. Prudent. cath. IX, 14* fossa ponti ‖ 44 milete *codd.* ‖

tu meditans totum decoras, Periandre, Corinthon;
Atticus inde Solon 'ne quid nimis' approbat unum;
Prienaee Bia, plures ais esse malignos;
tu Mytilene satus cognoscere, Pittace, tempus,
noscere sese ipsum, Chilon Spartane, docebas;
asserit hic Samius post docta silentia lustri
Pythagoras, solidum princeps quod musica mundum
temperet et certis concentum reddat ab astris,
signaque, zodiacus quae circulus axe supremo
terna quater retinet, proprio non currere motu,
aequis inter se spatiis tamen esse locata
fixaque signifero pariter quoque cernua ferri,
praecipuumque etiam septem vaga sidera cantum
hinc dare, perfectus numerus quod uterque habeatur,
hoc numero affirmans, hoc ordine cuncta rotari;
falciferi zonam ire senis per summa polorum,
Martis contiguum medio Iove pergere sidus,
post hos iam quarto se flectere tramite Solem,
sic placidam Paphien servare diastema quintum,
Arcadium sexto, Lunam sic orbe supremo
ter denas tropico prope currere climate myras.
si quos ergo chelys, si quos lyra, tibia si quos
ediderint cum voce modos, exemplar ad istud
ponderibus positis, quantum proportio suadet,
intervalla sequi septeni sideris edit;
harmoniam dicens etiam, quod quattuor istis
sic sedeant elementa modis, ut pondere magnis
sit locus inferior media tellure; quod autem
perfecte medium est, imum patet esse rotundi;
hinc fieri, ut terram levior superemicet unda,
altior his quoque sit qui purior eminet aer,
omnia concludat caelum levitate suprema,
pendeat et totum simul hoc ab origine centri.

49 cognosce *P*, cognoscis *CF* ‖ 59 hic *P* | utique *P* ‖ 61 zonam *ego (cf. Claudian. VII, 168);* cronon *F*, chronon *C PT* ‖ 64 hic *C* ‖

Thales hic etiam numeris perquirit et astris,
defectum ut Phoebi nec non Lunaeque laborem
nuntiet anterius; sed rebus inutile ponit
principium, dum credit aquis subsistere mundum.
huius discipuli versa est sententia dicens
principiis propriis semper res quasque creari,
singula qui quosdam fontes decernit habere
aeternum irriguos ac rerum semine plenos.
hunc etiam sequitur, qui gignere cuncta putabat
hoc caelum pariterque deos sic autumat ortos.
quartus Anaxagoras Thaletica dogmata servat,
sed divinum animum sentit, qui fecerit orbem.
iunior huic iunctus residet collega, sed idem
materiam cunctis creaturis aera credens
iudicat inde deum, faceret quo cuncta, tulisse.
post hos Arcesilas divina mente paratam
conicit hanc molem, confectam partibus illis,
quas atomos vocat ipse leves. Socratica post hunc
secta micat, quae de naturae pondere migrans
ad mores hominum limandos transtulit usum.
hanc sectam perhibent summum excoluisse Platona,
sed triplici formasse modo, dum primus et unus
physica vel logico, logicum vel iungit ad ethos.
invenit hic princeps, quid prima essentia distet
a summo sextoque bono, cum denique saxa
sint tantum penitusque nihil nisi esse probentur;
proxima succedant, quibus esse et vivere promptum est,
addere quis possis nil amplius, arbor et herba;
tertia sit pecorum, quorum esse et vivere motu
non caret et sensu; mortales quarta deinde
respiciat factura suos, quibus esse, moveri,
vivere cum sensu datur, et supereminet illud,

88 hoc caelum *ego*, hunc aerem *codd.* (aera, nos *Wilamowitz;* qui [immensum] gignere cuncta | aera ait *Leo*) || 94 archesilas *CPF*, archesilaus *T (Archelaum debuisse nominari, ut v. 89 Anaximenea, non Thaletica dogmata monet Leo)* | patratam *C* || 104 nisi id, esse, *Leo* || 106 arbore *PTF* ||

quod sapiunt veroque valent discernere falsum;
quinta creaturas superas substantia prodat,
quas quidam dixere deos, quia corpora sumant
contemplanda homini, paulo post ipsa relinquant
inque suam redeant, si qua est tenuissima, formam;
sic fieri, ut pateat substantia summa creator,
sexta tamen supraque nihil, sed cuncta sub ipso.
hoc in gymnasio Polemi sapientia vitam
excolit adiunctamque suo fovet ipsa Platoni;
obviet et quamquam totis Academia sectis
atque neget verum, veris hunc laudibus ornat.
Stoica post istos, sed concordantibus ipsis,
Chrysippus Zenonque docent praecepta tenere.
exclusi prope iam Cynici, sed limine restant;
ast Epicureos eliminat undique virtus.
At parte ex alia textrino prima Minervae
palla Iovis rutilat, cuius bis coctus aeno
serica Sidonius fucabat stamina murex.
ebria nec solum spirat conchylia sandix;
insertum nam fulgur habet, filoque rigenti
ardebat gravidum de fragmine fulminis ostrum.
hic viridis proprio Glaucus pendebat amictu;
undabant hic arte sinus, fictoque tumore
mersabat pandas tempestas texta carinas.
Amphitryoniadi surgebat tertia vestis:
parvulus hic gemino cinctus serpente novercae
inscius arridet monstris ludumque putando
insidias, dum nescit, amat vultuque dolentis
extingui deflet, quos ipse interficit, angues.
praeterea sparsis sunt haec subiecta figuris:
sus, leo, cerva, Gigans, taurus, iuga, Cerberus, hydra,
hospes, Nessus, Eryx, volucres, Thrax, Cacus, Amazon,
Cres, fluvius, Libs, poma, Lycus, virgo, polus, Oete.

119 adiunctumque *PF* ‖ 132 proprio *Leo*] patrio *T*, patruo *CP*, glauco patruo *F* (prasino *Purgold*) ‖ 141 gigas *C* ‖ 143 Cres] grex *Luetjohann* | lix *P* ‖

hoc opus, et si quid superest, quod numina vestit,
virgineae posuere manus. sed in agmine toto
inter Cecropias Ephyreiadasque puellas
Araneola micat; proprias conferre laborat
ipsa Minerva manus calathisque evicta recedens,
cum tenet haec telas, vult haec plus tela tenere.
hic igitur proavi trabeas imitata rigentes
palmatam parat ipsa patri, qua consul et idem
Agricolam contingat avum doceatque nepotes
non abavi solum, sed avi quoque iungere fasces.
texuerat tamen et chlamydes, quibus ille magister
per Tartesiacas conspectus splenduit urbes
et quibus ingestae sub tempore praefecturae
conspicuus sanctas reddit se praesule leges.
attamen in trabea segmento luserat alto,
quod priscis illustre toris. Ithacesia primum
fabula Dulichiique lares formantur et ipsam
Penelopam tardas texit distexere telas.
Taenaron hic frustra bis rapta coniuge pulsat
Thrax fidibus, legem postquam temeravit Averni,
et prodesse putans iterum non respicit umbram.
hic vovet Alceste praelato coniuge vitam
rumpere, quam cernas Parcarum vellere in ipso
nondum pernetam fato restante salute.
hic nox natarum Danai lucebat in auro,
quinquaginta enses genitor quibus impius aptat
et dat concordem discordia iussa furorem;
solus Hypermestrae servatus munere Lynceus
effugit; aspicias illam sibi parva paventem
et pro dimisso tantum pallere marito.
iamque Iovem in formas mutat, quibus ille tenere

144 numina *Wilamowitz;* nomina *codd.* | vestit vel nesci *C* ‖ 151 idem] ipse *malit Luetjohann* ‖ 152 coniungat *PTF* ‖ 158 *fort.* trabeae *Luetjohann* ‖ 161 penelopen *T* ‖ 166 vellere] stamine *T* ‖ 167 salute *Buecheler (cf. Claud. III, 157* quamvis Parcarum restarent fila); salutem *codd. (praeterea* fate *C); fato* praestante salutem *vulgo* ‖

Mnemosynam, Europam, Semelen, Ledam, Cynosuram
serpens, bos, fulmen, cygnus, Dictynna solebat.
iamque opus in turrem Danaae pluviamque metalli
ibat et hic alio stillabat Iuppiter auro,
cum virgo aspiciens vidit Tritonida verso
lumine doctisonas spectare libentius artes;
commutat commota manus ac pollice docto
pingere philosophi victricem Laida coepit,
quae Cynici per menta feri rugosaque colla
rupit odoratam redolenti forcipe barbam.
subrisit Pallas castoque haec addidit ore:
'non nostra ulterius ridebis dogmata, virgo
philosopho nuptura meo; mage flammea sumens
hoc mater sine texat opus. consurge, sophorum
egregium Polemi decus, ac nunc Stoica tandem
pone supercilia et Cynicos imitatus amantes
incipies iterum parvum mihi ferre Platona.'
haerentem tali compellat voce magister:
'perge libens, neu tu damnes fortasse iugari,
quod noster iubet ille senex, qui non piger hausit
numina contemplans Anyto pallente venenum.'
Dixerat; ille simul surgit vultuque modesto
tetrica nodosae commendat pallia clavae.
amborum tum diva comas viridantis olivae
pace ligat, nectit dextras ac foedera mandat,
Nymphidius quae cernat avus. probat Atropos omen
fulvaque concordes iunxerunt fila sorores.

175 Mnemosynam *Luetjohann;* mnemosin *PT*, mnaemosin *C*, mnemosim *F* | cynosuram *om.* *P* ‖ 177 dane *TF* ‖ 182 Laida *vulgo;* livida *codd.* ‖ 184 forpice *C* ‖ 190 cygnos *Wilamowitz* ‖ 191 incipias *vulgo* ‖ 195 contemplans *Wilamowitz;* condempnans *CT*, condempnens *P*, contempnens *T* ‖

# XVI.

## EUCHARISTON AD FAUSTUM EPISCOPUM.

Phoebum et ter ternas decima cum Pallade Musas
Orpheaque et laticem simulatum fontis equini
Ogygiamque chelyn, quae saxa sequacia flectens
cantibus auritos erexit carmine muros,
sperne, fidis; magis ille veni nunc spiritus, oro,
pontificem dicture tuum, qui pectora priscae
intrasti Mariae, rapiens cum tympana siccus
Israel appensi per concava gurgitis iret
aggeribus vallatus aquae mediasque per undas
pulverulenta tuum clamaret turba triumphum;
quique manum Iudith ferientem colla Olofernis
iuvisti, exciso iacuit cum gutture truncus
et fragilis valido latuit bene sexus in ictu;
expresso vel qui complens de vellere pelvem
inficiensque dehinc non tacto vellere terram
firmasti Gedeona, tubis inserte canoris
spiritus, et solo venit victoria cantu;
quique etiam adsumptum pecorosi de grege Iesse
afflasti regem, plaustro cum foederis arcam
imponens hostis nullo moderante bubulco
proderet obscaenum turgenti podice morbum;
quique trium quondam puerorum in fauce sonasti,
quos in Chaldaei positos fornace tyranni
roscida combusto madefecit flamma camino;
quique volubilibus spatiantem tractibus alvi
complesti Ionam, resonant dum viscera monstri
introrsum psallente cibo vel pondera ventris
ieiuni plenique tamen vate intemerato
ructat cruda fames, quem singultantibus extis
esuriens vomuit suspenso belua morsu;

XVI *fort.* Eucharisticon (Euchariston *P*, Eucariscon *TF*, *om. C*, Eucharisticum *vulgo*) ‖ 14 pelvem *Luetjohann;* pellem *codd.* ‖

quique duplex quondam venisti in pectus Helisei,
Thesbiten cum forte senem iam flammeus axis
tolleret et scissam linquens pro munere pellem
hispidus ardentes auriga intraret habenas;
quique etiam Heliam terris missure secundum
Zachariae iusti linguam placate ligasti,
dum faceret serum rugosa puerpera patrem,
edita significans iusso reticere propheta,
gratia cum fulsit, nosset se ut lex tacituram;
quique etiam nascens ex virgine semine nullo,
ante ullum tempus deus atque in tempore Christus,
ad corpus quantum spectat, tu te ipse creasti;
qui visum caecis, gressum quoque reddere claudis,
auditum surdis, mutis laxare loquelam
suetus ad hoc etiam venisti, ut mortua membra
lecto, sandapila, tumulo consurgere possint;
quique etiam poenas suscepta in carne tulisti,
sustentans alapas, ludibria, verbera, vepres,
sortem, vincla, crucem, clavos, fel, missile, acetum,
postremo mortem, sed surrecturus, adisti,
eripiens, quicquid veteris migraverat hostis
in ius per nostrum facinus, cum femina prima
praeceptum solvens culpa nos perpete vinxit;
(qui cum te interitu petiit nec repperit in te,
quod posset proprium convincere, perdidit omne,
quod lapsu dedit Eva suo; chirographon illum,
quo pervasus homo est, haec compensatio rupit.
expers peccati pro peccatoribus amplum
fis pretium veteremque novus vice faenoris Adam,
dum moreris, de morte rapis. sic mortua mors est,
sic sese insidiis, quas fecerat, ipsa fefellit.
nam dum indiscrete petit insontemque reosque,
egit, ut absolvi possent et crimine nexi);

33 pallam *cod. Helmstad. (item Wilamowitz)* ‖ 45 etiam *om.* *C* ‖ 46 *an* possent? *Luetjohann* ‖ 56 illud *vulgo* ‖ 57 rumpit *P* ‖ 60 cum *C* ‖

quique etiam iustos ad tempus surgere tecum
iussisti cineres, cum tectis tempore longo
irrupit festina salus infusaque raptim
excussit tumulis solidatas vita favillas:
da Faustum laudare tuum, da solvere grates,
quas et post debere iuvat. te, magne sacerdos,
barbitus hic noster plectro licet impare cantat.
Haec igitur prima est vel causa vel actio laudum,
quod mihi germani, dum lubrica volvitur aetas,
servatus tecum domini per dona probatur
nec fama titubante pudor; te respicit istud
quantumcumque bonum; merces debebitur illi,
ille tibi. sit laus, si labi noluit, eius;
nam quod nec potuit, totum ad te iure redundat.
praeterea quod me pridem Reios veniente,
cum Procyon fureret, cum solis torridus ignis
flexilibus rimis sitientes scriberet agros,
hospite te nostros excepit protinus aestus
pax, domus, umbra, latex, benedictio, mensa, cubile.
omnibus attamen his sat praestat, quod voluisti,
ut sanctae matris sanctum quoque limen adirem.
dirigui, fateor, mihi conscius atque repente
tinxit adorantem pavido reverentia vultum;
nec secus intremui, quam si me forte Rebeccae
Israel aut Samuel crinitus duceret Annae.
quapropter te vel votis sine fine colentes
affectum magnum per carmina parva fatemur.
Seu te flammatae Syrtes et inhospita tesqua
seu caeno viridante palus seu nigra recessu
incultum mage saxa tenent, ubi sole remoto
concava longaevas asservant antra tenebras;
seu te praeruptis porrecta in rupibus Alpis
succinctos gelido libantem caespite somnos,
anachoreta, tremit (quae quamquam frigora portet,

78 veniente *vulgo;* venientem *codd.* ‖ 83 *cf. Cyprian. Gall. p. 211, 12 (Peiper)* ‖ 85 derigui *Luetjohann; cf. Avit. c. II, 390; Pacati pan. 19* ‖ 93 inculto *Mommsen* ‖ 95 porrectae *CT* ‖

conceptum Christi numquam domat illa calorem),
qua nunc Helias, nunc te iubet ire Iohannes,
nunc duo Macarii, nunc et Paphnutius heros,
nunc Or, nunc Ammon, nunc Sarmata, nunc Hilarion,
nunc vocat in tunica nudus te Antonius illa,
quam fecit palmae foliis manus alma magistri;
seu te Lirinus priscum complexa parentem est,
qua tu iam fractus pro magna saepe quiete
discipulis servire venis vixque otia somni,
vix coctos capture cibos abstemius aevum
ducis et insertis pinguis ieiunia psalmis,
fratribus insinuans, quantos illa insula plana
miserit in caelum montes, quae sancta Caprasi
vita senis iuvenisque Lupi, quae gratia patrem
mansit Honoratum, fuerit quis Maximus ille,
urbem tu cuius monachosque antistes et abbas
bis successor agis, celebrans quoque laudibus illis
Eucherii venientis iter, redeuntis Hilari;
seu te commissus populus tenet et minor audet
te medio tumidos maiorum temnere mores;
seu tu sollicitus curas, qua languidus esca
quave peregrinus vivat, quid pascat et illum,
lubrica crura cui tenuat sub compede carcer;
seu mage funeribus mentem distractus humandis,
livida defuncti si pauperis ossa virescant,
infastiditum fers ipse ad busta cadaver;
seu te conspicuis gradibus venerabilis arae
contionaturum plebs sedula circumsistit,
expositae legis bibat auribus ut medicinam:
quicquid agis, quocumque loci es, semper mihi Faustus,
semper Honoratus, semper quoque Maximus esto.

99 qua] *cf. infr. v. 105; ep. VII, 17, 2 v. 11* quaque venis; *VIII, 11, 7* quaque mens stilum ferret ‖ 108 pingis *CTF*; pinguas *Caduceus ('recte, nisi* pingues *aut* pinguis *forte idem valet' Buecheler)* ‖ 110 montes] *cf. Cassian. II p. 506, 19 (Petsch.); Caesar. Arelat. Homil. 25; Ennod. p. 354, 24 (Hartel)* ‖ 113 monachosque *Sirmond.*; monachusque *codd.* ‖ 115 iter *om. PT* ‖

## XVII.

### AD V. C. OMMATIUM.

Quattuor ante dies quam lux Sextilis adusti
prima spiciferum proferat orbe caput,
natalis nostris decimus sextusque coletur,
adventu felix qui petit esse tuo.
non tibi gemmatis ponentur prandia mensis,
Assyrius murex nec tibi sigma dabit;
nec per multiplices abaco splendente cavernas
argenti nigri pondera defodiam;
nec scyphus hic dabitur, rutilo cui forte metallo
crustatum stringat tortilis ansa latus.
fercula sunt nobis mediocria, non ita facta,
mensurae ut grandis suppleat ars pretium.
non panes Libyca solitos flavescere Syrte
accipiet Galli rustica mensa tui.
vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna
quaeque Saraptano palmite missa bibas.
pocula non hic sunt illustria nomine pagi,
quod posuit nostris ipse triumvir agris.
tu tamen ut venias petimus; dabit omnia Christus,
hic mihi qui patriam fecit amore tuo.

## XVIII.

### DE BALNEIS VILLAE SUAE.

Si quis Avitacum dignaris visere nostram,
non tibi displiceat: sic, quod habes, placeat.
aemula Baiano tolluntur culmina cono
parque cothurnato vertice fulget apex.
garrula Gauranis plus murmurat unda fluentis
contigui collis lapsa supercilio.

XVII *cf. Versus Martini Dumiensis episcopi in refectorio (Avit. ed. Peiper p. 195)* ‖ 3 nostri *C* ‖ 6 simma *codd.* ‖ XVIII 2 sed *F*, si *vulgo* ‖

Lucrinum stagnum dives Campania nollet,
aequora si nostri cerneret illa lacus.
illud puniceis ornatur litus echinis,
piscibus in nostris, hospes, utrumque vides.
si libet et placido partiris gaudia corde,
quisquis ades, Baias tu facis hic animo.

## XIX.

### DE PISCINA SUA.

Intrate algentes post balnea torrida fluctus,
ut solidet calidam frigore lympha cutem;
et licet hoc solo mergatis membra liquore,
per stagnum nostrum lumina vestra natant.

## XX.

### AD ECDICIUM SORORIUM SUUM.

Natalis noster Nonas instare Novembres
admonet: occurras non rogo, sed iubeo.
sit tecum coniunx, duo nunc properate; sed illud
post annum optamus tertius ut venias.

## XXI.

### DE PISCIBUS NOCTE CAPTIS.

Quattuor haec primum pisces nox insuit hamis;
inde duos tenui, tu quoque sume duos.
quos misi, sunt maiores; rectissimus ordo est;
namque animae nostrae portio maior eras.

XX 1 decembres *T* ‖

## XXII.

SIDONIUS PONTIO LEONTIO SUO SALUTEM.

1. Dum apud Narbonem quondam Martium dictum, sed nuper factum moras necto, subiit animum quospiam secundum amorem tuum hexametros concinnare vel condere, quibus lectis oppido scires, etsi utrique nostrum disparatis aequo plusculum locis lar familiaris incolitur, non idcirco tam nobis animum dissidere quam patriam. 2. habes igitur hic Dionysum inter triumphi Indici oblectamenta marcentem; habes et Phoebum, quem tibi iure poetico inquilinum factum constat ex numine, illum scilicet Phoebum Anthedii mei perfamiliarem, cuius collegio vir praefectus non modo musicos quosque, verum etiam geometras, arithmeticos et astrologos disserendi arte supervenit; siquidem nullum hoc exactius compertum habere censuerim, quid sidera zodiaci obliqua, quid planetarum vaga, quid exotici sparsa praevaleant. 3. nam ita his, ut sic dixerim, membris philosophiae claret, ut videatur mihi Iulianum Vertacum, Fullonium Saturninum, in libris matheseos peritissimos conditores, absque interprete ingenio tantum suffragante didicisse. nos vestigia doctrinae ipsius adorantes coram canoro cygno ravum anserem profitemur. quid te amplius moror? Burgum tuam, quo iure amicum decuit, meam feci, probe sciens vel materiam tibi esse placituram, etiamsi ex solido poema displiceat.

BURGUS PONTII LEONTII.

Bistonii stabulum regis, Busiridis aras,
Antiphatae mensas et Taurica regna Thoantis
atque Ithaci ingenio fraudatum luce Cyclopa

XXII 2 apud narbonam *CPF*, narbone apud *T* | quandam *P*, quendam *T* ‖ 4 vel condere *om. Sirmond.* ‖ 10 scilicet *om. C* ‖ 15 obliquet *T* ‖ 16 exotica $C^b$ *P* ‖ 17 *post* mihi *add.* iulium firmicum *Vatican. 3421, fort. recte* ‖ 18 follonium *codd.* ‖ 20 doctrinae *om. C* ‖ BURG. 3 Cyclopa *Leo;* cyclopam *codd.,* Cyclo-

portantem frontis campo per concava montis
par prope transfossi tenebrosum luminis antrum,
hospes, adi, si quis Burgum taciturus adisti.
et licet in carmen non passim laxet habenas
Phoebus et hic totis non pandat carbasa fandi,
quisque tamen tantos non laudans ore penates
inspicis, inspiceris: resonat sine voce voluntas;
nam tua te tacitum livere silentia clamant.
  Ergo age, Pierias, Erato, mihi percute chordas;
responsent Satyri, digitumque pedemque moventes
ludant et tremulo non rumpant cantica saltu.
quicquid forte Dryas vel quicquid Hamadryas umquam
conexis sibimet festum plausere Napaeis,
dependant modo, Burge, tibi, vel Naidas istic,
Nereidum chorus alme, doce, cum forte Garunna
huc redeunte venis pontumque in flumine sulcas.
pande igitur causas, Erato, laribusque sit ede
quis genius; tantum non est sine praesule culmen.
  Forte sagittiferas Euan populatus Erythras
vite capistratas cogebat ad esseda tigres;
intrabat duplicem qua temo racemifer arcum,
marcidus ipse sedet curru; madet ardua cervix
sudati de rore meri, caput aurea rumpunt
cornua et indigenam iaculantur fulminis ignem
(sumpserat hoc nascens primum, cum transiit olim
in patrium de matre femur); fert tempus utrumque
veris opes rutilosque ligat vindemia flores;
cantharus et thyrsus dextra laevaque feruntur,
nec tegit exertos, sed tangit palla lacertos;
dulce natant oculi, quos si fors vertat in hostem,
attonitos, solum dum cernit, inebriat Indos.
tum salebris saliens quotiens se concutit axis,
passim deciduo perfunditur orbita musto.
Bassaridas, Satyros, Panas Faunosque docebat

pem *vulgo* ‖ 8 totus *TF* ‖ 10 voce] fine *P* ‖ 28 primum nascens *P* ‖ 29 utrimque *P* ‖ 33 vertit *PT* ‖ 35 salebras *PF* ‖

ludere Silenus iam numine plenus alumno,
sed comptus tamen ille caput; nam vertice nudo
amissos sertis studet excusare capillos.
corniger inde novi fit Ganges pompa triumphi;
cernuus inpexam faciem stetit ore madenti et
arentes vitreis adiuvit fletibus undas;
coniectas in vincla manus post terga revinxit
pampinus; hic sensim captivo umore refusus
sponte refrondescit per brachia roscida palmes.
nec non et rapti coniunx ibi vincta mariti
it croceas demissa genas vetitaque recondi
lampade cum Solis radiis Aurora rubebat.
adfuit hic etiam post perdita cinnama Phoenix,
formidans mortem sibi non superesse secundam.
succedit captiva cohors, quae fercula gazis
fert onerata suis; ebur hic hebenusque vel aurum
et niveae piceo raptae de pectore bacae
gestantur; quicumque nihil sustentat, odoris
mittitur in nexus; videas hic ipsa placere
supplicia et virides violis halare catenas.
ultima nigrantes incedunt praeda elefanti;
informis cui forma gregi: riget hispida dorso
vix ferrum passura cutis; quippe improba cratem
nativam nec tela forant, contracta vicissim
tensaque terga feris crepitant usuque cavendi
pellunt excussis impactum missile rugis.
  Iamque iter ad Thebas per magnum victor agebat
aera et ad summas erexerat orgia nubes,
cum videt Aonia venientem Delion arce.
grypas et ipse tenet: vultus his laurea curvos
fronde lupata ligant; hederis quoque circumplexis
pendula lora virent; sensim fera subvolat ales
aerias terraeque vias, ne forte citato
alarum strepitu lignosas frangat habenas.

41 ganges fit ponpa *P* ‖ 42 et *om.* *T* ‖ 47 iuncta *C* ‖ 55 odoros *ed. Baret.* ‖

aeternum nitet ipse genas; crevere corymbis
tempora et auratum verrit coma concolor axem;
laeva parte tenet vasta dulcedine raucam
caelato Pythone lyram, pars dextra sagittas
continet atque alio resonantes murmure nervos.
ibant Pipliades pariter mediumque noveno
circumsistentes umbrabant syrmate currum.
pendet per teretes tripodas Epidaurius anguis
diffusus sanctum per colla salubria virus.
hic et crinisatas iungebat Pegasus alas,
portans doctiloquo facundum crure Creontem.
Ut sese iunxere chori, consurgit uterque
fratris in amplexus, sed paulo segnior Euan,
dum pudet instabiles, si surgat, prodere plantas.
tum Phoebus: 'quo pergis?' ait, 'num forte nocentes,
Bacche, petis Thebas? te cretus Echione nempe
abnegat esse deum. linque haec, rogo, moenia, linque,
et mecum mage flecte rotas. despexit Agaue
te colere et nosmet Niobe; riget inde superba,
vulnera tot patiens, quot spectat vulnera ventris,
optantemque mori gravius clementia fixit;
parcere saepe malum est sensumque inferre dolori.
ipsa autem nato occiso Pentheia mater,
amplius ut furiat, numquid non sana futura est?
ergone Aonios colles habitare valemus,
cum patris extincti thalamis potietur adulter,
frater natorum, coniunx genetricis habendus,
vitricus ipse suus? cordi est si iungere gressum,
dicam, qua pariter sedem tellure locemus.
Est locus, irrigua qua rupe, Garunna rotate,
et tu, qui simili festinus in aequora lapsu

74 casta *Leo* ‖ 77 Pipliades *Luetjohann;* pepliades *codd.* ‖ 81 hinc *T* ‖ 82 Crotonem *Wilamowitz (cf. Robert Erat. catast. 150; schol. Germ. 90, 11; 159, 8 Br.)* ‖ 88 haec *Luetjohann;* his *codd.* ‖ 90 superba *Luetjohann;* superbum *codd.* ‖ 91 vulnera tot] *an* funera tot? | iactat *Wilamowitz* | pignora ventris *vulgo* ‖ 93 doloris *Buecheler* ‖ 94 gnato $P^a$ ‖

exis curvata, Durani muscose, saburra,
iam pigrescentes sensim confunditis amnes.
currit in adversum hic pontus multoque recursu
flumina quas volvunt et spernit et expetit undas.
at cum summotus lunaribus incrementis
ipse Garunna suos in dorsa recolligit aestus,
praecipiti fluctu raptim redit atque videtur
in fontem iam non refluus sed defluus ire.
tum recipit laticem quamvis minor ille minorem
stagnanti de fratre suum, turgescit et ipse
Oceano propriasque facit sibi litora ripas.
hos inter fluvios, uni mage proximus undae, est
aethera mons rumpens alta spectabilis arce,
plus celsos habiturus eros vernamque senatum.
quem generis princeps Paulinus Pontius olim,
cum Latius patriae dominabitur, ambiet altis
moenibus, et celsae transmittent aera turres;
quarum culminibus sedeant commune micantes
pompa vel auxilium; non illos machina muros,
non aries, non alta strues vel proximus agger,
non quae stridentes torquet catapulta molares,
sed nec testudo nec vinea nec rota currens
iam positis scalis umquam quassare valebunt.
cernere iam videor, quae sint tibi, Burge, futura
(diceris sic); namque domus de flumine surgunt
splendentesque sedent per propugnacula thermae.
hic cum vexatur piceis aquilonibus aestus,
scrupeus asprata latrare crepidine pumex
incipit; at fractis saliens e cautibus altum
excutitur torrens ipsisque aspergine tectis
impluit ac tollit nautas et saepe iocoso
ludit naufragio; nam tempestate peracta
destituit refluens missas in balnea classes.

104 i. p. confunditis aequoris undas *T* ‖ 106 expedit *CP F* ‖ 111 tunc *T* | minorem *Luetjohann;* minore *codd.* ‖ 114 uni] Durani *Wilamowitz* ‖ 129 versatur *P* ‖ 131 ac *PTF* ‖

ipsa autem quantis, quibus aut sunt fulta columnis!
cedat puniceo pretiosus livor in antro
Synnados, et Nomadum qui portat eburnea saxa
collis et herbosis quae vernant marmora venis;
candentem iam nolo Paron, iam nolo Caryston;
vilior est rubro quae pendet purpura saxo.
et ne posteritas dubitet, quis conditor extet,
fixus in introitu lapis est; hic nomina signat
auctorum; sed propter aqua, et vestigia pressa
quae rapit et fuso detergit gurgite caenum.
sectilibus paries tabulis crustatus ad aurea
tecta venit, fulvo nimis abscondenda metallo;
nam locuples fortuna domus non passa latere
divitias prodit, cum sic sua culmina celat.
haec post assurgit duplicemque supervenit aedem
porticus ipsa duplex, duplici non cognita plaustro.
quarum unam molli subductam vertice curvae
obversis paulum respectant cornibus alae.
ipsa diem natum cernit sinuamine dextro,
fronte videns medium, laevo visura cadentem.
non perdit quicquam trino de cardine caeli
et totum solem lunata per atria servat.
sacra tridentiferi Iovis hic armenta profundo
Pharnacis immergit genitor; percussa securi
corpora cornipedum certasque rubescere plagas
sanguineo de rore putes; stat vulneris horror
verus, et occisis vivit pictura quadrigis.
Ponticus hinc rector numerosis Cyzicon armis
claudit; at hinc sociis consul Lucullus opem fert,
compulsusque famis discrimina summa subire
invidet obsesso miles Mithridaticus hosti.
enatat hic pelagus Romani militis ardor
et chartam madido transportat corpore siccam.
desuper in longum porrectis horrea tectis

138 numadum *codd.* ‖ 144 aqua *vulgo;* aquam *codd.* | et] *an* est? ‖ 151 *cf. c. V, 281* ‖

crescunt atque amplis angustant fructibus aedes.
huc veniet calidis quantum metit Africa terris,
quantum vel Calaber, quantum colit Apulus acer,
quanta Leontino turgescit messis acervo,
quantum Mygdonio committunt Gargara sulco,
quantum, quae tacitis Cererem venerata choreis,
Attica Triptolemo civi condebat Eleusin,
cum populis hominum glandem linquentibus olim
fulva fruge data iam saecula fulva perirent.
porticus ad gelidos patet hinc aestiva triones;
hinc calor innocuus thermis hiemalibus exit
atque locum ⟨in⟩ tempus mollit; quippe illa rigori
pars est apta magis; nam quod fugit ora Leonis,
inde Lycaoniae rabiem male sustinet Ursae.
arcis at in thermas longe venit altior amnis
et cadit in montem patulisque canalibus actus
circumfert clausum cava per divortia flumen.
occiduum ad solem post horrea surgit opaca
quae dominis hiberna domus: strepit hic bona flamma
appositas depasta trabes; sinuata camino
ardentis perit unda globi fractoque flagello
spargit lentatum per culmina tota vaporem.
continuata dehinc videas quae conditor ausus
aemula Palladiis textrina educere templis.
hac celsi quondam coniunx reverenda Leonti,
qua non ulla magis nurus umquam Pontia gaudet
illustris pro sorte viri, celebrabitur aede
vel Syrias vacuasse colus vel serica fila
per cannas torsisse leves vel stamine fulvo
praegnantis fusi mollitum nesse metallum.
parietibus posthinc rutilat quae machina iunctis,
fert recutitorum primordia Iudaeorum.

170 frugibus *Heinsius* ‖ 173 acervo] *cf. Avit. c. III, 226* cumque peregrinus frugem misisset acervus ‖ 181 in *addidi* *(cf. Plin. ep. II, 17, 23 et V, 6, 24 sq.); om. codd.* ‖ 194 ac *P*, hanc *F* | veneranda *C* ‖ 200 quam *P*, qua *T* ‖

perpetuum pictura micat; nec tempore longo
depretiata suas turpant pigmenta figuras.
Flecteris ad laevam: te porticus accipit ampla
directis curvata viis, ubi margine summo
pendet et artatis stat saxea silva columnis.
alta volubilibus patet hic cenatio valvis;
fusilis euripus propter; cadit unda superne
ante fores pendente lacu, venamque secuti
undosa inveniunt nantes cenacula pisces.
comminus erigitur vel prima vel extima turris;
mos erit hic dominis hibernum sigma locare.
huius conspicuo residens in culmine saepe
dilectum nostris Musis simul atque capellis
aspiciam montem; lauri spatiabor in istis
frondibus, hic trepidam credam mihi credere Daphnen.
iam si forte gradus geminam convertis ad Arcton,
ut venias in templa dei, qui maximus ille est,
deliciis redolent iunctis apotheca penusque;
hic multus tu, frater, eris. iam divide sedem,
cessurus mihi fonte meo, quem monte fluentem
umbrat multicavus spatioso circite fornix.
non eget hic cultu, dedit huic natura decorem.
nil fictum placuisse placet, non pompa per artem
ulla, resultanti non comet malleus ictu
saxa, nec exesum supplebunt marmora tofum.
hic fons Castaliae nobis vice sufficit undae.
cetera dives habe; colles tua iura tremiscant;
captivos hic solve tuos, et per iuga Burgi
laeta relaxatae fiant vineta catenae'.
Confirmat vocem iamiam prope sobrius istam
Silenus, pariterque chori cecinere faventes:
'Nysa, vale Bromio, Phoebo, Parnase bivertex.
non istum Naxus, non istum Cirrha requirat,
sed mage perpetuo Burgus placitura petatur.'

204 laevum *T* ‖ 233 parnasse *CP* ‖

5. Ecce, quotiens tibi libuerit pateris capacioribus hilarare convivium, misi, quod inter scyphos et amystidas tuas legas. subveneris verecundiae meae, si in sobrias aures ista non venerint; nec iniuria hoc ac secus atque aequum est flagito, quandoquidem Baccho meo iudicium decemvirale passuro tempestivius quam convenit tribunal erigitur. 6. si quis autem carmen prolixius eatenus duxerit esse culpandum, quod epigrammatis excesserit paucitatem, istum liquido patet neque balneas Etrusci neque Herculem Surrentinum neque comas Flavii Earini neque Tibur Vopisci neque omnino quicquam de Papinii nostri silvulis lectitasse; quas omnes descriptiones vir ille praeiudicatissimus non distichorum aut tetrastichorum stringit angustiis, sed potius, ut lyricus Flaccus in artis poeticae volumine praecipit, multis isdemque purpureis locorum communium pannis semel inchoatas materias decenter extendit. haec me ad defensionis exemplum posuisse sufficiat, ne haec ipsa longitudinis deprecatio longa videatur. vale.

## XXIII.

### AD CONSENTIUM.

Cum iam pro meritis tuis pararem,
Consenti, columen decusque morum,
vestrae laudibus hospitalitatis
cantum impendere pauperis cicutae,
ultro in carmina tu tubam recludens
converso ordine versibus citasti
suetum ludere sic magis sodalem.
paret Musa tibi, sed impudentem
multo cautius hinc stilum movebit;
nam cum carmina postules diserte,
suades scribere, sed facis tacere.

7 dixerit *T* ‖ 8 *an* parcitatem? ‖ 10 comas Flavii Earini *Sirmond.; cumas* flavii farini *codd.* ‖ 14 *Horat. a. p. 14 sqq. (cf. Geisler, de Ap. Sid. studiis p. 14 adn. 2)* ‖

nuper quadrupedante cum citato
ires Phocida Sestiasque Baias,
illustres titulisque proeliisque
urbes per duo consulum tropliaea,
(nam Martem tulit ista Iulianum
et Bruto duce nauticum furorem,
ast haec Teutonicas cruenta pugnas,
erectum et Marium cadente Cimbro),
misisti mihi multiplex poema,
doctum, nobile, forte, delicatum.
ibant hexametri superbientes
et vestigia iuncta, sed minora,
per quinos elegi pedes ferebant;
misisti et, triplicis metrum trochaei
spondeo comitante dactyloque,
dulces hendecasyllabos, tuumque
blando faenore Sollium ligasti.
usuram petimurque reddimusque;
nam quod carmine pro tuo rependo,
hoc centesima laudium tuarum est.
Quid primum venerer colamque pro te?
ni fallor, patriam patremque iuxta;
qui quamquam sibi vindicare summum
possit iure locum, tamen necesse est
illam vincere, quae parit parentes.
salve, Narbo potens salubritate,
urbe et rure simul bonus videri,
muris, civibus, ambitu, tabernis,
portis, porticibus, foro, theatro,
delubris, capitoliis, monetis,
thermis, arcubus, horreis, macellis,
pratis, fontibus, insulis, salinis,
stagnis, flumine, merce, ponte, ponto;
unus qui venerere iure divos

13 sesciasque *PTF*, sisciasque *C*; Sextiasque *vulgo* ‖ 25 et *om.* *T* ‖

Lenaeum, Cererem, Palem, Minervam
spicis, palmite, pascuis, trapetis.
solis fise viris nec expetito
naturae auxilio procul relictis
promens montibus altius cacumen,
non te fossa patens nec hispidarum
obiectu sudium coronat agger;
non tu marmora, bratteam vitrumque,
non testudinis Indicae nitorem,
non si quas eboris trabes refractis
rostris Marmarici dedere barri,
figis moenibus aureasque portas
exornas asaroticis lapillis;
sed per semirutas superbus arces,
ostendens veteris decus duelli,
quassatos geris ictibus molares,
laudandis pretiosior ruinis.
sint urbes aliae situ minaces,
quas vires humiles per alta condunt,
et per praecipites locata cristas
numquam moenia caesa glorientur:
tu pulsate places fidemque fortem
oppugnatio passa publicavit.
  Hinc te Martius ille rector atque
magno patre prior, decus Getarum,
Romanae columen salusque gentis,
Theudoricus amat sibique fidum
adversos probat ante per tumultus.
sed non hinc videare forte turpis,
quod te machina crebra perforavit;
namque in corpore fortium virorum
laus est amplior amplior cicatrix.
in castris Marathoniis merentem
vulnus non habuisse grande probrum est;

46 palā $P^a$, palaen $P^b$, palen *C*, palea *T* ‖ 72 theodoricus *PF*, theodericus *CT* ‖

inter Publicolas manu feroces
trunco Mucius eminet lacerto;
vallum Caesaris opprimente Magno
inter tot facies ab hoste tutas
luscus Scaeva fuit magis decorus.
laus est ardua dura sustinere;
ignavis, timidis et improbatis
multum fingitur otiosa virtus.
  Quid quod Caesaribus ferax creandis,
felix prole virum, simul dedisti
natos cum genitore principantes?
nam quis Persidis expeditionem
aut victricia castra praeteribit
Cari principis et perambulatum
Romanis legionibus Niphaten,
tum cum fulmine captus imperator
vitam fulminibus parem peregit?
  His tu civibus, urbe, rure pollens
Consenti mihi gignis alme patrem,
illum cui nitidi sales rigorque
Romanus fuit Attico in lepore.
hunc Miletius et Thales stupere
auditum potuit simulque Lindi est
notus qui Cleobulus inter arces,
et tu, qui, Periandre, de Corintho es,
et tu, quem dederat, Bias, Priene,
et tu, Pittace, Lesbius sophistes,
et tu, qui tetricis potens Athenis
vincis Socraticas, Solon, palaestras,
et tu, Tyndareis satus Therapnis,
Chilon, legifero prior Lycurgo.
non hic, si voluit vacante cura
quis sit sideribus notare cursus,

87 ringitur *Vatic. 3421* | otiosa *vulgo;* ociosa *F*, osiosa *P*, odiosa *TC*ᵃ, odiosi *C*ᵇ ‖ 95 *an* tactus? *Luetjohann* ‖ 101 Milesius *vulgo* ‖ 106 sophista *T* ‖ *vv. 107 et 108 om. C, non om. Vatic. 3421* ‖

diversas Arato vias cucurrit;
non hunc, cum geometricas ad artes
mentem composuit, sequi valebat
Euclides spatium sciens Olympi;
non hunc, si voluit rotare rhythmos,
quicquam proposito virum morari
Chrysippus potuisset ex acervo.
hic cum Amphioniae studebat arti
plectro, pollice, voce tibiaque,
Thrax vates, deus Arcas atque Phoebus
omni carmine post erant et ipsas
Musas non ita musicas putares.
hic si syrmate cultus et cothurno
intrasset semel Atticum theatrum,
cessissent Sophocles et Euripides;
aut si pulpita personare socco
comoedus voluisset, huic levato
palmam tu digito dares, Menander.
hic cum senipedem stilum polibat
Zmyrnaeae cute doctus officinae
aut cum se historiae dabat severae,
primos vix poterant locos tueri
torrens Herodotus, tonans Homerus.
non isto potior fuisset, olim
qui Pandioniam movebat arte
orator caveam tumultuosus,
seu luscum raperetur in Philippum,
causam seu Ctesiphontis actitaret,
vir semper popularitate crescens
et iuste residens in arce fandi,
qui fabro genitore procreatus
oris maluit expolire limam.
quid vos eloquii canam Latini,

117 arithmos *Wilamowitz* ‖ 128 aut] ac *F* ‖ 132 cute] vice *C*, incude *F*; *cf. Pers. III*, *30* in cute novi ‖ 135 torrens *vulgo*; terrens *codd.*; *cf. Iuven. XI (X) 127 sq.* ‖ 140 accitaret *CPF* ‖

Arpinas, Patavine, Mantuane,
et te, comica qui doces, Terenti,
et te, tempore qui satus severo
Graios, Plautė, sales lepore transis,
et te multimoda satis verendum
scriptorum numerositate, Varro,
et te, qui brevitate, Crispe, polles,
et qui pro ingenio fluente nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori,
et te Massiliensium per hortos
sacri stipitis, Arbiter, colonum
Hellespontiaco parem Priapo,
et te carmina per libidinosa
notum, Naso tener, Tomosque missum,
quondam Caesareae nimis puellae
ficto nomine subditum Corinnae?
quid celsos Senecas loquar vel illum
quem dat Bilbilis alta Martialem,
terrarum indigenas Hibericarum?
quid quos duplicibus iugata taedis
Argentaria pallidat poetas?
quid multos varii stili retexam?
arguti, teneri, graves, dicaces,
si Consentius affuit, latebant.
  Huic summi ingenii viro simulque
summae nobilitatis atque formae
iuncta est femina, quae domum ad mariti
prisci insignia transferens Iovini
implevit trabeis larem sophistae.
sic intra proprios tibi penates,
Consenti, patriae decus superbum,
fastis vivit avus paterque libris.
  Haec per stemmata te satis potentem,

153 fluente *vulgo;* florente *codd.*; *cf. Claud. 41, 9* cum fluat ingenium || 166 pallidat] *sc. amore;* Polla dat *vulgo;* Polla amat *Leo* || 172 ad *om. PT* ||

morum culmine sed potentiorem,
non possim merita sonare laude,
nec si me Odrysio canens in antro,
qua late trepidantibus fluentis
cautes per Ciconum resultat Hebrus,
princeps instituisset ille vatum,
cum dulces animata saxa chordae
ferrent per Rhodopen trahente cantu
et versa vice fontibus ligatis
terras currere cogerent anhelas,
nec non Hismara solibus paterent
aurita chelyn expetente silva
et nulli resolubiles calori
curvata ruerent nives ab Ossa,
stantem aut Strymona Bistones viderent,
cum carmen rapidus latex sitiret;
nec si Peliaco datus bimembri
ad Centaurica plectra constitissem,
hinnitum duplicis timens magistri;
nec si me docuisset ille fari,
iussus pascere qui gregem est clientis
Amphrysi ad fluvium deus bubulcus,
quod ferrugineos Cyclopas arcu
stravit sub Liparensibus caminis
vibrans plus grave fulmen in sagitta.
  Iam primo tenero calentem ab ortu
excepere sinu novem sorores,
et te de genetrice vagientem
tinxerunt vitrei vado Hippocrenes:
tunc, hac mersus aqua, loquacis undae
pro fluctu mage litteras bibisti.
hinc tu iam puer aptior magistro,
quicquid rhetoricae institutionis,

187 cantibus *PTF* ‖ 195 sic *CTF* ‖ 196 constitisset *C* 204 tenerum *Leo* ‖ 207 tinxerunt *vulgo;* texerunt *codd.* | vitrei *CPF*, vitreae *T; cf. c. IX, 285* | hippocrenis *CP*, hipocrenis *F* ‖ 210 hinc *Luetjohann;* tunc *codd.* | artior *PTF* ‖

quicquid grammaticalis aut palaestrae est,
sicut iam tener hauseras, vorasti.
et iam te aula tulit piusque princeps
inter conspicuos statim locavit,
consistoria quos habent, tribunos;
iamque et purpureus in arce regni
praeesse officiis tuis solebat,
mores nobilitate quod merebant:
tantum culminis et decus stupendum
scripti annalibus indicant honores.
  Hinc tu militiam secutus amplam,
castrensem licet ampliare censum
per suffragia iusta debuisses,
sollemnis tamen abstinens lucelli
fama plus locuples domum redisti
solum, quod dederas, tuum putando.
tum si forte fuit, quod imperator
Eoas soceri venire in aures
fido interprete vellet et perito,
te commercia duplicis loquelae
doctum solvere protinus legebat.
o, sodes, quotiens tibi loquenti
Byzantina sophos dedere regna,
et te seu Latialiter sonantem
tamquam Romulea satum Subura,
seu linguae Argolicae rotunditate
undantem Marathone ceu creatum
plaudentes stupuere Bosphorani,
mirati minus Atticos alumnos!
hinc si foedera solverentur orbis,
pacem te medio darent feroces
Chunus, Sauromates, Getes, Gelonus;
tu Tuncrum et Vachalim, Visurgin, Albin,
Francorum et penitissimas paludes

217 namque *CPT* ‖ 235 latiariter *P* ‖ 244 Tungrorum Vachalim *dubitanter Mommsen* ‖

intrares venerantibus Sygambris
solis moribus inter arma tutus,
tu Maeotida Caspiasque portas,
tu fluxis equitata Bactra Parthis
constans intrepidusque sic adires,
ut fastu posito tumentis aulae
qui supra satrapas sedet tyrannus
ructans semideum propinquitates
lunatum tibi flecteret tiaram.
tu, si publica fata non vetarent,
ut Byrsam peteres vel Africanae
telluris Tanaiticum rebellem,
confestim posito furore Martis
post piratica damna destinaret
plenas mercibus institor carinas,
et per te bene pace restituta
non ultra mihi bella navigarent.
Iam si seria forte terminantem
te spectacula ceperant theatri,
pallebat chorus omnis histrionum,
tamquam si Arcitenens novemque Musae
propter pulpita iudices sederent.
coram te Caramallus aut Phabaton
clausis faucibus et loquente gestu
nutu, crure, genu, manu, rotatu
toto in schemate vel semel latebit,
sive Aeetias et suus Iason
inducuntur ibi ferusque Phasis,
qui iactos super arva Colcha dentes
expavit, fruticante cum duello
spicis spicula mixta fluctuarent;
sive prandia quis refert Thyestae
seu vestros, Philomela torva, planctus,
discerptum aut puerum cibumque factum
iamiam coniugis innocentioris;

256 ut] et *C* ‖ 271 latebat *C*[a] ‖

seu raptus Tyrios Iovemque taurum
spreto fulmine fronte plus timendum;
seu turris Danaae refertur illic,
cum multum pluvio rigata censu est,
dans plus aurea furta quam metalla;
seu Ledam quis agit Phrygemque ephebum
aptans ad cyathos facit Tonanti
suco nectaris esse dulciorem;
seu Martem simulat modo in catenas
missum Lemniacas, modo aut repulso
formam imponit apri caputque saetis
et tergum asperat hispidisque malis
leve incurvat ebur, vel ille fingit
hirtam dorsa feram repanda tela
attritu assiduo cacuminantem;
seu Perseia virgo vindicata
illic luditur harpe coniugali;
seu quod carminis atque fabularum
clausa ad Pergama dat bilustre bellum.
quid dicam citharistrias, choraulas,
mimos, schoenobatas, gelasianos
cannas, plectra, iocos, palen, rudentem
coram te trepidanter explicare?
nam circensibus ipse quanta ludis
victor gesseris intonante Roma,
laetam par fuit exarare Musam.
  Ianus forte suas bifrons Kalendas
anni tempora circinante Phoebo
sumendas referebat ad curules.
mos est Caesaris hic die bis uno
(privatos vocitant) parare ludos.
tunc coetus iuvenum, sed aulicorum
Elei simulacra torva campi

300 choraulas *Luetjohann;* choraules (coraules) *codd.* || 304 ludis *cod. Helmstad.,* laudis *CTPF* || 306 *an* fuat? *cf. v. 435* || 313 torta *Buecheler* ||

exercet spatiantibus quadrigis.
et iam te urna petit cietque raucae
acclamatio sibilans coronae;
tum qua est ianua consulumque sedes,
ambit quam paries utrimque senis
cryptis carceribusque fornicatus,
uno e quattuor axe forte lecto
curvas ingrederis premens habenas.
id collega tuus simulque vobis
pars adversa facit; micant colores,
albus vel venetus, virens rubensque,
vestra insignia. continent ministri
ora et lora manus iubasque tortas
cogunt flexilibus latere nodis
hortanturque obiter iuvantque blandis
ultro plausibus et voluptuosum
dictant quadrupedantibus furorem.
illi ad claustra fremunt repagulisque
incumbunt simul ac per obseratas
transfumant tabulas et ante cursum
campus flatibus occupatur absens.
impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
ardescunt, saliunt, timent, timentur,
nec gressum cohibent, sed inquieto
duratum pede stipitem flagellant.
tandem murmure bucinae strepentis
suspensas tubicen vocans quadrigas
effundit celeres in arva currus.
non sic fulminis impetus trisulci,
non pulsa Scythico sagitta nervo,
non sulcus rapide cadentis astri,
non fundis Balearibus rotata
umquam sic liquidos poli meatus
rupit plumbea glandium procella.

321 premens *vulgo; fremens codd.; cf. Stat. Theb. VI, 417* pressis duplicantur habenis; *Claud. XX, 107* ||

cedit terra rotis et orbitarum
moto pulvere sordidatur aer;
instant verberibus simul regentes,
iamque et pectora prona de covinno
extensi rapiuntur et iugales
trans armos feriunt vacante tergo,
nec cernas cito, cernuos magistros
temones mage sufferant an axes.
iam vos ex oculis velut volantes
consumpto spatio patentiore
campus clauserat artus arte factus,
per quem longam, humilem duplamque muro
euripus sibi machinam tetendit.
ut meta ulterior remisit omnes,
fit collega tuus prior duobus,
qui te transierant; ita ipse quartus
gyri condicione tum fuisti.
curae est id mediis, ut ille primus
pressus dexteriore concitatu,
partem si patefecerit sinistram
totas ad podium ferens habenas,
curru praetereatur intus acto.
tu conamine duplicatus ipso
stringis quadriiugos et arte summa
in gyrum bene septimum reservas;
instabant alii manu atque voce,
passim et deciduis in arva guttis
rectorum alipedumque sudor ibat.
raucus corda ferit fragor faventum
atque ipsis pariter viris equisque
fit cursu calor et timore frigus.
itur sic semel, itur et secundo,
est sic tertius atque quartus orbis;
quinto circite non valens sequentum

359 humili *Wilamowitz* || 361 remisit *vulgo;* emisit *codd.* || 364 tunc *T* || 376 favor *CT* ||

pondus ferre prior retorquet axem,
quod velocibus imperans quadrigis
exhaustos sibi senserat iugales;
iam sexto reditu perexplicato
iamque et praemia flagitante vulgo
pars contraria nil timens tuam vim
securas prior orbitas terebat,
tensis cum subito sinu lupatis,
tensis pectoribus, pede ante fixo,
quantum auriga suos solebat ille
raptans Oenomaum tremente Pisa,
tantum tu rapidos teris iugales.
hic compendia flexuosa metae
unus dum premit, incitatus a te
elatas semel impetu quadrigas
iuncto non valuit plicare gyro;
quem tu, quod sine lege praeteriret,
transisti remanens, ab arte restans.
alter dum popularitate gaudet,
dexter sub cuneis nimis cucurrit.
hunc, dum obliquat iter diuque lentus
sero cornipedes citat flagello,
tortum tramite transis ipse recto.
hic te incautius assecutus hostis
sperans anticipasse iam priorem
transversum venit impudens in axem;
incurvantur equi, proterva crurum
intrat turba rotas quaterque terni
artantur radii, repleta donec
intervalla crepent volubilisque
frangat margo pedes; ibi ipse quintus
curru praecipitatus obruente
montem multiplici facit ruina,
turpans prociduam cruore frontem.

385 fere explicato *Leo* || 389 sinu *vulgo;* sinum *codd.* || 390 *om.* *T* || 409 rotis *C* ||

miscet cuncta fragor resuscitatus,
quantum non cyparissifer Lycaeus,
quantum non nemorosa tollit Ossa
crebras inrequieta per procellas,
quantum nec reboant volutae ab Austro
Doris Trinacris aut voraginoso
quae vallat sale Bosphorum Propontis.
hic mox praecipit aequus imperator
palmis serica, torquibus coronas
coniungi et meritum remunerari,
victis ire iubens satis pudendis
villis versicoloribus tapetas.
Iam vero iuvenalibus peractis
quem te praebueris sequente in aevo,
intra aulam soceri mei expetitus
curam cum moderatus es Palati,
chartis posterioribus loquemur,
si plus temporibus vacat futuris;
nunc quam diximus hospitalitatem
paucis personet obsequens Thalia.
O dulcis domus, o pii penates,
quos (res difficilis sibique discors)
libertas simul excolit pudorque!
o convivia, fabulae, libelli,
risus, serietas, dicacitates,
occursus, comitatus unus idem,
seu delubra dei colenda nobis
445 tecta illustria seu videnda Livi,
443 sive ad pontificem gradus ferendi,
sive ad culmina Martii Myronis,
446 sive ad doctiloqui Leonis aedes
(quo bis sex tabulas docente iuris
ultro Claudius Appius lateret
claro obscurior in decemviratu;

426 pudendos *Buecheler* || 445 *post v. 442 revocavit Luetjohann* || 444 marcii *CTF* ||

at si dicat epos metrumque rhythmis
flectat commaticis tonante plectro,
mordacem faciat silere Flaccum,
quamvis post satiras lyramque tendat
ille ad Pindaricum volare cygnum);
seu nos, Magne, tuus favor tenebat,
multis praedite dotibus virorum,
forma, nobilitate, mente, censu
(cuius si varios eam per actus,
centum et ferrea lasset ora laude,
constans, ingeniosus efficaxque,
prudens arbiter, optimus propinquus,
nil fraudans genii sibi vel ulli
personas, loca, tempus intuendo);
seu nos atria vestra continebant,
Marcelline meus, perite legum
(qui, verax nimis et nimis severus,
asper crederis esse nescienti;
at si te bene quispiam probavit,
noscit, quod velit ipse iudicare;
nam numquam metuis loqui, quod aequum est,
si te Sylla premat ferusque Carbo,
si tristes Marii trucesque Cinnae,
et si forte tuum caput latusque
circumstent gladii triumvirales);
seu nos Limpidii lares habebant,
civis magnifici virique summi,
fraternam bene regulam sequentis;
seu nos eximii simul tenebat
nectens officiositas Marini,
cuius sedulitas sodalitasque
aeterna mihi laude sunt colendae;
seu quoscumque alios videre fratres
cordi utrique fuit, quibus vacasse

455 tenebit *T* || 457 mente *om.* *T* || 464 continebunt *T* || 469 quid *PT* || 472 trucesve *T* || 475—477 *om.* $T^1$ || 475 habebunt $T^2$ || 482 videre *om.* *P* ||

laudandam reor occupationem;
horum nomina cum referre versu
affectus cupiat, metrum recusat.
Hinc nos ad propriam domum vocabas,
cum mane exierat novum et calescens
horam sol dabat alteram secundam.
hic promens teretes pilas trochosque,
hic talos crepitantibus fritillis
nos ad verbera tractuum struentes,
tamquam Naupliades, repertor artis,
gaudebas hilarem ciere rixam.
hinc ad balnea, non Neroniana
nec quae Agrippa dedit vel ille, cuius
bustum Dalmaticae vident Salonae,
ad thermas tamen ire sed libebat
privato bene praebitas pudori.
post quas nos tua pocula et tuarum
Musarum medius torus tenebat,
quales nec statuas imaginesque
aere aut marmoribus coloribusque
Mentor, Praxiteles, Scopas dederunt,
quantas nec Polycletus ipse finxit
nec fit Fidiaco figura caelo.
Sed iam te veniam loquacitati
quingenti hendecasyllabi precantur.
tantum, etsi placeat, poema longum est.
iamiam sufficit, ipse et impediris
multum in carmine perlegens amicum,
dormitantibus otiosiorem.

## XXIV.

### PROPEMPTICON AD LIBELLUM.

Egressus foribus meis, libelle,
hanc servare viam, precor, memento,

498 *cf. c. IX, 332* ‖ 501 chorus *vulgo;* thorus *codd.* ‖ 509 est *om. T* ‖

quae nostros bene ducit ad sodales,
quorum nomina sedulus notavi;
antiquus tibi nec teratur agger,
cuius per spatium satis vetustis
nomen Caesareum viret columnis;
sed sensim gradere: et moras habendo
affectum celerem moves amicis.
  Ac primum Domiti larem severi
intrabis trepidantibus Camenis:
tam censorius haud fuit vel ille,
quem risisse semel ferunt in aevo;
sed gaudere potes rigore docto:
hic si te probat, omnibus placebis.
hinc te suscipiet benigna Brivas,
sancti quae fovet ossa Iuliani,
quae dum mortua mortuis putantur,
vivens e tumulo micat potestas.
hinc iam dexteriora carpis arva
emensusque iugum die sub uno
flavum crastinus aspicis Triobrem;
tum terram Gabalum satis nivosam
et, quantum indigenae volunt putari,
sublimem in puteo videbis urbem.
hinc te temporis ad mei Laconas
Iustinum rapies suumque fratrem,
quorum notus amor per orbis ora
calcat Pirithoumque Theseumque
et fidum rabidi sodalem Orestae.
horum cum fueris sinu receptus,
ibis Trevidon et calumniosis
vicinum nimis, heu, iugum Rutenis.
hic docti invenies patrem Tonanti,
rectorem columenque Galliarum,
prisci Ferreolum parem Syagri,

5 teretur *P* ‖ 8 ut *vulgo* ‖ 9 noves *vulgo*, movens *Buecheler* ‖ 22 triobren *CPT* ‖

coniunx Papianilla quem pudico
curas participans iuvat labore,
qualis nec Tanaquil fuit nec illa,
quam tu, Tricipitine, procreasti,
qualis nec Phrygiae dicata Vestae
quae contra satis Albulam tumentem
duxit virgineo ratem capillo.
hinc te Laesora, Caucason Scytharum
vincens, aspiciet citusque Tarnis,
limosum et solido sapore pressum
piscem perspicua gerens in unda.
hic Zeti et Calais tibi adde pennas
nimbosumque iugum fugax caveto;
namque est assiduae ferax procellae;
sed quamvis rapido ferare cursu,
lassum te Vorocingus obtinebit.
nostrum hic invenies Apollinarem,
seu contra rabidi Leonis aestus
vestit frigore marmorum penates,
sive hortis spatiatur in repostis,
quales mellifera virent in Hybla,
quales Corycium senem beantes
fuscabat picei latex Galaesi;
sive inter violas, thymum, ligustrum,
serpyllum, casiam, crocum atque caltam,
narcissos hyacinthinosque flores
spernit, quam pretii petitor ampli
glaebam turifer advehit Sabaeus;
seu ficto potius specu quiescit
collis margine, qua nemus reflexum
nativam dare porticum laborans
non lucum arboribus facit, sed antrum.
quis pomaria prisca regis Indi
hic nunc comparet aureasque vites

52 vorocingus *C*, voracingus *PT*, veracingus *F* || 57 melliflua *F* ||

electro viridante pampinatas,
cum Porus posuit crepante gaza
fulvo ex palmite vineam metalli
gemmarum fluitantibus racemis?
Hinc tu Cottion ibis atque Avito
nostro dicis 'ave', dehinc 'valeto'.
debes obsequium viro perenne;
nam, dent hinc veniam mei propinqui,
non nobis prior est parens amico.
hinc te iam Fidulus, decus bonorum
et nec Tetradio satis secundus
morum dotibus aut tenore recti,
sancta suscipit hospitalitate.
exin tende gradum Tribusque Villis
Thaumastum expete, quemlibet duorum:
quorum iunior est mihi sodalis
et collega simul graduque frater;
quod si fors senior tibi invenitur,
hunc pronus prope patruum saluta.
hinc ad consulis ampla tecta Magni
Felicemque tuum veni, libelle;
et te bybliotheca qua paterna est,
qualis nec tetrici fuit Filagri,
admitti faciet Probus probatum;
hic saepe Eulaliae meae legeris,
cuius Cecropiae pares Minervae
mores et rigidi senes et ipse
quondam purpureus socer timebant.
Sed iam sufficit: ecce linque portum;
ne te pondere plus premam saburrae,
his in versibus ancoram levato.

78 hic *Buecheler; sed cf. ep. II, 2, 20* || 92 qua *Luetjohann;* quae *codd.* ||

# INDEX NOMINUM.

---

## ADDENDA ET CORRIGENDA.

p. XI extr. (ep. I, 6, 3 *non minus est*) cf. quae de *persona* p. XX extr. exposui.
p. XXIV (ep. IV, 10, 2) de *sicubi* = *ubicumque* cf. etiam Eucher. Lugdun. I p. 134, 11 (ed. Wotke).
p. 3 adn. 6 praef. p. V] praef. p. VIII.
p. 18 adn. 8 perraro bi . . . *L*] perrara bi . . . *L.*
p. 24, 25 affupurus] affuturus.

---